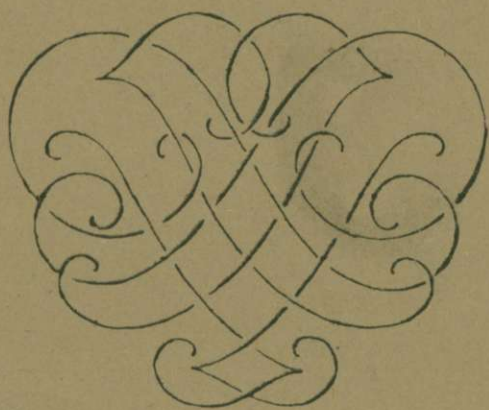

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av

Samsundet för Hembygdsvård

REDAKTÖR: FRITJOF HAZELIUS

ÅRGÅNG 9 FÖRSTA HÄFTET

1 9 2 8

K

Med detta nr medföljer 1 avl och 1 postgiroblankett

Ther som tijn bysja

bliffuit förwend/ lå att hon intet råkar
och dödar/ kan ihu henne til godo och
bestond bringia/ om ihu utur en wassuslodh/
rinnandes mot norr/ vidh solens uppgående
låter wassnet löpa gienom byslepipan/
lägiandes: skint wester/ skint öster/ skint
löder/ skint norr/ lå är hon botad.

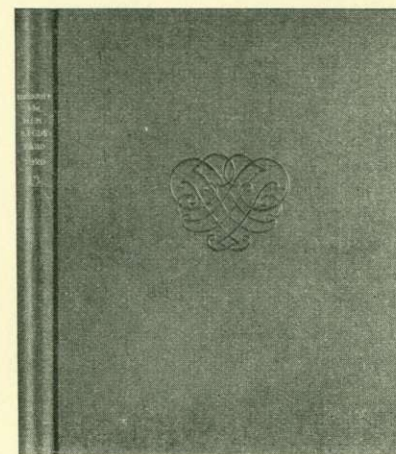
Thet säkraste remedium är förwist/ att
ihu henne iherefter medh sköne Patroner
från Gyttop laddar/ ithy att ihemed
faller till markene att thet wildebrådth/
hwarpå ihu siktar och skinter.

P Ä R M A R

till

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

i en enkel, smaksfull utstyrsel
och utförda av prima engelsk
linneklot (s. k. »cambric»)
samt med äkta förgyllning.

Pris per styck Kr. 2:50.

Pärmarna kunna erhållas i

blå eller grön färg.

Insänd nedanstående beställningssedel till
tidskriftens expedition, Grönegatan 14, Lund eller till Eder bokhandel!

Var god sänd mot postförskott, beloppet vidfogas, insänt per postanvisning
..... ex. pärmar till Tidskrift för hembygdsvård till årgångarna.....
..... i **blå, grön** färg. (Det som ej önskas överstrykes!)

Namn

Titel

Adress

RELIEF,
UTFÖRD PÅ BESTÄLLNING AV ARKITEKT K. MARTIN WESTERBERG

NÄFVEQVARN'S BRUK

GRUNDLAGT 1623

ERHÖLL GRAND PRIX MED HÖGSTA POÄNG VID
INTERNATIONELLA KONSTINDUSTRI-
UTSTÄLLNINGEN I PARIS 1925

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundets för hembygdsvård byggmästarekola på Hvilan, Åkarp.

Andra årskursen vid byggmästarekolan på Hvilan, Åkarp, tog sin början den 10. januari och fortgår under 12 veckor med avslutning den 5. april. I kursen deltaga 15 elever, av vilka 6 erhållit stipendium av Kungl. Kommerskollegium.

Till lärare i svenska efter fil. kand. Sven Rabe har utsetts kandidat Per Gudmundsson, lärare vid Hvilans folkhögskola.

Byggmästarekurser.

Trenne byggmästarekurser avhållas under första halvåret 1928, nämligen i Munka-Ljungby i Skåne (5–15 mars), Skellefteå (14–24 mars) samt Värnamo (26 mars–5 april). Kursen i Munka-Ljungby ledes av arkitekt Gottfried Beijer samt kurserna i Skellefteå och Värnamo av arkitekt Rolf Bolin.

Under läsåret 1928–1929 är samfundet i tillfälle att liksom föregående år anordna trenne byggmästarekurser. Kurserna pågå under 10 dagar med i regel 70 timmars undervisning, fördelade på 25 timmar föreläsningar och 45 timmar ritning, exkursioner m. m. Föreläsningarna behandla följande ämnen: Byggnadsstommen och dess anordnande, allmän materiallära, planläggning, formbildning, inredning, lantmannabyggnader, byggnaden och trädgården, författningar och stadsplaneanläggningar, värmeinstallation, kalkylation och kostnadsberäkning samt byggnadsskick i Sverige förr och nu. Eleverna få under rittimmarna

tillfälle att under lärarens ledning utarbeta självständiga förslag till mindre byggnader.

Kostnaderna för undervisning, innefattande lärarearvoden, dagtraktamenten och reseersättningar samt material, uppgå för varje kurs till cirka 1,500 à 1,600 kronor, varav samfundet betalar hälften. Övriga kostnader bestridas genom lokala anslag. Sådana anslag ha till föregående kurser lämnats av hushållningssällskap, egnaheims-, hembygds- och hantverksföreningar samt enskilda personer och industriföretag. Kostnader för lokal samt eventuell annonsering bestridas ävenledes av lokala anslag.

Ansökan om avhållande av byggmästarekurs, som lämpligen anordnas av hembygds- eller annan förening i samarbete med Samfundet för hembygdsvård, bör vara inlämnad till samfundets styrelse under adress Grönegatan 14, Lund, före den 1. juli 1928. Närmare upplysningar erhållas genom samfundets sekreterare, ovanstående adress.

Samfundets byggnadsbyrå.

Sedan arkitekt John Åkerlund önskat tråda tillbaka som föreståndare för samfundets byggnadsbyrå, vilken han lett alltsedan dess upprättande, har samfundets styrelse till hans efterträdare utsett arkitekt Rolf Bolin.

Byggnadsbyrån kommer liksom hittills varit fallet att till billigt pris tillhandahålla allmänheten goda ritningar. För underlätande av beställning å ritningar sker detta genom ifyllande av särskilda beställningsedlar, vilka kunna rekvideras från byrån.

Å dessa finnas angivna de uppgifter, som erfordras för ritningens uppgörande. Kostnaderna för ritningen utgå efter en viss taxa, beräknad efter rums- och lägenhetsantal. Då taxan återfinnes å beställnings-sedeln kan beställaren, innan rekvisition göres, beräkna priset å ritningen. Sålunda beräknas priset på ritning till en bostad om 1—2 eldstäder till 25:— kr., 3—4 eldstäder till 35:— kr. och till en om 5—6 eldstäder till 40:— kr. Ritningarna omfatta vävritning och blåkopia. För koloni- eller sommarstuga om 1 rum och kök eller mindre beräknas priset för blyertsritning och blåkopia till 15:— kr. Önskas kopior utöver de i priset ingående betalas för varje blåkopia enligt taxa. För ritning till enfamiljshus om mer än 4 rum och kök samt flerfamiljshus om mer än 6 eldstäder eller till byggnad ej hänförlig till bostadshus bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse. Snickeriritning och utvändiga detaljer till takfot, verandastolpar och vindskivbräder ingå i priset för ritningen till byggnaden. Avgiften för ritningen inbetalas förskottsvis med 25 % å helhetspriset vid rekvisition av densamma, varefter ritningen utlämnas mot erläggande

av resterande belopp eller sändes mot postförskott.

Byggnadsbyrån kommer även i så stor utsträckning som möjligt att ställa sakkunnig hjälp till förfogande hos byggnadsnämnderna, särskilt i de mindre samhällena, med ritningsgranskning och övrig rådgivning.

Byggnadsbyråns adress är hädanefter: *Samfundets för hembygdsvård byggnadsbyrå, Kungsgatan 74, 4 tr., Stockholm, tel. Norr 10518.*

Årsmötet 1928.

Stundande årsmöte kommer att avhållas i Hälsingborg under dagarna 28—30 juni och avslutas den 1. juli med utfärd till Båstad. Preliminärt program meddelas i nästa nummer av tidskriften.

Medlemsvärningen.

Resultatet av premiefördelningen bland medlemsvärvarna har utfallit sålunda. att premier tilldelats byggnadsingenjör C. Harding, Lidingö, banktjänsteman K. af Klinteberg, Lund, samt kapten G. Swedmark, Lund.

LUDVIG NOBEL OCH BÅSTAD

Av Fru Eva Ahlman, Lund

DÄR Hallandsåsen löper ut i Kattegat och fullbordar Laholmsbuktens kurva i söder, bereddes före tidernas begynnelse den yppersta jordmån för mänsklig kultur. Urberget stupar tämligen brant ned mot havet och åsen har tillräckligt nordlig riktning för att skydda stranden mot de under sommaren på Skånes kust förhärskande västliga vindarna, som annorstädes ge denna bördiga kust ett kargt och ödsligt utseende. Strax ovanför själva strandremsan sträcker sig en terrass av ca 1 km:s bredd och 5 km:s längd, som består av ett mäktigt lager av den präktigaste kalkhaltiga mylla.

Åsen var fordom rikt beklädd med ek- och bokskogar, som dock för århundraden sedan avverkats och mestadels utskeppats. Här erbjödos bebyggarna de gynnsammaste livsvillkor, och talrika fornminnen bevisa att trakten varit odlad sedan uråldrig tid. Befolkningen fick med lätthet sin utkomst ur jorden, av skogarnas vilt och åarnas och havets rikedom på fisk. Båstad var ett ansevärt samhälle under medeltiden, ehuru det i nu befintliga urkunder ej finnes omtalat i egenskap av stad förrän i slutet på 1400-talet. Den samtida kyrkan talar tydligt om, att innevånarantalet måste ha varit avsevärt. Ortens förnämsta inkomstkälla var fisket, enkannerligen sillfisket, som under medeltiden var av sådan vikt, att öresundsstädernas juridiska förättningar avbrötos och uppskötos för denna angelägenhets skull.

Båstad var också sedan gammalt en viktig hållplats på den stora färdevägen efter kusten. Den lösa bottnen på redde anses numera otjänlig som ankarbotten och en hamn omöjlig att underhålla på grund av sanddriften, men dessa olägenheter tyckas ej ha utgjort hinder under Båstads medeltida blomstringsperiod. Möjligt är att hamnen sedermera sandades igen, och att detta bidrog till samhällets återgång under 1500- och 1600-talen. Orten hade sedan gammalt haft rättighet att hålla fyra marknader årligen, men senare påbud inskränkte antalet till blott en enda. Dessutom blev den stora kustvägen omlagd,

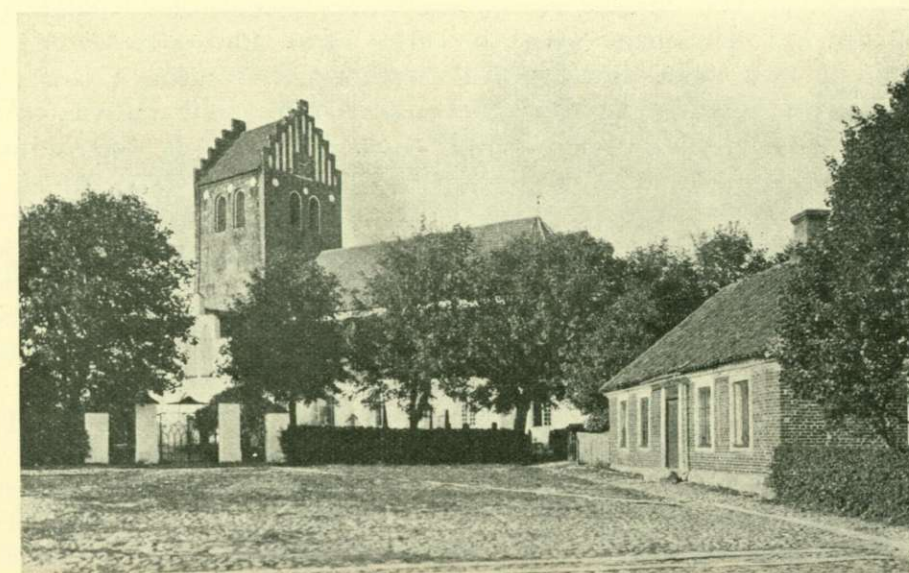
Ludvig Nobel
60 år den 17 februari 1928.

så att trafiken kom att gå Båstad förbi, och allt detta samverkade till, att staden allt mer smälte samman och år 1664 degraderades till köping.

På mitten av 1700-talet brann hela samhället ned, medan folket gått man ur huse för att bispringa vid ett skeppsbrott en halv mil längre bort. Det uppbyggdes åter, och år 1793 skildrar den kände geografen Erik Tuneld Båstad på följande sätt: »Båstad, en mycket betydlig köping samt vacker kyrkoby, marknadsplats och fiskeläge. Har bekväm hamn. Inv. 554 personer. Över 100 hus». Av dessa skattade 60 stycken åt förgängelsen vid den stora eldsvådan 1870. Trångboddheten tycks vid denna tidpunkt ha varit avsevärt större än 80 år tidigare, då vid detta tillfälle 500 personer enligt uppgift blevo husvilla. Strax före denna förhärjande eldsvåda hade en kringresande fotograf förevigat det lilla samhället, så att man utan svårighet kan rekonstruera dess utseende. Husen återuppbyggdes med de gamla som förebild, och Båstad kom alltså att bibehålla sin karaktär av skånsk by eller fiskeläge till längre fram i tiden. De första badgästerna i Båstad påstås ha varit ett par mamseller Flink, som gjorde långa fotvandringar i trakten och badade havsbad, d. v. s. vattnet bars från sjön, och de badade inomhus. Vistelsen i Båstad lär emellertid ha bekommit dem särdeles väl, och de rekommenderade

Båstad från väster.

Båstad. Torget med kyrkan.

platsen till släkt och vänner. Detta utgjorde begynnelsen till att Båstad började bli eftersökt som badort. Öresundsposten hade den 23 juni 1870 följande notis inne: »Båstads badinrättning upplåtes den 24 juni och hålles öppen så länge som därtill blir skälig anledning...»

Men ännu så sent som vid sekelskiftet var Båstad en sällsamt orörd idyll med låga, sammanbyggda hus, de flesta täckta med halmtak, slingrande, knaggliga gator, och om man vek av in på de backiga tvärgatorna hade man en underbar utsikt över de små frodiga och välskötta trädgårdarna, med sina gullregns- och syrénbuskar. Gatubelysning saknades så gott som fullständigt, vatten hämtades ur ojämnt givande brunnar, och frånvaron av kloakledningar gav sig ofta tydligt nog tillkänna. Samhällets huvudgata var densamma då som nu, Agardhsgatan, som fått sitt namn efter den här födde store vetenskapsmannen och sedermera biskopen i Karlstad, Carl Adolph Agardh, Frödings morfar. Så gott som omedelbart väster om kyrkan vidtog landsbygden med åkrar och ängar. Människorna voro enkla och förnöjsamma, och samhället slumrade i stilla frid utan att ana sina egna utvecklingsmöjligheter. Den enda tid på året, då brådska förspordes var de två veckorna innan badgästerna väntades, då en obeskrivlig oro och förvirring rådde. Man var ej synnerligen rustad för den ökade tillströmningen av stadsbor, och hotell och restauranger voro minst sagt primitiva.

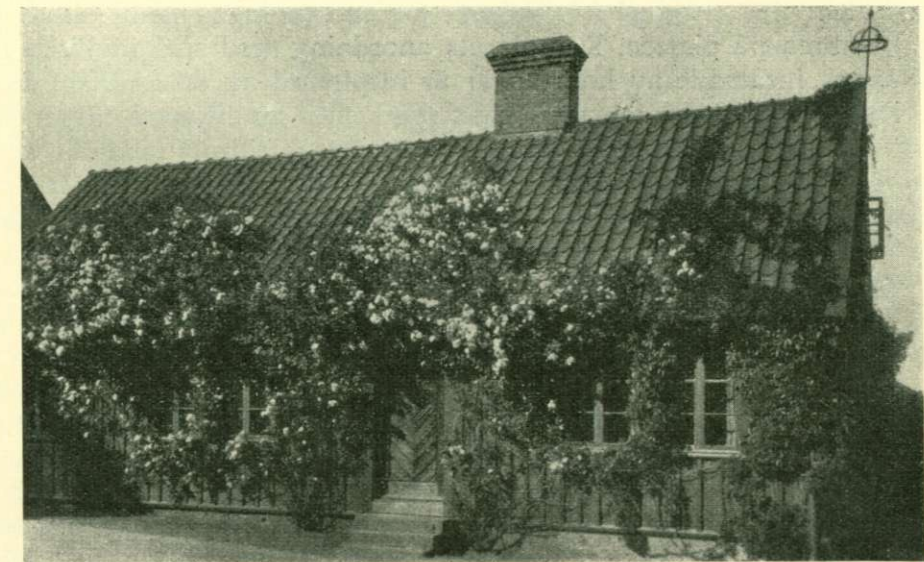
Badortslivet fick ungefär vid denna punkt flerstädes ett hastigt uppsving, och kravet på ökat bostadsutrymme växte alltmer under en tidsperiod, då den stora smakförskämningen och förbistringen rådde. En del av våra fisklägen förvanskades under den snabba tillväxten till vidunder av fulhet och vantrevad, t. ex. Mölle, m. fl. Båstad undgick dock att i väsentlig grad få sin karaktär av större skånsk by förfulad och förflackad av vräkiga badrestauranger och utklutade villor.

En vändpunkt i Båstads utveckling inträdde, då ingenjör Ludvig Nobel, betagen i omgivningens skönhet, slog sig ned här och köpte ett stort område väster om köpingen i avsikt att stycka och bebygga detsamma. Hans första åtgärder blevo att nedlägga mycken omsorg på väganläggningar och gatubelysning samt förbättring av de hygieniska förhållandena genom införande av vatten- och avloppsledningar. Samtidigt byggde han några villor, som enligt tidens smakriktning fick en viss falsk anstrykning av allmogestil, som Nobel själv sedermera är den förste att beklaga.

Om Nobel ursprungligen såg traktens skönhet huvudsakligen som en ekonomisk tillgång, kom det lilla fridfulla samhället i hägn av sin ärevördiga kyrka inom kort att ingiva honom en djup tillgivenhet och känsla av ansvar inför dess kommande utveckling. Och hans strävan-

Båstad. Agardhsgatan.

Båstad. Agardhsgatan 44.
Ombyggt efter ritn. av ark. O. Bang.

den fingo en helt ny inriktning, som man utan överdrift kan beteckna som hembygdsvårdens idé tillämpad på ett verkligt storslaget och kärleksfullt sätt. Hans djupa kärlek till platsen blev drivkraften till hans mångåriga och nitiska verksamhet. Han har lagt ned sin själ i det lilla samhället och det har blivit hans verkliga hem på jorden, en del av honom själv, som i sin tur skänker nya impulser och kraft att genomföra dem.

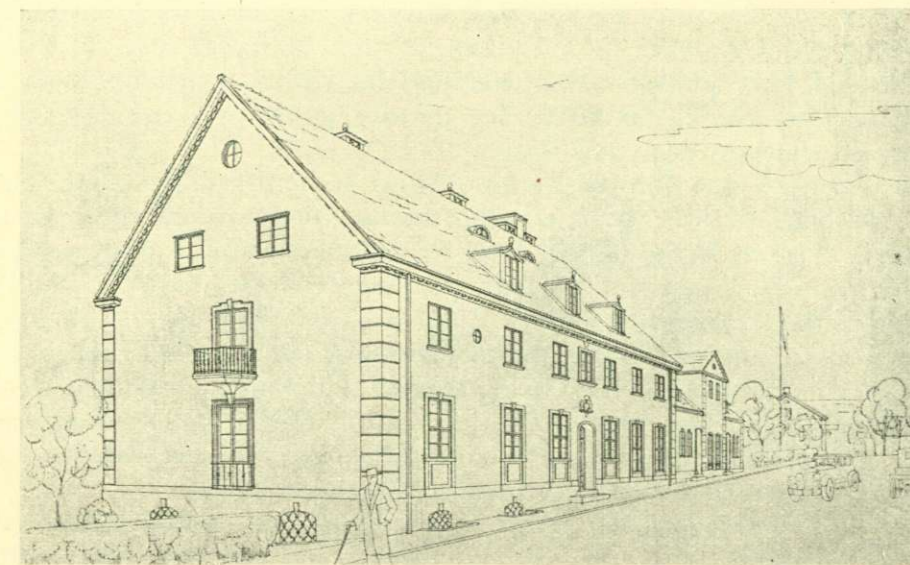
Nobel är icke i sig själv skapande konstnär, men han är en klok och omtänksam fader för den lilla köpingen, en skapare av vida större mått än vanliga mänskliga. Han förstår att vid sin sida ställa verkligt sakkunniga hjälpare och goda rådgivare. Mest känd är han, utan tvivel, som Skånegårdens byggherre. Kraven på ett stort modernt badhotell blevo allt starkare och planer uppgjordes och förkastades. Det var först meningen att bygga ett större fyravåningshus med balkonger åt alla väderstreck. Men en sådan koloss skulle allt för mycket dominera och förstöra småstadsstämningen, och slutligen tillkom med arkitekt Güettlers hjälp Skånegården. Denna byggnad vittnar om uppriktig kärlek till en ingalunda lättlöst uppgift, att på ett helt litet område foga in ett stort och rymligt hotell, utan att det skulle bryta sig ut ur den lugna småstadsmiljön. Dess utformning har rötter i traktens byggnadstradition, den höga takresningen är den överallt i Skåne vanliga, och hela byggnaden vilar tryggt på den skånska jorden i det lugna medvetandet att höra hemma på platsen. Komplexets anordning med små idylliska rosenkvarter inramade av korsgångar är inspirerad av ett nordiskt kloster. Det mörka teglet anpassar sig fogligt efter landskapets färger och de prydnadsväxter som i riklig mängd använts till att fullända totalintrycket av hemtrevnad och ro sluta sig harmoniskt till det för Syd-sverige typiska djupröda teglets ton. Inredningen i denna byggnad svarar fullkomligt till det yttre och är utförd med utsökt stilkänsla.

I nära grannskap till Skånegården befinner sig Strandhotellet, ett stort oroligt trähus av äldre datum, med massor av onödiga och störande, till yttermera visso, vitmålade lövsågsornament, snarlika hyllpappersremсор av större dimensioner. Till detta hotell, som länge var platsens enda, förvärvade Nobel så småningom aktiemajoriteten, och det undergår nu under arkitekt Harald Wadsjös ledning en successiv ombyggnad. Såsom varande mest överensstämmande med ortens byggnadsskick strävar man nu så vitt möjligt att få fram horisontalverkan av huset, och gårdsplanen har därför nivellerats avsevärt. Plåttaket har avlägsnats och tegel pålagts. På den ombyggda delen av huset har man genom fönstrens regelbundna placering och en del smärre ändringar lyckats åstadkomma

Båstad. Skånegården.

Ark.: K. Güettler.

Båstad. Hotell Båstad.

Ark.: K. Güettler.

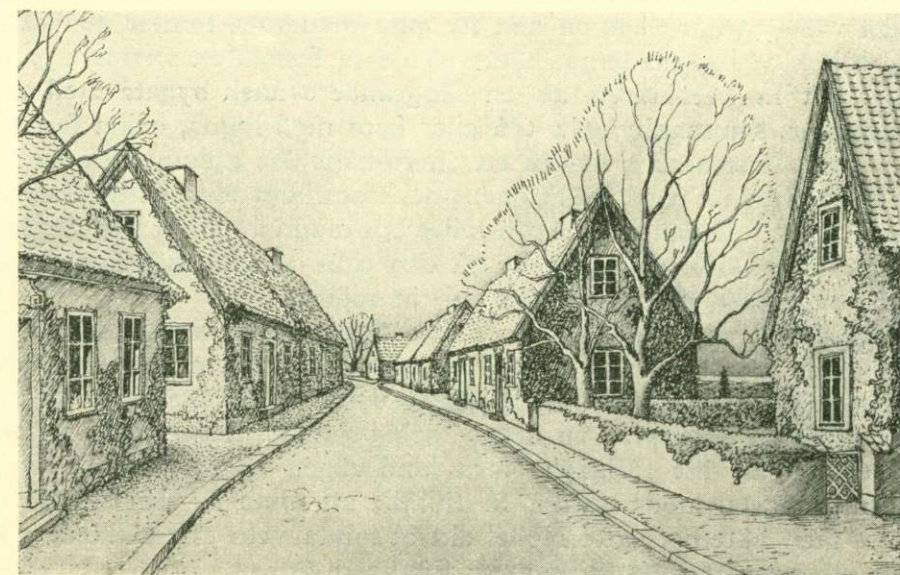
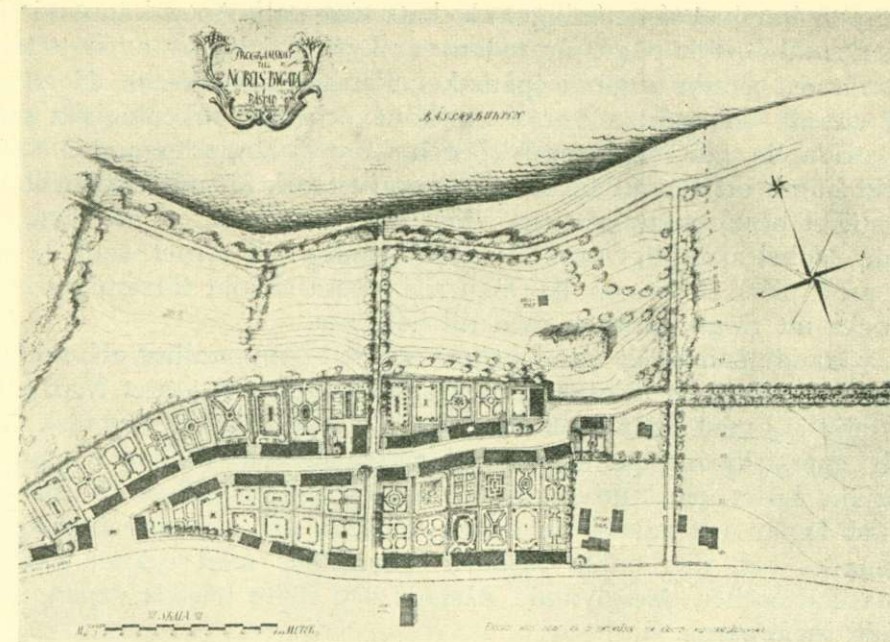
ett mer rogivande intryck, vartill också den lugna färgbehandlingen i svart och rött bidrager.

Var Nobel än befinner sig kretsas hans tankar kring den plats, som han korat till sin hembygd, och han tröttnar aldrig på att spinna nya planer för dess utveckling. Det gamla, och från början synnerligen anspråkslösa Hotell Båstad, som befinner sig i Nobels ägo, undergår just nu en genomgripande ombyggnad för att värdigt kunna försvara sitt läge vid själva infarten till köpingen. Liksom vid Skånegården ha här alla moderna tekniska hjälpmedel använts, och intet sparats för att åstadkomma ett verkligt tidsenligt hotell, som kan tillfredsställa även de högst ställda krav på hemtrevnad, gedigenhet och komfort. Det är en tvåvåningsbyggnad med enkelt och förnämligt yttre, harmoniskt infogad i gatulinjen. Byggnadens inre vittnar även om en i minsta detalj genomförd ändamålsenlighet och kultiverad smak. Hotellet i sin helhet är en förträfflig exponent för god svensk rumsinredning och byggnadskultur.

Båstads bördiga jordmån och blida klimat äro sällsynt gynnsamma för kulturväxters odlande och trädgårdskonsten står på en mycket hög nivå. Härtill bidrar naturligtvis det nära grannskapet till Norrviken, där direktör Rudolf Abelin i över tjugo år bedrivit sin för hela landet välsignelsebringande verksamhet i hortikulturens tjänst. På Skånegården ser man en del prov på verkliga smycken till småträdgårdar. Klängväxterna bidraga också till intrycket av lugn frodighet, som är betecknande för hela platsen. Mångenstädes ha vildvin och klängrosor begagnats som medel att dölja det mindre goda eller det dåliga i en byggnads proportioner och linjer.

Gatubilden i den äldre delen av Båstad är, som redan nämnt, i stort sett oförändrad, om också ett eller annat misspydande nybygge tillkommit eller ett äldre hus till följd av okunnighet blivit ändrat till det sämre. Det lilla huset Agardhsgatan 44, som av Nobel inköptes till läkarbostad, och iståndsatts i enlighet med hans principer efter ritningar av arkitekt O. Bang, är nu ett utmärkt exempel på, hur en byggnad med små medel kan förskönas till samklang med den gamla småstadsidyllen. Tegeltak har pålagts, fönsterna reducerats till sin för husets proportioner rätta storlek, och, när nu en rikedom av klängrosor och vildvin vuxit upp, har man den önskade stämningen av lugn idyll.

Nobels nydaningar och strävan att tillvarataga gamla kulturvärden har på sina håll mötts med en viss tvekan, och han hade länge svårigheter att kämpa mot för att få sina idéer genomförda inom kommunen. Men med hjälp av övertalning och mångfaldiga exempel på verklig

Båstad. Plan och perspektivskiss av Nobels bygata.

Ark.: H. Wadsjö.

oegennyttja har han så småningom lyckats vinna allmänt erkännande för sin verksamhet. För några år sedan var kyrkan i behov av nytt tak i stället för det gamla uttjanta spåntaket. Församlingen beslöt då att pålägga eternit. Men detta var ett oskönt och mot arkeologiska principer stridande taktäckningsmedel och blev ej länge liggande. Nobel gick till högre ort för att få beslutet upprivet och församlingen tillhölls att i stället bestå enkupigt tegel. Som bot för svedan, så att säga, bekostade Nobel samtidigt samma takbeläggning till tornet, som då var täckt med plåt. Dessutom har han sedermera skänkt församlingen en ny klocka att ringa samman med till helgerna.

Det växande samhället var i behov av ett kommunalhus och inköpte för detta ändamål en förutvarande hotellbyggnad vid torget. Man hade tänkt nöja sig med detta i till det yttre oförändrat skick, men tack vare Nobels energiska ingripande fick arkitekten Hakon Ahlberg i uppdrag att förläna huset den kultiverade och representativa prägel en offentlig byggnad ägnar och anstår. En massa onödiga och störande prydnader avlägsnades och den enkla fasaden smyckades med tvänne vackert huggna kartuscher, återgivande Båstads och Bjäre härads vapen, över de båda ingångarna.

Nobel söker också med tanke på samhällets ytterligare utveckling vidtaga profylaktiska åtgärder för miljöns bevarande. På det honom tillhöriga området västerut har bl. a. en helt ny gata planerats, tomter utstyckats och de blivande byggnadernas plats på dessa fastställts. Den nya gatan kommer att få karaktären av en slingrande skånsk bygata med små envåningshus, sammanbyggda två eller flera med lugna, enkla fasader. Denna gata kommer att utgöra ett efterföljansvärt exempel för ny bebyggelse i enlighet med traditionen men samtidigt efter fullt moderna principer. Här i Båstad om någonstädes bör man känna sig uppmuntrad att lägga ned kärlek och omsorg på den egna täppan, där klimat och jordmån samverka till att skänka lön för mödan.

Trädgårdarna vid gatans norra husrad komma att vetta mot havet. Som planen utvisar, skall här anläggas en promenadväg längs stranden, där man ostörd av landsvägsdamm och tjutande bilar kan gå och njuta av aftonsvalkan och se solen sjunka i havet. Starka röster ha höjts för att hit förlägga stora landsvägen så att bilande turister utan ringaste möda skulle få tillfälle att njuta av den storslagna utsikten, men häremot satte Nobel sitt absoluta veto och räddade härigenom strandens frid åt stillsamma fotgängare.

Man kan numera icke tänka sig Nobel utan Båstad eller Båstad

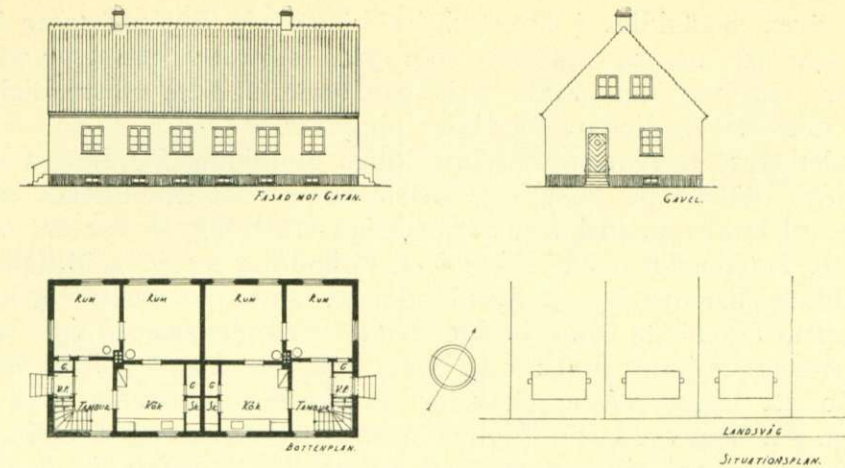
utan Nobel. Hans livsuppgift blev att skydda detta den skånska kustens smycke för det moderna livets vandalism. Han var som kallad att taga hand om samhällets utveckling vid en kritisk tidpunkt, och han har offrat sig själv för Båstads idé. Måtte hans exempel leda till efterföljd i allt vidare kretsar i vårt land, där för vart år, som går, oskattbara kulturvärden gå förlorade på grund av likgiltighet och vinningslystnad.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD BYGG- MÄSTARSKOLA PÅ HVILAN

Av arkitekt Gottfried Beijer, Malmö

DET var nog ingen tillfällighet att de män som i Skåne först började intressera sig för att skapa en bättre byggnadskultur voro uppsvenskar. Klarare än skåningarna själva sågo de förfallet, den otroliga skillnaden mellan gammalt och nytt och hur nödvändigt det var att genast sätta in alla krafter om något av den åldriga kulturen skulle kunna räddas. De gamla kringbyggda skånska gårdarna med sina halmtak och spetsiga gavlar, som tillsammans med trädgårdarnas lummiga grönska bilda så vackra siluetter på den skånska slätten och giva sådan karaktär åt landskapet, vilken kontrast var det inte mellan dessa och de sista årtiondenas underliga nyskapelser, som hotade att alldeles förstöra landskapets utseende! De gamla byggnadstraditionerna torde nog i Skåne ha fått en svårare knäck än i landets övriga provinser, dels på grund av landskapets relativa välstånd och dels genom dess belägenhet i närheten av kontinenten, varifrån en massa osmälta idéer kommo in och verkade i högsta grad förvillande på de män, som hade hand om byggenskapen. Huru många ålderdomliga kyrkor fingo icke under 1800-talets senare hälft giva vika för underliga skapelser i kvasigotik, huru många gårdar revos icke för att giva vika för »ståtliga» villor med glasverandor och lövsågsarkitektur, och var det slutligen underligt att byggmästarna togo intryck av de märkvärdiga stationshus som de olika järnvägarna läto uppföra?

För den som allvarligt betraktade och beklagade dessa företeelser var det inte svårt att finna roten till det onda, och därigenom blev det naturligtvis också möjligt att söka en väg till dess bekämpande. I äldre tider hade man byggt enligt gammal tradition på platsen, det enskilda huset gjorde inte anspråk på att vara något absolut egenartat, och följden var att det gick jämförelsevis lätt för byggmästaren att utöva sitt yrke med de kunskaper han inhämtat under sin grundliga lärotid. Han hade sin plan given på förhand, den hade blivit utexperimenterad och

Förslag till stathus för två familjer (skånska slättbygden). Skala 1/400.

Utfört vid Byggmästareskolan på Hvilan 1927.

provad under generationer, alla konstruktioner hade han likaledes på sina fem fingrar, och vad fasaderna beträffar, så var det möjligen ytterdörren, fönsterluckorna eller någon annan detalj som han satte någon individuell prägel på, i övrigt hade han sin styrka i sin begränsning och var på sitt område en utmärkt skicklig yrkesman.

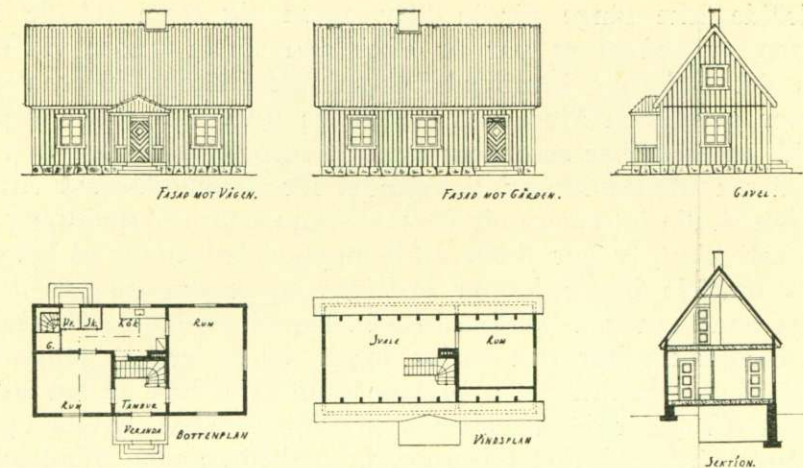
Naturligtvis var det omöjligt för honom att följa med i utvecklingen när en ny hustyp höll på att utbildas, med alla dess nya krav såväl i fråga om form som material, vilka senare han icke lärt sig behärska och därför ofta missförstod. Ej heller fick han någon hjälp av sina byggherrar, ty från att hava varit konservativa blevo dessa nu de första att begära moderna och individuella hus, varvid de läto leda sig av de senaste modenyckerna. Det är därför förklarligt att byggmästaren tappade respekten för det traditionella, som förklarades föråldrat och odugligt och som till ersättning fick dessa märkvärdiga skapelser, vilka ansågos förnämligare ju mera tillkrånglade de voro.

Nu är det ju särskilt på landet så, att byggmästaren vanligen själv får sköta hela byggnadsföretaget, icke blott husets uppförande utan även dess planering och formgivning, och därtill saknade han varje spår till kompetens, när han icke längre fick gå i kända fotspår utan tvärtom skulle göra något egenartat av varje byggnad. Säkert är att lantbyggmästaren ganska snart kom att även rent byggnadstekniskt stå på en mycket låg ståndpunkt, något som tydligt kunde avläsas på nybyggnaderna, ty dessa blevo icke endast estetiskt undermåliga utan

brusto även betänkligt i konstruktivt hänseende. Byggmästaren hade blivit upplärd hos en mästare, som själv förlorat fotfästet bland allt det nya, och varifrån skulle lärjungen under sådana omständigheter kunna inhämta en djupare förståelse för yrket.

Var det alltså byggmästarnas bristfälliga utbildning för de nya krav, som tiden ställde på dem, som måste anses vara den direkta anledningen till lantbyggnadskonstens olyckliga urartning, så var det också klart att botemedlet måste sökas i en förändring av detta förhållande och tillfälle beredas byggnadsutövarna på landet att skaffa sig bättre kunskaper. De första, som insågo detta, voro danskarna, vars byggnadsintresserade långt tidigare än deras kolleger på andra sidan Sundet förstodo att något måste göras för att icke förfallet skulle bli fullständigt. Så utgav Martin Nyrop redan 1896 en exempelsamling för prästgårdar, genom vilken han sökte återuppliva intresset för de gamla danska byggnadsformerna, och i samma syfte upprättades år 1909 den »Danske Klasse» vid konstakademiens arkitekturskola, där Pavl Holsøe blev den förste läraren. Speciellt P. V. Jensen Klint, den bekante skaparen av Grundtvigkyrkan i Köpenhamn, arbetade emellertid i början av 1900-talet energiskt för att byggmästarna skulle erhålla en bättre utbildning och hans många manande och eggande artiklar i detta ämne hava säkert haft stor betydelse för intressets väckande. Konsthistorikern Vilhelm Lorenzen har likaledes genom sina skrifter verkat kraftigt i samma riktning och tillsammans med Pavl Holsøe avhöll han 1910 en kurs i byggnadskultur för lärare vid tekniska skolor samt utgav boken »Tegninger til Husmandsbrug», som gjorde propaganda för samma strävanden. På initiativ av den danska folkhögskolelärareföreningen fortsattes kurserna 1911 av Klint och nuvarande professorn vid konstakademien Ivar Bentsen och upptogos nu i dessa också praktiskt arbetande byggmästare som elever, vilka vid sidan om den teoretiska undervisningen fingo göra uppmätningar av äldre förebildliga byggnader samt efterhand också förslag till nybyggnader. Detta var början till danskarnas byggmästarkurser som snart blevo en fast institution och numera understöddas av staten samt anordnas av »Landsforeningen Bedre Byggeskik», vars arbetsledare Harald Nielsen vanligen står som föreståndare och vid sin sida har en stab av duktiga medarbetare. Kurserna anordnas i alla trakter av landet och ofta flera jämnloppande med varandra samt äro som regel mycket gott besökta.

Det dröjde åtskilliga år innan dessa idéer började tränga igenom i Sverige. Mången hade nog även hos oss med sorg lagt märke till byggnadskonstens allmänna förflackning och mer eller mindre vagt

Förslag till boningshus för en familj i Tjörnarps (norra Skåne). Skala 1/400.
Utfört vid Byggmästareskolan på Heltan 1927.

känt att något måste göras för att åstadkomma en förbättring, men det tog tid innan någon kom med ett positivt uppslag, ty i allmänhet nöjde man sig med ett sentimentalt beklagande och skyllde med en axelryckning på tidsandan, industrialismens segertåg eller plockade fram andra nyttiga slagord för att skydda sina samveten. Så småningom började emellertid planer mogna även hos oss, och i juli 1915 hade äntligen arbetet avancerat så långt att den första kursen i Sverige för lantbyggmästare kunde hållas vid Hvilans folkhögskola. Det var också därifrån initiativet utgått och att företaget lyckades berodde till stor del på Svenska Slöjdföreningen, som lämnade det ekonomiska stödet. Såsom lärare fungerade läraren vid Hvilans folkhögskola Fritjof Hazelius, arkitekt Torsten Stubelius och lektor Karl Berlin.

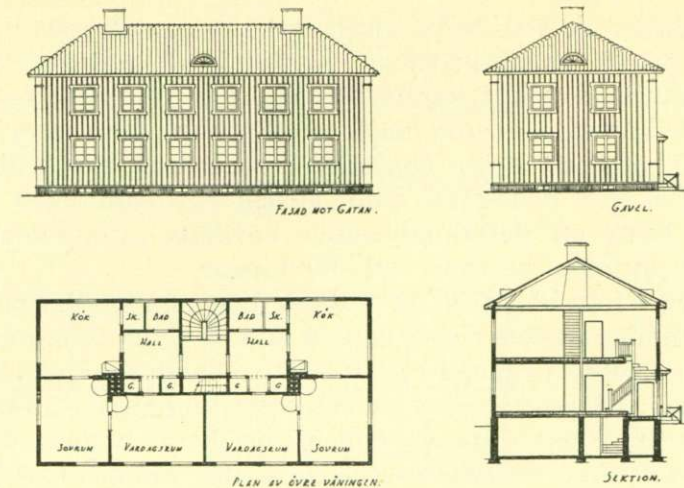
Kursen besöktes av 14 elever från olika trakter av landskapet och varade i 6 dagar, under vilken tid deltagarna vid sidan om den teoretiska undervisningen företogo ett flertal uppmätningar av förebildliga byggnader i trakten. Kursen fick ett synnerligen lyckat förlopp och väckte stort intresse i vida kretsar, vilket särskilt tog sig uttryck i bildandet av »Skånska föreningen för byggnadskultur», under vars auspicier de följande kurserna några år framåt kommo att stå. Sådana avhöllos också regelbundet de följande åren i olika trakter av landskapet under ledning av doktor Hazelius och lektor Berlin, vilken senare var en ivrig förkämpe för de nya idéerna och vars bortgång innebar en stor förlust för hembygdsvårdsarbetet.

Det dröjde icke länge förrän idén spred sig även till de övriga landskapen, ty redan ett par år efter den första kursen vid Hvilan lyckades det Dalarnas hembygdsförbund att tillämpa idéerna norrut, där kurser avhölls i Mora och Hedemora 1916. Strax efter inträffade emellertid en händelse som kom att helt revolutionera den nya rörelsen, nämligen startandet av Samfundet för Hembygdsvård. Att detta från början skulle intressera sig för lantbyggmästarnes utbildning måste ju anses självklart, ty hur skulle ett hembygdsvårdsarbete på byggnadskulturens område bättre kunna bedrivas än genom att giva de män, som hava hand om den lantliga byggenskapen, en bättre förståelse för en sund byggnadskultur, och därför dröjde det heller icke länge förrän byggmästarkurserna fått det nybildade samfundet helt på sin sida och kommo att stå under dettas beskydd. Resultatet visade sig första gången i Östersund, där samfundet tillsammans med föreningen Jämtslöjd anordnade en 14 dagars kurs på hösten 1919, och sedan början väl var gjord kom denna verksamhet snart nog att utsträckas över hela landet, varvid som ledare böra nämnas doktor Hazelius samt arkitekterna John Åkerlund och Rolf Bolin. Även ekonomin kom nu på bättre fötter, ty under det de första kurserna varit helt hänvisade till den allmänna offervilligheten och endast möjliggjorts genom tillmötesgående av bl a. hushållningssällskap, hembygds- och egnahemsföreningar samt industri-företag, lyckades det nu samfundet att utverka statsbidrag och trädde även själv hjälpande emellan, när icke hela den resterande summan kunde uppdrivas i de trakter, där kurserna avhölls. Sådana anordnas nu av samfundet upprepade gånger varje år i olika delar av landet, och det livliga intresse, som från de mest skilda håll kommit dem till del, visar mer än något annat att de fylla ett verkligt behov.

Redan när den första byggmästarkursen anordnades vid Hvilan stod det klart för ledarna, att vad man här åstadkom var ett provisorium, av vilket man visserligen väntade sig vissa resultat, men som på intet vis fick tänkas som det slutliga målet¹⁾. En kurs på c:a 10 dagar borde naturligtvis verka i hög grad väckande på eleverna och få dem att uppskatta sina yrken på ett sundare och riktigare sätt, men när det gällde att bibringa dem mera djupgående kunskaper måste ju givetvis tiden bli otillräcklig. Det framhölls också redan i andra årgången av Tidskrift för Hembygdsvård i en uppsats²⁾, att vad man hoppades av

¹⁾ F. HAZELIUS: Lantbyggmästarkurser såsom led i hembygdsvårdsarbetet. Svenska slöjdföreningens tidskrift. 1915.

²⁾ F. HAZELIUS: Den skånska byggnadskulturen och hembygdsvårdsarbetet. Tidskr. för hembygdsvård. 1921.

Förslag till bostadshus för fyra familjer i ett småländskt samhälle. Skala 1/400.

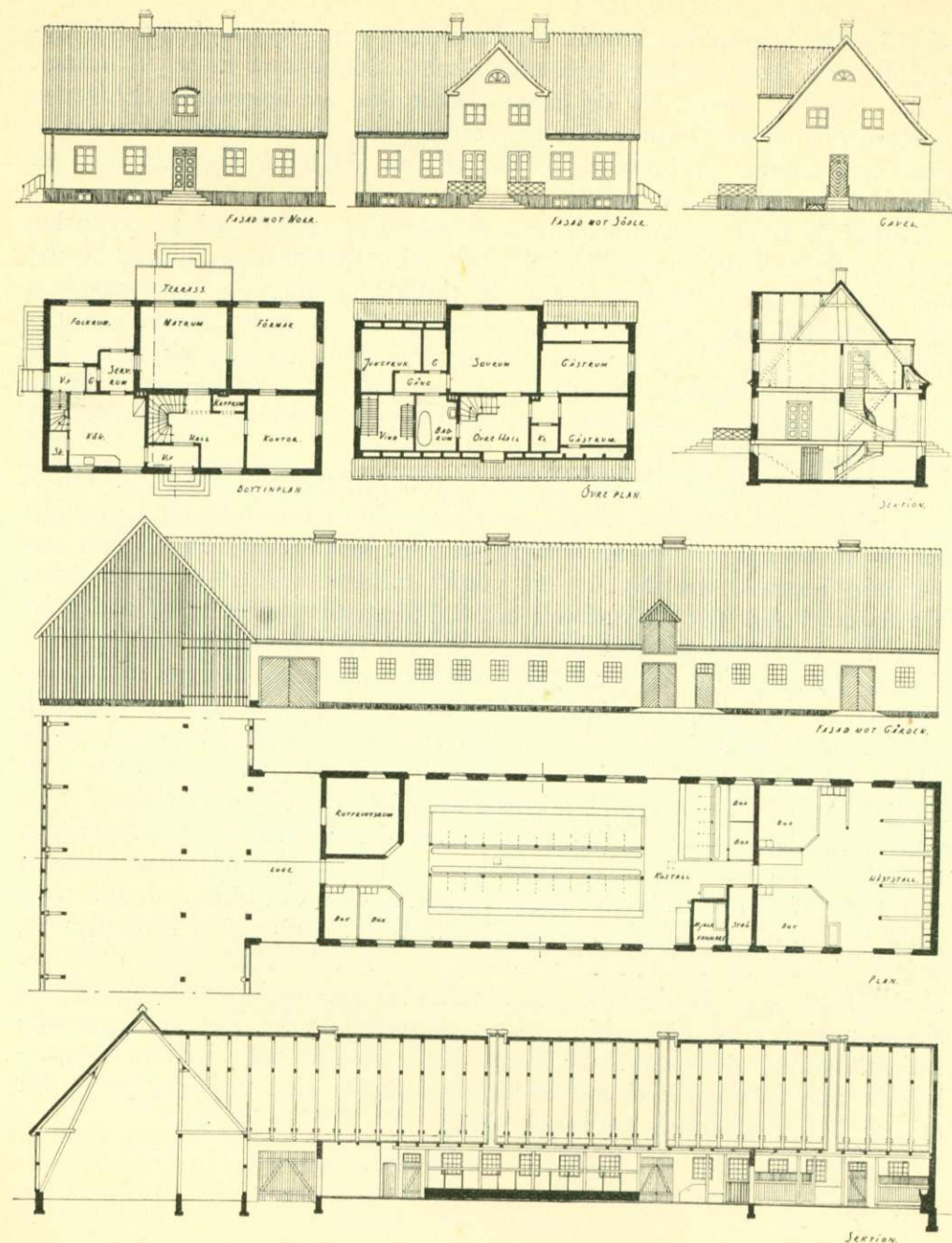
Utfört vid Byggmästareskolan på Hvilan 1927.

framtiden vore upprättandet av riktiga byggmästarskolor på landet, där eleverna skulle meddelas undervisning under en längre tid, och samma synpunkt företrädde lektor Berlin med skärpa vid ett föredrag under Svensk Byggnadsdag 1923. Såväl författaren till ovannämnda uppsats som lektor Berlin hade fått sorgliga bevis för bristerna i lantbyggmästarnes yrkeskunskaper och även insett, att innan dessa på ett rationellt sätt förbättrats, var en allmän höjning av byggnadskulturen icke möjlig.

Det var därför självklart att arbetet redan från början inriktades med detta mål för ögonen, vilket också äntligen uppnåddes i januari 1927, då Sveriges första lantbyggmästarskola öppnades på samma plats där den första kursen c:a 12 år tidigare ägt rum. En stor hjälp för det hela var att lokal utan extra kostnader kunde anskaffas på folkhögskolan, där eleverna även erhöilo kost. Givetvis möttes starten med en viss misstro från olika håll, där man visserligen insåg hur nödvändigt det var att byggmästarna erhöilo rationell utbildning, men där man betvivlade att dessa själva skulle visa samma förståelse och sålunda infinna sig till en skola, som höll dem från arbetet en längre tid. Alla sådana tvivel visade sig emellertid onödiga, ty elevantalet överskred det beräknade, och när skolan den 10 januari slog upp sina portar hade så många elever infunnit sig, som man överhuvud taget ansåg lämpligt att mottaga för att undervisningen skulle bli rationell. Skolan, som i år upplever sin andra årgång, varar i tre månader och dess för-

läggning i början av året beror därpå, att byggnadsarbetet då vanligen ligger nere, varför man ansett att den tiden bör passa eleverna bäst. Skolan är inordnad under samfundets yrkesutbildningsverksamhet och står liksom de kortare kurserna under skolöverstyrelsens inspektion samt åtnjuter i likhet med dessa statsanslag. Resten av ekonomien ordnas genom avgifter från deltagarna samt anslag från samfundet. Till hjälp åt eleverna hava ett flertal stipendier beviljats av kommerskollegiet samt skänkts av olika personer och föreningar.

Arbetet lägges från början på så praktisk bog som möjligt, och man har ansett det lämpligt att som första uppgift låta eleverna utföra en uppmätning av någon äldre byggnad i närheten av skolan samt renritning efter de uppgjorda skisserna. Sedan detta arbete fullbordats börja de mera självständiga uppgifterna, då eleverna på bestämda tomter, som de helst skola utvälja i sina hemtrakter, få göra upp fullständiga förslag till boningshus. Härvid tages hänsyn till de material och de byggnadsformer som brukas i hembygden, så att deltagarna från skånska slätten rita tegelhus, medan de elever som komma från skogsbygden arbeta med trä som huvudmaterial. Till samtliga hus göras fullständiga huvudritningar med beskrivning samt arbets- och detaljritningar, varjämte de flesta deltagarna visa sina byggnader i perspektiv. Sedermera följer ännu ett förslag, i de flesta fall mera omfattande än det första, och det har därvid visat sig att flertalet bland eleverna nu fått en helt annan uppfattning om byggnadsfrågor, så att de i allmänhet blivt i stånd att på egen hand göra upp ganska acceptabla såväl planer som fasader, särskilt om man till jämförelsepunkt tager de första stapplande försöken. Det bästa beviset för resultatet torde en pristävlan vara, som anordnades vid slutet av första årskursen, då eleverna fullt självständigt fingo göra upp förslag till statarhus för två familjer. Såväl de prisbelönta projekten som nästan alla de övriga visade mycket goda såväl planlösningar som fasadbehandlingar och utgjorde de bästa bevisen för att arbetet vid skolan icke varit förgäves. Parallellt med ritundervisningen följer föreläsningar i byggnadslära, varvid alla viktiga frågor behandlas så utförligt som tiden medgiver. Vid slutet av kursen göres dessutom en mindre fältmätning med avvägning, varefter en karta uppritas. Vad som särskilt bör framhållas är det utomordentligt goda samförstånd som råder mellan lärare och elever. Någon uppmaning till flit har sannerligen icke behövts, ty varenda deltagare har gjort eller gör mera än man någonsin haft rätt att fordra av honom och visat ett intresse som torde vara sällsynt vid någon skola. Vad som i hög grad bidrager att hos eleverna väcka förståelse för skolans syften och klarlägga de förut

Förslag till boningshus och ekonomibyggnader för 90 tunnlands jordbruk på skånska slätten. Skala 1/400.
Utfört vid Byggmästareskolan på Heilan 1927.

ofta dunkla begreppen, äro de föreläsningar i hembygdsvård och byggnadshistoria som avhållas, och under vilka deltagarna få se en mängd bilder, visande prov på de mest skilda slag av byggnader. Eleverna eggas under dessa timmar till självständiga uttalanden och få framhålla sina synpunkter, varigenom de lära sig att skilja på det äkta och det falska inom byggnadskonsten.

Utom i de rena byggnadsämnena få eleverna undervisning i svenska, matematik, kalkylation, bokföring samt yrkeslagstiftning av olika lärare, och tre timmar i veckan hava de tillfälle att deltaga i gymnastiken vid folkhögskolan. Svenska och matematik äro nog de ämnen som bereda de största svårigheterna, ovana som eleverna äro vid teoretiskt arbete och abstrakt tänkande, men intresset är även här det största, varför resultatet i många fall överträffar vad man vågat hoppas, när undervisningen började.

Skolan upplever som sagt nu sin andra årgång, och det torde knappast råda något tvivel bland dem, som följt samfundets yrkesutbildningsverksamhet i dess utveckling från de korta kurserna till den nuvarande formen, att det är en viktig mission skolan har att fylla. Naturligtvis har det diskuterats om lämpligheten av att låta undervisningen gå i hembygsvårdsrörelsens tecken, när så starka krafter äro i rörelse för att skapa en ny byggnadsstil utanför traditionens ramar. Sådana anmärkningar måste emellertid falla på sin egen orimlighet, ty det är icke arkitekter som utbildas utan hantverkare, som skola göras mogna att sköta sina mera blygsamma uppgifter, och för dem fordras att de hava något faktiskt att hålla sig till, då de skola uppgöra sina planer eller bestämma sina fasader. De måste hava fast mark att stå på om icke allt skall bliva kaos, och detta uppnås lättast genom att utgå från hemtraktens byggnadskonst och kombinera denna med goda och moderna planlösningar. Det är därför samfundets förhoppning, sedan tillräcklig erfarenhet vunnits, att få till stånd flera liknande skolor runt om i landet, där den kommande generationens byggmästare skola utbildas att rätt sköta sitt ansvarsfulla yrke. Det är byggnadsfackmännen i det praktiska livets tjänst, som vi vilja ingiva ansvars-känsla och förståelse, så att de kunna fullgöra sina uppgifter på ett för svensk byggnadskultur hedrande sätt.

L I T T E R A T U R

Anders Hedwall: Kjula sockens krönikebok. Förf:s förlag. Eskilstuna 1927.

Det är i allmänhet ingen liten arbetsbörda, som i våra dagar vilar på våra lantprästers axlar. Det är därför glädjande att finna, att en kyrkoherde vid sidan av sina många uppdrag av andlig och världslig art kan finna tid för hembygdsforskning och sedan ej skyr risken att för egna medel i bokform lägga fram resultatet av sitt arbete. Kyrkoherde T. Lundberg i Glimåkra är en dylik forskare; en annan är kyrkoherde Anders Hedwall i Kjula.

Kjula sockens krönikebok omfattar närmare 200 sidor, vilkas innehåll till alla delar motiverar arbetets titel. En bok av detta slag har givetvis främst lokalt intresse, men för en kommande Orts- och personforskning är det av allra största värde att dylika sockenbeskrivningar komma till. Mycket av det, som vi i våra dagar anse vara betydande kulturfaktorer, har en starkt nivellerande inverkan på både språk, sedvänjor och byggnadsskick, och det är därför värt all uppmuntran att privatpersoner ägna sin tid och krafter åt tillvaratagandet av värden, som äro typiska för varje bygd och hota att snart bli glömda.

Kjula är en sömrlandssocken i den rika Rekarnebygden. I första kapitlet ger förf. en historisk och topografisk skildring av trakten och dess folk, som i alla tider tyckes ha varit medvetet om sin värdighet, varför det också i ett talesätt heter:

»se i Kjula
där tackar man inte en smula».

Man får vidare en lättläst skildring av traktens geologiska beskaffenhet samt av församlingens fasta fornlämningar — det intressanta Aspestafyndet, ett arbete i Limogesemalj är också beskrivet. Den vackra medeltidskyrkan presenteras därpå för läsaren, varpå följer en noggrant gjord förteckning över socknens själasörjare samt dess skollärare. Den gamla byordningen, i stort sett överensstämmande med andra socknars, återges, varpå följa intressanta anteckningar om de större gårdarna. Förf. har även ägnat några sidor åt gammal folktro och meddelar här prov på en del »läsningar», som emellertid förut äro kända. Av värde äro folksägnerna och den ypperliga biografien »All världens präst». En del gamla bygdeoriginal läser man också gärna om i kapitlet »Miniatyrer och historier». Man bör även vara förf. tacksam för de båda upptecknade marscherna av församlingens klockare, den år 1913 bortgångne Josef Björkström.

Kyrkoherde Hedwalls arbete är tryckt på bästa kritpapper, på vilket de många vackra illustrationerna göra sig förträffligt. Då det endast utgått i 400 numrerade exemplar har man all anledning att hoppas att hela upplagan snart blir slutsåld. G. THOMÆUS.

Noraskogs arkiv. Kulturhistoriska samlingar och anteckningar om Örebro läns bergslager. 5:e bandets fjärde häfte.

Här och där ute i landet brinner en klar låga av varm och uppoffrande kärlek till

hembygden och dess minnen. En sådan kärlek ligger bakom publikationen Noraskogs Arkiv, som för snart 40 år sen påbörjades av riksdagsmannen Joh. Johansson i Nora. Han är nu bortgången, men hans för arbetet intresserade maka sörjde för att verket kan fortsättas. Hon testamenterade nämligen till Nora socken såväl sin makes arkiv och manuskript som medel till fortsättning av publikationen.

Noraskog är en gammal sammanfattande benämning på Nora, Hjulsjö, Grythytte och Hällefors bergslag i Örebro län. Noraskogs arkiv är närmast en dokumentpublikation, som belyser denna bergslags historia under skilda tider och ur de mest olika synpunkter. Föreliggande häfte omfattar bl. a. kyrko- och skolväsen, tings- och rättsväsen, skjutsväsen, s. k. bergsting, snöplogindelning o. s. v. huvudsakligen rörande 1700- och 1800-talen. Boken är en ypperlig källa för kultur- och hembygdsvård, samtidigt som den är ett monument över en man, som ifråga om förståelsen för hembygdsvård var långt framom de flesta samtida.

JOH. GÖTLIND.

Albin Elison: En framtida hemkrönika. Upprättad genom Uppsala Fabriks- och Hantverksförening. (Särtryck ur Svensk Nyttokonst) Stockholm 1926.

Uppsala Fabriks- och Hantverksförening har tagit ett mycket gott initiativ, då den satt i gång en inventering av äldre hem i Uppsala. Det gäller närmast att avbilda och beskriva de olika husgeråden, vilkas tillkomsttid infaller senast omkr. 1860, samt att visa hur dessa föremål blivit sammanställda med en senare tids interiörer. För forskningen på en mängd olika områden kommer en dylik inventering att bli av allra största värde samt givetvis ökas för varje år, som går. Det är meningen att det sålunda insamlade materialet, en verklig kulturhistorisk hemkrönika således, skall

förvaras hos Hantverksföreningen och där vara tillgängligt för varje forskare.

Arkitekt Albin Elison har i ett litet vackert häfte, ett särtryck ur Svensk Nyttokonst, närmare utvecklat planen och själv utfört en dylik inventering i det pietetsfullt bevarade Wensterska hemmet, Vaksalagatan 11 i Uppsala. Man finner en plan av hela våningen samt dessutom uppmättningsritningar av de enskilda rummen och dessas möbler samt reproduktioner efter vältagna fotografier av dessa ned till de minsta föremål, som t. ex. en broderad plånbok i gustaviansk stil och en senapskopp i empire.

G. THOMÆUS.

Albin Elison: Miljöskildring i svensk dansk och norsk litteratur. Stockholm 1925.

Med föreliggande häfte har arkitekt Elison givit ett mycket gott uppslag. Miljöskildringen i vår nordiska litteratur intar ju ett både varierande rum och ett växlande värde, och från allmänt kulturhistorisk synpunkt vore det tvivelsutan av största intresse om detta sakförhållande bleve närmare utrett.

Arkitekt Elisons lilla avhandling om 16 kvartssidor har naturligtvis aldrig avsetts att verka uttömmande. Det skulle ju fordra en ingående kännedom om hela den nordiska litteraturen från Havamal till senaste tid, en kännedom som icke ens en litteraturprofessor kan äga. Men med utgångspunkt från arkitekt Elisons idé borde mindre avsnitt kunna göras till föremål för ett dylikt studium, exempelvis vid något seminarium i litteraturhistoria. Naturligtvis tänker man genast på de många detaljerade miljöskildringar, som Strindberg skapat i sina arbeten, vilka förf. märkvärdigt nog förbigått. De scenanvisningar, som de nordiska dramatikerna givit, äro naturligtvis också belysande från heminredningssynpunkt.

G. THOMÆUS.

MEDDELANDEN

Dalarna.

SAMMANSLAGNINGEN AV DALARNAS FORNMINNESFÖRENING OCH DALARNAS HEMBYGDSFÖRBUND. Dalarnas hembygdsförbunds nämnd har beslutat att för sin del antaga det från Dalarnas fornminnesförenings styrelse utgångna förslaget till en sammanslagning av fornminnesföreningen och hembygdsförbundet i huvudsaklig överensstämmelse med den form detta förslag nu fått efter behandling av kulturminnesrådet.

Det centrala i den betydelsefulla åtgärden torde vara den vidgade uppgift, som Dala fornsal härigenom kommer att få såsom ett hela landskapets gemensamma centralmuseum under närmaste ledning av en fackligt erkänd föreståndare, som samtidigt skall bekläda en blivande befattning som länsantikvarie. På samma gång understrykes i förslaget de många anslutna bygdeföreningarnas självständiga ställning var för sig inom det gemensamma arbetets helhetsområde.

Efter en ytterligare behandling inför kulturminnesrådet kommer det betydelsefulla sammanslagningsförslaget att av de respektive organisationernas styrelser föreläggas årsmötena 1928 till avgörande.

HEMBYGDSFÖRENING I ORE. Vid sammanträde i Furudal den 18. september 1927 bildades en hembygdsförening för Ore socken.

Då för någon tid sedan en gammal gård i Norrboda by skulle säljas exekutivt ingrepp några personer och köpte gården för

att sedan överlåta densamma till en eventuell hembygdsförening. Denna gård jämte en bredvid liggande kallas »staden» och utgör med sin bygata och sina så gott som orörda grå huslängor en hel byklase av utomordentligt intresse för kännedomen om det forntida byggnadssättet i socknen. Det blir nu hembygdsföreningens närmaste uppgift att förvärva hela denna »stad» för att på samma plats bevara densamma för kommande tider.

Till styrelse i den nya hembygdsföreningen valdes Fredrik Ullström, J. Dalfors, Olov Löfström, J. W. Larsson, O. H. Flink, Ludv. Hallkvist och Rob. Larsson.

Dalsland.

HEMBYGDSMUSEUM I BENGTSFORS. Bengtsforstraktens hembygds- och fornminnesförening har vid nyligen hållet sammanträde beslutat att nedtaga och till köpingen flytta en nyligen inköpt typisk gammal dalslandsstuga från Ärtemarks socken. Man hoppas kunna förlägga byggnaden på det s. k. Majberget öster om köpingen, och beslöt man ingå till ägaren av detta område Billingsfors-Långeds aktiebolag med framställning om upplåtande av ett större område för ändamålet.

HEMBYGDSMUSEUM I EDSLESKOG. I skrivelse till Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund erinrar riksantikvarien om att Edsleskogs församling beslutat skänka den västra flygelbyggnaden vid Edsleskogs

prästgård, den s. k. Fryxellska byggnaden, till någon kulturhistorisk förening mot villkor att denna övertog vård och underhållet av byggnaden. Riksantikvarien anser det vara synnerligen önskvärt att hembygdsförbundet övertager byggnaden, vilket skulle utgöra en garanti för anläggningens framtida bestånd. Byggnaden torde erbjuda goda utrymmen, vilka med fördel kunna användas till ett hembygdsmuseum. Kostnaderna för byggnadens istandsättande skulle enligt verkställda beräkningar ej belöpa sig till mer än omkring 500 kronor.

Det synes riksantikvarien nödvändigt att även den andra flygelbyggnadens bestånd säkerställas, då anläggningens helhetsverkan skulle spolieras, om denna flygel nedrevs. Skulle den ej kunna insynas som laga hus å prästgård eller löneboställe kunde måhända församlingen finna någon lämplig användning för byggnaden såsom lokaler för sockenstuga, församlingssal eller dylikt. Lämpligast vore enligt hans mening, att hembygdsförbundet kunde träda räddande emellan och övertaga även denna flygel. I alla händelser synes det nödvändigt att förbundet försäkras sig om att flygeln får kvarstå och att förbundet i framtiden får övertaga densamma.

Gästrikland.

MINNESSTEN ÖVER STRIDEN MELLAN SVENSKAR OCH DANSKAR. Ovansjö hembygdsförenings styrelse har beslutat att invid Syltbäcken intill allmänna landsvägen inom Moms by resa en sten till minne av den strid, som där i närheten utkämpades mellan svenskar och danskar år 1466. Folktraditionen om denna strid har städse levat kvar, och senare forskningar ha även visat att sägnen står på historisk grund. I Övermyra by fanns ett hemman, som lydde under Uppsala ärkebiskopssäte, och där bodde en av ärkebiskop Jöns Bengtsson Oxenstiernas fogdar. Ärkebiskop Jöns, som låg i ständigt fejd med Karl Knutsson, hade här en truppstyrka förlagd. Den anfölls av Nils

Sture i spetsen för en avdelning dalkarlar och i striden deltog även ordsbefolkningen på Stures sida. Ärkebiskopens folk nedgjordes eller drevs på flykten.

Initiativet till minnesstenens resande har tagits av hemmansägare A. G. Andersson i Mom.

Hälsingland.

KARLSGÅRDEN I JÄRVSÖ FÖRVÄRVAS AV GÄSTRIKE-HÄLSINGE HEMBYGDSFÖRBUND. Gästrike-Hälsinge hembygdsförbunds styrelse har beslutat att för 5.500 kronor inköpa den s. k. Karlsgården i Bondarvs by i Järvsö, vilken utgör en av de bäst bevarade och intressantaste exemplen på gammal hälsingländsk byggnadskonst. Järvsö hembygdsförening har förklarat att om den får gården, sedan den reparerats, åt sig överlåten är den villig att ansvara för dess framtida underhåll. Till reparationer av gården anslog styrelsen 2.500 kr.

Skåne.

HEMBYGDSFÖRENING I FAGERHULT. Vid sammanträde den 25. februari bildades en hembygdsförening i Skånes Fagerhult. Till styrelse utsågos Gerhard W. Andersson, Södra Össjö, Åke Nilsson, Smedhult, Malte G. Nilsson, Smedhult, Eric Nilsson, Yxenhult, Axel Fors, Sandhult, Astrid Nilsson, Fedingshult, och Agnes Johansson, Fedingshult.

HEMBYGDSFÖRENING FÖR HÄSSLEHOLMSORTEN BILDAD. Vid sammanträde den 20. december beslöt man konstituera en hembygdsförening för Hässleholmsorten. Verksamhetsområdet för föreningen omfattar Östra Göinge, men på grund av att en Göinge hembygdsförening med säte i Broby redan finnes, vållade namnfrågan en del svårigheter, och uppdrogs åt styrelsen att senare inkomma med förslag till lämpligt namn för den nya föreningen. Då varje socken skall vara representerad i sty-

relsen består denna av icke mindre än 40 ledamöter. Hedersordförande är landshövding Johan Nilsson. Till medlemmar i arbetsutskottet utsågos redaktör P. A. Persson, ordförande och skattmästare, rektor E. Walberg, vice ordförande, folkskollärare Eric Carlsson, sekreterare, professor Martin Persson Nilsson, arkitekt Leon. Nilsson, Ignaberga, landsfiskal Sigfrid Fluor, Vittsjö, och folkskollärare C. Mellton, Sösdala.

HEMBYGDSFÖRENING FÖR ÅSBO HÄRADER. Vid sammanträde i Åstorp den 26. februari beslöts bildandet av en hembygdsförening för Norra och Södra Åsbo härader.

Småland.

KRONOBERGS LÄNS HEMBYGDSFÖRBUND BILDAT. Konstituerande sammanträde med Kronobergs läns hembygdsförbund hölls den 17. december i Växjö under ordförandeskap av riksdagsman Per Gustafsson i Benestad. Först redogjorde rektor Sam. Mårtenson för interimstyrelsens uppgifter, vari bl. a. ingick utarbetandet av stadgar för förbundet, som preliminärt bildades vid sammanträde den 1. oktober. Som tidigare meddelats har Hyllén-Cavalliusföreningen redan beslutat att som en integrerande del uppgå i förbundet. För övrigt ha fjorton hembygdsföreningar i länet godkänt det uppgjorda stadgeförslaget. Interimstyrelsen hade riktat en förfrågan till styrelsen för Föreningen för Smålands fornminnen och kulturhistoria angående vilken ställning denna förening ville intaga till hembygdsförbundet. Fornminnesföreningen hade i svar på denna förfrågan meddelat att dess styrelse till fullo uppskattade värdet av det arbete, som av förbundet kunde komma att bedrivas i syfte att befrämja den sydsmåländska hembygdsrörelsen. Styrelsen ville ock i all den mån det vore möjligt söka samarbeta med sammanslutningen. Då det nya förbundet synes böra ha till huvudsaklig uppgift att vara en centralorganisation för de lokala hembygdsföre-

ningarna inom länet, torde Föreningen för Smålands fornminnen och kulturhistoria med hänsyn till dess uppgift att såsom länsförening verka särskilt för främjandet av de museala intressena icke för närvarande äga anledning att direkt ansluta sig till förbundet.

Till ordförande i förbundet valdes landshövding A. Beskow, till vice ordförande rektor Sam Mårtenson. Till sekreterare utsågs lektor E. Elgqvist och till skattmästare rektor N. O. Jacobsson. Till medlemmar i arbetsutskottet utsågos kantor P. G. Vejde, Växjö, teckningslärare Carl B. Olin, Växjö, posttjänsteman H. Thorsjö, Markaryd, folkskolinspektör Oskar Lidén, Ljungby, komminister Gotth. Wirdestam, Älmhult, riksdagsman Per Gustafsson, Benestad, landstingsman Helmer Pettersson, Ugglekull, Urshult, folkskollärare C. A. Johansson, Yxnäs, skriftställare J. A. Göth. Klavreström, lantbrukare Hj. Gustafsson, Dädesjö, landstingsman Gustaf Johansson, Väckelsång, samt handlanden Folke Johansson, Ingelstad.

HEMBYGDSFÖRENING FÖR NORRA ALLBO. Vid ett sammanträde i Alvesta den 4. december, varvid inledningsföredrag hölls av riksdagsman Per Gustafsson, Benestad, beslöts bildandet av en förening för Norra Allbo. Till styrelse utsågos riksdagsman Per Gustafsson, Benestad, ordförande, konstsmiden Gunnar Lindberg, redaktör Anton-Julius Fransson, Alvesta, fru Elisabeth Krusell, Kvenneberga, kommunalordföranden Carl Edv. Johansson, Forssa, Hjortsberga, nämndemannen Emil Karlsson, Öhr, Kärragård, kantor A. J. Borg, Moheda, nämndemannen Axel R. Karlsson, Berg, Slätthög, fröken Adelheid von Schmiterlöv, Tagel, hemmansägare Karl Magnusson, Färanäs, Blädinge, samt agronom Lennart Johansson, Lekaryds Östregård.

HEMBYGDSMUSEUM I TORSÅS. För någon tid sedan bildades i Torsås en hembygdsförening, till vars styrelse utsågos tillsyningslärare G. Johansson, nämndeman

Karl Alf. Pettersson, folkskollärare Karl Ohlsson, muraremästare E. Karlsson, folkskollärare Karl Bondesson och lantbrukare A. Andersson. Föreningen har i dagarna erhållit en donation av kyrkoherde Enander på ettusen kronor, varigenom man blivit i stånd att inköpa ett gammalt båtsmanstorp, som ligger i Kvilla by.

Uppland.

HEMBYGDSMUSEUM I TENSTA. Fil. dr Herbert Rettig å Tuna har inköpt en gammal bondgård från 1700-talet, benämnd Gullhällan i Tensta, som han skänkt till församlingen. Liksom Gödåkers fornminnesfält, vilket doktor Rettig också donerat till församlingen, kommer även den nya hembygdsgården att förvaltas av Tensta hembygdsförening. Gården kommer att rivas och återuppföras på klockstapelsbacken mellan kyrkan och fornminnesfältet. I byggnaden kommer även att inrymmas en församlingssal. Doktor Rettig har även donerat en summa till underhåll av gården och vidare skänkt en större samling av äldre kulturföremål från orten till det blivande muséet.

Värmland.

KRISTINEHAMNSORTENS HEMBYGDSFÖRENING har ingått till stadsfullmäktige i Kristinehamn med anhållan om dispositionsrätt över den s. k. Mellankvarn, som är belägen på mark tillhörig staden men utarrenderad. Föreningen har länge haft uppmärksamheten riktad på gården, vilken i kulturellt avseende måste anses som märklig och väl värd att bli bevarad som ett kulturminnesmärke. Emellertid befinna sig en del av de ifrågavarande byggnaderna i ett sådant skick, att ett snart ingripande är av nöden om de icke skola alldeles förfalla. Inom föreningen har man vidtagit en utredning för att se vad som skulle kunna göras åt saken och vidare har man tänkt få disponera vissa lokaler såsom övre lo-

tet i visthusboden, ett av de nedre rummen samt kvarnkammaren, ev. för museiändamål. I den av fyra stadsfullmäktigeledamöter upptagna motionen preciserar föreningen sin önskan så att dispositionsrätten över ifrågavarande anläggning överlåtes på föreningen med skyldighet för den senare att hålla den i värdigt skick mot det att arrendet, vilket belöper sig till 650 kronor för de tre första åren, oavkortat går till föreningen samt senare mot att förslagsvis hälften av arrendet ställes till föreningens förfogande för årligt underhåll. Skulle detta ej visa sig ekonomiskt genomförbart, framhålls nödvändigheten av en skyndsam reparation av antydd art för att säkra byggnadernas framtida bestånd.

Västergötland.

HEMBYGDSMUSEUM I ASKIM. På förslag av ordföranden i Askims hushållningsgille har denna tillsatt en kommitté för att utröna möjligheterna för inrättande av ett hembygdsmuseum för orten.

SYNNERBY HEMBYGDSFÖRENING konstituerades vid sammanträde den 29. december 1927, varvid ett av interimstyrelsen uppgjort stadgeförslag blev antaget. Herr Arvid Sundberg, Löväsa, överlämnade vid detta tillfälle en större tomt dit man ämnar förlägga ett blivande hembygdsmuseum.

Västmanland.

KÖPING FÅR FRILUFTSMUSEUM. Stadsfullmäktige har till Köpings museums förfogande ställt ett område vid Karlberg, där ett friluftsmuseum kommer att anordnas. Början göres med en gammal parstuga och ett portluder från Västra Sörby i Munktorp, som förvärvats för museets räkning. Sedermera komma dessa byggnader att kompletteras med en loftbod. Även är det meningen att flytta det gamla spruthuset, i vilket museets samling av äldre brandredskap är inrymd, till friluftsmuseet.

Gemlas

MÖBLER MED SJÖGRÄSSITSAR
äro idealmöblerna för sommarvillor, verandor, hallar m. m.

BILLIGA / BEKVÄMA
HÅLLBARA

Begär katalog och prislista!

Alla slags möbler levereras

GEMLA FABRIKERS

AKTIEBOLAG

DIO

GAMLA ÅRGÅNGAR

av

TIDSKRIFT

FÖR

HEMBYGDSVÅRD

pris Kr. 8:— per årgång

för medlemmar Kr. 5:—

Första årgången utsåld.

Lösa häften för komplettering
i mån av tillgång Kr. 1:50.

Rekvisioner ställas till

SAMFUNDET FÖR

HEMBYGDSVÅRD

Grönegatan 14

LUND

BOSTADSBYGGGANDE OCH HEMBYGDSVÅRD

AV

Stadsarkitekt SIGURD WESTHOLM

INNEHÅLL:

- I. Allmogehuset och villan.
- II. Vad har gjorts och vad kan göras för det lantliga byggnadssättets förbättring?

Pris Kr. 2:25

A.-B. GLEERUPSKA UNIVERSITETSBOKHANDELN, LUND

Erhålles i Eder bokhandel eller direkt från samfundets exp.

Grönegatan 14, LUND

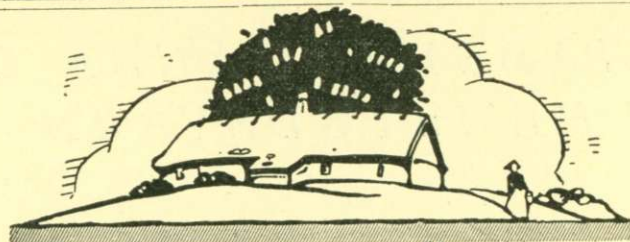
AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421.8280

MARDELL

A.-B. SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET, LUND 1928

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
BYGGNADSBYRÅN

Kungsgatan 74, Stockholm. Tel. Norr 10518

(Föreståndaren, Arkitekt Rolf Bolins bostad: Äppelviken / Tel. Å 1094)

Lämnar råd och anvisningar angående byggnadsfrågor till privata, egnahemsbolag, byggnadsnämnder och andra myndigheter, särskilt i mindre samhällen.

Ombesörjer utförande av ritningar till
egna hem, lantgårdar, prästgårdar m.m.

Alla råd och anvisningar lämnas i möjligaste mån kostnadsfritt. Ritningar till egna-hemsbyggnader utföras i enlighet med nedanstående taxa:

1-2 eldstäder Kr. 25: - vävritning + blåkopia

3-4 " " 35: - d:o d:o

5-6 " " 40: - d:o d:o

För ritning till enfamiljshus om mer än 4 rum + kök, flerfamiljshus om mer än 6 eldstäder eller till byggnad ej hänförlig till bostadshus bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

Rekvirera beställningsformulär och medsänd svarsporto.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

(Fil. lic. F. Hazelius' bostad: Åkarp. Tel. 73)

Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar och råd i alla frågor, som berör hembygdsvården.

Medsänd svarsporto!

HANS WÅHLIN

Ystad

Rikt illustrerad

Ingår i serien Svenska Kulturoorter

Pris 2 kr.

Fredrik Böök

skriver i Sv. D.:

»... mycket sakrik utan att vara för tungt lastad och utomordentligt välskriven utan att skatta åt den eleganta flärden. Man kan knappast tänka sig en kortfattad stadskronika och stadsskildring nedskrivna på ett mera smakfullt och tilltalande sätt.»

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL:

EVA AHLMAN: Ludvig Nobel och Båstad.....	3
GOTTFRIED BEIJER: Samfundets för hembygdsvård Byggmästareskola på Hvilan	14

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD:

Samfundets för hembygdsvård byggmästareskola på Hvilan, Åkarp.	
Byggmästarekurser. Samfundets byggnadsbyrå. Årsmötet 1928.	
Medlemsvärningen	1

LITTERATUR:

G. THOMÆUS: Anders Hedwall: Kjula sockens krönikebok	23
JOH. GÖTLIND: Noraskogs arkiv. Kulturhistoriska samlingar och anteckningar om Örebro läns bergslager	24
G. THOMÆUS: Albin Elison: En framtida hemkrönika	24
G. THOMÆUS: Albin Elison: Miljöskildring i svensk, dansk och norsk litteratur	24

MEDDELANDEN:

Dalarna. Dalsland. Gästrikland. Hälsingland. Skåne. Småland. Uppland. Värmland. Västergötland. Västmanland	25
--	----

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD utgives i 6 rikt illustrerade häften årligen, utgörande sammanlagt 25 till 30 ark i kvartformat (med 8 sidor i arket). Priset per årgång är 8 kronor. Prenumeration kan ske på posten, i bokhandeln eller hos expeditionen av *Tidskrift för hembygdsvård*, Grönegatan 14, Lund.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundets årsmöte i Hälsingborg.

Såsom i föregående häfte omnämndes har samfundet inbjudits att avhålla sitt årsmöte innevarande år i Hälsingborg under dagarna 28. juni—1. juli. För att förbereda och ordna mötet har en lokalkommitté till-satts, bestående av överlärare HJALMAR FORSBERG, ordförande, fröken ANNA ANDERSSON, målaremästare EDWIN BERLING, redaktör RUDOLF BERG, borgmästare JOHAN BÅÅTH, stadsingenjör SIGFRID EWALD, adjunkt NILS G. ENERT, doktor C. B. HALLENGREN, riksdagsman CARL JOHANSSON, municipal-nämndsordföranden i Båstad C. KRUUSE, direktör JOHAN LARSSON, konsul ALBIN LÖFDAHL, redaktör AXEL MANFRED, intendent T. MÅRTENSSON, ingenjör L. NOBEL, redaktör CARL SCHILL, redaktör OWE SOMMELIUS, doktor IVAR SVEDBERG, fröken SIGNE WENNBERG och skeppsredare CARL WINCK.

Mötets högtidliga öppnande äger rum å rådhuset torsdagen den 28. juni kl. 11.30 med hälsningstal av landshövdingen, friherre F. RAMEL och stadsfullmäktiges vice ordförande, överlärare HJALMAR FORSBERG, varefter högtidstalet hålles av samfundets hedersordförande H. K. H. KRONPRINSEN.

Följande föredrag komma att hållas: *Hälsingborgs stads historia* av läroverksadjunkt N. G. ENERT, *Den moderna byggnadskonsten och hembygdsvården* av vice ordföranden i Tyska hembygdsvårdsförbundet, professor C. J. FUCHS, Tübingen, *Hembygdsföreningarna och fornminnesvården* av antikvarien GUSTAF HALLSTRÖM, *Hembygds-museernas uppgift* av intendent SVEN T.

KJELLBERG, *Danska hembygdsvårdsfrågor* av ordföranden i Landsforeningen Bedre Byggeskik, fil. doktor VILH. LORENZEN, Köpenhamn, *Natur och naturskydd i Hälsingborgstrakten* av skriftställaren MÅRTEN SJÖBECK, *Slott och herrgårdar i nordvästra Skåne* av professor E. WRANGEL. Mariakyrkan, Kärnan och Friluftsmuseet å Fredriksdal förevisas under ledning av intendent TORSTEN MÅRTENSSON.

Lördagen den 30. juni anordnas ett möte i och för konstituerandet av Skånes hembygdsförbund, varvid inledningsföredrag hålles av amanuens O. KJÄLLSTRÖM: *Riktlinjer för det skånska hembygdsvårdsarbetet*.

Mötesförhandlingar med val av styrelse m. m. äga rum fredagen den 29. juni kl. 10 f. m.

Samma dag kl. 5 e. m. är tillfälle berett för mötets deltagare att bese Sofiero med anläggningar.

I samband med mötet anordnas en utställning av elevarbeten, utförda vid de senast avhållna byggmästarekurserna samt vid byggmästareskolan på Hvilan.

Årsmötet avslutas söndagen den 1. juli med en automobilutfärd till Båstad, som beses under ledning av ingenjör LUDVIG NOBEL, varvid även besök avlägges vid Norrvikens trädgårdar, som förevisas av direktör RUDOLF ABELIN, och vid den intressanta skeppssättningen från bronsåldern, den s. k. Lugnarohögen, där orienterande föredrag hålles av antikvarien GUSTAF HALLSTRÖM.

Första och sista dagen anordnas gemensamma samkväm. Någon av kvällarna anordnas en aftonunderhållning, varvid möj-

ligen ett skådespel kommer att uppföras på Fredriksdals friluftsteater eller på Stads-teatern.

Definitivt program jämte övriga upplysningar meddelas i nästa häfte.

Berättelse över Samfundets verksamhet under år 1927.

MEDLEMMAR.

Antalet årligt betalande medlemmar utgjorde vid årets slut 4,404 mot 3,715 vid dess början. De ständiga medlemmarnas antal utgjorde vid årets slut 20 och de stödjande medlemmarnas antal 30. Under året ha 6 nya korporativa medlemmar tillkommit, nämligen Allmänna svenska prästföreningen, Falu stads hembygdsnämnd, Mariestads byggnadsnämnd, Trälleborgs stads byggnadsnämnd, Uppsala stads byggnadsnämnd och Östra Södermanlands kulturhistoriska förening. De korporativa medlemmarnas antal utgjorde under 1927 44.

ÅRSMÖTE.

Samfundets årsmöte avhölls i Nyköping den 1.-3. juli under ordförandeskap av landshövding L. Reuterskiöld. Vid mötet förekommo föredrag av direktör Otto Lindeberg (Nyköpings utveckling med hänsyn till byggnadsväsende och stadsplan), stadsarkitekt Sigurd Westholm (Byggnadskontrollen i äldre och uppväxande samhällen), ingenjör G. W:son Cronqvist (Färgen i stadsbilden). Nyköpingshus demonstrerades av arkitekt Erik Lundberg och S:t Nicolai-kyrkan av kontraktsprosten G. Hogner. Utfärder företogs till Tistad, där samfundets medlemmar voro greven och grevinnan Wachtmeisters gäster. Vid detta tillfälle hölls föredrag av fil. d:r Arvid Bäckström (Södermanlands herrgårdar). Söndagen den 3. juli ägnades åt en automobilutfärd utmed kusten förbi Sjösa, Ånga, Björksund och Tureholm till Trosa med återfärd förbi Näsby och Svärta. I samband med

årsmötet hade direktör Lindeberg och musei-intendent Martin Nilsson anordnat en utställning i rådhusalen av kartor, ritningar, modeller och bilder från det gamla och nya Nyköping.

STYRELSE.

Styrelsen har under 1927 bestått av samma personer som föregående år, nämligen lektor Karl Starbäck, ordförande, stadsarkitekt Sigurd Westholm, vice ordförande, fil. d:r C. J. Anrick, börsdirektör Kurt Belfrage, folkhögskollärare fil. lic. Fritjof Hazelius, bankdirektör Carl Lignell, fröken Anna Lindhagen, ingenjör Ludvig Nobel, fil. d:r Gustaf Upmark, intendent Erik Wettergren, direktör Lars Yngström och arkitekt John Åkerlund. Styrelsen har under året haft 4 sammanträden. De löpande göromålen hava handhåfts av ett arbetsutskott, bestående av herrar Starbäck, Westholm, Hazelius, Nobel och Åkerlund. Revisorer ha varit skriftställaren Thor Högdahl och arkitekt H. Wadsjö med kapten H. O. Elliot och arkitekt Axel Eriksson som suppleanter.

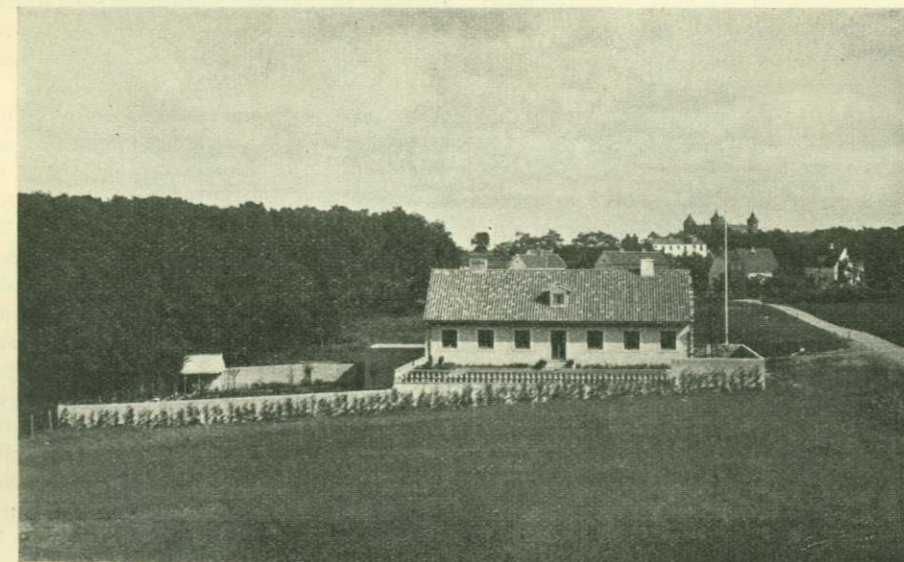
Skattmästareämbetet har liksom föregående år handhåfts av ingenjör Ludvig Nobel och sekreterarebefattningen av fil. lic. F. Hazelius, som även redigerat Tidskrift för hembygdsvård och förestått yrkesutbildningsverksamheten.

SEKRETARIATET.

Det av samfundet upplagda registret över hembygds- och liknande föreningar med upplysningar om styrelse, funktionärer, samlingar, publikationer m. m. har under året ökat med uppgifter från ett 50-tal föreningar. Under året har samfundets samling tidningsurklipp uppklistrats å lösa kartongblad och ortsvis inordnats i pärmar. I likhet med föregående år har sekretariatet stått i livlig förbindelse med hembygdsföreningarna ute i landet och sökt följa deras arbete. De från sekretariatet utgångna diariieförda skrivelserna utgjorde under året 1.884. För samfundets räkning har sekreteraren företagit resor till Hälsingborg, Järvsö

Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsbyggnad, Luleå.
Premierad av Samfundet för hembygdsvård 1927.

Stadsingenjör S. Ewalds hus, Hälsingborg.
Premierat av Samfundet för hembygdsvård 1927.

och Nyköping. Under hösten företog sekreteraren en studieresa i södra Tyskland, Österrike och Tjecko-Slovakiet för att knyta förbindelse mellan samfundet och hembygdsorganisationerna i dessa länder.

PUBLIKATIONER.

Tidskrift för hembygdsvård har under året utgått i en upplaga av 6,000 exemplar och tillställts samtliga ledamöter, varjämte ett flertal gratisexemplar utdelats till bibliotek m. fl. Med anledning av årsmötet i Nyköping ägnades tvenne häften åt hembygdsvård och hembygdsforskning i Södermanland. I likhet med föregående år har tidskriften uppburit statsanslag. Broschyren »Samfundet för hembygdsvård och vad det vill», författad av samfundets ordförande, har under året spritts i en ny upplaga om c:a 15,000 exemplar.

Förberedelser ha gjorts att under 1928 fortsätta den under 1926 påbörjade serien cirkulärartiklar för den svenska landsortspressen.

De i föregående redogörelse omnämnda arbeten, som påbörjats, ha under året fortskridit så långt, att den planerade publikationen omfattande mönsterritningar till gravvårdar beräknas utkomma under 1928. För redigeringen och utgivandet av densamma har samfundets styrelse tillsatt en kommitté, bestående av ingenjör Carl Gustafsson, arkitekt Harald Wadsjö, intendent E. Wettergren samt samfundets sekreterare. För utarbetandet av mönsterritningar till lantmannabyggnader har likaledes en särskild kommitté tillsatts, bestående av godsägare C. G. Pyk, stadsarkitekt S. Westholm, arkitekt John Åkerlund samt samfundets sekreterare.

UTSTÄLLNINGAR.

I den av Bygge och Bo anordnade utställningen i Blå hallen i Stadshuset i Stockholm den 24. maj—7. juni deltog samfundet med ritningar, utförda av eleverna vid de senaste årens byggmästarekurser samt vid byggmästareskolan på Hvilan. Under 1928 planerar samfundet en utställning av gravvårdskultur å Seglora kyrkogård på Skansen.

YRKESUTBILDNINGSVERKSAMHETEN.

Samfundets yrkesutbildningsverksamhet har under 1927 omfattat tre byggmästarekurser, nämligen i Karsjö, Rättvik och Umeå. Kursen i Karsjö pågick under tiden 24. januari—4. februari och hade Kungl. Skolöverstyrelsen till inspektör för densamma utsett kommunalnämndsordföranden, lantbrukare Emil Hultman, Järvsö. Kursen stod under ledning av arkitekt Rolf Bolin och som lärare tjänstgjorde civilingenjör R. Mossberg. Elevernas antal uppgick till 10. Kursen i Rättvik avhölls under tiden 6.—13. mars. Inspektör för densamma var riksdagsman Ollas Anders Ericsson. Kursen leddes av länsarkitekt Magnus Dahlander och lärare voro författaren Carl Larsson i By, trädgårdsarkitekt Helfrid Löfqvist, ingenjör F. Parke, doktor A. Silow, rådmann Karl Trotzig, arkitekt E. Werner och stadsarkitekt S. Westholm. Elevantalet uppgick vid denna kurs till 9. Kursen i Umeå pågick under tiden 14.—24. mars och stod under ledning av arkitekt Rolf Bolin. Inspektör för kursen var rektor T. B. Hellström och såsom lärare fungerade arkitekt Rob. Laurell och ingenjör G. Mossberg. Elevernas antal utgjorde 11.

Den mest betydelsefulla händelsen under året har varit startandet av byggmästare-skolan på Hvilan, vars första årskurs tog sin början den 10. januari och fortgick under 12 veckor med avslutning den 6. april. Till denna kurs hade antagits 18 elever. Av Skolöverstyrelsen förordnad inspektör för skolan är rektor Enoch Ingers och under året tjänstgörande lärare ha varit lektor Otto Ask (bokföring och yrkeslagstiftning), arkitekt Gottfried Beijer (byggnadslära med byggnadsritning), ingenjör Emil Hansson (biträdande lärare i ritning), fil. lic. F. Hazelius (svenska byggnadsskickets historia med hembygdsvård), fil. kand. Sven Rabe (svenska språket med affärsskrivning) samt fil. lic. Gösta Sjöström (matematik och fysik). Kungl. Kommerskollegium hade till 6 av kursens deltagare beviljat stipendier å vardera 250

Kronbergska stiftelsen, Falun.
Premierad av Samfundet för hembygdsvård 1927.

Tjänstemannabostad, tillhörig St. Kopparbergs Bergslags A.-B., Falun.
Premierad av Samfundet för hembygdsvård 1927.

kronor. Dessutom fördelades såsom stipendier ett sammanlagt belopp av 1,800 kronor, skänkta av föreningar, enskilda personer, industriföretag m. fl.

Under det gångna året har en centralisation av den undervisningsmateriel, som användes till såväl de korta kurserna som byggmästareskolan, påbörjats, och kommer densamma att hädanefter i sin helhet sammanföras till byggmästareskolan för att därifrån vid behov distribueras till kurser eller föreläsningar. Undervisningsmaterielen utgöres till största delen av kopior av ritningar, uppfordrade å kartong, samt en större samling sciopikonbilder, vars katalogisering påbörjats.

I likhet med föregående år har samfundet för sin yrkesutbildningsverksamhet uppburit statsanslag.

Under 1928 komma trenne byggmästarekurser att avhållas, nämligen å Munka-Ljungby folkhögskola samt i Skellefteå och Värnamo.

BYGGNADSPREMIERINGEN.

Samfundets byggnadsmärke för 1927 har tilldelats följande byggnader:

Bostadshus, tillhörigt stadsingenjör S. Ewald, Hälsingborg, Kronbergiska stiftelsen (bostads- och skolköksbyggnad), Falun, tjänstemannabostad, tillhörig St. Kopparbergs Bergslags A.-B., Falun, bostadshus med tillhörande uthus, tillhörigt faktor Joel Olsson, Falun, (istandsättande av äldre byggnader), Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsbyggnad, Luleå.

BYGGNADSBYRÅN.

Byggnadsbyrån har under året förestått av arkitekt John Åkerlund, som emellertid med 1927 års utgång önskat träda tillbaka som dess föreståndare, vilken plats han innehaft alltsedan byråns upprättande. Styrelsen uttalar härmed sitt varmaste tack för det intresserade och uppoffrande arbete han nedlagt som föreståndare för densamma. Till arkitekt Åkerlunds efterträdare har utsetts arkitekt Rolf Bolin.

Inalles ha under året 43 ärenden behandlats av byrån. Av dessa ha 7 lett till utförandet av ritningar, 6 ha gällt bostadshus, varav 4 nybyggnader, ombyggnad och omprojektering, samt en ekonomibyggnad. I övriga fall ha hänvisningar till typ-ritningar eller litteratur varit tillfyllest.

EKONOMI.

Främst till följd av det ökade medlemsantalet ha de ordinarie inkomsterna under året ökat rätt avsevärt och utgjorde 47,734: 17 kronor mot 41,844: 64 föregående år, vartill kommer av lotterimedel utbetalade 55,000 kronor. Den ekonomiska ställningen är dock ännu icke sådan att samfundets medlemsavgifter och övriga ordinarie inkomster täcka de löpande utgifterna. Skall samfundet därför kunna fortsätta sin verksamhet som hittills och dessutom uppfylla alla de nya krav, som ställas på densamma, är det nödvändigt att medlemsantalet alltjämt ökas, och styrelsen vågar därför rikta en vördsam vädjan till dess gamla medlemmar att på allt sätt bidra till medlemsantalets höjande. Den ekonomiska ställningen framgår av nedanstående tablå:

Ingående balanskonto.

Tillgångar:

1927		
Jan.	I. Innestående i banker ..	3,173: 92
	Förskotterade medel...	5,500: —
	Kronor	8,673: 92

Skulder:

Jan.	I. Lån.	6,841: 07
	Kapital Konto.....	1,832: 85
	Kronor	8,673: 92

Vinst- och Förlustkonto.

Inkomster.

1927		
Dec. 31.	Medlemsavgifter för 1927	25,201: 70
	Ständ. medlemsavgifter	800: —
	Diverse inkomster	470: —
	Transp.	26,471: 70

	Transp.	26,471: 70
Lotterimedel		55,000: —
Statsanslag		6,436: 30
Kommunala o. enskilda anslag till yrkesutbildningsverksamheten samt kursavgifter		12,772: 40
Annonser		1,126: —
Försäljning av äldre årgångar av tidskriften m. m.		875: 29
Räntor		52: 48
	Kronor	102,734: 17

Utgifter:

1927		
Dec. 31.	Allmänna omkostnader	12,043: 12
	Tidskrift för hembygds-vård	21,523: 21
	Yrkesutbildningsverksamheten	19,204: 86
	Byggnadspremieringen .	245: 50
	Publikationer	5,479: 41
	Diverse tryck och agitation	5,930: 50
	Utställningar	245: —
	Diverse utgifter	2,783: 30
	Kapital Konto	35,279: 27
	Kronor	102,734: 17

Utgående balanskonto.

Tillgångar:

1927		
Dec. 31.	Innestående i banker ..	38,114: 49
	Förskotterade medel...	5,000: —
	Kronor	43,114: 49

Skulder:

1927		
Dec. 31.	Lån	6,002: 37
	Kapital Konto	37,112: 12
	Kronor	43,114: 49

Stockholm den 19. mars 1928.

För styrelsen:

KARL STARBÄCK

/ F. Hazelius.

REVISIONSBERÄTTELSE.

Undertecknade, utsedda att granska Samfundets för Hembygdsvård räkenskaper för år 1927, hava genomgått dessa och funnit dem förda med omsorg och ordning samt försedda med fullständiga verifikationer.

Protokollen för året äro av oss genomsedda.

Enär vi icke funnit anledning till någon anmärkning mot förvaltning eller räkenskaper, föreslå vi full och tacksam ansvarsfrihet för 1927 års styrelse och skattmästare.

Stockholm den 17. april 1928.

HARALD WADSJÖ. THOR HÖGDAHL

* *

Byggnadspremieringen 1927.

Samfundets byggnadsmärke för 1927 har tilldelats följande byggnader: bostadshus, tillhörigt stadsingenjör S. Ewald, Hälsingborg — en enkel, väl proportionerad byggnad, fast inramad i anläggningen och vackert inlagd i terrängen; lokalkaraktären väl omsatt i fullt modärn form, Kronbergiska stiftelsen (bostads- och skolköksbyggnad), Falun — en byggnad av god hållning, enkel och väl avvägd med lokalprägel, väl betonad, tjänstemannabostad, tillhörig St. Kopparbergs Bergslags A/B., Falun — klart och redigt disponerad plan, som givit god rytm åt den enkla, kraftiga uppbyggnaden, väl motiverad i den omgivande grönskan, bostadshus med tillhörande uthus, tillhöriga faktor Joel Olsson, Falun — (istandsättande av äldre byggnader) — ett gott prov på pietetsfullt bevarande av en gammal gård med utpräglad lokalkaraktär, Norrbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsbyggnad, Luleå — enkel vacker uppbyggnad med god rytm, lämplig lokal betoning och väl funnen representativ hållning.

HEMBYGD SVÅRDEN I ÖSTERRIKE

Av Hofrat Dr. K. Giannoni, Wien

*Chef för hembygdsavdelningen i «Bundesdenkmalamt» och ordförande i
Österrikiska hembygdsförbundet*

NYLIGEN firades i Wien 75-årsdagen av upprättandet av överstyrelsen för kultur- och naturminnesvården (Bundesdenkmalamt). Förbundspresidentens och de högsta ämbetsmännens närvaro bevisade till fullo, hur högt staten värdesätter de offentliga intressen detta verk i våra dagar företräder, nämligen kulturminnesvård, hembygdsvård och naturskydd. Den sedan 1923 bestående organisationen av detta ämbetsverk är ett uttryck för en allmän utveckling på dessa områden, som ej allenast berör Österrike utan även alla andra europeiska länder.

Sedan den historiska forskningen frigjort intresset för kulturminnesvården från att blott vara bunden vid vissa tidsperioder, vid vissa höjdpunkter i utvecklingen och vid vissa estetiska ideal och utvidgat densamma till att omfatta hela konstutvecklingen med alla dess skiftande yttringar, har även det till synes oansenliga dragits inom intressefären. Intresset för kulturminnesmärkena och därmed även kulturminnesvården söker nu att i största möjliga utsträckning omfatta den konstnärliga kulturen över huvud taget. Jämte sin höga syster, den »stora» konsten, som länge ensam varit föremål för uppmärksamhet, träder nu också den enkla, folkliga, anonyma konsten, så som den yttrar sig i hus och trädgårdar, på gator och torg m. m. Vid sidan av minnesmärkenas vetenskapliga och historiska betydelse gör sig också stämningen och känslan gällande vid bestämmandet av deras värde: vid sidan av kulturminnesvården uppträder hembygdsvården. Den har utvecklat begreppet kulturminne att även omfatta verk av den folkliga konsten. För den gäller helhetsintrycket kanske mer än detaljerna, den ser över huvud taget först efter det för hembygden karaktäristiska och den uppfattar detta i sin helhet som ett minnesmärke — med andra ord: den lägger sig vinn om den av naturen skapade landskapsbilden lika väl som om den av människor danade ortsbilden, och då såväl människorna själva som deras

Donaulandskap i Nieder-Österreich med ruinen Aggstein.

Naturskyddsområde vid Lobau i närheten av Wien.

bostäder och den natur, som omger dem, äro underkastade förvandlingens lag, så måste själva folkets egenart, såsom den yttrar sig ifråga om bohat, seder och bruk, sång, musik och dans, bli föremål för hembygdsvårdens omsorger.

Dessa synpunkter och denna vida uppfattning av kulturminnesvårdens uppgifter främjades på ett särskilt kraftigt sätt sedan den 1853 grundade centralkommissionen för kulturminnesvård vid början av innevarande århundrade fördes in på moderna banor av den framstående konstforskaren Alois Riegl, och man strävar nu icke blott efter att bevara de enskilda minnesmärkena utan också deras konstnärliga verkan. Det är härvidlag att märka att denna i hög grad är beroende av omgivningen, av detaljer i ortsbilden, som icke i och för sig utgöra sådana minnesmärken. Det var den vägen, som över kulturminnesvård ledde till hembygdsvård. Från ännu ett annat håll kom man in på den, då man för ungefär 30 år sedan plötsligt fick ögonen öppna för de genomgripande och ödeläggande förändringar, som landskap, städer, byar och människor undergått, och det stod skrämmande klart för alla, att utvecklingens gång hotade att förstöra det man hittills kallat hembygd för att i dess ställe skänka oss på skönhet fattiga trakter uteslutande ägnade åt det praktiska förvärvet. Hembygdsvårdsrörelsen, som först tog fart i Tyskland, har i likhet med varje annan målmedveten och för praktiska syften organiserad strävan föregåtts av en bearbetning på litterär väg av den allmänna uppfattningen. Österrikes anpart i detta förberedande arbete representeras av Camillo Sittes banbrytande arbete om stadsbyggnadskonsten (1889). Betecknande är att väckelseropet i Tyskland, professor Rudorffs artikel »Det moderna livets förhållande till naturen» (1897), närmast berör naturskyddet under det att österrikaren påpekar behovet av byggnadskultur. Detta är karaktäristiskt för skillnaden mellan det tätare bebyggda och på industri rikare Tyska riket, där det är större fara för naturens vandalisering än i det fjällrika, glesare befolkade och naturen så att säga mera närstående Österrike, vars rikedom på borgerlig byggnadskultur däremot är ringare.

Tjugonde århundradet medförde inom Tyskland en organisation av hembygdsvården och naturskyddet, och detta väckte livlig anklag i Österrike, där såväl myndigheter som föreningar snart också grepo sig an med att organisera först hembygdsvården och därefter naturskyddet. Denna organisations tillkomst och utveckling skall icke i denna min framställning vidare beröras. Här skall endast omnämnas hur förhållandena för närvarande gestalta sig, speciellt med avseende på hembygdsvården. För att fullt förstå detta erfordras dock en kort redogörelse för det nya

Österrikes författning och förvaltning sådant det ter sig efter världskriget. Det utgör en rent tysk förbundsstat, omfattande nio självständiga förbundsländer. Enligt författningen tillhör såväl kultur- som naturminnesvården förbundsangelägenheterna, d. v. s. lagstiftningen härom tillkommer uteslutande nationalrådet under det att hembygdsvården och den del av naturskyddet, som icke berör de enskilda naturminnesmärkena, hemfalla under de olika förbundsländernas lagstiftning. På så sätt blir genomförandet av flera åtgärder, som beröra hembygdsvården, föremål för omsorger både från förbundsregeringens och de olika landsregeringarnas sida.

Den egentliga förvaltningen av hembygdsvården, såväl den som utövas av staten som av föreningarna, är organiserad på ett enhetligt sätt. Från och med januari 1923 äro alla angelägenheter berörande hembygdsvården, naturskyddet och kulturminnesvården förenade i ett ämbetsverk, det s. k. Bundesdenkmalamt. Detta verk, som sorterar under undervisningsdepartementet och besitter en mycket vidsträckt befogenhet, har en särskild avdelning, ett s. k. »Referat», för hembygdsvård och naturskydd. Under det centrala ämbetsverket i Wien lyda i vart och ett av förbundsländerna ett s. k. Landesdenkmalamt, vars chef, statskonservatorn, handhar kulturminnes- och hembygdsvården i sitt land. För handhavandet av naturskyddet har han vid sin sida en naturvetenskapligt utbildad konsulent. Samtliga dessa ämbetsverk understödjas i sitt arbete av ett stort antal oavlönade konservatorer och ombud, spridda över hela riket.

Den privata hembygdsvården, som utövas av föreningarna och vilka intimt samarbeta med den statliga hembygdsvården, är organiserad på liknande sätt. Ledningen för det österrikiska hembygdsvårdsförbundet (Österreichischer Heimatschutzverband), som omfattar alla landsföreningarna, har sina lokaler i Bundesdenkmalamt, och förbindelsen mellan staten och föreningarna är också rent personlig i det att som regel chefen för hembygdsvårdsavdelningen i Bundesdenkmalamt samtidigt är ordförande och verkställande styrelseledamot i det österrikiska hembygdsvårdsförbundet. På samma sätt handha statskonservatorerna i de olika länderna ledningen av landsföreningarna. Denna organisationsform underlättar givetvis i hög grad samarbetet mellan staten och föreningarna. Inom hembygdsvårdsarbetet i sin helhet åligger det framför allt staten att i alla angelägenheter, som beröra detta, underhandla med vederbörande myndigheter och inför desamma representera hembygdsvårdsföreningarna, att fördela de statsunderstöd, som utgå till föreningarna eller för vissa speciella hembygdsvårdsuppgifter, men i synnerhet att

förbereda och föreslå nödig lagstiftning på området samt övervaka lagarnas efterlevnad.

På lagstiftningens område har Österrike under de senaste åren gjort stora framsteg, då det gäller hembygdsvården. Sedan 1923 (25. september) äger det en lag till skydd för kulturminnesmärken, gällande för hela riket, samt dessutom naturskyddslagar för länderna Nieder-Österreich, Ober-Österreich, Tyrolen och Burgenland. Under förberedelse är en lag till skydd för naturminnesmärken, också gällande för hela riket, samt en hembygdsvårdslag för Burgenland. Då hembygdsvården, såsom redan nämnt, utvecklade begreppet kulturminnesmärke att även omfatta den folkliga konsten, och då den österrikiska lagen angående kulturminnesvården icke blott tar hänsyn till minnesmärken av konstnärligt värde utan även sådana av historisk eller kulturhistorisk betydelse, kommer den också den egentliga hembygdsvården till godo. Bondgårdar, gamla kvarnar, smedjor, helgonbilder m. m. kunna av Bundesdenkmalamt fridlysas i egenskap av kulturminnesmärken. Också grupper av föremål, vars bibehållande såsom ett orubbat helt äger ett allmänt kulturellt värde, kunna behandlas på samma sätt. Så kan t. ex. en helgonbild med omgivande träd förklaras såsom ett gemensamt kulturminnesmärke.

För att ett föremål skall kunna fridlysas såsom kultur- eller naturminnesmärke fordras, att dess bevarande utgör ett allmänt intresse. Huruvida så är fallet avgöres av Bundesdenkmalamt. Rörande minnesmärken i offentlig ägo säger lagen, att deras bevarande utan vidare anses som självklart under förutsättning att Bundesdenkmalamt icke fastslår motsatsen. Vad i privat ägo befintliga föremål angår har Bundesdenkmalamt att fastställa huruvida ett allmänt intresse föreligger eller icke. Ifråga om de fridlysta minnesmärken stadgas, att inga förändringar få vidtagas utan medgivande av Bundesdenkmalamt. Av särskild betydelse för hembygdsvården är bestämmelsen att störande förändringar av minnesmärkenas omgivning kunna förbjudas.

Även de ovan omnämnda naturskyddslagarna, som vissa av länderna äga och vilka beröra skydd för djur- och växtlivet, gagna hembygdsvården, i det att landskapsskyddet tillgodoses på så sätt, att frågor av alla slag rörande bebyggelsen eller landskapets exploatering i övrigt måste underställas Bundesdenkmalamt. Sålunda kunna exempelvis misspydande reklamer förbjudas. Samma ändamål tjänar den i Steiermark gällande lagen till skydd för landskapet, enligt vilken vissa speciella skyddsområden kunna fridlysas. Av stor betydelse för hembygdsvården äro också bestämmelserna angående framdragandet

Bondgård i Radenthein, Kärnten.

Torget i Hallstatt, Ober-Österreich.

av elektriska ledningar samt exempelvis de nya byggnadsordningarna i Burgenland och Tyrolen, i vilka man tagit särskild hänsyn till hembygdsvårdens krav. De omnämnda lagarna äro dock ingalunda tillräckliga för en effektiv hembygdsvård, framförallt icke då det gäller att utöva ett kraftigare inflytande på nyskapandet. Vi hoppas emellertid att innevarande år skall medföra en särskild hembygdsvårdslag för Burgenland, som kommer att representera den mest framskridna typen för en dylik lag, i det att den föreskriver obligatorisk byggnadskontroll, som är avsedd att utövas av en särskild avdelning för hembygdsvård, sorterande under statskonservatorn i nämnda land och med rätt att appellera till landsregeringen.

Den frivilliga byggnadskonsultationen utgör hittills ett mycket viktigt led i hembygdsvårdsarbetet, framförallt såsom den bedrivs av de olika landsföreningarna. Den anlitas såväl av myndigheter som privata och till stor del även av kommunerna i och för revision av de föråldrade stadsplanerna med deras chablonmässigt uppdragna linjer samt övriga liknande frågor. Det är ofta ett till synes anspråkslöst men likväl betydelsefullt och mödosamt arbete, som i en mängd olika fall uträttas inom de olika hembygdsföreningarna på hembygdsvårdens alla områden kulturminnesvård, naturskydd, vård om byggnadskulturen, hembygdskunskap, folkminnesforskning, hemslöjd, bibehållande av gamla seder och bruk, folkdräkter, folkmusik och folkdans m. m. De flesta landsföreningarna utgiva tidskrifter, behandlande hembygdskunskap och hembygdsvård inom respektive länder. Deras huvudsakliga verksamhet bland befolkningen består dock i att genom offentliga föredrag, genom teoretiska och praktiska kurser för lärare, präster, byggmästare och hantverkare samt, icke minst, att bland ungdomen verka för hembygdsvårdens idéer. Ett beprövat hjälpmedel att uppfostra allmänheten på detta område är att lära den se, och därför anordnas också talrika utställningar och exkursioner till orter, som äro av intresse ur hembygdsvårdssynpunkt. Särskilt betydelsefullt är att hembygdsvårdsföreningarna stå i ständig och intim kontakt med sådana föreningar, vilka arbeta för liknande ändamål och ägna sig åt att utforska de vetenskapliga förutsättningarna för hembygdsvården, såsom naturskyddsföreningar och föreningar för hembygdskunskap eller folkminnesforskning, men också med andra föreningar, som under rätt ledning kunna bli goda bundsförvanter men under andra förhållanden ofta motståndare till hembygdsvården, t. ex. turisttrafikföreningarna. Genom att medverka i ledningen av dessa föreningar kunna olämpliga planer förhindras eller förbättras redan innan de sättas i verket, under det att

en senare framträdande, offentlig kritik oftast är gagnlös och dessutom verkar nedstämmande. Av stor betydelse är den intima förbindelse, som existerar mellan den österrikiska hembygdsvården och folkbildningsväsendet, såväl det offentliga som det fria. Icke minst gäller detta den fria folkbildningen, ty genom denna kan man nå alla lager av befolkningen för att väcka och befästa intresset för hembygdsvårdstanken, sedd i sitt stora sociala sammanhang.

Österrikiska hembygdsvårdsförbundet utgör som nämnt en sammanfattning av samtliga hembygdsvårdsföreningar i de olika länderna. Det har inga personliga medlemmar och upptager därför heller inga årsavgifter, utan alla utgifter bestridas av staten. Förbundet åligger — för att blott nämna det väsentligaste — att föröka och vårda bild- och boksamlingarna, vilka kunna utlånas till de olika föreningarna, vidare den stora vandringsutställningen, vilken är ordnad i flera avdelningar och på ett systematiskt sätt åskådliggör hembygdsvården genom goda och dåliga exempel och samtidigt utgör en rik skatt av bilder från alla trakter av Österrike. Den omfattar flera hundra fotografier, uppfordrade på cirka tvåhundra inramade kartonger så att de kunna befordras lätt och billigt. En av de främsta åtgärderna från förbundets sida har varit att anordna de österrikiska förbundsdagarna för hembygdsvård, vilka alltsedan 1921 årligen anordnas i olika länder. De ge tillfälle till en saklig och fackmässig behandling av viktiga frågor ur principiell synpunkt. Dessutom ha de en stor betydelse för spridandet av hembygdsvårdens idéer bland allmänheten. Programmet för förbundsdagarna bestämmas med hänsyn till de frågor, som äro särskilt aktuella för det land eller den ort, där förbundsdagen äger rum. Vid sidan av de fackliga föredragen och förhandlingarna hållas därför även mera populära föreläsningar, särskilt lämpade för ortsbefolkningen. I samband med förbundsdagen äger alltid en fest rum med huvudvikten lagd vid något lokalt motiv, hämtat från bygdens seder och bruk, och denna fest ordnas så att den även verkar som mönster för en förädlad festkultur över huvud taget. Under dessa dagar är även den ovan omnämnda vandringsutställningen tillgänglig för allmänheten och skolornas högre klasser bruka under sakkunnig ledning besöka densamma. Sin tillkomst ha förbundsdagarna framförallt att tacka den österrikiske förbundsprezidenten, d:r Heinischs initiativ. Han är själv en entusiastisk anhängare och främjare av hembygdsvården och förrättar alltjämt det högtidliga öppnandet av förbundsdagarna, vilket givetvis betytt mycket för hembygdsvårdens sunda utveckling samt dess enhetliga och kraftiga ledning, såväl när det gällt allmänheten som myndigheterna. I det

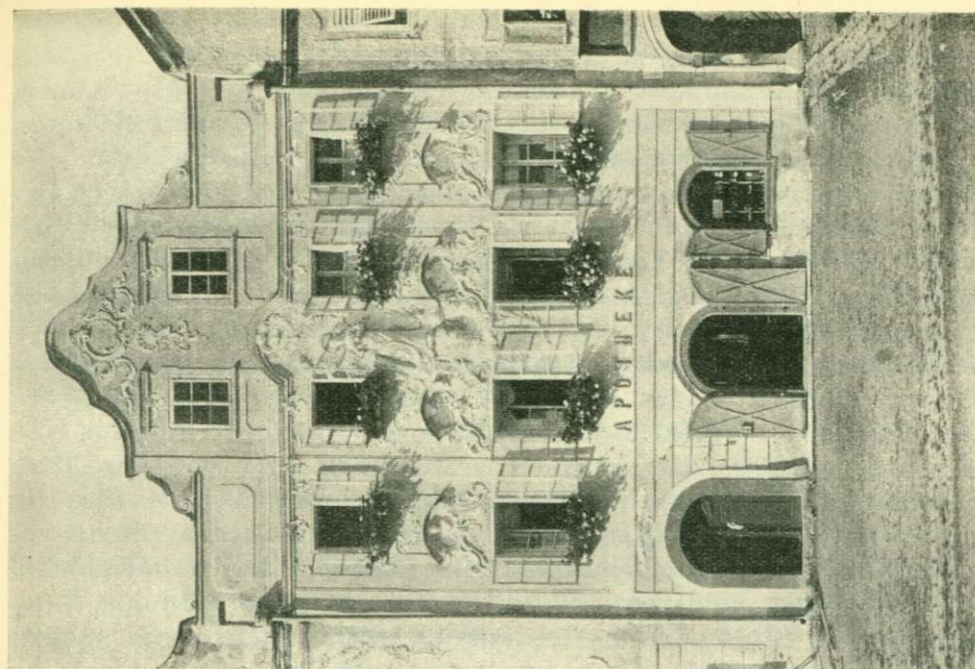
följande skall ett försök göras att karaktärisera det österrikiska hembygdsvårdsarbetet i dess principiella ställning till de problem av ekonomisk, social och konstnärlig betydelse, inför vilka hembygdsvården ställes i våra dagar, då det gäller att icke blott bevara det gamla utan också skapa nytt.

Det ekonomiska problemet ligger framförallt i utjämnandet av motsatsen mellan de för civilisationen oundgängliga materiella intressena och de kulturella kraven. Hembygdsvården har i detta fall funnit det vara riktigast att icke gynna några doktrinära grundsatser utan behandla varje enskilt fall för sig. På detta område rör det sig mest om hembygdsvårdens förhållande till landskapet, och det är en särskild tillfredsställelse för oss att kunna konstatera, att i ett stort antal fall, där hembygdsvården tidigare gjort sina uttalanden, t. ex. med hänsyn till vattenregleringar, skogsplanteringar och bevarandet av träd- och buskvegetation på åkermark, de av densamma hävdade principerna numera erkännas och prakticeras av väg- och vattenbyggnadsteknici, forstmän och agronomer.

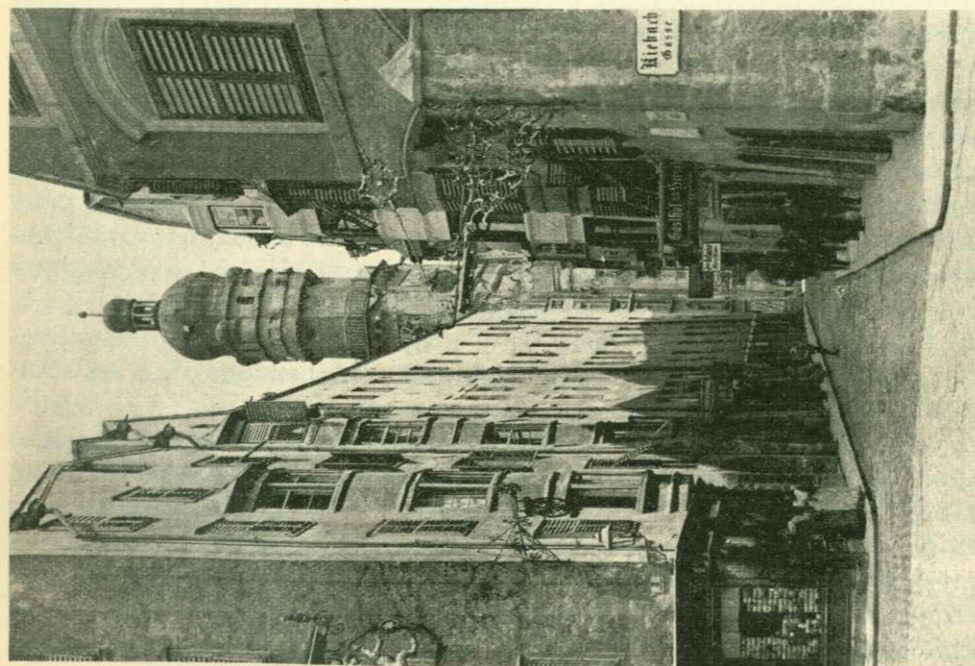
Vad angår tekniken och industrin, som hänsynslösare än något annat ödelagt hembygdens karaktär, insåg hembygdsvården redan tidigt, att det oerhört raska uppsvinget på det tekniska området givetvis till en början måste medföra ett ensidigt inriktande på lösningen av de rent tekniska och ekonomiska problemen, med vilka den formella gestaltungsformågan icke kunde hålla jämna steg. Hembygdsvården vill emellertid ingalunda motarbeta utvecklingens gång utan söker istället att som förebilder framhålla de enstaka, mönstergiltiga lösningar, som åstadkommas. Den har därför också, då det gäller dylika problem, etablerat ett intimt samarbete med «Werkbund» samt de olika ingenjörs- och arkitektföreningarna och därigenom skapat en garanti för att den får vara med om att bestämma riktlinjerna för utvecklingen inom detta för vår tid så viktiga kulturområde.

En angelägenhet, där de ekonomiska kraven direkt stödjäs av hembygdsvården, är utformandet av den moderna lantgården. I de fall där en förändring av lantbruksdriften kräver en förändring av byggnadernas form och planläggning måste givetvis en organisk utveckling och omdaning av desamma äga rum, och hembygdsvården söker främja denna genom samarbete med arkitekter, som särskilt specialiserat sig på lantmannabyggnader, samt fackmän på det lantbrukstekniska området.

En annan ekonomisk fråga av särskild betydelse för Österrike med dess vidsträckta bergstrakter är frågan om bergbanorna. Här gäller det väl icke så mycket faran för ett ödeläggande av naturen som sna-

Borgarhaus i Oberndorf am Inn, Ober-Österreich.

Seilergasse i Innsbruck, Tyrolen.

rare ett utträngande av det äkta natursinnet och det anspråkslösa turistväsendet. Den fordrar därför en planmässig uppdelning av fjälltrakterna, dels i områden avsedda för den stora främlingsströmmen, som huvudsakligen använder sig av bergbanorna för sina fjällturer, dels av områden, reserverade för de fotvandrande turisterna.

Hembygdsvården i Österrike är knappast 20 år gammal och har därför icke varit med om det äldsta utvecklingsskedet med dess huvudsakligen estetiska och konserverande intressen, utan den var alltifrån början lika mycket inriktad på att utöva inflytande på nyskapandet och har därför alltid varit såväl ekonomiskt som socialt betonad. Den kräver vid allt nyskapande, att man känner ansvaret för de människor, som beröras därav. Endast på så sätt blir fabriken en människovärdig arbetsplats och bostäder och samhällen verkliga hem för dem, som födas och leva där. Hembygdsvårdens strävan efter god yttre form måste därför alltid åtföljas av krav på ett gott innehåll, som söker sig uttryck i den yttre formgivningen. Den sena tillkomsten av den österrikiska hembygdsvården gör sig särskilt gällande i dess förhållande till de konstnärliga problemen, till vilka den måste taga ställning. Detta gäller framför allt det nutida, konstnärliga skapandet och består huvudsakligen i att upplära frågan om, hur man skall ställa sig till det av hembygdstraditionen bundna byggnadssättet samt frågan om »anpassning» eller »infogning» i den givna miljön. Vad den förstnämnda frågan angår så är det tydligt, att kravet på att strängt hålla sig till en given tradition på många platser lett till ytterlighet och romantik. Man betraktade det bestående såsom det för hembygden karaktäristiska men förbisåg därvid, att mycket av detta vid tiden för sin tillkomst var något helt annat än den då förhärskande traditionen, ja, mången gång raka motsatsen därtill, men vad som då var nytt anses det oaktat numera ofta såsom exempel på god hembygdstradition. Man kan därav icke undgå att draga den slutsatsen, att något liknande utan skada kan försiggå även nu för tiden, ty vi måste komma ihåg, att hembygden icke blott är något förflutet, utan att den befinner sig i en ständig utveckling.

I våra dagar skapas åter mycket nytt, som är gott, och skulle något därav komma till utförande på en plats och göra krav på hemortsrätt, så vore en fordran på hembygdstradition i gammal mening endast hämmande för utvecklingen. Därför att vi icke kunna upprätthålla kravet på hembygdstradition ifråga om de gamla formerna, behöva vi därför ingalunda offra den egenartade karaktären, som byggnadskulturen förlänar hembygden, ty denna är i främsta rummet beroende på det

naturliga, av hembygden själv skapade byggnadsmaterialet, och detta önska vi i så vid utsträckning som möjligt bibehålla.

Den andra frågan gäller kravet på att nyanläggningar och omdaningar utföras på ett sådant sätt, att de hänsynsfullt anpassas efter eller infogas i stads- eller landskapsbilden, ett krav, som tydligt nog tar avstånd från den oriktiga uppfattningen, att hembygdsvården innebär en fordran på stilenlighet och den därav dragna slutsatsen, att det måste existera ett motsatsförhållande mellan hembygdsvården och vår egen tids konstnärliga skapande. Vid den första förbundsdagen för hembygds- och kulturminnesvård, som avhölls i Salzburg 1911, kunde jag därför också i den österrikiska hembygdsvårdens namn avgiva följande förklaring: »Hembygdsvården, som strävar efter att det nya utföres med hänsyn till omgivningen, önskar ingalunda en efterbildning av de historiska stilarna, utan endast att det nya anpassas efter det gamla och gillar därför heller icke bestämmelserna om fasthållandet av vissa stilarter, ty stilen är för en byggnads infogande i totalbilden icke det avgörande. Sålunda skulle exempelvis en plats med små barockhus mista sin vackra verkan genom en stor barockbyggnad men icke genom en modärn byggnad, som i färg, proportion och konturer — särskilt med avseende på takformen — noga anpassade sig till omgivningen. Härpå kommer det framförallt an, och det är att misskänna hembygdsvårdsrörelsens konstnärliga karaktär, om man tror eller kräver, att den vill ställa sig i opposition mot den geniale konstnären, när denne på ett självständigt sätt söker frigöra sig från traditionen och visa nya vägar för utvecklingen. Hembygdsvården vill visserligen bevara de bestående, konstnärliga värdena och skydda dem mot åverkan, men den vill icke ålägga konsten några band, och den står ingalunda i opposition till den modärna konsten, som genom sin enkelhet, ändamålsenlighet, harmoniska rumsverkan samt strävan efter trohet mot materialet just upplivar egenskaper, som så ofta utmärka den naiva, folkliga konsten . . .»

»I det att den fasthåller vid denna uppfattning anser sig hembygdsvården göra rätt såväl mot det gamla som det nya, och man kan icke nog varna mot alla försök att driva den in på andra banor. Om man utsträcker hembygdsvården till att endast gälla ett kritiklöst bevarande av allt gammalt, om man med andra ord blott ser saken ur samlarsynpunkt och förlorar känslan för värdet av den nutida konsten och dess skapelser och därigenom spränger en klyfta mellan gammalt och nytt, då gör man hembygdsvårdstanken en obotlig skada och berövar den dess kraft och inflytande, ty hembygdsvården är icke något antik-

vitetsvurmeri utan en frisk och livskraftig gren av nutidens konstnärliga kultur.»

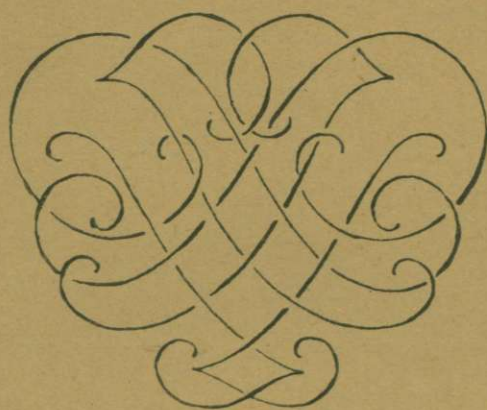
Vi ha över huvud taget i Österrike allt mer och mer strävat efter att icke bedriva hembygdsvården som en isolerad företeelse utan betrakta den som en världsåskådning, vars uppgift är att utjämna det motsatsförhållande, som existerar mellan de ekonomiska, konstnärliga och sociala intressena. På så sätt skapas icke blott grunden för en verklig hembygdskultur, utan hembygdsvården blir även av betydelse för den nationella och mänskliga kulturen i övrigt.

(Översättning från författarens tyska manuskript)

TIDSKRIFT

FÖR

HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av

Samsundet för Hembygdsvärd

REDAKTÖR: FRITJOF HAZELIUS

ÅRGÅNG 9 TREDJE HÄFTET

1 9 2 8

K

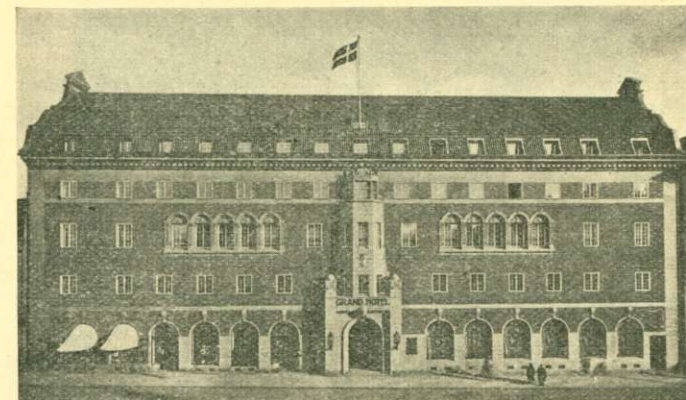

Ther som tijn bysla
 bliffuit förwend/ så att hon intet råkar
 och dödar/ kan ihu henne til godo och
 bestond bringia/ om ihu utur en waffuslodh/
 rinnandes mot norr/ vidh solens uppgående
 låter waffnet löpa gienom bysepipan/
 lägiandes: skiut wester/ skiut öster/ skiut
 söder/ skiut norr/ så är hon botað.

Thet säkraste remedium är förwilst/ att
 ihu henne iherefter medh skiöne Patroner
 från Gyttopp laddar/ itth att ihemed
 faller till markene att thet wildebrådth/
 hwarpa ihu siktar och skiuter.

GRAND HOTEL

HÄLSINGBORG

Innehavare: *Frans J. Frölich*

Postadress: *Hälsingborg* / Telegramadr.: *Grandhotel*

Telefon: *Namnansrop* / Intern. Hotelcode

70 rum med 100 bäddar

PRISER:

Enkelrum.....	från 5.—	till 10.—	kr.
Dubbelrum	9.—	15.—	”
Barnbädd.....	2.—	2.50	”
Enkelrum med privat bad	10.—	15.—	”
Dubbelrum ” ” ”	18.—	25.—	”
Lunch	från kr. 2.50		
Diner	”	”	3.50
Supé	”	”	3.—

Sprit, Vin, Öl / Franskt och Svenskt kök

Ledande Hotell på platsen / Middags- och aftonkonserter
 Eleganta fest- och sällskapslokaler

Naturligt alkaliskt
RAMLÖSA-VATTEN

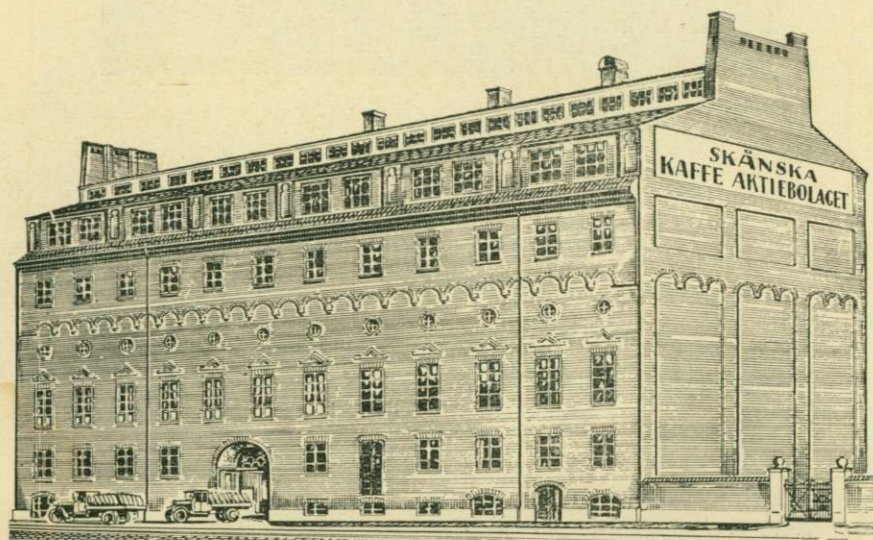
FÖRNÄMLIG BORDS- OCH HÄLSODRYCK

Tappat direkt från Källan
Verksamt mot Gikt, Reumatism och Njurlidande

Hovleverantör till:
H. Majt Konungen och
H. K. H. Kronprinsen
av Sverige
Hs Maj. Kongen af
Danmark

Nederlag i flertalet av Sveriges städer
och större samhällen på landsbygden

SERVERAS ÖVERALLT!

Skånska Kaffé Aktiebolaget/Hälsingborg

Sverges modernaste kafferosteri

Köp hos Eder handlande »SKÅNSKANS» kaffe och Ni blir belåten!

Det väldukade bordet

bör under sommaren icke sakna den härliga,
vitaminrika grönsalladen. Dess bouquet
och näringsvärde ökas, om den tillredes med

Reymersholms Kronolja,

och till svensk sallad bör svensk olja användas.

$\frac{1}{4}$ -litersburk Kr. 0.65

$\frac{1}{2}$ -litersburk Kr. 1.10

$\frac{1}{1}$ -litersburk Kr. 2.00

REYMERSHOLMS GAMLA INDUSTRI A.B.
HELSINGBORG

SYDSVENSKA BANKEN

INBETALT AKTIEKAPITAL

KR. 34.000.000: —

GOTTGÖR

HÖGSTA GÄLLANDE RÄNTA
Å SAMTLIGA INLÅNINGSRÄKNINGAR

UTFÄRDAR

RESEKREDITIV

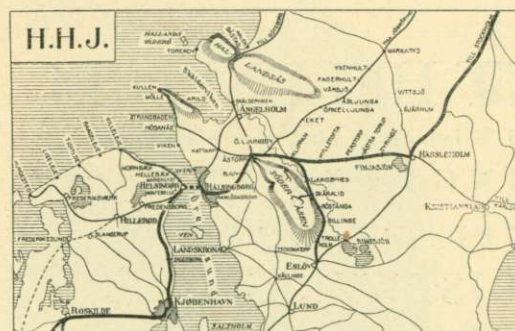
OCH UTSTÄLLER

CHECKAR,

BETALBARA Å FLER-

TALET STÖRRE BANK-

PLATSER I UTLANDET.

HÄLSINGBORG— HÄSSLEHOLMS JÄRNVÄGAR

H. H. J. linjer:

Hälsingborg — Hässleholm,
Klippan — Eslöv,
Bjuv — Billsholm,
Bjuv — Hyllinge.

SPEDITIONS- & RESEBYRÅN I HÄLSINGBORG, A.-B.

JÄRNVÄGSGATAN 25

Telegramadress: Resesped.

Hälsingborgs Resebureau

Tel. 4116

Försäljning av alla slags järnvägs-
och ångbåtsbiljetter för såväl in-
som utlandet. Reserverar sovvagns-
platser till alla linjer.

Reserverar hotellrum.

Resgods försäkring.

Växlar utländska valutor.

Råd och upplysningar för alla slags
resor lämnas avgiftsfritt.

Speditionsavdelningen

Tel. 4115

Speditioner av alla slag utföras prompt
och billigt.

Begär offert.

Biltransportavdelningen

Tel. 4115

Omnibustrafik och yrkesmässig bil-
trafik.

Besök Söderåsen

med de natursköna platserna Röstånga
och Skärålid, omedelbart invid sta-
tionerna med samma namn.

Res i Skåne

med användande av de av H. H. J.
arrangerade rundresorna till nedsatt
pris. Giltighetstid en månad, under
vilken avbrott i resan få göras efter
behag, utan extra avgift. Begär den
härom utgivna broschyren »Res i
Skåne» från Hälsingborgs Resebureau.

Billighetsresor

anordnas varje söndag å H. H. J. i
förening med en del angränsande
enskilda banor sålunda, att enkelt
biljettpris å Sön- och Helgdagar gäl-
ler för resa fram och åter samma dag.

Begär söndagsbiljett.

Extra söndagståg

anordnas varje sön- och helgdag un-
der tiden 15. maj — 14. september
Hälsingborg — Röstånga — Billinge med
avgång från Hälsingborg C 11.20 och
återkomst kl. 20.31.

BESÖK

RESTAURANT HELENEHILL

DROTTNINGGATAN 78 (Kristinehall: Mitt emot »Gröningen»)

TEL. 4671 HÄLSINGBORG TEL. 4671

STOR VACKER TRÄDGÅRD

KONDITORISERVERING

FRUKOST / LUNCH / DINÉR / SOUPÉR

ABONNENTER EMOTTAGAS

KUPONGSYSTEM

À LA CARTE / ÖL OCH VIN

Musik dagligen: Kl. 3-5, 8-11 e. m.

OBS.! Eleganta o. nyinredda sällskapslokaler uthyras till större o. mindre sällskap

Obs.! GÄSTRUM Obs.!

BESÖK

BJÖRKMANS GLASMÄSTERI AKTIEBOLAG

GASVERKSGATAN 10 HÄLSINGBORG Filial: St JÖRGENS PLATS

Telefon 1363

Telefon 2385

LAGER AV ALLA SLAGS

FÖNSTER- & SPEGELGLAS

I PARTI OCH MINUT

SPEGLAR, CORNISCHER,

RAMLISTER

GLASMÄSTERI

FÖRGYLLERI

TAVELINRAMNING

GLASSLIPNING

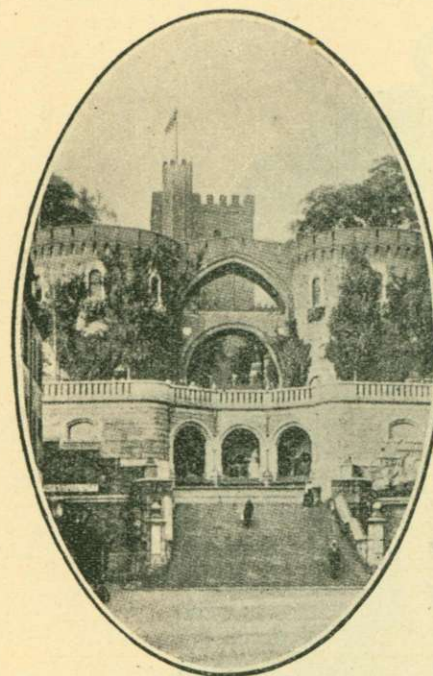
FÖNSTERPOLERING

SKYLTFÖNSTERINREDNINGAR

DISKUPPSATSER, GLASMONTRER,

SKYLTAR, SKYLTSKÅP M. M.

PLATSENS STÖRSTA OCH ÄLDSTA
FIRMA I BRANSCHEN

TERRASS- RESTAURANTEN

vid Kärnan

REKOMMENDERAS

GOTT KÖK

FULLST. SPRITSERVERING

MUSIK DAGLIGEN

3-5, 8-11

av Kungl. Flottans Musikkår

(12 man)

Vid Hälsingborgsbesök.

Restaurant Hamnpaviljongen

LUNCH.

MIDDAGAR.

SUPÉER.

MUSIK KL. 2,30-5, 7,30-11.

Beställningar för större och mindre sällskap.

Telefon 518 / 1586.

Restaurant & Conditori Högvakten

LUNCH.

MIDDAGAR.

SUPÉER.

Fästvåning för större och mindre sällskap.

Telefon 3241.

RELIEF,
UTFÖRD PÅ BESTÄLLNING AV ARKITEKT K. MARTIN WESTERBERG

NÄFVEQVARN'S BRUK

GRUNDLAGT 1623

ERHÖLL GRAND PRIX MED HÖGSTA POÄNG VID
INTERNATIONELLA KONSTINDUSTRI-
UTSTÄLLNINGEN I PARIS 1925

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD HEDERSORDFÖRANDE

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

*Program vid årsmötet i Hälsingborg
28 juni—1 juli 1928.*

TORSDAGEN DEN 28 JUNI.

- Kl. 11,30 Hälsningstal av landshövdingen friherre FREDRIK RAMEL och vice ordföranden i Hälsingborgs stadsfullmäktige överlärare HJALMAR FORSBERG.
Tal av samfundets hedersordförande H. K. H. KRONPRINSEN.
- Kl. 12,30 Hälsingborgs stads historia. Föredrag av läroverksadjunkt N. G. ENERT.
- Kl. 15 Visning av Kärnan under ledning av intendent TORSTEN MÅRTENSSON. Grupp I.
- Kl. 16,15 Slott och herrgårdar i nordvästra Skåne. Föredrag av professor E. WRANGEL.
- Kl. 17,30 Natur och naturskydd i Hälsingborgstrakten. Föredrag av skriftställaren MÅRTEN SJÖBECK.
- Kl. 18,45 Visning av Kärnan. Grupp II.
- Kl. 20,30 Gemensamt samkväm å Terrassen. Pris kr. 5: 50.

FREDAGEN DEN 29 JUNI.

- Kl. 10 Årsmötesförhandlingar:
Styrelsens årsberättelse.
Revisionsberättelse.
Val av styrelse.
Val av revisorer.
Övriga frågor.
- Kl. 11,15 Neuer Baustil und Heimatschutz. Föredrag av vice ordföranden i

- Tyska hembygdsvårdsförbundet, professor C. J. FUCHS, Tübingen.
- Kl. 12,30 Danmarks Arbejde for at værne landskabelige og historiske Kulturværdier og de Problemer det rejser. Föredrag av ordföranden i Landsforeningen Bedre Byggeskik, fil. dr VILH. LORENZEN, Köpenhamn.
- Kl. 15 Visning av Mariakyrkan under ledning av intendent TORSTEN MÅRTENSSON.
- Kl. 17 är tillfälle berett för mötets deltagare att besöka Sofiero med anläggningar.
Bilar avgå från Stortorget kl. 16,30. Pris tur och retur kr. 1: 50. För promenad till Sofiero bör beräknas spårvagn från Stortorget till Pålsjö 10 min., därefter promenad längs kusten omkring 25 min.

LÖRDAGEN DEN 30 JUNI.

- Kl. 10 Visning av Kärnan. Grupp III.
- Kl. 11,30 Konstituerande möte för bildande av Skånes hembygdsförbund. Inledningsföredrag av amanuens O. KJÄLLSTRÖM: Riktlinjer för det skånska hembygdsvårdsarbetet.
- Kl. 15 Hembygdsföreningarna och fornminnesvården. Föredrag av antikvarien GUSTAF HALLSTRÖM.
- Kl. 16,15 Hembygdsmuseernas uppgift. Föredrag av intendenten SVEN T. KJELLBERG.
- Kl. 17,45 Visning av Friluftsmuseet å Fredriksdal under ledning av intendenten TORSTEN MÅRTENSSON.

Kl. 20 Aftonunderhållning, varom närmare meddelas vid mötets öppnande.

SÖNDAGEN DEN 1. JULI.

Automobilutfärd till Båstad, Norrvikens trädgårdar och Lugnarohögen. Pris omkring kr. 7:— (inkl. inträdesavgifter till Norrvikens trädgårdar och Lugnarohögen).

Kl. 9 Avfärd från Stortorget.

Kl. 11 *Vandring genom Båstad* under ledning av ingenjör LUDVIG NOBEL med besök i kyrkan, Skånegården m. m.

Kl. 13 Lunch på Strandhotellet. Pris kr. 3:75.

Kl. 14,30 *Besök vid Norrviken*, vars trädgårdar beses under ledning av direktör RUDOLF ABELIN.

Kl. 16,30 Avfärd från Norrviken.

Kl. 17 *Visning av Lugnarohögen* med orienterande föredrag av antikvarien GUSTAF HALLSTRÖM.

Kl. 18,30 Avfärd till Hälsingborg.

Kl. 21 Avskedssamkväm på Hamnpaviljongen. Pris kr. 5:50.

UTSTÄLLNING av elevarbeten, utförda vid samfundets byggmästarekurser och dess byggmästareskola i Åkarp, är under mötestiden anordnad i Rådhuset.

HÄLSINGBORGS MUSEUM med FRI-LUFTSMUSEET Å FREDRIKSDAL samt KÄRNAN hållas öppna under mötesdagarna.

MÖTESBYRÅ är anordnad i Rådhuset.

HOTELL: Grand Hotel, Stortorget 6. (Enkelrum fr. kr. 5:—, dubbelrum fr. kr. 10:—). Hotel Mollberg, Stortorget 18, (Enkelrum fr. kr. 4:50, dubbelrum fr. kr. 9:—). Hotel Continental, Järnvägsgatan 11. (Enkelrum fr. kr. 4:—, dubbelrum fr. kr. 8:—). Hotel Exelcior, Drottninggatan 11. (Enkelrum fr. kr. 3:50, dubbelrum fr. kr. 7:—). Hotel Garni, Skolgatan 10. (Enkelrum fr. kr. 3:—, dubbelrum fr. kr. 6:—).

RESTAURANTER: Hotel Continental, Järnvägsgatan 11. Grand Hotel, Stortorget 6. Hamnpaviljongen. Hushållsskolan Margareta, N. Trädgårdsgatan 1. Restaurant Högvakten, Stortorget 8. Restaurant Malta, Sundstorget 5. Restaurant Kvarnen, Gasverksgratan 11. Hotel Mollberg, Stortorget 18. Nya hushållsskolan, Stortorget 9. Sturehof, Drottninggatan 9. Teaterrestauranten, Prästgatan. Restaurant Vikingen, S. Kyrkogatan 9. Ångfärjestationens restaurang, Hamntorget. Ramlösa Hälsobrunn (Stora Hotellet och Lilla Hotellet). Råå Hotel.

CAFÉER och KONDITORIER: Café David, Stortorget 20. Café S:t Jörgen, S:t Jörgens plats. Fahlmans konditori, Kullagatan 1. Fredriksdals Café. Helenehill, Drottninggatan 78. Högvakten, Stortorget 8. Klintmans konditori, Kullagatan 13. Malmbergs konditori, Kullagatan 41. Museets Våffelbruk. Pålsjö skogspaviljong. Signe Bergkvists konditori, Drottninggatan 44. Öresundsparkens Café.

GARAGE: Bilgården, Södergatan. Bengtssons automobilgarage, Karl Johansgatan 18.

ANMÄLNINGAR OM DELTAGANDE I ÅRSMÖTET insändas helst med användande av särskild anmälningsblankett (erhålls genom samfundets expedition) före den 12. juni till Samfundets för hembygds-vård expedition, Grönegatan 14, Lund, varefter deltagarekort och märke tillställas vederbörande.

Beställda biljetter till samkväm och utfärder lösas i mötesbyrån.

Gäster. Medlemmar i samfundet kunna såsom gäster medföra familjemedlemmar, vilka erlagga en mötesavgift av 2:— kronor per person, vilket belopp insändes samtidigt med anmälan.

* * *

Byggmästarekurser.

Under läsåret 1927—1928 ha trenne byggmästarekurser avhållits, nämligen i Munka-Ljungby, Skellefteå och Värnamo. Kursen i Munka-Ljungby pågick den 5.—15. mars och stod under inspektion av rektor Ernst Larsson. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekt Gottfried Beijer, ingenjör Emil Hansson och lektor Sven Olsson. Tyvärr samlade denna kurs endast 6 elever, vilket nog i huvudsak får tillskrivas att tidpunkten var något olämplig, enär vårarbetena inom byggnadsfacket redan i stor utsträckning tagit sin början i dessa trakter.

Kursen i Skellefteå pågick den 14.—24. mars med 10 elever. Inspektör var rektor A. Bexelius och såsom lärare tjänstgjorde de ordinarie lärarna vid samfundets byggmästarkurser arkitekt Rolf Bolin och ingenjör R. Mossberg samt dessutom arkitekt Viking Göransson.

Största antalet elever samlade kursen i Värnamo, nämligen icke mindre än 19 elever, det största antal, som besökt någon byggmästarekurs näst efter kursen i Bollnäs, som samlade 24 elever. Kursen pågick den 26. mars—5. april. Inspektör för densamma var rektor C. Fredricsson och lärare arkitekt Bolin, ingenjör Mossberg samt arkitekt Göransson. Dessutom hölls enstaka föredrag av rektor C. Fredricsson och agronom W. J. Sterner.

Byggmästareskolan på Hvilan, Åkarp.

Andra årets kurs vid Byggmästareskolan på Hvilan, Åkarp, avslutades den 5. april, varvid en utställning var anordnad av elevernas arbeten. Till kursen voro anmälda 15 elever, varav en dock avgick under kursens lopp. 6 elever ha åtnjutit stipendium å 250 kronor från Kungl. Kommerskollegium. Dessutom har till trenne elever skänkts ett sammanlagt stipendiebelopp om 800 kronor, vartill medel skänkts av Simrishamns tegelbruksaktiebolag, Bara härads hembygds-

förening, Skånska föreningen för byggnadskultur och ingenjör Ludvig Nobel. Ett stipendium om 200 kronor, skänkt av Ekelin & Persson, Tomelilla och Aktiebolaget N. Yllners ångtegelbruk, Äsperöd, har reserverats till följande år.

I likhet med föregående år hade pristävlan anordnats bland eleverna och denna gång gällde uppgiften att i skalan 1:100 utföra planer och fasadritningar till en hantverkarebostad om 2 rum och kök samt verkstad. Första pris tilldelades Herman Edstrand, Tomelilla, andra pris John Berggren, Kungsbacka, och tredje pris Henning Persson, Munka-Ljungby.

Skolan har under pågående kurs inspekterats av chefen för Kungl. Skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning, undervisningsrådet Nils Fredriksson.

Inom lärarekåren har den förändringen skett att kandidat Sven Rabe, som undervisat i svenska språket, avflyttat från orten och i hans ställe har förordnats läraren vid Hvilans folkhögskola Per Gudmundsson.

Byggmästareskolans tredje årskurs tager sin början strax på nyåret 1929 och pågår som vanligt i cirka 3 månader. Undervisningsämnena utgöra *Byggnadslära med byggnadsritning* (grundundersökningar, grundförstärkningar och grundarbeten, naturlig och konstgjord sten, murnings- och putsningsarbeten, cement och betong, konstruktioner av armerad och oarmerad betong, järnkonstruktioner, bjälklag och väggkonstruktioner, takstolar, snickeriarbeten, olika materials isoleringsförmåga, värmeinstallation jämte grundprinciperna för värme-, ventilations- och elektriska anläggningar, planlösningar och inredningsarbeten samt yttre formgivning, omfattande mindre bostadshus på landet och i småsamhällen, bostadshus vid lantbruk samt lantbrukets ekonomibyggnader m. m., kalkylation, huvudgrunderna för statiken, bostadshygien, uppmätning och uppmättningsritningar av mindre byggnader och detaljer, huvud-, arbets- och detaljritningar till mindre bostadshus samt ekonomibyggnader vid lantgårdar

m. m. jämte upprättandet av arbetsbeskrivningar och kostnadsberäkningar till av eleverna ritade byggnader, avvägning och nivellering, exkursioner till byggnadsplatser, egnahemsområden och fabriker för byggnadsmaterial); *Svenska byggnadsskickets historia med hembygdsvård* (byggnadsmaterial, konstruktioner och plananordningar i äldre tid med särskild hänsyn till mindre bostadshus och lantgårdar, inredningsdetaljer och dekorationer i gamla byggnader, de svenska samhällenas uppkomst och utveckling med särskild hänsyn till samhällsbilden, i anslutning till byggnadsskickets historia behandlas de viktigaste hembygdsvårdsproblemen i den mån de ha betydelse för byggnadsväsendet, kort översikt över de historiska stilarna med särskild hänsyn till den svenska byggnadskonstens och det svenska hantverkets historia); *Matematik och fysik* (bråk och procenträkning, elementen av geometrin, planimetrin och stereometrin, de viktigaste kapitlen av värme-läran och hållfasthetsläran); *Svenska språket med affärsskrivning* (bruket av ordlista, grunderna till satsläran och interpunkteringen, uppsättande av skrivelser med hänsyn till de praktiska behoven för byggmästare, mindre uppsatser om ämnen, som ligga inom ramen för en byggmästares verksamhet, språklig genomgång av elevernas arbetsbeskrivningar); *Bokföring och yrkeslagstiftning* (gällande lagbestämmelser angående näringslivet med tillämpning på byggmästareyrket samt uppsättande av i samband därmed ifrågakommande handlingar, lagbestämmelser om bokföring och deras tillämpning, kortfattade bokföringsexempel, självdeklarationer).

För inträde vid skolan fordras att hava fyllt 20 år och att hava utövat yrket under minst 3 år. Kursavgiften utgår med 200 kronor, varav 25 kronor erläggas som in-

skrivningsavgift. Inackordering i maten erhålles å folkhögskolan mot billig avgift. Rum erhålles i Åkarps municipalsamhälle och anskaffas genom skolans försorg. Ett flertal stipendier utdelas och dessutom kan studielån erhållas.

Samfundets gravvårdsutställning i Stockholm.

Som bekant planerar samfundet utgivandet av en större publikation omfattande gamla och förebildliga nya gravvårdar, vilken väntas föreligga färdig på hösten 1928. För ändamålet har samfundet låtit ett antal arkitekter utföra ett 70-tal mönsterritningar. Av dessa ritningar har samfundet dessutom låtit utföra arbetsritningar i naturlig storlek, varav kopior till i det närmaste självkostnadspris säljas till kyrkogårdsmyndigheter, stenhuggerifirmor och privata personer m. fl.

För att ytterligare väcka förståelse för samfundets strävanden på detta område och för att på ett mera påtagligt och övertygande sätt upplysa allmänhet, kyrkogårdsmyndigheter och gravvårdstillverkare om betydelsen av en bättre gravvårdskultur kommer samfundet att under sommarens lopp anordna en utställning av gravvårdar, huggna efter samfundets mönsterritningar. Denna utställning anordnas på Seglora kyrkogård på Skansen. Gravvårdarna uppställas i sin naturliga omgivning på den vackra kyrkogårdsvallen innanför muren och förses med enkla gravplanteringar av blommor och grönt. Utställningen öppnas för allmänheten den 25. maj och hålles öppen under trenne månader. Till densamma har en illustrerad katalog utgivits med inledning av professor I. G. Clason.

HÄLSINGBORGS STADS BILD

Av Arkitekten, Fil. lic. Erik Lundberg, Stockholm

EN STRÅLANDE högsommardag i Hälsingborg — sent glömmer främlingen det intrycket. — Han kommer gatan fram, från järnvägsstationen; på ena sidan trista, eller åtminstone likgiltiga hus, på den andra bangårdens vagnpark. En stadsbild av vanligt, led-samt slag. Längst bort lyser dock Rådhusornet rött och grönt. Och så med ens ligger hela Sundet framför en, glittrande. En oändlighet av blånande blått, hav och himmel runt Helsingörsfärjans röda skorstensringar. — Hamnens båtar och skutor på ena sidan, på den andra klyver Torget sin långa, trånga bresch genom stadskvarteren, ända fram till den gröna branten och Kärnan på dess krön.

Hela detta stadsparti, Helsingborgs centrum, har en egendomlig tju-

Stortorget med Kärnan omkr. 1900.

Drottninggatan med Rådhuset.

kraft. Men försök fånga dess egenart i beskrivande ord! Vari ligger detta säregna, som känns så starkt? Svaret är inte lätt att ge. Men ligger inte något däri att staden i detta torg liksom tycks fullfölja den gest som främlingen ovillkorligen får impulsen till, då Sundet så plötsligen breder ut sin blåa vidd: ett betaget, överväldigat utsträckande av armarna mot denna strålande, glittrande oändlighet. Staden öppnar famnen mot havet, varifrån dess rikedomar komma, mot stora vida världen.

Få städer ha ett sådant allt samlande grepp i sin planbildning. Torget, stadens centrum, når ända ned till hamnen, omfattar rent av även denna. Ångarna landa inne i stadens mitt. Torget är verkligen knutpunkten för stadens liv.

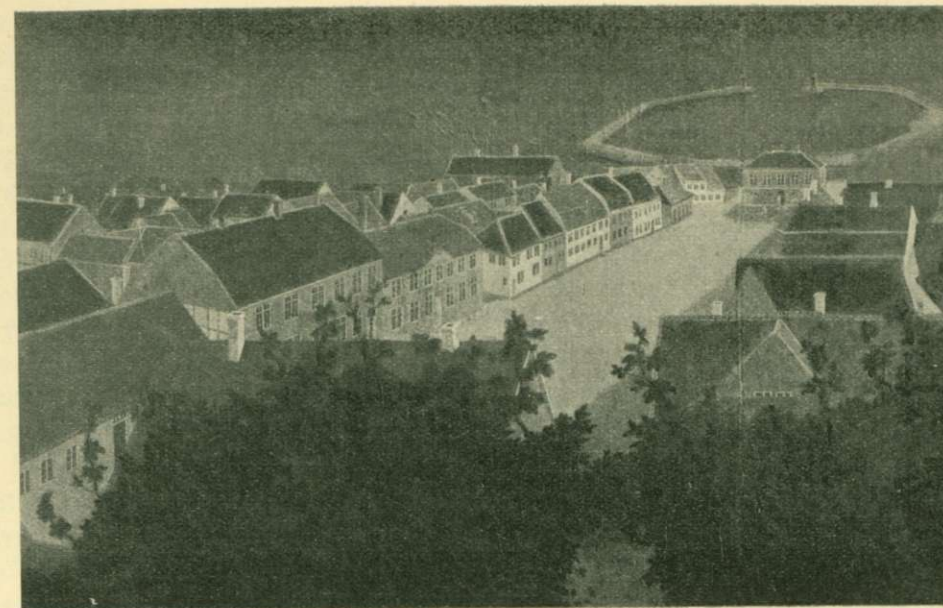
Det är därför inte bland de lugna, slutna, fridfulla torgbilderna man söker i minnet. Vid sådana jämförelser blir Hälsingborgs torg ohjälpligt efter. Planformen är underlig, långsmal och krökt, få hus erbjuda någon skönhet eller något intresse. Inte ens som helhet ger fasadernas rad något tillskott. Nej, det är sambandet med hamnen och Sundet som ger det väsentliga.

I många svenska kust- eller sjöstäder har järnvägsanläggningen förstört alla möjligheter till utnyttjande av strandlägets fördelar ur skönhetssynpunkt. Man har dragit järnvägen längs hela stranden, skurit bort denna från staden, som på sin höjd når till vattnet med en avskuren parkbit. — I Helsingborg har man visserligen kraftiga bangårdsområden utefter stranden. Endast torget bryter genom dem. Men så blir också effekten just där så mycket starkare.

All stadens trafik samlas kring torget: sjöfarten, järnvägarna samt även gatutrafiken. Den livligaste gatan, Järnväggsgatan — Drottninggatan, stadens pulsåder, stryker förbi mellan torg och hamn. Allt samverkar till ett intryck av liv och rörelse. Till och med den långa raden av parkerade bilar längs torgets mitt känns så naturligt samhörig med hela bilden.

I sitt nuvarande skick har platsen ej *mycket* gammal hävd. Torget är upptaget tvärs genom stadskvarteren under den *svenska* tiden, efter Roskildefreden. Ända in på 1890-talet hade platsen ett helt annat utseende än nu. Gamla rådhuset låg mitt i torgets mynning mot hamnen. Det var en liten fyrkantig byggnadsklots från Karl Johans-tiden, utsökt vacker i all sin enkelhet. Torget kantades av låga längor, de flesta i 1800-talets solida borgerliga stil. Även mot branten i öster var torget kortare. Här lågo ett par gamla hus i Storgatans linje.

Det hela var en torgbild av det enkla, gedigna slag, som man ännu

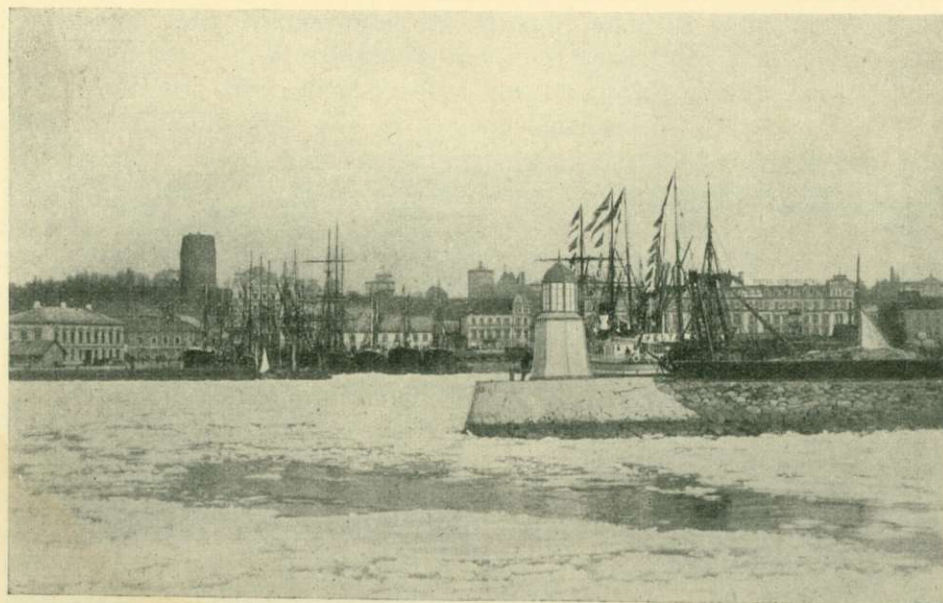
Stortorget vid mitten av 1800-talet.

Stortorget med gamla Rådhuset.

Hamnen i våra dagar.

Hamnen på 1880-talet.

ser här och var i Skåne. Men då stadens uppsving vid mitten av 1800-talet började på allvar var denna idyll dödsdömd. — Kanske man knappast på fullt allvar vill beklaga detta. Det som kommit istället har ju givit nya skönhetsvärden, och stora sådana. Visserligen ingen *byggnad*, som man skulle vilja jämföra med vad som gått förlorat — kanske. Det är ju dock så svårt att vara rättvis mot den närmast förgångna epokens verk, att se det goda hos det, vars fel vi bekämpa. Rådhuset t. ex. är en byggnad med mycket vackra och harmoniska proportioner, ett präktigt färginslag i stadsbilden samt den fasta punkten i torgets och hamnens rumsarkitektur, men vem kan smälta hela denna uppsjö på kvasigotik, på kreneleringar och annat, som är ren dekoration utan fäste i vår tid? — Och många av de andra husen skulle det nog vara skönt att få peta bort — även, och kanske mest, de nyaste.

Men vad staden vunnit är det stora greppet i totalbilden, den öppna famnen mot Sundet. Och man bör lägga märke till hur gott Rådhusets byggnadsmassa och torn här gör. Den långa plats, som Hamntorget och Stortorget tillsammans bilda och vilken fortsättes i terrassens trappor upp mot Kärnan, skulle utan Rådhuset bli ganska oformlig, eller åtminstone bara en bred — ganska ståtlig — gata. Med Rådhuset läggs tyngdpunkten mitt i, framme vid Drottninggatan. *Torgplatsen* liksom drager sig tillbaka inåt, *hamnen* skjuter ut. Rikedom i uttrycket över hela denna plats har i mycket sin orsak i Rådhusets förtjänster i placering och utformning.

Man skulle bara önska, att, när nu torgets ena, ännu ej fullbyggda sida väl i en snar framtid kommer att få höga hus liksom den andra sidan, man då måtte planera i stort, att man måtte tänka igenom det hela, så att inte platsens skönhet förminskas. Det är väl knappast genomförda enhetliga taklinjer, som behövas — man kan se mitt emot hur farlig den släta, alltför stora murytan och den alltför långa obrutna horisontallinjen är för denna plats. Man behöver här nog mera omväxlingen, livfullheten, än uniformiteten.

Om terrassen nedanför Kärnan gäller nog ungefär vad som sagts om Rådhuset. Man har svårt att låta bli att avsky vissa detaljer, men greppet på uppgiften måste man beundra. Torget har fått en välbehövlig, fast fond, på samma gång som Kärnan dragits in i torgbilden på ett effektivt sätt. Vad man mest kan klandra är nog vissa partiernas alltför kraftiga dimensioner, vilka minska Kärnans dominerande maktighet.

Stortorget har i senaste tid fått ett mycket stort tillskott till sin skönhet, ett monument, som i bild tolkar stadens — eller åtminstone Stor-

torgets anda, Milles härliga Sjöfartsmonument. En lyckligare monument-placering får man nog också söka efter.

Av det gamla Hälsingborg återstår icke så synnerligen mycket. Ännu vid mitten av 1800-talet var stadens omfattning ganska ringa. En- och tvåvåningshus grupperade sig kring Storgatan, stadens forna huvudgata. Kärnan dominerade från sin brant fullkomligt staden. Även kyrkan var en dominerande byggnad, synlig runt om över hustaken. De nuvarande hamnkvarteren funnos icke, hamnen hade oerhört mycket mindre dimensioner än nu.

Det är ju givet att det mesta av den forna karaktären måste gå till spillo under den oerhört hastiga utveckling staden genomgått det sist förflutna halvseket. Om Stortorget förvandling är ovan talat. Här har den nya tiden tagit ut sin rätt. Men hela stadspartier finnas, där man energiskt och målmedvetet sökt bevara det gamla.

Trakten kring kyrkan var tyvärr redan ganska fördärvad, när dessa strävanden togo fart. Kyrkbyggnaden har för alltid förlorat sin karaktär av monumentet framför andra i staden. Hyreshusen ha bokstavligen växt den över huvudet. — Man har emellertid nu lyckats åstadkomma en reglering av bestämmelserna om hushöjderna närmast omkring kyrkan. Man behöver här nu ej befara, att väldiga, nedtryckande kolosser växa upp omedelbart intill, såsom man ibland kan få se i våra gamla städer.

Den vackraste och bäst bevarade delen av gamla Hälsingborg är Norra Storgatan. Här ligga sida vid sida ståtliga patricierhus från 1600- och 1700-talet. Man har här bevarad en sällsynt vacker och nästan ofördärvad miljö från den gamla förnäma borgerlighetens tid. Det är verkligen storartat hur här såväl staden som enskilda med offrande av ekonomiska fördelar enat sig om bevarandet av helheten såväl som den enskilda delen. Men så talar också denna gata vid sidan om Kärnan och Kyrkan om stadens ärevördiga traditioner.

De två förnämsta pärlorna äro Henckelska gården med ståtlig huvudbyggnad, vackra längor åt sidogatan, och, framför allt, den lilla underbara terrassträdgården åt Storgatan med sin staty och sin fontän, skuggade av härliga, tuktade lindar. Och man har här lyckats bevara icke bara detta lilla underverk utan även de omgivande husen, låga, enkla. Vad skulle icke denna trädgård förlora om höga hus växte upp runt omkring!

Den andra dyrgripen är ett praktfullt gammalt korsvirkeshus, Jacob Hansens hus, nyligen förvärvat av staden. Man kommer att begagna det till ämbetslokaler, och därmed är byggnaden räddad undan för-

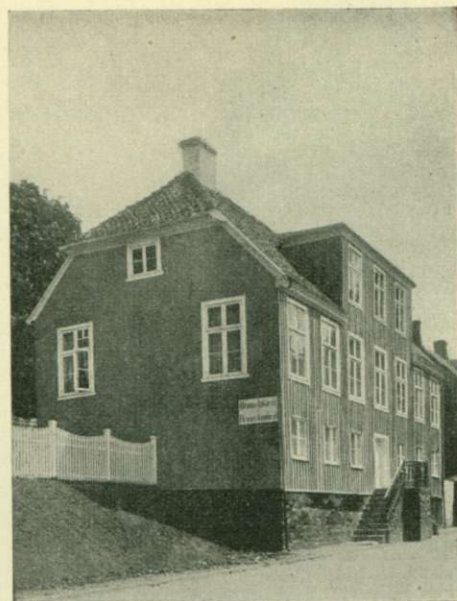
Södra Storgatan.

Skolgatan.

Norra Storgatan.

Tornérhjelm'ska huset.

Parti från Långvinkelsgatan.

gängelsen samt tillförsäkrad omvårdnad av bästa slag. De omgivande husen äro icke särskilt märkvärdiga men sluta sig vackert till miljön. Trots ansträngningar har man icke lyckats bevara dem, de gå sin förintelse eller ombyggnad till mötes, men istället har man uppnått, att deras efterföljare göras så, att de icke störa den förnämte grannen varken i fasadutformning eller i höjd.

Främlingen förvånar sig över hur mycket man här uppnått. Trots de hårda och svåra, oftast olösliga intressekonflikter, som måste uppstå vid alla sådana försök att skydda det gamla gentemot oftast i och för sig synnerligen rättmätiga önskemål av ekonomisk eller annan art, har man här verkligen lyckats i allt väsentligt genomföra bevarandet av ett helt gammalt stadsparti. Man anar, att i denna stad finnes både de energiska, målmedvetna och kunniga ledarna och det allmänna, oförfärliga intresset för vårdandet av gamla ärevärdiga minnen och traditioner.

Om man tränger djupare in i hur dessa frågor behandlas i staden skall man finna bekräftelse på aningen. Överallt där något av estetiskt eller kulturellt värde finnes att vårda, där blir det också föremål för undersökning, debatt och, där det är möjligt, även rationell vård.

Få städer i vårt land ha lagt ned så mycken omsorg på sitt byggnadsväsens utveckling. Knappast någon har i förhållandevis samma grad anordnat tävlingar, med inbjudande av landets främsta krafter, för lösande av stadens byggnadsproblem. Få ha så stora förutsättningar att få ett lyckligt resultat ur sina utvidningsplaner, i god tid och väl förberedda som de äro.

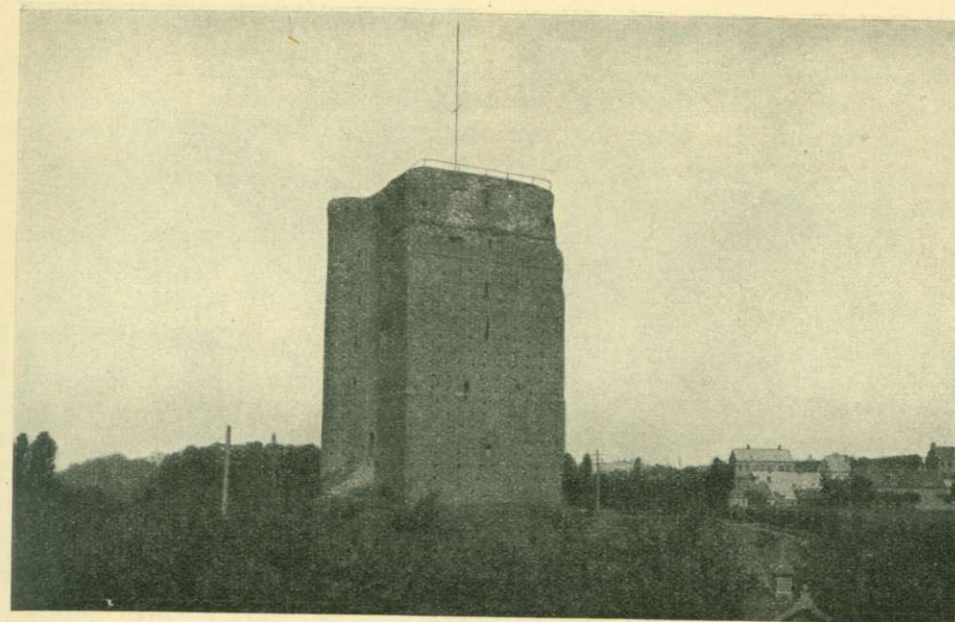
KULTURHISTORISKA SEVÄRDHETER I HÄLSINGBORG

Av Intendenten *Torsten Mårtensson*, Hälsingborg

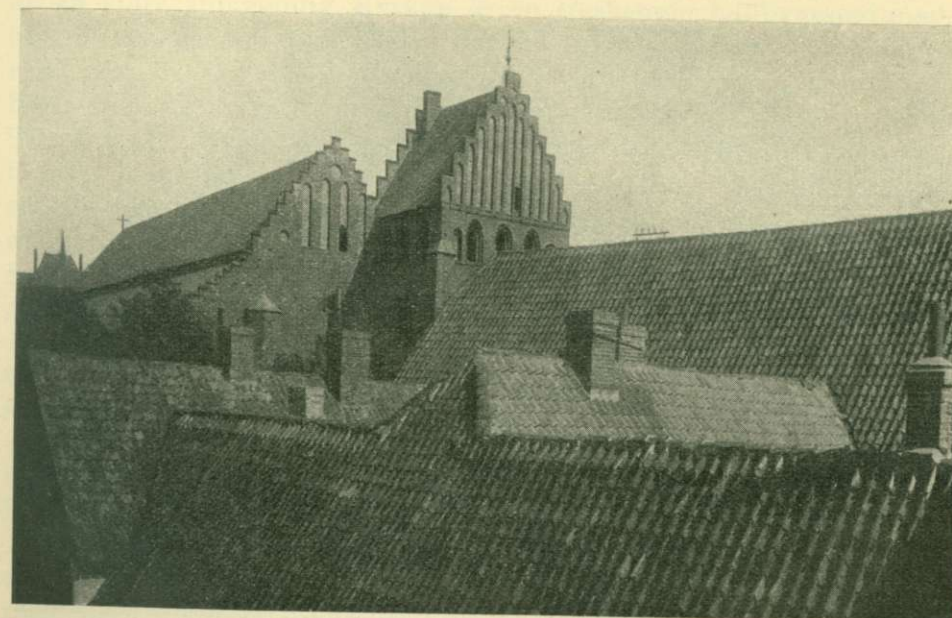
FÖR det gamla danska riket har Hälsingborg varit en plats av stor betydelse. Redan tidigt reste sig på landborgsbranten den starka borg, vars massiva torn ännu behärskar stadsbilden och på långt håll minner om stadens medeltida ursprung.

Från den medeltida storhetstiden är visserligen icke mycket i behåll. Men ännu har gamla staden i huvudsak sin medeltida stadsplan bevarad. Den kommer till synes i Storgatans mjukt svängda linjer, där den löper fram längs landborgsbranten och i de smala gatustråk, som gå parallellt och vinkelrätt mot denna, i den branta Himmelriksgränden, som ledde upp till klosterområdet och i de många oregelbundenheter, som gatorna flerstädes visa. Och de båda förnämsta medeltida byggnaderna, Kärnan och Mariakyrkan, stå fortfarande kvar i jämförelsevis oskadat skick.

Av dessa bör Kärnan nämnas först som Nordens märkeligaste forn lämning i sitt slag. Med sina massiva murar reser sig det röda tegeltornet på krönet ovanför staden, en stolt kvarleva av det medeltidsslott, som här fordom utbredde sina murar. Kärnan var borgens viktigaste byggnad, det centrala försvarstornet, på vars styrka och försvarskraft slottets säkerhet i sista hand berodde. Tornet är till det yttre restaurerat, i det inre däremot ha endast få konserveringsåtgärder varit behövliga och de dunkla, endast av smala skottgluggar belysta rummens medeltidskaraktär är fullständigt bevarad. Kärnan är 35 meter hög och har — källaren oräknad — fyra våningar, vardera bestående av ett enda rum med smärre sidokamrar utspärade i de 3—5 meter tjocka murarna. Portrummet med sin spis, köksvåningen med sin i muren inbyggda, väldiga bakugn och den däröver belägna, vackert övervälvd gemakvåningen med sitt kapell höra till de märkeligaste profana medeltidsinteriörer, som vårt land äger.

Kärnan före restaureringen.

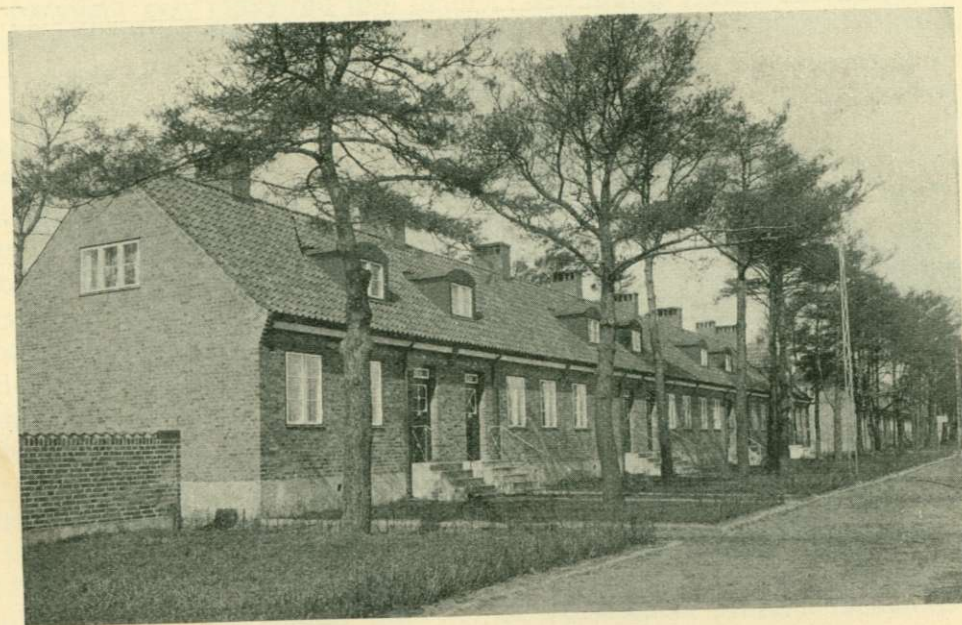
Mariakyrkan.

Hus vid Karl X Gustafsgatan.
Premierat av Samfundet för hembygdsvård 1924.

Hus vid Pålsjögatan.
Premierat av Samfundet för hembygdsvård 1924.

Radhus vid Planteringsvägen.

Kring Kärnan sträckte sig under medeltiden en med murtorn späckad ringmur, som gick ända fram till landborgsbranten vid terrasstrapporna och innanför muren lågo de bostads- och förrådshus, vilka tillhörde slottsområdet. Ringmuren revs under 1600-talet, då modernare fästningsverk lades kring Kärnan och staden. Även dessa äro nu försvunna — de raserades på 1680-talet — men deras sträckning kan skönjas i stadsplanen, där gatorna troget följa de gamla bastionernas linjer. Resten av vallgraven ligga ännu kvar i Öresundsparken.

Från Kärnans krön har besökaren en hänförande utsikt över nejden. I väster ligger Sundet med danska landet och Kronborg, i fjärran skymtar tornspirorna i Köpenhamn och ur Sundet stiger Ven, Tyko Brahes ö — det är gamla kulturorter, som blicken här sveper över. Längst norrut blånar Kullaberg i diset och Söderåsens skogar begränsa synfältet i öster.

Nere i staden, som utbreder sig nedanför branten, synes den andra medeltida byggnaden, Mariakyrkan, vars gröna kopparbetäckning sticker av mot de närliggande byggnadernas röda tegeltak.

Även Mariakyrkan är en tegelbyggnad, liksom alla gotiska stadskyrkor i Skåne. Den tillhör den baltiska tegelarkitekturens stora grupp och härrör i sitt nuvarande skick från 1400-talet, men innehåller delar av en äldre anläggning. Kyrkan är en treskeppig hallbyggnad med förhöjt mittskepp och koromgång, dess interiör, som nu står i teglets varmt röda färg, är vacker och stämningsmättad. Västfasaden, som ursprungligen var tornlös, försågs vid medeltidens slut med ett torn av tegel. Bland kyrkans medeltida inventarier må framhållas dopfunten av gotländsk kalksten och ett ståtligt flygelaltare från 1400-talets mitt, med rik figurskulptur på mittpartiet och de dubbla flyglarna försedda med målningar, bilder ur passionshistorien och helgonframställningar, några rester av medeltida kalkmålningar äro synliga på koromgångens mur och vid trappan till orgelläktaren.

Ett praktverk av renässanskonst är kyrkans rikt skulpterade predikstol, daterad 1615. Bland andra inventarier må nämnas de ståtliga ljuskronorna, epitafier över borgare i staden samt talrika gravstenar från 1600 och 1700-talet bland dem en vacker renässanssten med reliefskulpturer, framställande landsdomaren i Skåne Sten Bille till Vanås och hans hustru, Kristina Lindenow.

Den borgerliga stadsbebyggelsen har en betydligt senare prägel än dessa medeltidsmonument. Stadens äldsta bevarade hus är daterat 1641, men det utgör ett undantag, enär så gott som samtliga byggnader i staden förstördes i kriget 1676—79. Under 1700-talet restes en del bygg-

nader, som ännu stå kvar. Flera av dessa ha emellertid efter hand blivit förändrade och givits en något senare tids karaktär. De flesta äldre husen stå därför nu som representanter för den sena klassicismen och dess efterklang under 1800-talets förra del och mitt. Ett särskilt inslag i gatubilden utgöra de hus, som inspirerats av den Brunius'ska arkitekturen. Professor C. G. Brunius uppförde år 1845 den nuvarande museibyggnaden och dennas av romanska och gotiska element sammansatta dekoration gå igen i senare tegelbyggnader.

De kvarstående äldre byggnaderna påträffas huvudsakligen vid Norra och Södra Storgatan, Kullagatan, Prästgatan, Bruksgatan, Fågelsångsgatan och Långvinkelsgatan, den österifrån kommande infartsvägen. Många av dem utgöra goda representanter för äldre borgerlig stadsbyggnadskonst. Här som i andra städer har den nya tiden gjort sitt intåg och många gamla byggnader har fått vika för dess större och modernare hus. Men såväl staden som enskilda ha nedlagt en berömvärd omsorg på att säkra de viktigaste av stadens äldre hus för framtiden och särskilt i Norra Storgatan — där de förnämsta köpmansgårdarna ha legat — ha flera goda byggnader kunnat skonas och den nya bebyggelsen under senare tid letts med varsam hand, så att den bringats i samklang med den gamla gatubilden.

Hälsingborg tillhör korsvirkesbyggnadernas område. Denna teknik var fordom så gott som allenahärskande och stenhusen utgjorde undantag. Men även korsvirket hade sin utvecklingshistoria och kunde bringas att anpassa sig efter olika tiders växlande konstnärliga krav och i Hälsingborg har man god möjlighet att i de bevarade byggnaderna studera de olika faserna i korsvirkesteknikens historia.

Stadens äldsta byggnad, som är daterad 1641, visar oss den typiska korsvirkeskonstruktionen sådan den med några variationer återfinnes i de skånska och danska städerna. Fasaderna äro genom stolpverket indelade i regelbundna fack, som genom de symmetriska snedstyvorna vid varje stolpe få en rikare utbildning. Övervåningen är runt hela byggnaden ganska kraftigt utkragad, de utskjutande bjälkhuvudena bäras av konsoler och mellan dem ligga skulpterade fyllnadsträn. Alla dessa tekniska detaljer utgöra här även dekorativa element, av stor betydelse för byggnadens arkitektoniska verkan. Med tiden förenklas denna teknik, konsoler och fyllnadsträn försvinna och överkragningen minskas; den dröjer ibland kvar blott som ett minne i en svagt profilerad bjälkprofil. Ett vackert exempel på denna byggnadsform är den nyligen restaurerade Gamlegård vid N. Storgatan.

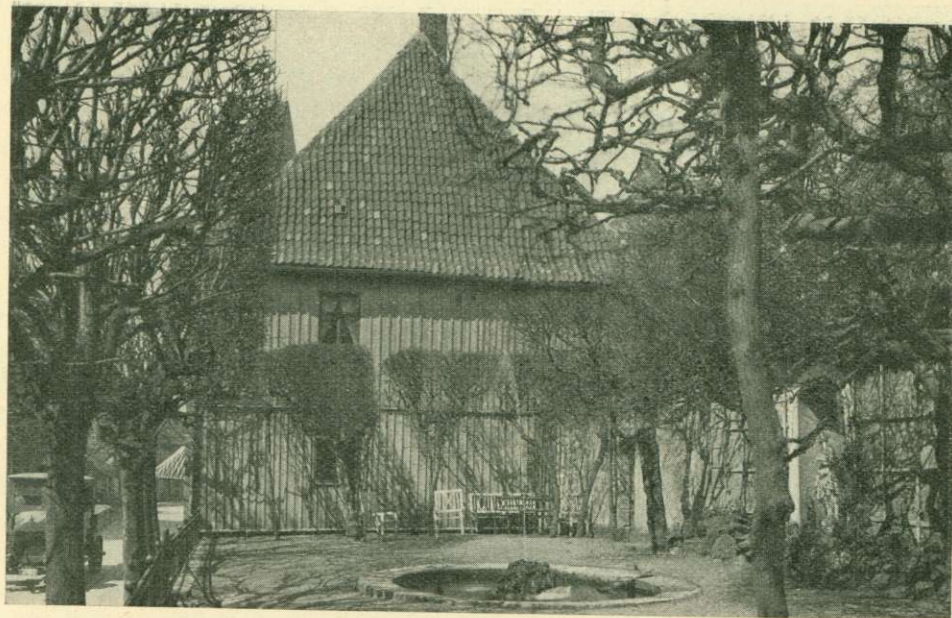
Men under senare delen av 1700-talet kommo nya synpunkter på

Korsvirkeshus vid Norra Storgatan, uppfört 1641.

Henckelska gården, trädgårdsterass vid Norra Storgatan.

Henckelska gården åt trädgårdsterassen.

Henckelska gården.
Efter restaureringen.

stadsbyggnaderna. Korsvirkeshusen röna nu stark påverkan av stenarkitekturen och tiden krävde helare och lugnare ytor, vilkas konstnärliga verkan vinnes genom hela fasadytans proportionerliga indelning genom fönster och dörrar.

För denna smakriktning lämpade sig icke korsvirkets regelbundna stolpverk. Då tekniken emellertid fortfarande i stor utsträckning bibehölls måste dess konstruktiva system döljas och detta skedde antingen genom att överkläda fasaden med en panel av stående bräder eller också genom dess överputsning, varvid huset även i det yttre fick stenbyggnadens karaktär. I nyare hus blir korsvirket blott en konstruktion, aldrig avsedd att synas, men många av de gamla, förnåma korsvirkeshusfasaderna få nu även fasaderna överklädda. Exempel på en panelklädd byggnad av förstnämnda slag är Tornérhjelmshuset i Fågelsångsgatan, även å Henckelska gården vid Storgatan har ena gaveln panel. Fordom voro dock många av de förnämre byggnaderna på liknande sätt överklädda, så exempelvis herrgårdsbyggnaderna vid Fredriksdal, vilka i annat sammanhang äro beskrivna. Exempel på putsade korsvirkeshusfasader finnas flerstädes i staden, några av de intressantaste ligga vid Långvinkelsgatan. Den, som intresserar sig för korsvirkeshusarkitektur, har rik möjlighet att i grannstaden Helsingör komplettera sina iakttagelser.

Vid mitten av 1800-talet har korsvirket i stort sett spelat ut sin roll och teglet blir det allmänt brukade byggnadsmaterialet. Staden har flera enkla och vackra byggnader av tegel från 1800-talets mitt och senare del, flera byggda av det gulvita teglet från Røgle, som när det hunnit patineras av tiden får en lugn och vacker yta.

Dessa äldre byggnader ligga alla inom den gamla stadens område. Men utanför denna, längs kusten i norr och söder sträcker sig de nya stadsdelarna med sina modernare bostadskvarter, villastadsdelar och egnahemsområden. På den nyare stadsbebyggelsen kunna vi i denna korta översikt icke ingå. En besökare skall bland offentliga och privata byggnadsverk finna många, som kunna fånga hans intresse. Av märkligare offentliga byggnader må nämnas rådhuset, byggt av stadsarkitekten Hellerström, terrassen, som från Stortorget leder upp till Slottshagen, byggd av arkitekten Améen, lasarettbyggnaderna av arkitekten Salomon-Sörensen, vanförestaltens skolhem och Österhemmet av arkitekt Widmark, arkitekt Westmans Rikshospital och professor Östbergs krematorium, det sistnämnda under uppförande. Bland Hälsingborgs sevärdheter böra ock räknas stadens synnerligen välskötta och vackra parker.

I stadens omgivningar finnas åtskilliga sevärdheter av kulturhistoriskt intresse. Vi kunna nämna Ramlösa hälsobrunn, det lilla typiska fiskeläget Rå, Raus kyrka med dess vackra kyrkogård, gravhögarna vid Ättekulla och en rad gånggrifter och stendösar ett stycke söder om staden. Åt norr ligger Sofiero slott, Kulla Gunnarstorp med dess 1500-talsborg, fiskeläget Viken med vacker bebyggelse och ett stycke inåt landet Anders Billes berömda renässansslott Rosendal. Vill man till stadens omgivningar räkna även Sundets andra strand växer listan på sevärdheter högst betydligt. Hälsingör med sina vackra byggnader, Kronborgs slott och den danska kusten erbjuda mycket av intresse, som ligger inom nära räckhåll från Hälsingborg.

MUSEIANLÄGGNINGEN VID FREDRIKSDAL

ETT PLANERAT FRILUFTSMUSEUM FÖR NORDVÄSTRA SKÅNE

Av Intendenten *Torsten Mårtensson*, Hälsingborg

HÄLSINGBORGS museum hör till de yngre i de svenska landsortsmuseernas rad. Planerna på ett stadsmuseum började dryftas under 1800-talets sista decennium, men de kunde dock först efter sekelskiftet taga fastare form och museet kan räkna sin tillvaro sedan år 1906, då de första större samlingarna förvärvades och lokalfrågan samtidigt blev löst. Tanken rönt emellertid snart stor tillslutning såväl från enskilda som från stadsmyndigheterna och det allmänna intresset för saken förklarar kanske till en del den snabbhet, med vilken museiplanerna kunde realiseras. Det första officiella steget togs år 1902, då en kommitté tillsattes med uppdrag att söka »föra frågan framåt». År 1905 beviljade så stadsfullmäktige ur Tornérhjelmiska fonden ett anslag för museiändamål och från denna tid kunde arbetet på museets skapande bedrivas så snabbt, att det redan 1909 kunde öppnas i nyinredda lokaler och med i förhållande till den korta förberedelse tiden jämförelsevis betydande samlingar.

Den byggnad, som av staden ställdes till museets förfogande, är uppförd av professor C. G. Brunius 1845 som lokal för stadens latinskola, senare användes den till folkskolans tjänst och blev slutligen 1906 överlämnad åt museet. Här och i tillhörande gårdsbyggnader äro nu museets kulturhistoriska och naturvetenskapliga samlingar liksom den speciella Hälsingborgssamlingen uppställda. Museets konstsamling, grundad genom donationer av direktör och fru Malte Sommelius, förvaras även här, men kommer inom kort att flyttas till egendomen Vikingsberg vid Hälsovägen, vilken skänkts till staden av skeppsredare och fru Otto Banck och nyligen av stadsfullmäktige upplåtits till lokal för konstsamlingarna.

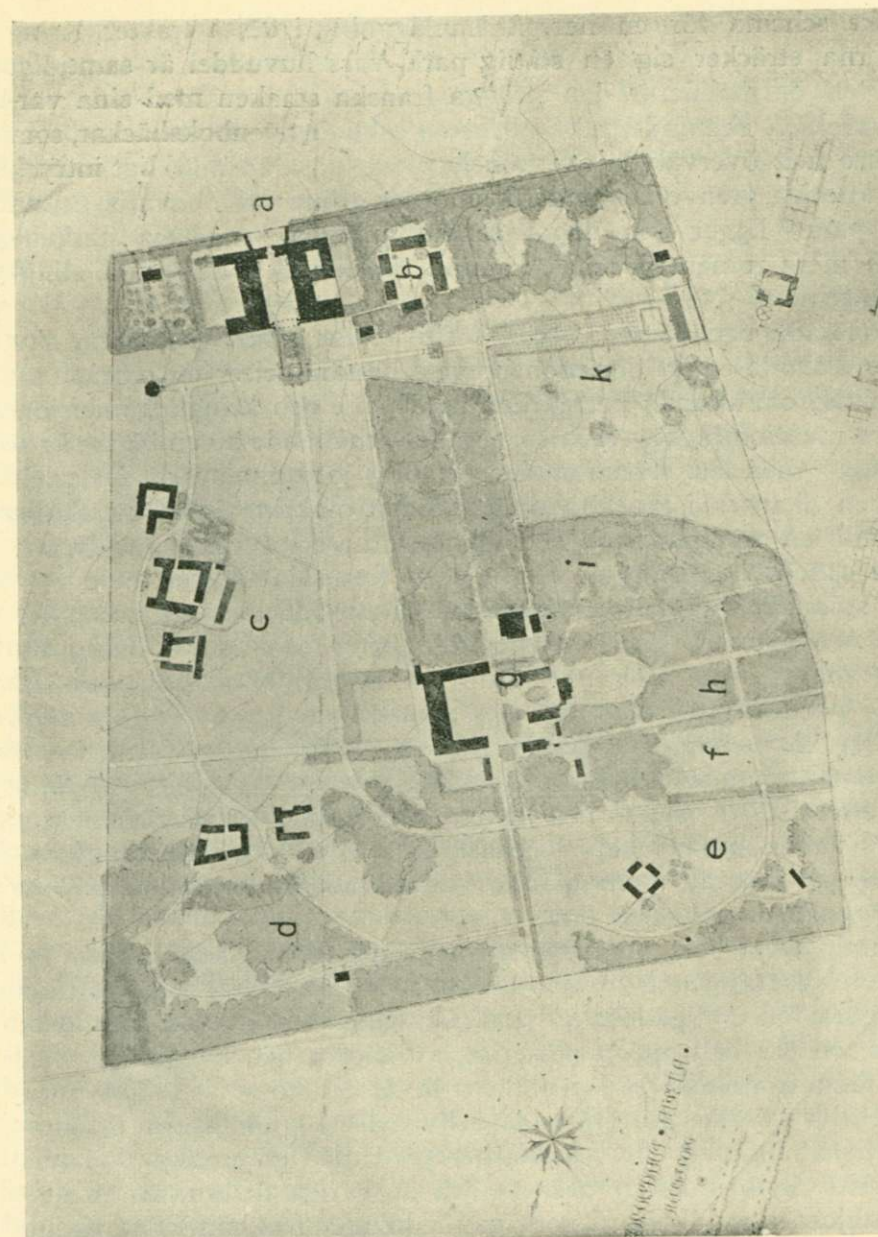
Vid museet uppväxte snart nog även en liten friluftsavdelning. Museibyggnaden ligger nedanför landborgsbranten och gårdsområdet sträcker

sig upp längs denna. På backens krön uppfördes år 1910 manbyggnaderna från en dubbelgård i Västra Karup socken, Bjäre härad, vilka förut varit uppställda i Slottshagen, där de under utställningsåret 1903 utgjort en av utställningens attraktioner. Sedan tillkom ytterligare en boningslänga från den gamla klockaregården i Brunnby, Luggude härad, samt en stabbamölla från Ringstorp utanför Hälsingborg. Den sist tillkomna byggnaden i detta friluftsmuseets embryo är ett korsvirkeshus, som ingått i det gamla Ruuthska bruket och som år 1917, då nybyggnader skulle uppföras på tomten, överflyttades till museet.

Möllebacken är vackert belägen med utsikt över staden ut mot Sundet och har under somrarna varit en ganska frekventerad plats. Men några större utvecklingsmöjligheter för ett friluftsmuseum erbjöd den dock ej, därtill var utrymmet alltför begränsat och då området även kringgärdades av nyare bebyggelse var miljön ej heller den för ändamålet lämpligaste.

Museets verksamhet inträdde emellertid i ett helt nytt skede när år 1918 den stora Trappska Fredriksdalsdonationen tillkom. Det var genom medverkan av många intresserade krafter som museet bildades, men största förtjänsten därav måste dock tillskrivas konsul Oscar Trapp, en av stadens främsta kommunalmän, vars varma intresse för staden och dess historia på många sätt kommit till uttryck i hans kommunala verksamhet. Då museiplanerna på allvar togos upp blev han den ledande mannen och som museistyrelsens förste ordförande ägnade han ett betydelsefullt arbete åt institutionens utveckling. Konsul Trapp bodde på den invid staden belägna herrgården Fredriksdal, och efter hans död år 1916 överlämnade hans maka, fru Gisela Trapp, f. Henckel, som en gård av pietet mot hans minne större delen av denna egendom åt staden för att efter i donationshandlingen angivna riktlinjer helt disponeras för museiändamål.

Fredriksdal anlades under slutet av 1700-talet av en man, som haft stor betydelse i stadens historia, dykeridirektören Fredrik Wilhelm Cöster. Den äldsta byggnaden uppfördes 1787 och gården fullbordades av Cöster och hans söner så att den i sitt nuvarande skick i huvudsak stod färdig under 1800-talets första decennium. Den vackra herrgården är en ren och vacker representant för de klassicistiska strömningarna i tidens byggnadskonst. Mangården består av corps de logisbyggnad i tvenne våningar och två långa envåningsflyglar, som omsluta gårdsplanen. Mitt emot ligger ladugården, även denna symmetriskt uppbyggd med huvudlänga och sidobyggnader, vilka vända sig mot mangården och skiljas från denna genom den norrifrån kommande infartsvägen —

Den planerade museianläggningen vid Fredriksdal.

a huvudentré och museibyggnader, b område för Hälsingborgsbyggnader, c slutbyggsbyggnadernas område, d område för gårdar av central skånsk typ, e område för gårdar av nordisk typ, f friluftsteatern, g herrgården, h franska parken, i engelska parken, k botaniska trädgården.

ett typiskt schema för en herrgårdsanläggning i dessa trakter. Kring byggnaderna sträcker sig en ståtlig park, vars huvuddel är samtidigt anlagd. Den exemplifierar den stränga franska smaken med sina varandra rätvinkligt skärande, raka alléer av tuktade avenbokshäckar, som numera äro helt övervälda av grönskan och göra ett märkligt intryck med det knotiga grenverket under kronornas gröna valv. Utanför denna »franska park» ligger den något senare anlagda »engelska parken» varest en mera romantisk smak kommit till uttryck i de smala, slingrande gångarna.

Den donerade egendomen utgör i sin helhet omkr. 115 hektar. Av denna areal skulle enligt donationsbrevets bestämmelser ett område av c:a 35 hektar, omfattande herrgården med park och kringliggande jordar, utgöra museiområde — arealen, som för erhållande av en bättre ägofigur utökats med ett stycke staden tillhörig jord, motsvarar i storlek ungefärligen Skansen i Stockholm. Återstoden, omkring 80 hektar, skulle utläggas till en trädgårdsstad och inkomsterna härav fonderas för att utgöra en ekonomisk grundval för museets framtida skötsel.

Denna storslagna donation förändrade i ett slag museets arbetsförhållanden och öppnade förut oanade möjligheter för dess utveckling. En inriktning mot i viss mån nya framtidsmål blev nödvändig, särskilt med tanke på det friluftsmuseum, som donationen var avsedd att möjliggöra. Det var också vid denna tid ett viktigt önskemål att inom Skånes gränser kunna erhålla tillräcklig plats för ett friluftsmuseum, planlagt efter större linjer. När programmet för Fredriksdalsmuseet uppgjordes var inom landskapets gränser icke en enda fullständig gårdsanläggning på musealt betryggande sätt säkrad för framtiden och av smärre byggnader endast ett fåtal.

Förutsättningarna för ett friluftsmuseum på Fredriksdal måste betecknas som synnerligen gynnsamma. Området var tillräckligt stort för att möjliggöra förverkligandet av praktiskt taget vilken plan som helst och tillåta en fri och öppen placering av gårdar och byggnader i en för dem lämplig miljö. Det låg alldeles invid ett större samhälle, men kunde effektivt skyddas för störande bebyggelse i grannskapet. Friluftsmuseets första nummer, en 1700-tals herrgård med gammal park, fanns redan in situ inom museets gränser och de övriga delarna av museiområdet utgjordes av åkerjord, som gav ledningen fria händer att ordna planfrågorna på lämpligaste sätt.

Det första större förvärvet för friluftsmuseet gjordes året efter det museet fått mottaga Fredriksdalsdonationen. Den unika Lillarydsgården i Perstorps socken stod inför nedrivning. Museet lyckades förvärva

denna gård, som blev nedtagen och transporterad till Hälsingborg, men magasinerad i avvaktan på en klar och fast plan för museiområdets disponerande. Den risken låg givetvis nära till hands, att en på mera tillfälliga grunder gjord placering av en gård kunde visa sig mycket olämplig med hänsyn till den helhet och planmässighet, som i den färdiga anläggningen borde eftersträvas. Denna fordrade ett fullständigare genomarbetande av själva planfrågan, som måste taga sikte på såväl trafikfrågor — områdets storlek nödvändiggjorde ett redigt och överskådligt vägsystem — som till kulturförhållandena inom det område, vars bebyggelse inom friluftsmuseet skulle illustreras. De sistnämnda synpunkterna måste i själva verket bliva utslagsgivande för planens utformning och ledningens första åtgärd blev därför att föranstalta om en detaljerad undersökning av bebyggelsen i nordvästra Skåne, för att på grundval av det sålunda erhållna materialet kunna uppdraga konturerna till anläggningen.

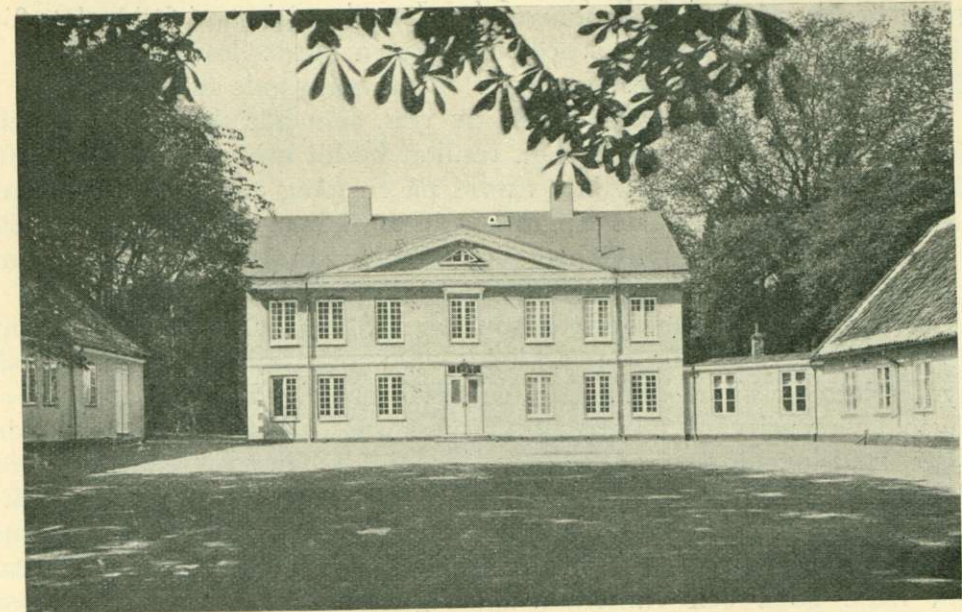
Uppgiften begränsades från början till att omfatta det område, som kunde anses utgöra ett naturligt underlag för museets verksamhet, d. v. s. nordvästra Skåne. Några geografiska gränser uppdrogos dock ej utan målet blev att illustrera bebyggelsen sådan den under inverkan av olika faktorer formats inom denna del av landskapet. Uppgiften måste sägas vara av stor betydelse. Nordvästra Skåne företer nämligen i detta avseende inom sitt relativt begränsade område en bild, så rik och omväxlande, att få motsvarigheter därtill kunna uppvisas från andra delar av vårt land. Härmed avses icke byggnadernas rent arkitektoniska verkan utan den skiftande byggnadsteknik, som kommit till användning. Nordvästra Skåne utgör ett karakteristiskt brytningsområde, där väsentligen olikartade konstruktionsprinciper och byggnadsmaterial givit upphov till en mängd intressanta blandformer och där vi ha rika tillfällen att följa den dansk-skånska korsvirkesgårdens övergång i barrskogsbygdernas knuttimrade furugårdar, förmedlad av lövängsområdets skiftesverksgårdar av ek och bok. Det är ingalunda blott ifråga om byggnadstekniken, som dessa gårdar visa stora olikheter; vi kunna dock här icke gå in på närmare detaljer i ämnet. Dessa intressanta förhållanden giva emellertid landsändan en särställning, som väl motiverar planen att inom ett friluftsmuseums ram söka giva en samlad bild av områdets bebyggelse.

De systematiska bebyggelseundersökningar, som museet år 1920 igångsatte, ingingo visserligen som ett led i dess allmänna verksamhet, men fingo nu även ett praktiskt syfte med hänsyn till det planerade friluftsmuseet. Ty om detta skulle kunna ordnas på ett rationellt sätt

och icke få sin prägel av mera tillfälliga omständigheter måste anläggningen baseras på en ingående kunskap om förhållandena inom arbetsområdet. Undersökningarna företogs första året i samarbete med Nordiska museet, sedermera har Hälsingborgs museum självständigt bedrivit detta arbete, som fortsatts år för år. Resultatet föreligger nu i ett rikt arkivmaterial, som torde omfatta det väsentligaste av vad nordvästra Skåne vid denna tidpunkt haft i behåll av äldre bebyggelseformer och som ger en god grund för friluftsmuseets utbyggande. Undersökningarna ha berört Luggude, Bjäre, Norra och Södra Åsbo samt stora delar av västra Göinge och Onsjö härader, därjämte ha flera framstötat i gränstrakterna gjorts för att studera utbredningen av de former, vilka nu sätta sin prägel på bebyggelsen i nordvästra Skåne.

På grundval av det material, som vid denna tidpunkt hunnit insamlas, uppdrogos sedan de huvudlinjer, som vid friluftsmuseets anläggning borde följas för att ernå en lämplig disposition av området. Planen gick ut på att museiområdet borde omfatta trenne »centra» motsvarande de tre i byggnadshistoriskt avseende skiljaktiga huvudgrupper, som i nordvästra Skåne kunnat urskiljas. Ett av dessa skulle reserveras för slättbygdens korsvirkesteknik med dess många variationer, ett för de centrala delarnas skiftesverksgårdar i ek och bok och det tredje för det nordliga inslaget med ofta knuttimrade furugårdar. Som medelpunkt i varje centrum tänktes en fullständig och typisk gårdsanläggning; om mera än en gård förvärvades borde de inom varje grupp sammanföras till en by. Dessa centra kunde sedan vidare utvecklas utan att anläggningens huvudplan därav berördes och möjligheter skulle alltid förefinnas att placera en gård eller byggnad i en för densamma naturlig omgivning. Planen skulle med denna från början givna disposition bliva fast och överskådlig och anpassa sig efter traktens kulturförhållanden i stort, men samtidigt vunnes en viss elasticitet, som tilläte en utformning av detaljerna med hänsyn till framtida förvärvsmöjligheter.

Emellertid förelågo vid planens uppgörande åtskilliga andra krav. Plats skulle reserveras för framtida museibyggnader, vilka borde ligga väl till, men icke fingo inverka störande på friluftsmuseet eller parken. Likaså skulle plats reserveras för eventuell förflyttning av stadsbyggnader, därest detta befundes nödvändigt. Planen måste vidare uppgöras så, att några trafikleder icke finge läggas genom herrgårdsparken och hela herrgården skulle i den färdiga anläggningen ligga som en helhet för sig. Vidare skulle enligt donationsbrevet en del av området utläggas till botanisk trädgård. Vägsystemet måste göras klart och praktiskt så

Fredriksdal, herrgårdens corps de logi från gårdssidan.

Fredriksdal, en av alléerna i franska parken.

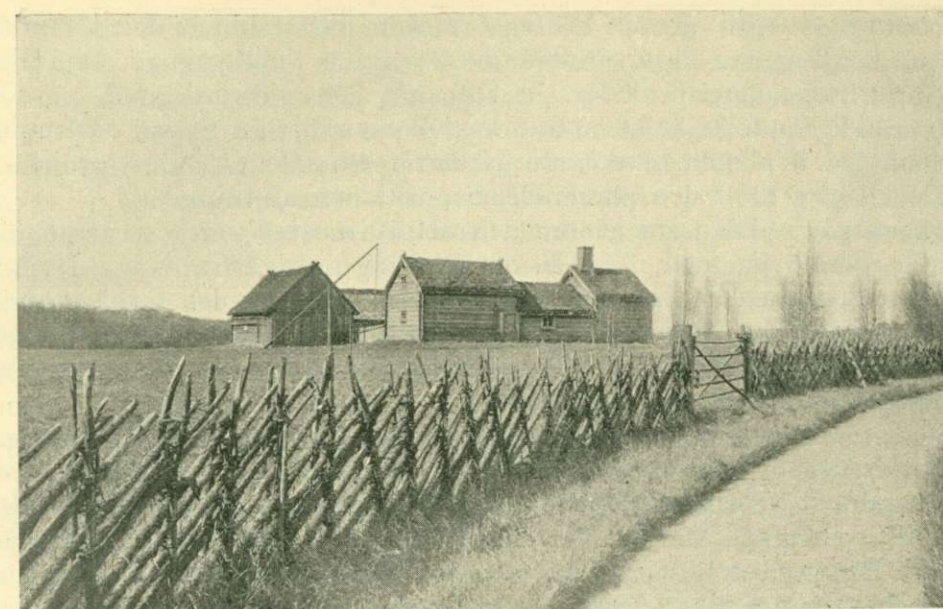
att en besökande kunde genomvandra de olika delarna i följd, plats för friluftsteater skulle beräknas och hela planen borde dessutom bringas i nära anknytning till stadsplanen för de kringliggande områdena.

Det var sålunda många frågor av vikt, som här skulle bringas till lösning. För att nå bästa möjliga resultat beslöt museistyrelsen söka få till stånd en stadsplanetävling, varvid på en gång såväl museets planfråga som planen för de angränsande områdena skulle upptagas till behandling. Stadens myndigheter intresserade sig även för denna plan och erforderliga medel ställdes av stadsfullmäktige till förfogande.

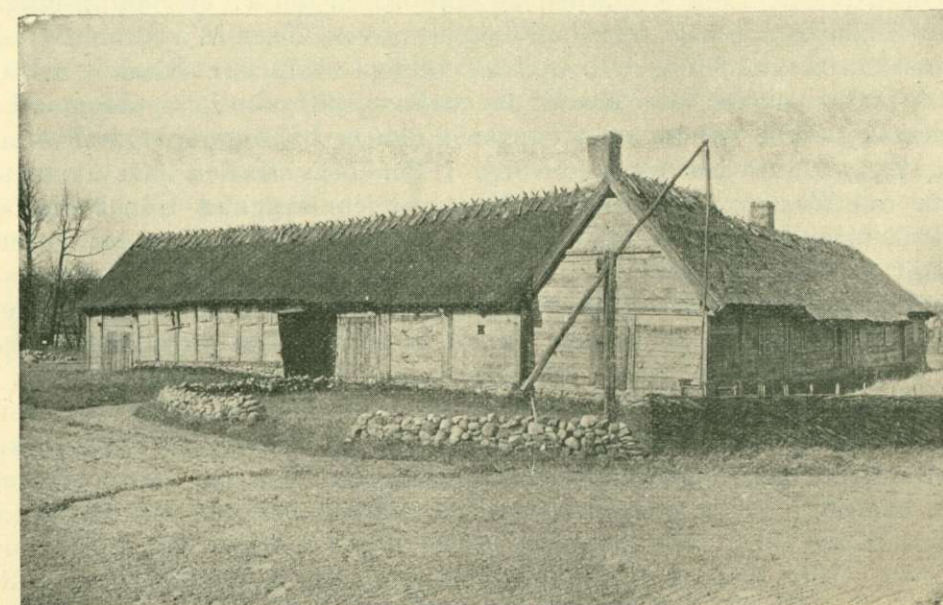
Det torde vara första gången som planfrågan för ett friluftsmuseum gjorts till föremål för en arkitekttävling och saken väckte också mycket intresse bland museimännen såväl som bland arkitekterna. Tävligen, i vars prisnämnd bl. a. sutto professor Ragnar Östberg, dåvarande förste stadsingeniören i Göteborg Albert Liljenberg, intendenten vid Livrustkammaren, friherre Rudolf Cederström och professorn vid Tekniska högskolan L. I. Wahlman, utlystes sommaren 1921. Inalles inlämnades ej mindre än 27 tävlingsförslag och bland dem funnos många, som hade goda och värdefulla uppslag till frågans lösning. Det med första pris belönade förslaget, uppgjort av arkitekten Ture Ryberg i Stockholm, utmärkte sig emellertid särskilt för sin klara och enkla lösning av frågan om museiområdets plan. Det blev också denna, som efter vederbörlig överarbetning med hänsyn till speciella önskemål lades till grund för anläggningen och som följes då museet efter hand bygges upp.

Arbetet har nu fortskridit så långt, att tvenne av »centralområdena» fått var sin fullständiga gårdsanläggning färdig, varjämte en del smärre byggnader även äro uppförda eller förvärvade. Planen kommer i färdigt skick att te sig såsom här bifogade bild visar.

Huvudingången är förlagd vid en större trafikåder, som längs museiområdets södra gräns kommer att dragas ut till Filborna. Här äro byggnader för de kulturhistoriska samt för de zoologiska och konstsamlingarna planerade på ömse sidor om en öppen gård. Genom en portik åt norr får man en blick ut över hela anläggningen. I rak fortsättning går huvudvägen, som sedan svänger in på gårdsplanen mellan herrgårdens mangård och ladugård — den naturliga infarten till herrgården. Ett stycke utanför huvudbyggnaderna har anordnats ett »vändplan» där cirkulationsvägarna fördela sig med en tväraxel, som genomlöper hela området med blick åt vänster genom den botaniska trädgården. Vägen till höger utgör början till en ringväg, som genomlöper hela friluftsmuseet, så att besökaren passerar dess olika avdelningar i följd.

Fredriksdal, Ågården.

Fredriksdal, Lillarydsgården.

Först går vägen genom slättens område, där stabbamöllan kommer att stå som en den förut omnämnda tvärxelns fondbyggnad. Området är ännu icke taget i bruk för sitt ändamål, den enda byggnad, som för närvarande uppförts, är en malttorka i korsvirke, från Svaluf i Farhults socken. De å planen markerade gårdarna äro således endast projekterade och visa blott den planerade dispositionen av museet.

Vägen går sedan fram genom den del av museet, som reserverats för gårdar och byggnader från de områden av nordvästra Skåne, i vilka skiftesverket med ek och bok som huvudmaterial är den förhärskande byggnadstekniken. Boningsrummen i hithörande gårdar ha nu allmänt brutet tak, buret av trenne åsar och köket är genom en brädvägg avplankat från själva boningsrummet.

Som representant för detta områdes gårdstyp står här den ståtliga Lillarydsgården från Perstorps socken, ena hälften av en dubbelgård, vars andra del för länge sedan skattat åt förgängelsen. Gården är därför nu trelängad. Manbyggnaden är uppförd i skiftesverk medan de övriga längorna delvis utförts i en egenartad stavverksteknik, som numera blott sporadiskt påträffas — vid undersökningarna har ytterligare blott en enda fullständig byggnad kunnat inregistreras, i vilken samma teknik kommit till användning.

I närheten av Lillarydsgården är uppförd en del av en boningslänga från Teglaröd i Onsjö härad, skänkt av greve Claës Wachtmeister på Knutstorp. Även denna är byggd av väldiga ekstockar. Särskilt märklig är här sängen, som består av en liten självständig uppbyggnad i korsvirke, vilken genom ett i väggen upptaget hål öppnar sig inåt rummet. En skvaltkvarn från Jonstorp i Perstorps socken står även på detta område varjämte museet förvärvat en byggnad från Hallaröd socken, märklig genom en ovanlig rik dekorativ behandling av timret; den är f. n. magasinerad.

Sedan man passerat infartsvägen till herrgården kommer man över till nästa huvuddel av museet, ägnad åt gårdarna av nordskånsk typ. De äro knuttimrade eller i skiftesverk och byggda av fur; samt ha i regel boningslänga av rent sydgötisk typ, med blott en takås och fönster på taket. Den ståtliga Ågården, skänkt till museet av Sydsvenska Kraftaktiebolaget, representerar här gårdstypen. Den har stått i Markaryds socken, i själva gränshörnet mellan Skåne, Halland och Småland. Ågården har alla fyra längorna fullständigt bevarade och dess uthus ha icke varit föremål för någon modernisering, den gamla stallinredningen är sålunda fullständigt bevarad. Husen äro knuttimrade av furustockar med den karakteristiska prismatiska huggningen av man-

byggnadens timmer. En anmärkningsvärd detalj, som närmar denna gård till de skånska slättgårdarna, är kökets placering. Öppen spis i boningsrummet är den för dessa gårdar typiska anordningen, på Ågården har ugnen i stället uppbyggts i ena härberget, varför skorstenen stiger upp icke från stugans utan från härbergets tak. Till Ågården hör även en böss-smedja, ett sista betydelsefullt minne av det urgamla bössesmidet i skogsbygden; den är dock ännu icke uppförd. En knuttimrad ängslada, även denna en gåva till museet, står även på platsen.

Följer man nu ringvägen vidare leder den in i en av tvärgångarna i herrgårdens franska park. Den passerar därvid först förbi den nyss iordningställda lövteatern, en plats avsedd dels för framförande av fri-luftsskådespel, folkdanser m. m. och dels som en samlingsplats i det fria, vilken vid möten och kongresser kan vara erforderlig.

Herrgårdens karaktär är förut i korthet beskriven. Tilläggas bör blott att området närmast söder om parken är avsett att utgöra platsen för den botaniska trädgården.

Härmed är museiområdets gestaltning i grova drag antydd. Det är givet att det här i korthet skisserade programmet för Fredriksdalsmuseet står som ett framtidsmål, vilket kan nås endast efter hand och i etapper. Men lång tid återstår ej att arbeta på detta område. De av museet utförda bebyggelseundersökningarna ha frambragt material av största värde, men de ha samtidigt klart visat, med vilken snabbhet de ännu kvarstående äldre byggnaderna gå sin undergång till mötes och det mesta är otvivelaktigt dömt att försvinna. Enstaka minnen torde visserligen kunna här och där bevaras tack vare det alltmer ökade intresse, varmed hembygdsvården numera omfattas. Men uppgiften att skapa en hel och samlad bild av kulturförhållandena inom det viktiga område, som nordvästra Skåne utgör, är dock så pass betydelsefull, att man må hoppas på alla hembygdsvänners verksamma stöd för fullföljandet av de utomordentliga möjligheter, som Fredriksdalsdonationen i detta hänseende erbjuder.

DEN ÄLDRE ALLMOGEBEBYGGELSEN I LUGGUDE HÄRAD I SKÅNE

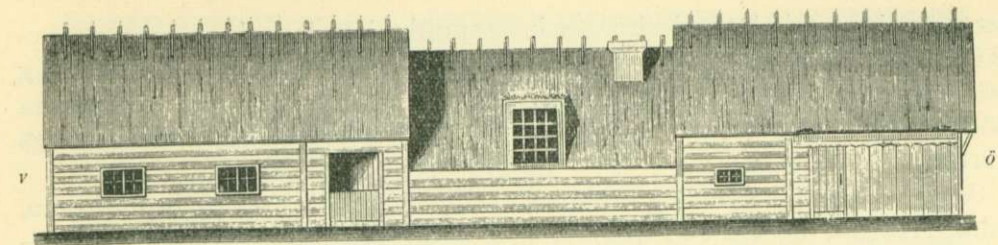
EN KORTFATTAD FRAMSTÄLLNING

Av Skriftställaren Mårten Sjöbeck, Hälsingborg

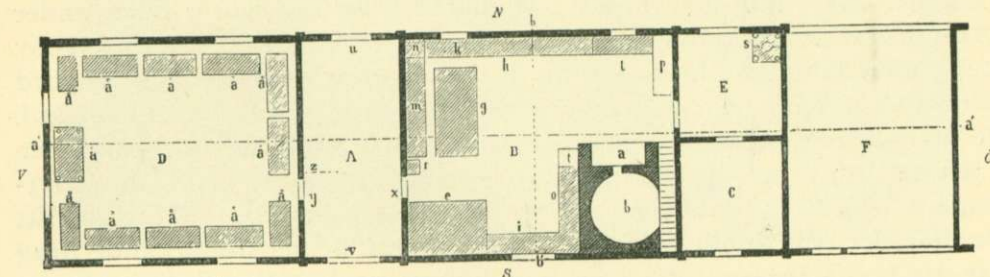
LUGGUDE härad ingår som en del av den i Skåne utbredda mellanbygd, »risbygden», som av gammalt avskiljer de utpräglade slättbygderna i söder från skogsbygderna i norr. CAMPBELL har nyligen närmare klarlagt detta bygdebegrepp¹⁾. Vi ha härigenom erhållit ett fast grepp för inordnandet av den äldre skånska allmogebbyggelsens olika former i ett överskådligt etnografiskt-geografiskt system. Den olika arten och intensiteten hos odlingsarbetet, sammanhängande med geologiska, klimatologiska och andra naturförhållanden, har gjort, att det skånska landskapet skiftar mellan de trenne landskapsformerna: *skogsbygden*, *risbygden* och *slättbygden*. Dessa bygder framträda i Skåne av gammalt såsom bestämda kulturgeografiska områden, som bland annat med hänsyn till bondgårdarnes gestaltning förete var för sig avvikande yttringar.

På grund av risbygdens karaktär av mellanbygd och buffertområde mellan skogsbygden och slättbygden har 1800-talets stora nyodlingsarbete här icke blott revolutionerande förändrat den äldre landskapsbilden, det har också i hög grad verkat omgestaltande på allmogens byggnader. Från att ha utgjort ett ursprungligen boskapsskötande område, har den gamla risbygden numera övergått till att bliva huvudsakligen sädesproducerande. Denna djupt ingripande förändring i böndernas hushållning har självfallet också orsakat genomgripande förändringar av byggnaderna. Den från 1700-talet karaktäristiska bondgårdsformen kunna vi därför idag studera endast i brottstycken, beroende på att ständigt återkommande om- och tillbyggnader grundligt förändrat deras ursprungliga anblick. Gammalt ektimmer hämtat från äldre, rivna

¹⁾ ÅKE CAMPBELL: »Risbygden» i Skåne. En etnografisk-geografisk studie över ett bortglömt bygdebegrepp. Västsvenska Hembygdsstudier, 1928.

0 5 10 20 30 F.t. 10 Meter.

Boningslänga i Väsby s:n.

A förstuga, B boningsrum, C kammare, D sommarstuga, E förstuga, F port.
Efter N. M. Mandelgren.

längor har härvid i stor utsträckning använts vid nybyggnader, och trästommet till hela byggnader har flyttats, ofta från socken till socken. Detta nödvändiggör ett iakttagande av yttersta försiktighet och ett uppfordrande till skärpt vaksamhet vid alla försök att av det nuvarande bondgårdsbeståndet skapa en exakt bild av de äldre bondgårdarnes allmänna utseende. Av enbart fältstudier låter det sig idag näppeligen utföra att helt levandegöra denna bild. Arbetet i fältet bildar dock ett nödvändigt och mycket betydelsefullt komplement för en riktig tolkning av det stora och värdefulla material, som arkivalierna gömma. Det är skäl att i detta sammanhang klarlägga dessa fakta, även om utrymmet för denna uppsats icke räcker till för en ingående granskning av häradets äldre bondgårdsformer.

Ur etnografisk synpunkt utgör Luggude härad sålunda endast en del av den vidsträckta risbygden, som i ett brett bälte utbreder sig genom hela Skåne från nordväst till sydost. Geografiskt betraktat är dock häradet väl avgränsat, i norr och väster av vatten, i öster av Söderåsen och i söder av Rå-åns dalgång, som av gammalt utgjorde en utpräglad kulturgräns. (Jmf. LINNÉ: Skånska resa). Detta motiverar,

att häradet ur bebyggelsehistorisk synpunkt här betraktas som ett avskilt helt. Med hänsyn till de äldre byggnaderna visar häradet, som sig bör, en närmare frändskap med de norr härom liggande häraderna Södra Åsbo och Bjäre, än med det söderut tillstötande Rönnebergs härad.

Byarne inom häradet präglades i äldre tid av de stora utmarkerna, fäladerna, där boskapen strövade fritt omkring. Inägorna, vången, innehöll åker och därtill i stor utsträckning äng, som särskilt inom häradets mellersta och södra områden delvis var bevuxen med skog av ek, bok, avenbok, ask, lind och hassel. Många av byarne voro redan under 1700-talet rätt stora. Sålunda bestod exempelvis Norra Vrams kyrkby 1725 enligt lantmäterikartorna av 33 bondgårdar, inberäknat prästgård och klockaregård. Av dessa voro 18 fyrlängade, varav en dubbelgård. De återstående gårdarne voro 2- och 3-längade. Vid tiden för storskiftet, i denna by 1833—34, var gårdarnes antal 37. Av dessa voro 34 fyrlängade, varav 3 dubbelgårdar. Endast tre gårdar voro 3-längade. Ett för häradet och möjligen för risbygden i dess helhet utmärkande drag var att bondgårdarne ofta icke från början uppbyggdes fyrlängade, ett förhållande som ofta kan följas av lantmäterikartorna. Till en början var gården ofta 2-längad (vinkelgård) eller 3-längad. Särskilt inom häradets sydöstra delar eller inom Kullabygdens kustområden (Brunnby, Jonstorp m. fl. socknar) har den i senare tid fyrlängade gården emellanåt genomgått denna utveckling. Till en väsentlig del torde förhållandet kunna förklaras därmed, att de första gårdsägarne ofta voro fattiga fiskeriidkande eller hoveribönder. Glemminge by i Jonstorps s:n bestod 1817 av fyra gårdar, samtliga tvålängade vinkelgårdar. Någon utvecklingshistorisk serie torde man dock ej kunna utläsa ur dessa företeelser, helst som de äldsta kartorna från 1600-talets slut och 1700-talets början ej giva stöd för en sådan.

I sina äldre byggnader ger häradet idag ett mycket påtagligt intryck av att helt präglas av korsvirkes-lerarkitekturen. Granska vi emellertid närmare det sätt, på vilket allmogen uppfört sina byggnader, skola vi likväl snart komma underfund med, att man här, såväl som inom risbygden över huvud, förenat skogsbons och slättbons byggnadsmetoder. Härigenom komma gamla byggnader än idag att till det yttre uppvisa en intressant blandning mellan skogsbygdens skiftesverkskonstruktion och slättens korsvirkesteknik, d. v. s. väggfälten tillslötos ursprungligen, dels med liggande timmer, dels med lera. Vi skola i det följande se huru dessa byggnader togo sig ut.

Lantmäterikartor från slutet av 1700-talet och början av 1800-talet

Boningslänga i blandad teknik av korsvirke och skiftesverk (»bålestua»), Kropps s:n.
Foto författaren.

Boningslänga till gården Smedstorp nr 1, Brunnby s:n (sedd från »gadeporten»).
Foto författaren.

upptaga flertalet av byarnes gårdar såsom fyrlängade. Liksom det ofta idag är fallet, voro likväl längorna icke alltid sammanbyggda, utan lämnade ibland rum för små öppningar, som tilläto passage, s. k. »lågor». Som regel var boningslängan orienterad i väderstrecken öster—väster och låg antingen utmed gårdsplanens norra eller södra sida. I äldre tid kunde den, särskilt inom häradets norra delar, utgöras av ett sydgötiskt hus, varmed avses ett ryggåsat boningsrum med öppen härd och med härbergesbyggnader på sidorna. Sådana boningslängor voro till stor del uppförda av liggande timmer, och de torde ha lämnat en anblick som rätt väl överensstämmer med det fåtal bondgårdar av denna art, som ännu finnas i behåll i Bjäre härad. Sålunda visar Mandelgren uppmättningsritningar från 1800-talets förra del av en sådan byggnad i Väsby s:n, som här återgives (sid. 83)¹⁾. Ännu i mansminne har en bondgård med ett liknande ryggåsat boningsrum funnits i den numera nedrivna Krapparps by i Brunnby s:n²⁾. Det var emellertid ingalunda regel, att boningsrummet under 1700-talet var ryggåsat. En annan form visar oss boningslängan uppförd i korsvirke av grovt ektimmer med väggfyllnader av lera smetat på ett stomme av stakar och hasselflätning i ordinär korsvirkesteknik, dock med den väsentliga skillnaden, att de väggar, som tillslöto boningsrummet, likväl uppbyggts av timmer i form av på kant ställda, liggande plankor av ek eller fur av rummets längd, som voro insatta i notar i boningsrummets hörnstolpar (sid. 85 övre bilden). Genom detta förfaringssätt uppstår den s. k. »bålestuan». Detta boningsrum saknar dock brutet tak och öppen härd. Taket vilar på bjälkar, och rummet uppvärms av en sättugn. Av fältundersökningarna att döma ha vi sålunda här icke att göra med den sydgötiska husformen, utan med den kontinentala frankiska husbyggnadstypen, som är allmänt utbredd över Skånes egentliga slättbygder.

»Bålestuan» är en för den äldre risbygden i dess helhet utmärkande företeelse, vilket gör den i hög grad intressant. Det låter tänka sig att ett, under 1600- och förra delen av 1700-talet, rikligare uppträdande av det sydgötiska huset övat inflytande på bålestuans byggnadssätt eller tvärtom. Bålestuans framträdande som en självständig företeelse sammanhänger givetvis med en relativt rik tillgång till ek, vilket träslag ofta

¹⁾ N. M. MANDELGREN: Julen hos allmogen i Kullen på 1820-talet. Bidrag till vår odlings hävder, I.

²⁾ En annan gård med boningsrum av denna art, är bekant från byn St. Teglaröd, Konga s:n, Onsjö h:d belägen omedelbart utanför Luggude härads sydöstra gräns. Denna byggnad har uppställts å Fredriksdalsmuseet i Hälsingborg.

växte i den egna vängen¹⁾. I bålestuan har liggande timmer använts icke blott i boningsrummets ytterväggar utan också i de rummet begränsande skiljeväggarne (Skeneholm, Södra Vrams s:n.) Efter hand som timmerbristen började göra sig gällande, inskränkte man sig till användande av liggande timmer i ytterväggarne, d. v. s. i den norra och södra väggen. Rudimentärt kvarstår bålestuans timmerkonstruktion ofta numera endast i den norra väggen, och dess betydelse är av tydligt framträdande värmeisolerande art. Bålestuan har under fältundersökningarna inom häradet påträffats i 13 bondgårdar, den sydligaste liggande i Fjärrestads by och socken.

Den förr relativt goda timmertillgången visar sig också i uthuslängornas byggnadssätt. Dessa äro samtliga utförda i korsvirkesteknik, men de nedre facken äro ofta tillslutna med på kant ställda, liggande bräder eller plankor s. k. »skådaväggar» (Jmf. skottväggar eller Nordskånes benämning »skjutaväggar»). Så uppförda äldre längor förekomma ännu rätt allmänt, och ett femtiotal byggnader av denna art äro bekanta från häradet. Särskilt se vi gamla loglängor byggda på detta sätt. Plankorna äro inlagda i facket, dels i notar upptagna i stolpens under löshultet belägna del (äldst), dels kvarhållas de genom på stolparne påspikade lister (relativt yngre). I gården Himmelstorp, Brunnby s:n finnes en loglänga uppförd år 1807. Här kvarhållas de nedre fackens plankfyllnader genom i stolpen indrivna tränaglar.

Korsvirkestekniken inom Luggude härad har arbetat genomgående med ett grovt och fylligt timmer, ofta av kärnek (sid. 85 nedre bilden och sid. 93). Fotträ förekommer alltid, stolparne äro breda, 30 cm. eller mera, tätt ställda på 1—1,3 meters avstånd från varandra. Även bistolpar kunna finnas. Långsträvor gå från fotträ till lejd. Ofta äro de utsågade ur självvuxet rundade ekstammar liksom fallet kan vara med dörröverstycken, vilka därtill ofta äro sirade samt försedda med initialer och årtal. Även bjälkar och sparrar äro ofta av ek. I motsats till vad fallet i allmänhet är inom de egentliga slättbygderna, är korsvirkets olika delar mera timmermansmässigt utförda och sammanfogade. Ur denna synpunkt visar häradet direkt anslutning till mellersta och norra Skåne, vilket här likväl icke kan närmare utredas. Takhalmen vilade i äldre tid över-

¹⁾ MÅRTEN SJÖBECK: En översandad ekskog vid stranden av Öresund. Sveriges Natur 1923 och Söderåsen, Sveriges Natur, 1926.

Att även under äldre tid här funnits rik tillgång på ek framgår av Buhrmanns karta av 1664 samt av skattdödsbetygerna, som ej sällan angiva tillräcklig tillgång på ek till byggnadstimmer.

allt på ravel, enligt en ålderdomlig teknik, varvid man icke använde läkt som underlag för halmen utan ett nätverk av raka trädgrenar, inbördes sammanbundna av videvidjor eller av lindbast. Inom risbygden har raveltaket ett av sina största utbredningsområden i Skåne, och ravlade tak finnas ännu i behåll inom häradet.

En annan för risbygdens landskapsform utmärkande byggnadsdetalj, som i äldre tid i hög grad präglade bondgårdarne, voro de av ris flätade övergavlarne. Härtill användes dels vide, dels enris, i undantagsfall lövträdsgrenar. Ännu, fast sällsynt, kunna vi inom häradet möta sådana byggnader. I samband med den flätade gaveln påträffa vi än idag resterna av en gavelform, som särskilt inom häradets norra delar synes ha haft en stor och allmän utbredning. Den ger sig till känna i gavelröstets betydande överkragning. En sådan byggnad har påträffats även i Bjäre h:d men eljest icke utanför häradet. Fältundersökningarna ha lyckats påvisa denna märkliga gavelform i icke mindre än 16 bondgårdar belägna inom Brunnby, Väsby, Jonstorps, Farhults, Vikens och Allerums socknar. Enär denna detalj på annat håll av författaren gjorts till föremål för en belysande utredning, kan den här endast i förbigående omnämnas¹⁾.

Det har förut framhållits, att korsvirkestekniken idag genomgående karaktäriserar häradets äldre allmogebyggnader. Det bör härvid nämnas, att skiftesverksteknik, konsekvent fullföljd i hela byggnaden, endast påträffats i några enstaka fall inom häradets östra delar (Kågeröds och N. Vrams s:nar), och knuttimringsteknik har uppspårats endast i två fall (ett i Raus s:n och ett i Allerums s:n.) På vissa håll inom häradet, exempelvis i Brunnby s:n, se vi ofta bondgårdarne uppförda helt eller delvis grundmurade av gråsten (sid. 89 övre bilden). Dessa gårdsformer äro emellertid relativt unga. I allmänhet ha dessa byggnader uppförts i samband med gårdarnes utflyttning ur byarne efter laga skifte. Staten har här, som på andra håll understött denna byggnadsmetod på så sätt, att de bönder, som nyuppförde gårdarne med grundmurade hus, befriades från personlig skatt (före skiftet) eller erhöilo de dubbla utflyttningshjälpen (efter skiftet)²⁾.

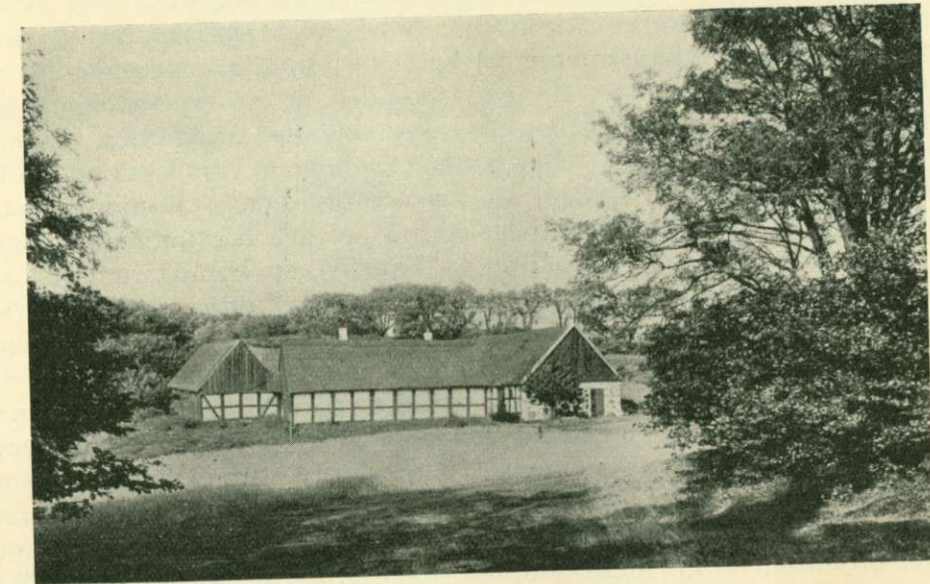
I den samlade bilden av häradets äldre byggnader intaga de många fisklägenas torp och småhusbebyggelse en framträdande plats. Utrymmet tillåter dock icke att här närmare granska dessa byggnader. Under 1800-talet ha fisklägena lika väl som de här liggande enskilda husen

¹⁾ MÅRTEN SJÖBECK: Om gaveln i skånska allmogebyggnader. Hälsingborgs Museums Årsbok, 1928.

²⁾ Vålvilligt meddelat av fil. lic. Åke Campbell.

Bondgård delvis murad av gråsten, Vattenmöllan, Brunnby s:n.
Foto författaren.

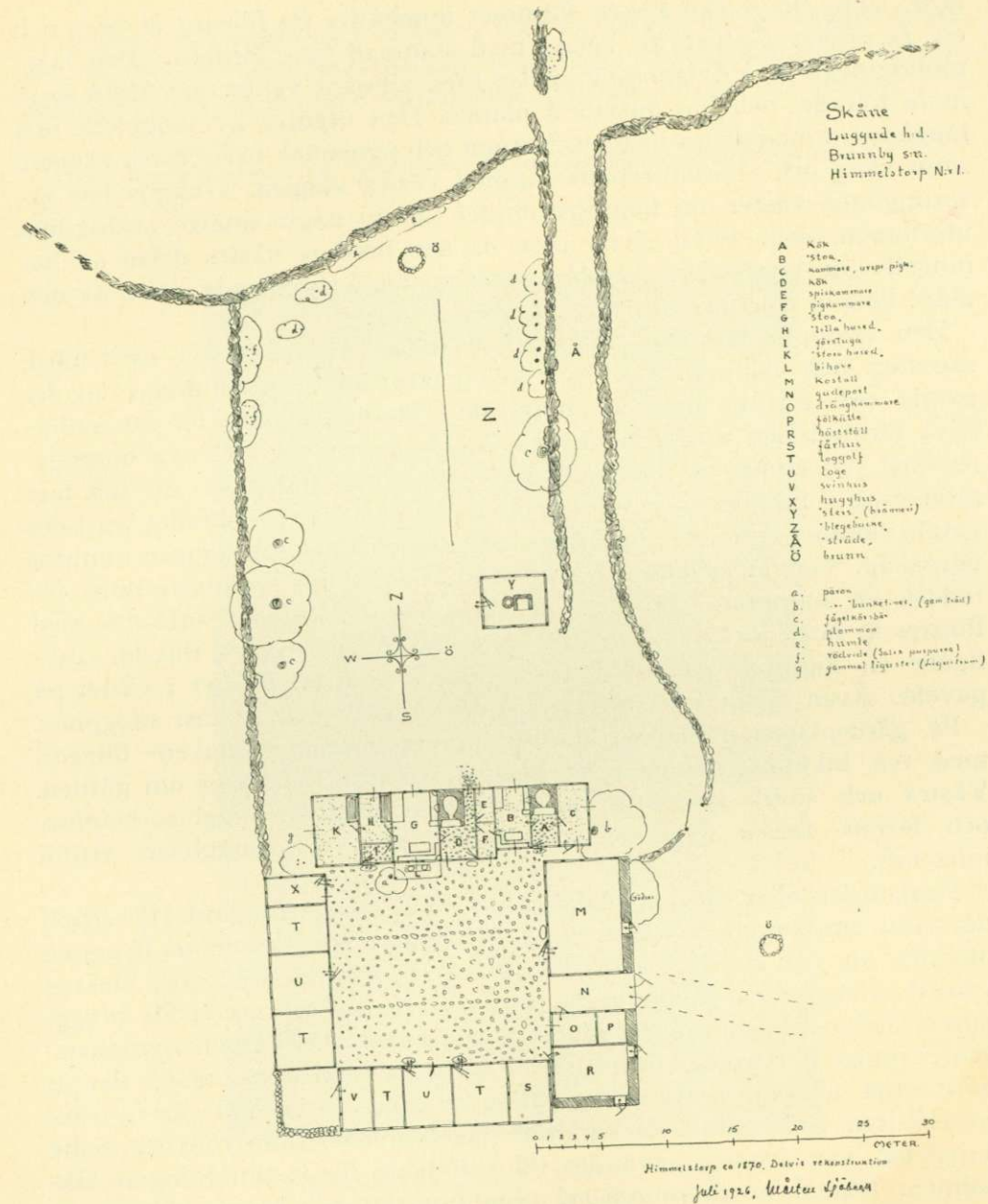

Himmelstorp nr 1 från söder, Brunnby s:n.
Foto författaren.

kommit att präglas av sjöfolket med deras kända sinne för detaljer, för allmän puts och snygghet. Inflytande i denna riktning från fisklägena kan också tydligt spåras i kustområdenas allmogebyggnader.

Det återstår nu att antyda den äldre bondgårdens planläggning, gårdstomts och byggnaders disponering m. m. Även här gör sig en senare tids omändringar och moderniseringar mycket starkt gällande. Inom hela häradet finnes knappast längre en bondgård i behåll, som till alla delar kan sägas levandegöra den äldre gårdsbilden. Genom sammanställning av fältnöjningsundersökningsresultat, låter det sig göra att tillnärmelsevis rekonstruera 1700-talets bondgård. Enär detta likväl blir en allt för vidlyftig uppgift för att rymmas på några få sidor, nödgas jag här inskränka mig till att visa en gårdsplan, som i sin helhet ger så mycket som möjligt. Jag har härvid valt hemmanet Himmelstorp n:r 1 i Brunnby s:n beläget på Kullabergs sydsluttning.

De flesta, som besökt berget och företagit vandringen över dess sydsluttning mellan Mölle och Arild, ha härvid knappast kunnat undgå att passera den måleriska, slutna korsvirkesgården (sid. 89 nedre bilden). Redan omgivningen är till hela sin karaktär ålderdomlig. Det parkartade landskapet med sina lundar med hassel och sina öppna ängar visa påverkan av en äldre tids slåtter och lövtäkt, under det att de ljungtäckta bergssluttningarna med enris och uppvuxen krattskog visa drag av betesmarkens forna utseende. Kasta vi en blick på gårdsplanen (sid. 91), som i vissa delar är rekonstruerad på basis av muntliga uppgifter, för att kunna visa gårdens utseende på 1880-talet, se vi att boningslängan ligger på den stensatta gårdsplatsens norra sida med trädgården, »hagen», norr härom. »Gadeporten» leder genom stalllängan, vars östra och södra gråstensmur beteckna senare moderniseringsarbeten. Boningslängans östra, smalare parti utgör gårdens äldsta del och härstammar troligen från 1700-talet. Denna innehåller ett kök (A), ett boningsrum (B) och en kammare (C). Köket är typiskt för häradets äldre gårdar, och utrymmet upptages till största delen av hård, skorsten och bakugn, vars norra mur i äldre tid troligen sprungit ut något litet utanför norra fasaden. Det ringa köksutrymmet i häradets gårdar ersattes i viss mån av brygghusutrymmet, »stersed». Denna byggnad, som jämväl var uppförd av korsvirke, låg alltid utanför gårdsplanen, ofta i trädgården, som här var fallet. I äldre tid torde anläggningen ha gjort tjänst jämväl som brännvinsbränneri. Kökets golv är stensatt med gråsten. Öster om köket observera vi en liten kammare med jordgolv. I väster, intill köket ligger boningsrummet, »stuan». Det uppvärmdes av en sättugn av gjut-

Plan av Himmelstorp n:r 1, Brunnby s:n.
A kök, B »stua», C kammare, D kök, E spiskammare, F pigkammare, G stua, H »lilla hused», I förstuga, K »stora hused», L »bihave», M kostall, N »gadeport», O drängkammare, P fölkätte, R häststall, S fårhus, T loggolv, U loge, V svinhus, X hugghus, Y »sters» (förr bränneri), Z »blegebacke», Å »sträde», Ö brunn, a päron, b »bunketiner», c fågelkörsbär, d plommon, e humle, f rödvilde (Salix purpurea), g gammal liguster.
Delvis rekonstruerad med hänsyn till planens utseende c:a 1880. Uppmätning av författaren.

järn, som eldas från köket. Rummet innehåller ett fönster åt norr och ett åt söder. Golvet är belagt med stampad lera, jordgolv. Den fasta möbleringen är i överensstämmelse med allmänt vedertaget äldre bruk inom häradet och har antytts å planen. Den utgöres av långbänk och långbord utmed södra väggen. Sättugn och ugnsbänk invid östra väggen, samt säng och »borämbänk» utmed västra väggen. Troligen har ursprungligen väster om boningsrummet funnits några smärre, otidsenliga utrymmen, som blivit rivna 1811, då den bredare västra delen av boningslängan uppfördes, och då samtidigt den kvarstående delen av den äldre längan övergick till undantagsutrymme.

Den nyuppförda delen av boningslängan erhöll kök (D) med hård, skorsten och bakugn. Det nya köket utfördes dock rymligare än det gamla och försågs med en utgångsdörr jämväl åt norr, för att underlätta förbindelsen med brygghuset. Golvet stensattes. Det nya boningsrummet (G) erhöll ett fönster åt norr och ett åt söder och det fick fast möblering i enlighet med gängse bruk. I likhet med vad fallet var i det gamla boningsrummet erhöll även det nya ett i bakugnsväggen inmurat ugnsskåp. Golvet belades med bräder. Väster om boningsrummet inreddes en kammare (H), det s.k. »lilla hused». Rummet utfördes med fönster åt norr, jordgolv och fast sängplats. Väster härom tillkom ytterligare en kammare, det s.k. »stora hused» med ett fönster i väster på gaveln. Även detta rum inreddes med jordgolv och en fast sängplats.

På gårdsplatsen finna vi utanför boningsrummet »bihaven» försedd med två bikupor. Brunnen är belägen utanför och öster om gården. Västra och södra längorna inrymde logar, loggolv, hugghus, svinhus och fårhus. Dessa byggnader uppfördes 1807 och hugghuset erhöll intet loft.

Trädgården eller »hagen» inhägnades med stengärdesgård. Här erhöll det förut omnämnda brygghuset (Y) sin plats. Norr om denna byggnad utbreder sig den gräsbevuxna »blegebacken», där linneräckorna blektes. Utmed trädgårdens norra gräns finna vi en brunn avsedd för brygghusets behov. En äldre tid planterade gärna fruktträd och nyttighetsväxter utmed de »hagen» begränsande stengärdesgårdarne, under det att mittpartiet lämnades öppet för odling av köksväxter. Vid västra trädgårdsmuren växa gamla körbärsträd (fågelkörsbär) samt rödvide (*Salix purpurea*), vars kvistar användes till »tillingar» för fastbindning av takhalmen. Utmed norra muren stå plommonträd, och humle klänger på muren. Vid östra muren växa plommon och körsbärsträd. Vid boningslängans östra gavel står ett mycket gammalt päronträd, »bunketiner», troligen gårdens vårdträd. Trädgårdsgångar i vår tids mening, samt

prydnadsväxter funnos i allmänhet icke i traktens äldre »hagar». Utanför trädgårdens östra begränsning, leder inom stengärdesgårdar fägatan, »strädet», som förmedlade förbindelsen mellan gården och utmarken¹⁾.

¹⁾ Här använda planer och fotografier tillhöra Hälsingborgs Museums arkiv.

Ingångsdörr till gården Ornakärr, Väsby s:n.
(Obs. det grova timret av kärnek).
Foto författaren.

LITTERATUR

Joh. Kalén: *Halländska folkminnen. Lokalsägnar och övertro från Fagered. Halmstad 1927.*

Med Halländska folkminnen, som utgöres av 300 sidor »lokalsägnar och övertro», huvudsakligen från Fagered i norra Halland, har den västsvenska litteraturen rörande folklore fått ett synnerligen värdefullt tillskott. Kaléns namn borgar för att vi här ha att göra med ett vederhäftigt och tillförlitligt material.

Förf. har grupperat sitt stoff i *lokalsägnar*, vilken avdelning omfattar sägnar av historisk art, knutna till vissa orter, samt i *övertro*. Denna avdelning innehåller dels ett avsnitt, som handlar om övernaturliga väsen (naturväsen, de dödas andar, djävulen), dels ett, som avhandlar magi. Även i denna avdelning finnas talrika sägnar.

Som särskilt värdefullt hos detta arbete vill jag framhålla, att förf. bedrivit omfattande arkivstudier för att få en del uppgifter ställda i sitt rätta sammanhang och kontrollerade av verkligheten. Som en olägenhet för forskaren förefaller mig däremot, att man ibland inte kan skilja på vad som är tradition från Fagered och vad som är författarens egna reflexioner, vilka ibland kunna vara vidlyftigare än det folkminnesmaterial, han meddelar. Detta är så mycket riskablare, som J. Kalén är en mångbeläst man. Vad är t. ex: äkta *folklig* tradition i berättelsen »Predikstolar» sid. 22–23, där det omtalas, att »de andliga fäderna» understundom brukade »sända någon tiggarmunk hit till dessa avlägsna obygdar för att i någon mån vårda sig om folkets själar

och fullgöra de nödvändigaste gudstjänstliga förrättningar. Dessa kringvandrande munkar fingo då predika och döpa och viga under bar himmel, var det bäst passade sig. I en hage å gården Hackarp visas ännu en sten, som skall hava tjänat munkarna till predikostol». Min egen erfarenhet, ett tusentals sägnar från de mest skilda landskap, säger mig, att så detaljerade uppgifter kan man i allmänhet icke få från en folklig berättare men väl från en, som kan sin svenska historia väl. Sägna om den eller den stenpelaren, som en gång fått tjänstgöra som predikstol, är mycket spridd, men den är kort och innehåller i regel ungefär det, som säges i de sista 17 orden i det ovan anförda. Det övriga torde vara för forskaren skäligen värdelösa utbroderingar av ämnet. Spökhistorierna ta också möjligen väl stor plats i samlingen.

Magin är ett av förf:s älsklingsområden. Här tar han med rätta sin sak grundligt, och denna del av boken är kanske den allra värdefullaste. I det hela har Kalén med sitt arbete räddat ett synnerligen mångsidigt och rikt material, för vilket man är honom djupt tacksam. Och när man tänker på att han ensam insamlat alla uppgifter, som han publicerar i sitt verk, ter detta sig ännu mera imponerande för läsaren.

JOHAN GÖTLIND.

J. A. Göth: *Mojökarna. Folklivsskildring. Stockholm 1927.*

Mojökarna voro torpare, som bodde på »Stormon, ett väldigt skogsområde, som

låg mellan Sävsjö och Norsjö byar och tillhörde båda byalagen». Mojökarna voro arbetsamma och gjorde rätt för sig men voro kända för sitt styva sinne och kunde dela ut kraftiga slängar, om så behövdes. »De tyckte inte, att de hade något att krusa de rika bönderna för, och fast deras barn var tvungna att ge sig ut att tjäna och ta tjänst hos bönderna i de båda byarna, så bockade inte torparna sig för det». Är det inte som en berättelse om smålänningarna själva i de stora skogarna mellan det bördiga Skåne i söder och Väster- och Östergötlands goda jordar i norr?

Boken må ha sina svagheter som roman betraktad. Men Göth berättar med fart och liv. Och man märker, att han sett, vad han skildrar, på nära håll. Det är väl detta, som håller läsaren så fångad. Det är kraft och humor i de gammaldags smålänningar han skildrar. Men i boken förtäljes även om brännvinets förödelse, läseriet och den moderna tidens godtemplarkultur. Det är på sätt och vis historien ur den nya tiden, som bryter in över en gammal bygd. Författaren har sinne såväl för den gamla tidens svagheter som dess förtjänster. Och han har visat, att den nya tiden också har en del gott med sig i stället för de värden, som den raserat.

JOHAN GÖTLIND.

INSÄND LITTERATUR

Deutsche Heimat. Bilder aus Stadt u. Land. Mit Geleitworten von HERMANN STEHR u. JOSEF WINCKLER. Herausg. von M. PAUL BLOCK u. WERNER LINDNER. 1–3. Berlin 1926.

JOHANSSON, A. O.: *Sandhults socken med Hedared.* Några anteckningar. Göteborg 1927.

KÜHN, KARL: *Praktische Denkmalpflege.* Sonderabdruck aus der »Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen». Gablons a. N.

LINDNER, WERNER: *Bauten der Technik, ihre Form und Wirkung.* Berlin 1927.

LUNDBLAD, G. T.: *Fredsbergs-Krönika.* Bidrag till Fredsbergs pastorats historia. Mariestad 1927.

Noraskogs arkiv. Kulturhistoriska samlingar och anteckningar om Örebro läns bergslager. Band. 6. Häft. I. Stockholm 1928.

Stockholms stads byggnadsnämnds årsberättelse 1926. Årg. 11. Stockholm 1928.

Vägledning för besökare av Dalarnas fornminnesförenings museum Dala Fornsal i Falun. Falun 1927.

Västsvenska hembygdsstudier utg. av Västsvenska hembygdsnämnden. Tillägnade HJALMAR LINDROTH. Göteborg 1928.

Architekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektforening. Tidskrift for Architektur og dekorativ Kunst. Red.: STEEN EILER RASMUSSEN. Bind XIX. København 1927.

Ariel. Tidskrift för folkligt studie- och bildningsarbete. Red.: JUSTUS ELGESKOG. Stockholm 1927.

Budkaveln. Meddelanden utg. av Brages sektion för folklivsforskning. Red.: K. ROB. V. WIKMAN. 6. årg. Hälsingfors 1927.

Byggnadsvärlden. Tidskrift för allsidig byggnadskonst. Red.: H. BÖNISCH. Årg. 18. Stockholm 1927.

Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift utg. av Dalarnas hembygdsförbund. Årg. 7. Red.: KARL TROTZIG. Hedemora 1927.

Falbygen 1, utg. av Falbygdens Hembygds- och fornminnesförening gm. JOHAN GÖTLIND. Falköping 1927.

Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift. Red.: GUSTAF UPMARK. Nordiska museet. Stockholm 1927.

Fornvårdaren. Band II. (Heimbygdas tidskrift I.) 21. årg. Red.: ERIC FESTIN. Östersund 1927.

Fornvännen. Meddelanden från K. Vitterhets-, Historie- och antikvitetsakademien 1927. Red.: SIGURD CURMAN. Stockholm 1927.

Havekunst udg. for Norden af Dansk-Anlægsgartner- og Havearkitektforening. Red.: GEORG GEORGEN. 8. Aarg. 1927.

Heemschut. Maandblad van den Bond Heemschut. 4. Jaarg. Red.: A. A. KOK. Amsterdam 1927.

Heimatschutz. Zeitschrift der schweizer. Vereinigung für Heimatschutz. Bulletin de la Ligne pour la Conservation de la Suisse pittoresque. Jahrg. XXII. Red.: JULES COULIN. Basel 1927.

Jämten 1927. (Heimbygdas tidskrift II.) 21. årg. Red.: ERIC FESTIN. Östersund 1927.

Meddelanden från Dalarnes fornminnesförening I. Falun 1927.

Mein Heimatland. Badische Blätter für Volkskunde, ländl. Wohlfartspflege, Familienforschung, Heimatschutz und Denkmalspflege, i. A. d. Landesvereins Badische Heimat. Red.: HERMANN ERIS BUSSE. 14. Jahrg. Freiburg i. B. 1927.

Old-Time New England. The bulletin of The Society for the Preservation of New England Antiquities. Boston, Mass. 1927.

Svenskbygden. Tidskrift utg. av föreningen Svenska folkskolans vänner. Red.: JOEL RUNDT. Hälsingfors 1927.

Svensk slöjdtidning. Organ för Sveriges slöjdläraryrkesförening utg. av ELISABETH THORMAN. Årg. 8. Stockholm 1928.

Svensk Turisttidning. Organ för turistväsen och badortsliv. 6. årg. Stockholm 1927.

Svenskt Turistväsen. Meddelanden från Svenska turistföreningens arbetsfält. 4. årg. Stockholm 1927.

Vår hembygd utg. av Huskvarna hembygdsförening. Huskvarna 1927.

Västerbotten. Västerbottens läns hembygdsförenings årsbok 1927. Red.: HOLGER MÖLLMAN-PALMGREN. Umeå 1927.

M E D D E L A N D E N

Blekinge.

ETT HERBARIUM BLEKINGENSE. Blekinge hembygdsförbund har tagit initiativet till en inventering av Blekinges flora. Denna är högst ofullständigt känd. År 1823 utgav kronobagaren G. Casten Aspegren »Försök

till en blekingsk flora», år 1865 utgav G. A. Gosselman en »Blekinges flora», 1889 telegrafkommissarien E. Svanlund en »Förteckning över Blekinges fanerogamer och ormbunkar», 1890 G. G. Westerlund »Bidrag till kännedomen om Ronnebytraktens fauna och flora» och slutligen utgav Björn Holm-

gren 1921 »Blekinges fanerogamer och kärlkryptogamer». Det är emellertid huvudsakligen floran i kustbygden, som lämnat material för dessa arbeten. Stora vidder av Blekinge äro ännu så gott som okända i botaniskt hänseende, varjämte kusttrakternas flora på grund av den livliga samfärdseln därstädes undergår en snabbare förändring. Hembygdsförbundet har nu tänkt sig att fylla de stora luckorna i kunskapen om Blekinges flora genom att några personer inom varje socken var på sitt håll insamlade och pressade de inom ett visst område befintliga slagen av vilda växter på sådant sätt, att samlingen bleve så fullständig som möjligt. Sådana samlingar från olika trakter av Blekinge skola sedermera sammanföras, förvaras och vårdas i Blekinge museum. Det material, som på dylikt sätt sammanbragts, kommer att bearbetas i och för en under arbete varande ny förteckning över Blekinges fanerogamer och kärlkryptogamer.

För att uppmuntra insamlingen komma 3 pris att utdelas för de kollektioner, som befinnas vara av det största värdet för komplettering av kännedomen om Blekinges flora, nämligen ett å 100 kronor, ett å 75 och ett å 50 kronor. Oberoende härav tillfaller 25 kronor den, som insänder de bäst utvalda exemplaren och 25 kronor den, som insänder det största antalet arter. Insamlaren behöver ej bestämma namnen på de insända växterna, men den som försöker sig därpå och lyckas bäst erhåller 25 kronor. Prisbelöningen verkställs av en av styrelsen tillsatt kommitté och skola de insamlade herbarierna vara insända före den 15. oktober till kommandör Björn Holmgren, Karlskrona.

Dalarna.

TORSÅNGS HEMBYGDSFÖRENING BILDAD. Vid sammanträde annandag påsk konstituerades Torsångs hembygdsförening.

Dalsland.

GÄSEREDSSTUGANS BEVARANDE. Riksantikvarien har vänt sig till Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund och föreslagit, att förbundet övertager den s. k. Gäsereidsstugan i Håbols socken och ombestyr dess restaurering. Den utgör med den omgivande knuttimrade hägnaden och alla dess gamla inventarier, möbler, husgerådssaker, redskap o. s. v. ett av landskapets märkligaste kulturminnesmärken. Troligen härrör byggnaden från 1600-talet och den nuvarande ägaren har vårdat den med stor pietet. Den användes av honom fortfarande som manbyggnad men är i största behov av att omses, ehuru mera ingripande reparationer icke behöva förekomma.

Styrelsen för hembygdsförbundet har behandlat riksantikvariens hemställan, men den enda möjligheten för förbundet att finansiera stugans övertagande är att den erhåller del i lotterimedel. Sådana ha ställts i utsikt, men för att dylikt anslag skall kunna beviljas fordras en centralisering av fornminnesvården inom landskapet. Styrelsen har därför beslutat verkställa en utredning av hithörande spörsmål och väntas denna utredning vara färdig till sommaren.

Skåne.

ÅSBO HÄRADERS HEMBYGDSFÖRENING. Vid möte i Åstorp den 4. mars konstituerades Åsbo häraders hembygdsförening. Enligt stadgarna skulle utses två styrelseledamöter jämte två suppleanter för varje socken utom för Björnekulla, den socken där Åstorp är beläget, där nio styrelseledamöter och nio suppleanter utses. Den nyvalda styrelsen består därför av icke mindre än ett trettiotal ledamöter utom suppleanter. Till ordförande utsågs disponent A. Assarsson, vice ordförande stationsinspektör A. Braun, skattmästare köpman Gösta Sandberg, sekreterare folkskollärare Y. Dahlström och samlingsvårdare sadelmakare-

mästare S. J. Malmberg, samtliga i Åstorp.

Vid sammanträdet tillkännagavs att föreningens ordförande, disponent Assarsson skänkt föreningen ett belopp av 1.000 kronor, varav 500 kronor skulle användas till förhyrande av lokal för föreningens samlingar samt 500 kronor till uppförande av ett blivande hembygdsmuseum.

Småland.

HEMBYGDSFÖRENING FÖR HÄSSLEBY OCH MARIANNELUND. För någon tid sedan konstituerades en hembygdsförening för Hässleby och Mariannelund med uppgift »att hos ortens befolkning väcka kärlek till hembygden och dess minnen från gångna tider och att främja dess nutida och framtida utveckling på fäderneärvd grund». Särskilt glädjande är att iakttaga att föreningen i sina stadgar så tydligt markerar sin uppgift »att medverka till att vid nyanläggningar och omdaningar det nya, som skapas, utföres med hänsyn till den omgivande naturen och förutvarande anläggningar och så att det ej blott blir till praktisk nytta utan också försköner bygden». Denna viktiga sida av hembygdsvården är någonting, som våra hembygdsföreningar ofta förbise, i det att de ensidigt inrikta sitt arbete på bevarandet av de gamla minnena. Men skall en hembygdsförening verkligen gagna hembygdsvården i hela dess utsträckning och såsom den nu uppfattas, är arbetet för det nya minst lika viktigt som det konserverande arbetet.

HEMBYGDSMUSEUM I ÄLMHULT. En mer än 100-årig ryggåsstuga har i dagarna av fattigvårdsstyrelsen i Virestad inköpts av direktör Gotthard Nilsson och fabrikör S. Wallin. Köparna ha tänkt sig att flytta stugan till Björkparken eller Sjöstugan eller annan lämplig plats och därefter skänka den till antingen en hembygdsförening eller till kommunalfullmäktige för att inredas till hembygdsmuseum.

Västergötland.

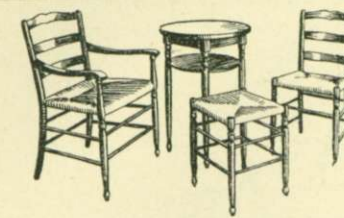
ALINGSÅS HEMBYGDSMUSEUM. Alingsås stads kulturhistoriska samlingar ha med en enkel högtidlighet den 3. maj överlämnats till staden som grundval till ett hembygdsmuseum. Samlingarna, vars ordnande omhänderhafts av museinämnden, ha inrymts i det nyrenoverade, 200 år gamla s. k. Alströmerska magasinet.

Västmanland.

KUNGSÖRS HEMBYGDSFÖRENING FÅR DISPONERA KUNGSUDDEN. Domänstyrelsen har bifallit Kungsörs hembygdsförenings ansökan att av Kungsörs kungsladugård få disponera den s. k. Kungsudden. Som villkor har satts, att skada ej förorsakas å på området eventuellt befintlig skog, att föreningen, om så påfordras, på egen bekostnad uppsätter stängsel kring området, att området eller byggnad, som kan komma att på detsamma uppföras, ej utan tillstånd av domänstyrelsen överlåtes till annan person samt att styrelsen, om anledning därtill uppkommer, må uppsäga områdets innehavare till avflyttning före arrendetidens utgång utan att arrendatorn för sådant fall äger att för den minskning i inkomst, som därav kan bli en följd, av kronan njuta någon ersättning. Det av domänstyrelsen gjorda medgivandet möjliggör förverkligandet av ett av föreningens gamla önskemål att få en lämplig plats för sitt blivande hembygdsmuseum.

Ångermanland.

SOLLEFTEÅORTENS OCH VÄSTRA ÅNGERMANLANDS HEMBYGDSFÖRENING beslöt vid sitt första årsmöte den 31. mars bland annat att under innevarande år påbörja en inventering av provinsens fasta fornminnen. Början göres med Multrä och Sollefteå socknar, varefter man under följande år fortsätter med de övriga socknarna i övre Ådalen.

Gemlas

MÖBLER MED SJÖGRÄSSITSAR
äro idealmöblerna för sommarvillor, verandor, hallar m. m.

BILLIGA / BEKVÄMA
HÅLLBARA

Begär katalog och prislista!
Alla slags möbler levereras

GEMLA FABRIKERS
AKTIEBOLAG
DIÖ

SAMFUNDET FÖR HEMBYGD SVÅRD BYGGNAD S- BYRÅN

Kungsgatan 74, Stockholm
Tel. Norr 10518

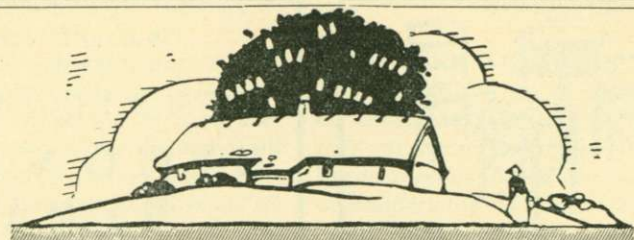
(Föreståndaren, Arkitekt Rolf Bolins
bostad: Äppelviken / Tel. Å 1094)

Lämnar råd och anvisningar
angående byggnadsfrågor till
privata, egnahemsbolag, bygg-
nadsnämnder och andra myn-
digheter, särskilt i mindre
samhällen.

MALMÖHUS LÄNS HEMSLÖJDSFÖRENING UTSTÄLLNING & FÖRSÄLJNING

MALMÖ	HÄLSINGBORG	LUND
Gust. Ad. Torg 45.	Stortorget.	Clemenstorget.
Tel. 2616. 5388.	Tel. 72.	Tel. 3072.

KONSTVÄVNADER, MÖBELTYGER, GARDINER, MATTOR,
KOSTYM- & KLÄDNINGSTYGER, HÅLSÖM & SPETSAR,
MÖBLER, SMIDE I JÄRN, MÄSSING & KOPPAR,
LERGODS, KORGAR, TRÄSAKER M. M.

HEMBYGD SVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSÄNSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280
HARDELL

INNEHÅLL:

ERIK LUNDBERG: Hälsingborgs stadsbild	53
TORSTEN MÄRTENSSON: Kulturhistoriska sevärdheter i Hälsingborg	62
TORSTEN MÄRTENSSON: Museianläggningen vid Fredriksdal	71
MÄRTEN SJÖBECK: Den äldre allmogebebyggelsen i Luggude härad i Skåne ...	82

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD:

Program vid årsmötet i Hälsingborg 28 juni—1 juli 1928. Byggmästarekurser. Byggmästareskolan på Hvilan, Åkarp. Samfundets gravvårdsutställning i Stockholm	52
--	----

LITTERATUR:

JOHAN GÖTLIND: Joh. Kalén: Halländska folkminnen. Lokalsägner och övertro från Fagered	94
JOHAN GÖTLIND: J. A. Göth: Mojökarna. Folklivsskildring	94
Insänd litteratur	95

MEDDELANDE:

Blekinge. Dalarna. Dalsland. Skåne. Småland. Västergötland. Västmanland. Ångermanland	96
---	----

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

Samfundets för hembygdsvård GRAVVÅRDS UTSTÄLLNING

På Seglora kyrkogård å Skansen
Öppen 25 maj—25 augusti 1928

Svenska kulturorter

»Svenska kulturorter' motsvarar ett verkligt behov för den allmänhet, som har intresse för svenskt kulturliv och svensk kulturhistoria.» *Nya Dagligt Allehanda.*

»Serien är värd att uppmärksammas och utnyttjas i vida kretsar. — — — böckerna äro gediget utstyrda, vackert och väl illustrerade — — —» *Studiekamraten.*

Hittills utkomna delar:

1. VISBY av *Hans Wåhlin.*
Finnes även i tysk och engelsk upplaga.
2. LUND av *Hans Wåhlin.*
3. KALMAR OCH BORGHOLM av *Hj. Alving.*
4. VADSTENA av *A. Lindblom.*
5. MALMÖ av *Hans Wåhlin.*
6. SIGTUNA av *Bengt Thordeman.*
7. YSTAD av *Hans Wåhlin.*
8. STRÄNGNÄS av *Hans Wåhlin.*

Pris pr volym 2 kronor

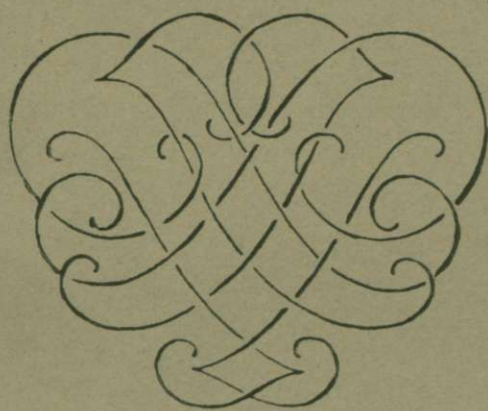
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Z O É G A^S !
KAFFE ■

Telefon 5 och 585

HELSINGBORG

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGD SVÅRD

Utgiven av

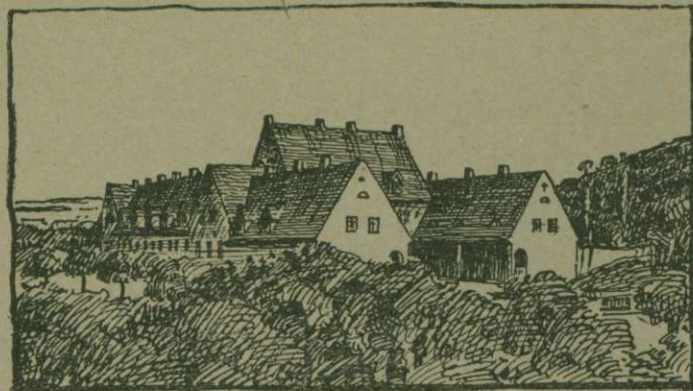
Samsundet för Hembygdsvärd

REDAKTÖR: FRITJOF HAZELIUS

ÅRGÅNG 9 FJÄRDE HÅFTET

1 9 2 8

K

SKÅNEGÅRDEN

landets förnämaste hotell med storartade, vackra blomsteranläggningar och all nutida komfort. Engelska, franska och tyska talas. / Bad inom hotellet. / Rum från 6 å 7 kr. till högre pris. / Vivre i mitt emot belägna

STRANDHOTELLET

under samma regim fröken A. Tersmedens. Vivre å Kr. 6: — pr dag. / Rum 4 — 7 kr. Musik dagligen av dir. Hylboms kapell.

Post- och telegramadress: SKÅNEGÅRDEN, BÅSTAD.

Säsong: 1 juni — 1 sept.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGMÄSTARESKOLA PÅ HVILAN / ÅKARP

STATSUNDERSTÖDD LÄROANSTALT UNDER
INSPEKTION AV K. SKOLÖVERSTYRELSEN

TREDJE LÄSÅRET 9 JANUARI—6 APRIL 1929

Byggnadslära med byggnadsritning.

Föreläsningar: Materiallära, konstruktionslära, statik, planlösning, yttre formgivning, inredningsarbeten, värme och ventilation, bostadshygien, kalkylation.

Praktiska övningar: Uppmätning, upprättande av förslag till byggnader, arbetsritningar, arbetsbeskrivningar, kostnadsberäkningar, avvägning och nivellering.

Svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård.

Matematik och fysik.

Svenska språket med affärsskrivning.

Bokföring och yrkeslagstiftning.

Stipendier och studielån.

Närmare upplysningar genom skolans föreståndare FIL. LIC. FRITJOF HAZELIUS,
Hasselagård, Åkarp.

TORE STRINDBERGS
JÄRNTORGSBRUNN
I GÖTEBORG

MITTPARTIETS
HÖJD 2,8 M, DIAMETER 3 M
VIKT 8,000 KG

UTFÖRT VID
NÄFVEQVARN'S BRUK
GRUNDLAGT 1623 NÄFVEQVARN GRUNDLAGT 1623

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

*Samfundets årsmöte i Hälsingborg
28 juni—1 juli 1928.*

Samfundet, som tidigare ej haft tillfälle att förlägga någon av sina större högtidligheter till Sydsverige, hade denna gång velat tillmötesgå en önskan härom och firade sitt årsmöte den 28 juni t. o. m. den 1 juli i Hälsingborg.

Få svenska orter förena i samma utsträckning förnämliga, historiska traditioner med ett representativt yttre, och man har ett livligt intryck av, att den vackra staden

vid Öresund gärna skrudar sig till fest för att bjuda gäster från när och fjärran välkomna. Hälsingborg är också synnerligen anlitad som säte för kongresser, vilket väl märktes på de utmärkta anordningar, som vidtagits för att mottaga samfundet. Signifikativt för stämningen under de givande mötesdagarna var, att staden klätt sig i rik flaggskrud. De blågula fanorna smattrade också segervisst för den friska havsbrisen, som svepte upp från Sundet mellan Stortorget dubbla rader stänger.

För att förbereda och ordna årsmötet

Landshövding, Friherre Fr. Ramel
Ordförande vid årsmötet

Överlärare Hjalmar Forsberg
Vice ordförande vid årsmötet

hade, som förut nämnts, tillsatts en lokal-kommitté med stadsfullmäktiges vice ordförande överlärare Forsberg som ordförande och museiintendenten Torsten Mårtensson som sekreterare.

Årsmötet öppnades under högtidliga former i stadsfullmäktiges för ändamålet rikt dekorerade sessionssal i rådhuset. Sedan ett stråkkapell, tillhörande Nordvästra Skånes orkesterförening, under ledning av konsertmästare J. Fernström utfört förspelet till »Marsk Stigs döttrar» av Aug. Söderman, bestogs talarstolen av landshövdingen friherre Ramel, vilken med följande ord hälsade årsmötets deltagare välkomna.

»Det är med glädje och tillfredsställelse, som vi i Skåne erfarit, att Samfundet för Hembygdsvård kommer att avhålla årsmötet för 1928 i Hälsingborg. Det är ju allmänt känt, att skåningarna äro väl tillfreds med sin provins och dess kultur, och det kan ej annat än fylla oss med stolthet, att om dömesgilla personer från hela Sverige önska taga del av en del säregenheter i den skånska naturen, i den skånska kulturen. »Skåningar veta och skåningar tro, att ej under sol och måne det finns en fläck där människor bo, så härlig och ljuv som Skåne». Det är nog ingen tillfällighet, att den skånska skald, som skrivit dessa rader, Ossian-Nilsson, under flera år varit bosatt just här i Hälsingborg. Det finnes kanske mer än en som är benägen uppfatta den skånska tillfredsställelsen med den egna hembygden som en väl långt driven självkänsla, men jag tror ej, att i denna församling man är benägen dela denna uppfattning. Samfundet för hembygdsvård har lärt sig klart inse, att just kärleken till den egna hembygden är det, som ligger till grund för fosterlandskärleken, att den, som älskar den egna hembygden, oftast är den, som sätter mest värde på fosterlandet. Jag hoppas också, att Ni alla under dessa dagar skola lära Eder förstå, att, om än vi skåningar hålla styvt på vår landsända, vi dock alla äro varma och redliga svenskar, som känna sig stolta att tillhöra vårt gemensamma fädernesland. Just

här i Hälsingborg var det ju också för över 200 år sedan som Magnus Stenbock lyckades genom sin geniala bragd för beständigt förena Skåne med Sverige, och att Stenbocksmindet hålles högt i ära här, kommer Ni att erhålla många bevis på. Särskilt dyrbart är Edert besök därigenom, att vi hoppas under detsamma ett Skånes hembygdsförbund kommer till stånd. Av vilken betydelse det skulle vara att erhålla en dylik centralpunkt för alla de många hembygdsföreningar och fornminnesföreningar som finnas i vår provins, ligger i öppen dag.

Det hade varit vårt hopp, att Skånes egen hertig, som ju ock är Eder hedersordförande, skulle stått i Eder spets i dag. Ingen hade härtill varit bättre skickad, ingen hade säkerligen bättre än han, som så ingående känner Skåne och dess fornminnesmärken, varit i stånd att sätta Eder in i vår säregna kultur. H. K. H. kronprinsessans sjukdom har till Hans Kungliga Höghets egen som allas vår stora ledsnad hindrat detta. Vi uttrycka våra innerliga förhoppningar om Hennes Kungliga Höghets snara tillfrisknande och sända samtidigt en vördsam hyllning till Skånehertigen. Det är en försommarens allra ljuvligaste tid, och, om blott vädrets makter bliva gynnsamma, hoppas jag, Ni alla komma att i fulla drag njuta av den underbara natur, som nordvästra Skåne har att bjuda på, de vidsträckta bokskogarna, de doftande ängsblommorna, Öresunds blåa vatten och säregna tjustning med det danska landet som en härlig fond i bakgrunden, Båstad, det nordiska Sorento, med sin högt stående byggnadskultur, och alla de gamla minnen, som Hälsingborg och trakten ikring har att bjuda på.

Med en varm önskan, att alla de förhoppningar, som knyts till detta möte, måtte uppfyllas i fullaste mått, att detsamma måtte medföra verkliga fördelar både för Samfundet för hembygdsvård och för Skånes olika hembygdsföreningar samt att många vänskapsband måtte härunder knyts mellan skåningar och icke-skåningar, hembygdssaken till gagn och

fromma, får jag härmed bedja Eder vara uppriktigt välkomna till Malmöhus län.»

Lektor Karl Starbäck framförde samfundets tack såväl till landshövdingen för välkomsthälsningen som till stadens och provinsens representanter för det tillmötesgående, som visats samfundet, varpå ett telegram avsändes till samfundets hedersordförande kronprinsen. Därefter utsågs presidium för årsmötets förhandlingar och utsågs till ordförande landshövding Ramel samt till vice ordförande överlärare Forsberg och lektor Starbäck. Stråkkapellet spelade nu Peterson-Bergers »Sommarsång», varefter herr Forsberg med följande ord å stadens vägnar bjöd kongressen välkommen till Hälsingborg.

»Mina damer och herrar!

Länets hövding har redan hälsat deltagarna i detta årsmöte välkomna till Skåne och Malmöhus län. När nu också jag går att bringa Eder en hälsning, så gör jag det som representant för vår gamla stad, som har äran och nöjet att se detta storstilade möte förlagt inom sina gränser. Det är en heder för oss att vi fått mottaga Eder, och det var med glädje vi förnummo, att de styrande inom Samfundet för hembygdsvård i år ville samla sina och förbundets ledamöter här hos oss.

Kanhända väntan i Eder mycket av Edert besök här. Kanhända vänden i härifrån till en viss grad besvikna. Jag vill därför ge uttryck åt den förhoppningen, att i ej ställt förväntningarna på staden så högt, att besvikelsen blir alltför stor. Jag är väl medveten om att mycket av det, som den för hembygdsvården intresserade här går att söka, endast i ringa grad eller kanske icke alls är tillfinnandes i vår stad och dess nejder. Men något finnes dock.

Det en rik och givmild natur har att skänka, har med slösande hand blivit förlämnat åt bygderna här vid Sundet. Väl har människan med ovarsamma händer här och var och särskilt inom själva staden störande gripit in, men ännu återstår dock mycket, som skänker ett naturälskande sinne vila

och vederkvickelse, och mycket som det är en plikt för oss att i största utsträckning söka ostört bevara åt de släktled, som komma efter oss. En del av det, som tidigare av människohänder blivit skövat, har också senare av människohänder blivit återställt, i den mån detta låtit sig göra. Att så skett, beror till icke ringa del på den rörelse, som uppkom några år efter sekelskiftet, den rörelse som just Samfundet för hembygdsvård gjort till sin, och som det utvecklats och främjat på ett sätt, som vi vid detta tillfälle ha all anledning att erinra om och med tacksamhet ge vårt erkännande.

Om sålunda en vacker naturs rikedom icke saknas här vid Sundets stränder, så äro däremot minnena från dem, som före oss under de gångna århundradena byggt och bott betydligt sparsammare än t. ex. å de orter, där samfundet under de närmast föregående åren mött upp. Visserligen är vår stad gammal, med anor, som sträcka sig tillbaka in i den grå forntiden, och visserligen äga vi inom stadens hank och stör kanske icke så få lämningar från historiens gryningstider, men för den stora mängden både inom och utom Hälsingborg torde de flesta av dessa vara i det stora hela obeaktade eller obeaktade. Men från århundradena närmast därefter, medeltiden, äga vi icke mycket kvar. Och ändå var kanske den tiden egentligen Hälsingborgs storhetstid. Vårt gamla slottstorn där uppe på höjden och vår gamla kyrka där nedanför, äro de enda av människor danade verk, som återstå av det medeltida Hälsingborg. Härtill kunna vi kanske lägga den ålderdomliga stadsplan, som karakteriserar området mellan Krookska planteringen och Pålsgatan, och som i stort sett torde vara tämligen oförändrad. Men krig och örlig, eld och brand ha härjande gått fram och raserat de gamla byggnaderna vid de krokiga gatorna. Som en sista rest från den tid, då staden ännu var dansk, återstår Jakob Hansens ålderdomliga köpmanshus vid Norra Storgatan, och till detta sluta sig några

gamla, vackra 1700-talsbyggnader i närheten. Under den första svenska tiden och ända till långt in på 1800-talet var Hälsingborg emellertid en obetydlig småstad, ända tills uppsvinget kom för omkring 50 à 60 år sedan. Den stad som i dag möter Edra blickar är därför, trots sin omkring 800-åriga historia, i stort sett en ny stad, till stor del uppvuxen under 1800-talets senare del och bärande dess drag på gott och ont. Det bör därför ej förvåna, om den för gamla minnen intresserade medborgaren här finner så litet jämfört med vad man kan finna i andra med vår stad i ålder jämförliga städer. Det lilla som finnes kvar, har emellertid nutidens hälsingborgare, både de enskilda samhällsmedlemmarna och staden som sådan, jag tror jag kan säga i flera fall med erkännansvärd pietet, sökt vårda och bevara, i den mån detta kunnat ske, och det är med tillfredsställelse jag går att erkänna den tacksamhetsskuld, som vi härunder vid flera tillfällen åsamkat oss till Samfundet för hembygdsvård, vilket så ofta vi begärt och kanske litet oftare givit oss goda råd och anvisningar, då vi gått att tillvarata de sista sparsamma resterna å våra fäders verk.

Men det är icke endast vid dessa tillfällen, som samfundet visat oss tjänstvillighet. Även då det gällt att lägga tillrätta för de kommande tiderna, för det som är i vardande, har samfundet givit oss sitt värdefulla bistånd. Ty samfundets uppgift är, som vi alla veta, icke endast att värna om det gamla i den mån detta är förtjänt att värnas, utan också att söka leda det nya i sådan riktning att det samhälle vi och våra barn leva i och bebo blir ett trivsamt sådant, där gammalt och nytt och en säregen natur smälta samman till ett harmoniskt helt, där det nya väl bär sin tids prägel, men ändå enar sig med det gamla, som våra fäder under möda och besvär en gång skapat. Och så vitt jag kan förstå är denna samfundets uppgift den icke minst viktiga. Det samhälle, som vi i vår tid

bygger upp, bygga vi väl i främsta rummet för oss själva, men det blir också ett arv till våra barn och våra barnbarn, och när vi ordna det för oss, så ordna vi det också till en stor del för dem. Det arbete för det framtida samhällets daning, som Samfundet för hembygdsvård genom sin rådgivande verksamhet så utför, kommer i den mån det följes sålunda att sätta sin prägel på de svenska byggnaderna, kanske för århundraden framåt, och blir för eftervärlden ett vittnesbörd om vår tids kultur och vår tids smak. Detta är en betydelsefull uppgift, en stor och ansvarsfull uppgift. Men jag är övertygad om, att samfundet skall visa sig den uppgiften vuxen och gå väl i land med det arbete, som det frivilligt och oegennyttigt påtagit sig. I den förvisningen hälsar jag Samfundet för hembygdsvård välkommen till vår stad, och uttalar den förhoppningen, att dess arbete under såväl dessa dagar här i Hälsingborg som under kommande skall bliva till båtnad icke blott för oss, som nu leva och verka, utan även och kanske framför allt för dem, som gå att efter oss taga arvet.»

Lektor Karl Starbäck tackade för det varmhjärtade och om djup förståelse för hembygdssträvandena vittnande talet samt överlämnade därpå till friherrinnan Henriette Coyet och domänintendent Sven Linders diplom som hedersledamöter i samfundet. Musiken utförde Stenhammars »Sverige», varefter ordet överlämnades till läroverksadjunkt Nils G. Enert, vilken i ett intressant föredrag belyste Hälsingborgs stads historia.

Den minnesrika Kärnan demonstrerades under förmiddagen av museiintendenten Torsten Mårtensson, vilken demonstration på grund av den livliga anslutningen upprepades även under följande dagar. På eftermiddagen höll professor E. Wrangel på teatern ett med ljusbilder belyst föredrag om slott och herrgårdar i nordvästra Skåne. Därefter samlades mötesdeltagarna åter på rådhuset, där dagens sista föreläs-

ning hölls av skriftställare Mårten Sjöbeck, vilken talade om natur och naturskydd i Hälsingborgstrakten.

På kvällen gav staden supé för ett hundratal personer, vilka samlades på Terassrestauranten. Stadsfullmäktiges ordförande riksdagsman C. Johansson hälsade å stadens vägnar de närvarande välkomna. Sedan lektor Starbäck svarat påpekade överlärare Forsberg i ett väl format anförande den stora betydelse vården av hem och hembygd har ej blott för individen utan för hela folkets sundhet och fostran. Landshövding Ramel framförde gästernas tack, varpå ett animerat samkväm följde.

Fredagens förhandlingar inleddes med att styrelse- och revisionsberättelse granskades och godkändes och ansvarsfrihet beviljades. Därefter företogs styrelseval. I tur att avgå voro stadsarkitekt S. Westholm, börsdirektör Kurt Belfrage, fil. lic. F. Hazelius, ingenjör L. Nobel, teaterchef Erik Wettergren och arkitekt John Åkerlund, vilka omvaldes med undantag av börsdirektör Kurt Belfrage, vilken undanbett sig återval. I hans ställe utsågs direktör Otto Lindeberg, Nyköping. Till revisorer utsågos arkitekt Harald Wadsjö och arkitekt Axel Eriksson samt till suppleanter kapten H. O. Elliot och skriftställaren Thor Högdahl.

Efter förhandlingarnas slut höll sekreteraren i Tyska hembygdsförbundet Dr. ing. Werner Lindner, Berlin, i stället för professor Fuchs, som blivit förhindrad, ett med scioptikonbilder belyst föredrag över ämnet »Neuer Baustil und Heimatschutz». Sedan följde på rådhuset föredrag av ordföranden i Landsforeningen Bedre Byggeskik fil. d:r Vilh. Lorenzen, Köpenhamn, vilken talade om »Danmarks Arbejde for at værne landskabelige og historiske Kulturverdier og de problemer det rejsr».

På eftermiddagen ställde åter intendent Mårtensson sin tid och sakkunskap till förfogande och förevisade den ärevördiga och vackra Mariakyrkan. Därefter var tillfälle berett för mötesdeltagarna att bese Sofiero praktfulla trädgårdsanläggningar, som be-

kant föremål för särskild omvårdnad från kronprinsparets sida och otvivelaktigt av största betydelse som impulsgivande föredöme för hela landsändan.

Lördagen den 30. fick i hög grad karaktären av skånsk dag. Man och man emellan inom de kretsar, vilka särskilt intressera sig för vården av provinsens kulturella egenart ur hembygdsvårdssynpunkt, har länge diskuterats önskvärdheten av bildandet av ett särskilt Skånes hembygdsförbund. Åtskilligt förarbete var också redan undanjort och repräsentanter för flertalet sammanslutningar, som i en eller annan form tagit till uppgift att verka för någon gren av hembygdsvården inom provinsen, hade mött. Bland de närvarande märktes Skånes båda landshövdingar, friherre F. Ramel, Malmö, och Johan Nilsson, Kristianstad. Landshövding Ramel hälsade de närvarande välkomna. I sitt tal framhöll landshövdingen vidare att kanske intet annat landskap i så hög grad som Skåne haft gagn av samfundets verksamhet och erinrade därvid bland annat om byggmästareskolan på Hvilan och dess betydelsefulla verksamhet. Därefter höll amanuensen, fil. lic. O. Källström, Lund, ett föredrag betitlat »Riktlinjer för det skånska hembygdsvårdsarbetet». Sedan landshövding Ramel tackat talaren, vilken utsågs till sekreterare vid de därpå följande förhandlingarna, vidtog en livlig diskussion. Domänintendenten Linders, som varit ordförande i den interimskommitté, som tillsatts för att utarbeta stadgar till det blivande hembygdsförbundet, redogjorde ingående för denna kommittés arbete och framhöll att meningen vore att få till stånd en sammanslutning av alla på hembygdsvårdens vida fält arbetande föreningar och institutioner inom provinsen. Därefter beslöt de närvarande att bilda Skånes hembygdsförbund och det av interimskommitté utarbetade stadgeförslaget antogs med mindre ändringar.

Därefter följde årsmötets båda sista föredrag. Antikvarien Gustaf Hallström hade tyvärr förhindrats att hålla sin på program-

met upptagna föreläsning men ersattes på ett utmärkt sätt av amanuensen vid Statens historiska museum fil. d:r Arvid Enqvist, vilken talade om »Hembygdsföreningarna och fornminnesvården». Slutligen höll intendenten vid Göteborgs Museum Sven T. Kjellberg föredrag om »Hembygdsföreningarnas uppgift». Sedan landshövding Ramel tackat de båda talarna framhöll han att årsmötets serie av föredrag nu var avslutad och att sista dagen var anslagen till utflykt till Båstad. Han begagnade tillfället att till Hälsingborgs stad och myndigheter och provinsen i dess helhet framföra deltagarnas varma tack för åtnjuten gästfrihet under tre oförglömliga dagar. Landshövding Nilsson frambar slutligen ett hjärtligt tack till landshövding Ramel för hans utmärkta sätt att leda förhandlingarna. Senare på dagen förevisade intendent Mårtensson fri-luftsmuseet på Fredriksdal.

Söndagen den 1. juli ingick med strålande väder, vilket bidrog till att göra utflykten till det underbart vackra Båstad till en värdig avslutning på årsmötet. Dels i privatbilar och dels i Resespeds utmärkta turistbilar avreste man efter samling på Stortorget kl. 9 f. m. och mottogs vid framkomsten till Hotell Båstad av ingenjör Nobel, som i ett anförande redogjorde för de idéer, som legat till grund för hotellets ombyggnad och inredning samt företagets drift. Under en rundvandring genom samhället påvisade vidare ingenjör Nobel vad som åtgjorts för att bevara dess karaktär och hur hembygdsvårdstanken alltid under de senare åren varit den grundläggande idén såväl då det gällt nybyggnader som restaureringar. Sedan man även besett en annan av ingenjör Nobels skapelser, Skånegården, intogs lunch i Strandhotellet, där domänintendent Linders tackade ingenjör Nobel för utmärkt ciceronskap och för allt han gjort för att förverkliga samfundets idéer. Efter lunchen besöktes direktör Abelins anläggningar vid Norrviken. Herr Abelin demonstrerade här på ett fängslande sätt sitt livsverk, varefter färden

ställdes till den intressanta skeppssättningen från bronsåldern, den s. k. Lugnarohögen, där ingenjör Nobel åter, vid förfall för antikvarien Hallström, tjänstgjorde som ciceron.

På aftonen samlades man till avskeds-samkväm å Hamnpaviljongen i Hälsingborg, dit samfundet inbjudit representanter för staden samt lokalkommitténs medlemmar, föreläsare, representanter för pressen m. fl. Lektor Starbäck hälsade gästerna välkomna och frambar i ett särskilt tal sitt hjärtliga tack till Hälsingborgs stad. Samfundets sekreterare framförde dess tack till lokalkommittén och riktade sig därvid speciellt till kommitténs ordförande, överlärare Hjalmar Forsberg samt doktor Carl Hallengren och intendent Torsten Mårtensson, vilka båda senare framförallt burit dagarnas tunga hetta, samt till föreståndaren för mötesbyråns assistent A. Stålfors, vilken på ett utmärkt sätt lett byråns maktpåliggande arbete. Tacket till föreläsarna frambars av ingenjör Nobel och slutligen framförde lektor Starbäck samfundets tack till pressen.

Mottagandet i Hälsingborg var storartat, arbetsviljan intensiv och mycken glädjande uppmärksamhet ägnades årsmötet och samfundets verksamhet från vitt skilda håll. I detta fall står samfundet i en särskild tacksamhetsskuld till pressen, som i utförliga referat redogjort för förhandlingarna. I dessa omständigheter kan spåras en levande förståelse för samfundets mål och medel. Det otvivelaktigt ovanligt mångsidiga programmet har också sökt taga vara på olika intresseriktningar för att sporra var och en i sin stad till ökad verksamhet i tjänst för samfundets idéer. Detta är också nödvändigt, ty man har så mycket för handen, arbete och åter arbete för att väcka och lära folk förstå vikten av att väl vårda allt, som för hembygd och vad därtill hör, är av värde. Även om vägarna stundom kunna synas skilda, vilket betingas av verksamhetens stora omfattning och materialets individuella egenart, löpa de dock ytterst samman i linjer, som mötas i det stora, gemensamma målet.

FÖRSLAGET TILL STADSBYGGNADSLAG UR HEMBYGDSVÅRDENS SYNPOINT

Av Stadsarkitekt *Sigurd Westholm*, Stockholm

MAN kan knappast säga att lagar och författningar i äldre tider spelat någon avgörande roll vid samhällenas gestaltning, och än mindre har deras inflytande varit ifråga om de enskilda byggnaderna. För samhällenas uppkomst och utveckling hava andra faktorer varit bestämmande liksom för byggnadsskicket. De medeltida städernas planläggning bära genomgående tillfällighetens prägel och det borgerliga bostadsbyggandet likaså, men in på 1600-talet, då staten på alla områden tog ledningen, blevo många gamla städer reglerade enligt strängt schematiska planer, som på tidens manér lade ett gatunät med rektangulära maskor över den gamla labyrinten av smala, krokiga gränder, och även byggnadsskicket undergick en åtstramning i riktning bort från det medeltida oregelbundna, lösligt hopfogade och sammangyttrade. Att minska eldfaran i städerna var den viktigaste angelägenheten, och ständigt utgingo påbud och påminnelser om att trähusen borde ersättas med hus av sten; men även tanken på städernas utseende var en viktig drivkraft för reformsträvandet, ty renässansen hade ingen förståelse för det pittoreska och måleriska hos de medeltida städerna, den krävde prydighet och regularitet. Eljest befattade sig statsmakterna föga med det privata byggnadsväsendet, vilket nog-samt framgår därav att den byggnadsstadga för rikets städer, som skisserades vid förarbetena till 1734 års lag, lät vänta på sig i 140 år. Därför har året 1874 blivit ett märkesår i byggnadskontrollens historia, ty utfärdandet av byggnadsstadgan skapade icke blott enhetliga normer för stadsbyggandet utan medförde också skyldighet för städerna att skaffa sig byggnadsordningar och att inrätta myndigheter, byggnadsnämnder, som skulle vårda sig om byggnadsväsendet.

Byggnadsstadgan var för sin tid en framsynt och god författning, men den hade också sina brister, och under de sista 25 åren hava ansatser

tid efter annan gjorts till dess modernisering. Det ena förslaget efter det andra har framlagts, men för varje gång har det befunnits, att utvecklingen redan löpt i förväg, och så har arbetet börjats på nytt, och såsom ett sista resultat föreligger nu ett vidlyftigt lagförslag, förslag till stadsbyggnadslag, där man huvudsakligen inom ett par av de 32 kapitlen återfinner en motsvarighet till byggnadsstadgan. Arbetet på stadgans omarbetning har alltså lett därhän, att den som sådan är tänkt att försvinna och att ersättas med några paragrafer i en omfattande lag. Att så blivit fallet har sin naturliga förklaring. Byggnadsstadgan utgjorde från början den för städernas bebyggande grundläggande författningen, som endast kompletterades av de lokala byggnadsordningarna, men i och med tillkomsten av stadsplanlagen år 1907 och fastighetsbildningslagen 1917 förlorade den denna sin ställning, och i den mån stadsplanlagstiftningen utbildats och vid sin tillämpning allt mer kommit att ingripa i själva bebyggandet, har byggnadsstadgans ställning såsom särskild författning undergrävt, tills tiden nu funnits vara inne att låta den upplukas av en lag, som i vidaste omfattning innesluter reglerna för stadsbyggnadet och därför fått namnet stadsbyggnadslag.

Benämningen kan i förstone synas ge vid handen, att lagen icke skulle sträcka sina verkningar utanför städerna, men så är ingalunda fallet. Stadsbyggnad i lagförslagets mening förekommer icke blott i städer, köpingar och municipalsamhällen utan kan även uppträda på rena landsbygden, och lagen avser att ingripa, varhållst stadsbyggnad uppstått eller är att förvänta. Ingripandet åsyftar dels plan för samfärdseln och bebyggandet, dels regler för detta senare och för lösandet av ekonomiska spörsmål vid planens genomförande, dels åtgärder för upprätthållande av ledning och kontroll över byggnadsväsendet. Lagen är alltså av genomgripande betydelse för stadsbyggnadet, men den kan dock icke helt undvara det komplement, som de lokala byggnadsordningarna utgöra till byggnadsstadgan. Deras uppgift blir icke fullt densamma som förut, i det att den i huvudsak kommer att begränsas till byggnadstekniska föreskrifter och sådana, som röra kontrollen över byggnadsarbetet men däremot icke utom beträffande rent lantliga områden tänkes omfatta sådana, som avse bebyggandets allmänna karaktär eller graden av tomtmarkens utnyttjande för bebyggande. Dessa uppgifter förbindas nämligen helt med planväsendet, generalplan och stadsplan, där sådana finnas, och reglerna fastställas under namn av stadsbyggnadsbestämmelser av Kungl. Maj:t på samma sätt som själva planerna, gällande detta väl att märka icke blott nya områden utan även samhällenas gamla, redan planlagda, helt eller delvis bebyggda delar.

Däri ligger en utomordentligt viktig förändring. Det förutsätter nämligen en genomgående inventering av dessa områden, en noggrann undersökning av huru varje kvarter blivit bebyggt såväl i fråga om byggnadernas läge som rörande deras höjd och beskaffenhet i övrigt, ty de nya bestämmelserna skola så avfattas, att det fortsatta bebyggandet på bästa sätt kommer att ansluta sig till det gamla. Endast där ett påtagligt, redan framträdande behov kräver ett helt annat byggnadssätt än det förut tillämpade eller där ett uppenbart olämpligt bebyggande kommit till användning, kan ett helt nytt byggnadssätt inom ett gammalt stadsområde ifrågakomma till fastställelse, eljest skall det bestående läggas till grund och i mån av behov regleras och förbättras. Genom en sådan individuell behandling av stadsområdena vill man för framtiden trygga dem mot följderna av den schematiskt utmätta byggnadsrätt, som grundar sig endast på tomtens storlek och gatans bredd, och som i så hög grad varit vållande till de gamla stadsområdenas fördärv, därigenom att enstaka hus med åberopande av denna generella byggnadsrätt ofta fått uppföras utan hänsyn till att därvid all trevnad i kvarterens inre spolierats eller en vacker stadsbild ödelagts.

Tillvägagångssättet är icke nytt, ty möjlighet att genom särskilda bestämmelser reglera bebyggandet inom de gamla stadsområdena finnes redan nu, liksom den rätt länge funnits och även tillämpats för nya stadsdelar, men den avgörande skillnaden ligger däruti, att de gamla generella bestämmelserna helt avskaffas och att det nya förfaringsättet blir obligatoriskt. Erfarenheten visar nämligen att högst få städer i någon avsevärd omfattning och ingen enda i full utsträckning gått in för detta sätt att reglera och bevara sina gamla områden, och en obligatorisk föreskrift härom kommer därför att bilda epok i deras utveckling. Dess verkan kommer, om lagen rätt uppfattas och tillämpas, att bli i hög grad konserverande, men lagen avser ingalunda att lägga en död hand över de redan bebyggda stadsdelarna, den endast avskär möjligheterna till hänsynslös exploatering och tvingar den enskilde att respektera såväl moderna krav på god hygien och trevnad inuti kvarteren som det allmännas berättigade anspråk på skydd för sådana kultur- och skönhetsvärden, vilka eljest löpa fara att gå till spillo, lika ofta genom rent oförstånd som till följd av ostävjad spekulation.

Vilket utomordentligt medel ett sådant förfarande utgör att bevara karaktären hos ett gammalt på historisk grund framvuxet stadsparti och i allmänhet att forma det nya i organisk anslutning till det bestående inses bäst, om man betänker att med dessa bestämmelser kunna, oberoende av äldre byggnadsrätt, alla obehagliga överraskningar för-

hindras och bebyggandet icke blott till sin allmänna karaktär säkerställas utan även, där så finnes nödigt, ända in i detalj fixeras. Såsom exempel på vad som kan ernås med stadsbyggnadsbestämmelser anför lagförslaget, att sådana kunna innefatta föreskrift om byggnadsmaterial, fasadgestaltning, byggnadskonturer, hushöjd och våningsantal, beskaffenhet av stängsel och skyldighet för tomtägare att anordna och underhålla plantering. Vidare sägs att vid uppgörande av stadsbyggnadsbestämmelser bl. a. skall iakttagas att, där byggnader finnas, vilka kunna antagas bliva för avsevärd framtid bestående, det vidare bebyggandet så vitt möjligt skall så ordnas, att enstaka byggnader eller byggnadsgrupper icke komma att störande bryta mot omgivningen i fråga om hushöjden, bebyggandets täthet eller byggnadernas art i övrigt, samt att byggnader icke må uppföras till större höjd eller upptaga större del av tomt än som svarar mot stadens allmänna utveckling och verkliga behov, under nödigt hänsyntagande till ortens traditioner, områdets belägenhet inom staden etc. Motsvarande stadgande i nu gällande lag, fastighetsbildningslagens 1 kap., innehåller inga sådana anvisningar, men i allmänhet ha nog dessa synpunkter sedan många år beaktats vid stadsplanearbetet, icke minst tack vare ett intresserat och målmedvetet strävande från byggnadsstyrelsens stadsplanebyrå vid dess granskning av för fastställelse ingivna stadsplaneförslag. Givetvis utgöra dock dylika i lag angivna direktiv ett gott stöd såväl vid granskningsarbetet som i främsta rummet vid stadsplanernas upprättande, där stadsplane-författaren eljest har svårt att göra ideella krav gällande gentemot privata ekonomiska intressen. Isynnerhet om, såsom lagförslaget förutsätter, stadsbyggnadsbestämmelser skola genomföras på av gammalt bebyggda områden, kunna konflikter förväntas uppkomma, där de ideella kraven skulle komma till korta, om de ej funne ett kraftigt stöd i lagen.

Lagförslaget kräver att allt planlagt område inom loppet av 5 år skall vara belagt med stadsbyggnadsbestämmelser men inrymmer möjlighet för Kungl. Maj:t att förlänga fristen beträffande redan bebyggda stadsdelar med hänsyn därtill, att det åtminstone i de större städerna kan komma att vålla oöverstigliga svårigheter, att inom denna tid genom-arbeta hela det gamla stadsområdet kvarter för kvarter och för vart och ett finna lämpliga bestämmelser för ett framtida om- och nybyggande. Lagförslaget tillstodjer emellertid icke, att bebyggandet någon avsevärd tid fortgår enligt de gamla reglerna i byggnadsstadgan och byggnadsordningen i avvaktan på stadsbyggnadsbestämmelser, utan påbjuder, att inom ett år efter lagens ikraftträdande ny byggnadsordning skall vara antagen inrymmande bl. a. interimsmått bestämmelser avsedda att

gälla, intill dess stadsbyggnadsbestämmelser hunnit utarbetas, och med en innebörd motsvarande sistnämnda bestämmelser ehuru mera schematiska än dessa.

Det är alltså en radikal omläggning av reglerna för städernas bebyggande som ifrågasättes, men den inslagna vägen är icke oprövad, den är sedan många år följd och befunnen framkomlig ifråga om nya stadsområden. Vad som nu kräves är endast ett definitivt slopande av de gamla generella reglerna, som skära allt över en kam utan tillbörlig hänsyn till lokala förhållanden, och deras ersättande med bestämmelser, som grunda sig på en noggrann förhandsprövning av vad som i varje fall kan vara lämpligt. Ju känsligare ett område är, ju flera faktorer man har att räkna med, desto omsorgsfullare måste denna förhandsprövning vara och desto mera i detalj måste bestämmelserna gå. Största svårigheten bereder kärnan i en gammal stad, där det gäller att rensa upp i en förtätad, ohygienisk eller brandfarlig bebyggelse och på samma gång bevara den säregna prägeln och den rätta miljön till befintliga värdefulla byggnader eller andra kulturminnen; men om uppgiften är svår så är den ock tacksam, och det vore icke försvarligt att rygga tillbaka för svårigheterna. I den mån bebyggandet sprider sig till mera jungfruliga områden blir uppgiften lättare, och för det nutida öppna bebyggandet i halft lantliga former kunna bestämmelserna i stor utsträckning generaliseras.

Det nya planbegreppet, generalplan, som lagförslaget inför, är betingat just av detta stadsbyggandets hastiga utbredning över stora områden kring de gamla städerna och av den överraskande snabba uppkomsten av nya samhällen och bostadsområden, varhållst förutsättningar för sådana finnas. Den moderna samfärdseln har sprängt alla fördämningar och öppnat landsbygden för en bebyggelse, som lätt antar karaktär av stadsbyggande och som i god tid måste underkastas reglerande åtgärder, för att icke missförhållanden av många slag skola uppkomma. Det detaljerade stadsplanearbetet är allt för tidskrävande för att i rätta stunden kunna möta och förhindra dessa missförhållanden, och en enklare, mera schematisk plan kan ofta vara tillfyllest. Bland det, som enligt lagförslaget skall iakttagas vid uppgörande av generalplaner, må anföras, att natur- och idrottsområden samt andra för vila och förströelse avsedda områden bliva rikligt tilltagna särskilt vid mera sammanträngt bebyggande, att bostadsområdena så anordnas att bebyggandet ej blir mera sammanträngt eller högre än som med hänsyn till de lokala förhållandena uppenbarligen kan anses lämpligt, och att samtliga områden för olika stadsbyggnadsändamål enhetligt och

organiskt samordnas för uppnående av ett stadsbyggande, som erbjuder sundhet, bekvämlighet och säkerhet, liksom också trevnad och tilltalande utseende med tanke på stadens eller ortens utveckling ej blott inom den närmaste tiden utan även inom en mera avlägsen framtid. Motsvarande krav ställas givetvis på den mera detaljerade stadsplanen, där bl. a. skall iakttagas, att parkområden anordnas, där de med hänsyn till bebyggandet anses ur sundhetssynpunkt erforderliga, att platser för offentliga byggnader anordnas på sådant sätt att byggnaderna bliva lämpligt belägna och väl inordnade i stadsbilden, att skönhetssinnets fordringar även eljest tillgodoses och berättigade anspråk på reda, omväxling och trevnad bliva i stadsplanen tillfredsställda och att historiskt och estetiskt värdefulla byggnader och stadsbilder eller sådana platser, som på grund av belägenhet, växtlighet eller säregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande eller som innehålla fasta fornlämningar, i möjligaste måtto skyddas och bevaras och icke utan synnerligen tvingande skäl förstöras eller skadas. Är planen sålunda uppgjord med syfte att tillvarataga befintliga skönhets- och trevnadsvärden, få inga åtgärder vidtagas, som väsentligen ändra dessa förutsättningar. Särskilt ifråga om växande träd stadgar lagförslaget, att inom område, som enligt fastställda stadsbyggnadsbestämmelser skall användas som skogspark, får avverkning av skogen ej ske i större utsträckning än som överensstämmer med det fastställda ändamålet och att inom annat, mera stadsmässigt parkområde inga träd må fällas utan byggnadsnämndens särskilda medgivande. Där ett samhälle uppenbart försummar sina skyldigheter ifråga om ett områdes planläggande eller dess förseende med stadsbyggnadsbestämmelser, kan ett tvångsförfarande ifrågakomma, nämligen om sådant kräves för tillgodoseende av den allmänna samfärdseln eller sundheten eller för bevarande av befintliga skönhetsvärden eller eljest för skyddande av natur- eller kulturminnesmärken eller över huvud taget för säkerställande av en ändamålsenlig utveckling av stadsbyggandet.

Det torde alltså få erkännas, att lagförslaget ifråga om regler och anvisningar för planläggandet och bebyggandet rätt väl tillgodoser hembygdsvårdens krav, och samma synpunkter återfinnas inom övriga delar av lagtexten, där de äga tillämpning. Ett sådant område är reglerna för byggnadsnämndernas tillsyn över byggnadsverksamheten, i första hand räckvidden av denna tillsyn. Lagförslaget stadgar därutinnan, att nybyggnad ej må företagas utan byggnadsnämndens lov vare sig inom eller utom det planlagda området, i senare fallet dock med någon rätt till undantag för rent agrara områden. Icke blott nybygg-

nader i vanlig mening utan snart sagt varje byggnadsåtgärd och även andra, som sammanhånga med stadsbyggandet, falla under byggnadsnämndens prövning enligt regler, som närmare skola angivas i byggnadsordningarna, varvid såsom exempel anföres utbyte av takbeläggningmaterial å byggnad, byggnads avfärgning eller andra åtgärder berörande en byggnads yttre liksom olika slag av skyltning, i den mån byggnadernas utseende eller stadsbilden påverkas, samt tomternas inhägnande. Såsom direktiv för byggnadsnämnden stadgas, att vid prövning av ritningar bl. a. skall tillses, att byggnadens yttre fyller berättigade anspråk på smak och prydighet såväl i och för sig som med hänsyn till belägenhet och förhållande till närliggande byggnader samt att vid förändring av byggnad dess utseende icke otillbörligt skadas. Lagförslaget har även velat tillägga byggnadsnämnden en viss befogenhet att vid tillämnat byggnadsföretag å tomt, som är annorlunda bebyggd än senare fastställda stadsbyggnadsbestämmelser avse, såsom villkor för byggnadslov kräva, att en för stadsbilden störande befintlig byggnad eller del av byggnad borttages. Till byggnadsnämndens uppgift hör också enligt lagförslaget att tillse, att fasta fornlämningar så vitt möjligt lämnas oberörda av byggnadsföretag samt att vaka över, att byggnad av historisk eller konstnärlig betydelse icke förvanskas och att byggnader, som uppföras i grannskapet av en sådan byggnad, på lämpligt sätt anluta sig till eller underordna sig densamma. Där fara för vandalisering föreligger äger byggnadsnämnden att före ärendets avgörande inhämta byggnadsstyrelsens yttrande.

Alla de befogenheter och skyldigheter av kulturvårdande art, som sålunda läggas i byggnadsnämndernas hand, kräva dock en icke ringa grad av sakkunskap hos dessa myndigheter. Det är gott och väl att lagförslaget påbjuder, att ritning som prövas av byggnadsnämnden skall vara utförd av sakkunnig person, men ett sådant stadgande förutsätter först och främst sakkunskap hos den prövande myndigheten själv. Visserligen stadgas därutinnan, att vid val av ledamöter i byggnadsnämnden skall tillses, att god insikt i hembygdsvård blir företrädd, men även om ett sådant stadgande är värt att hälsas med tillfredsställelse såsom varande det första, där hembygdsvårdens krav uttryckligen hävdas i en lagtext, utgör det ingalunda någon borgen för ett sakkunnigt bedömande av byggnads- och stadsplanefrågor, än mindre för en positiv insats från byggnadsnämnderna, ty lika oförmögna som Konungens befallningshavande äro att utöva sin viktiga tillsyn över byggnadsväsendet i länen utan länsarkitekter, lika litet kunna byggnadsnämnderna i städerna eller eljest fylla sin svåra uppgift utan att

äga tillgång till sakkunniga biträden, stadsarkitekter. Lagförslaget förutsätter att båda dessa institutioner göras obligatoriska, den senare dock endast i begränsad utsträckning nämligen beträffande städerna. För köpingar och municipalsamhällen kräves icke stadsarkitekt, men Konungens befallningshavande kan för sådana samhällen förordna att, om erforderlig sakkunskap ej finnes för byggnadsnämnden tillgänglig särskilt i fråga om granskning av byggnadsritningar, nämnden skall hava att underställa ritningarna prövning av länsarkitekten eller annan lämplig person, som Konungens befallningshavande kan därtill förordna. Liknande förfarande tänkes tillämpat för sådana större orter på landet, där ett stadsbyggande uppstått eller kan förväntas och för vilket förordnande utfärdats om upprättande av generalplan eller allmänna stadsbyggnadsbestämmelser. Skillnaden är endast att byggnadsnämnden alternativt här kan ersättas av en av Konungens befallningshavande förordnad byggnadsinspektör.

Genom dessa bestämmelser, som sålunda i främsta rummet avse att säkerställa en sakkunnig granskning av byggnadsritningar, har förslaget till stadsbyggnadslag sökt avhjälpa en stor och ödesdiger brist i byggnadskontrollens nuvarande organisation. Stadsplaneväsendet har hos oss redan nått en betydande utveckling och stadga, om än betänkliga brister kunna påvisas särskilt beträffande den önskvärda snabbheten vid ärendenas behandling och de ekonomiska möjligheterna vid planernas omsättande i verkligheten, men byggnadskontrollens organisation har stannat långt efter, den står alltså i stort på samma ståndpunkt som för mer än femtio år sedan och som då anvisades den genom byggnadsstadgan för rikets städer. Vad som tillkommit är egentligen endast tillsättandet av ett otillräckligt antal länsarkitektbefattningar och på frivillighetens väg ett ännu mer otillräckligt antal stadsarkitektbefattningar utöver dem, som redan dessförinnan funnos. Hur värdefulla ur hembygdsvårdens synpunkt många av lagförslagets bestämmelser i fråga om planläggningen och bebyggandet än må vara, intet torde dock ur denna synpunkt vara viktigare än vad som åsyftar att tillföra de prövande myndigheterna nödig sakkunskap och att sprida de skolade fackmännen över landet och därigenom bringa dem i kontakt med förhållanden, som falla inom hembygdsvårdens område.

Ty det är sannerligen på tiden att så sker. Det ligger något ålderdomligt och otidsenligt i att våra arkitekter hopa sig i en eller ett par stora städer, medan hela landsdelar äro totalt blottställda på dugliga arbetskrafter och skoningslöst utlämnade till dilettanter eller rena analfabeter. Anspråken och behoven ute i landet äro dock helt andra nu

än förr, och den isolering, som förr knappast kunde undgå att sätta sin prägel på landsorten och med visst fog kunde avhålla fackmännen från att söka sig bort från de stora städerna, finnes ej mer. Samfärdseln har för länge sedan brutit ned skrankorna och är med varje dag som går i färd med att skaffa undan de sista resterna. Grönköping tillhör redan legenden, om än dess veckoblad ännu sörjer för att det bevaras i kärt minne och till och med skänker det ett sken av aktualitet.

Samfärdseln, framförallt den moderna motortrafiken, det är den, som dragit ett streck över gamla beräkningar, ryckt grunden undan gamla institutioner och brådstörtat skapat nya situationer, som snabbt måste mötas med motsvarande åtgärder från det allmännas sida. På samhällsbildningens och bostadsbyggandets område har den verkat revolutionerande. Huru kan man då vänta, att formerna för den ledning och kontroll, som redan före denna omvälvning funnos nödvändiga och som icke ens under dessa relativt lugna förhållanden förmådde nöjaktigt fylla behovet, skola förbli orubbade av vad som inträffat? Lagförslaget har icke kastat de gamla formerna över bord utan sökt avhjälpa deras brister och framförallt tagit sikte på den personliga insatsen, utan vilken alla regler och föreskrifter äro litet värda. Och samma krafter, som kommit den bestående organisationen att hastigt åldras och dess brister att tydligt framstå, vill man också kalla till hjälp för att gjuta nytt liv i de gamla formerna. Det är de moderna kommunikationsmedlen, som skall göra det möjligt att med kunniga och intresserade fackmän nå ut över landet för att förverkliga lagstiftningens mål. Ty lagens ändamål är enligt dess ordalydelse att skapa en grundval för områdes uppdelning, iordningställande och bebyggande såsom led i begynnande eller fortgående nybildning eller fortsatt utveckling av stad eller stadliknande samhälle, och sådana områden växa numera hastigt fram och breda sig långt ut över de gamla stadsgränserna. Det vore icke möjligt att inordna hela denna vitt spridda verksamhet under personlig uppsikt av fackmän utan hjälp av de moderna kommunikationsmedlen, men sådana förhållandena nu äro, vore det fullkomligt oberättigat att avvisa kravet härpå såsom en utopi eller såsom överdrivna anspråk, långt utöver vad man förr åsyftat med lagstiftningen. Jämför man de nutida tekniska, ekonomiska och organisatoriska resurserna med motsvarande förhållanden vid den tid, då byggnadsstadgan för rikets städer för mer än femtio år sedan utfärdades, måste man i stället erkänna, att de krav, som då uppställdes och genomfördes, för den tiden måste hava tett sig minst lika vittgående och svåra att realisera, som det nu föreliggande lagförslagets fordringar måhända te sig för vår tid.

Det är ingen utopi, det är ett ofrånkomligt praktiskt krav, att allt stadsbyggande ställes under sakkunnig ledning och kontroll, och var och en som något trängt in i saken skall erkänna, att svårigheterna att genomföra en sådan organisation icke äro större än att de med god vilja kunna övervinnas. Ingen begär att varje liten stad skall ensam avlöna en tjänsteman för dylika uppgifter, och det är ej heller nödvändigt, ty de nutida kommunikationerna bereda möjligheter att på stora distanser utnyttja samma arbetskraft, såsom ju redan sker bland läkare och inom åtskilliga andra kårer. En ny stadsbyggnadslag, som lämnade frågan om byggnadskontrollen öppen eller bibehöll de gamla förhållandena orörda — vilket betyder ungefär detsamma — vore åtminstone ur hembygdsvårdens synpunkt värdelös. Erfarenheten visar, att inga stadsplaner eller bestämmelser eller föreskrifter, hur välbetänkta och noggrant utarbetade de än må vara, i och för sig skapa vackra och trevna samhällen och boplatser. Det är en dårskap att offra möda och penningar på åstadkommande av alla dessa noga genomtänkta planer och byggnadsbestämmelser, om man släpper all sakkunnig ledning och kontroll just i den stund, då det gäller att nå fram till det slutliga målet, som är bebyggandet.

För en var, som behjärtar vikten av, att stadsbyggandet beredes den omvårdnad, som det nu i stor utsträckning saknar, och som inser faran i det snabbt fortgående samhällsbildandet utan tillbörlig tillsyn över bebyggandet, bör det vara angeläget att i sin mån främja ett genomförande av det föreliggande lagförslagets väl grundade och måttfulla krav.

HEMBYGDSMUSEERNAS UPPGIFT

FÖREDRAG VID SAMFUNDETS ÅRSMÖTE I HÄLSINGBORG DEN 28 JUNI—1 JULI 1928

Av Intendenten *Sven T. Kjellberg*, Göteborg

DE kulturhistoriska museernas arbetsuppgift formuleras vanligen sålunda: att studera, samla, vårda och utställa minnena av förfädrens liv. Dessa få ord förefalla oss enkla och självklara och synas oss vid första påseendet icke innebära någon större arbetsbörda. Men söka vi i detalj klargöra för oss innebörden finna vi, att de till synes trånga gränserna vidga sig och öppna vidsträckta, hart när obegränsade arbetsområden. Varje samlare, även den som begränsat sin uppgift till en liten föremålsgrupp inom kulturhistoriens vida fält, blir snart varse vilka stora krav samlandet ställer på honom. Han tänkte sig måhända till en början att blotta sammanförandet och ordnandet av de ting, som han intresserar sig för, skulle bli det väsentliga för honom, men snart ser han sina kunskaper för ringa. Han finner att de föremål han samlar var och en har sin historia, som måste utforskas och antecknas, att dessa enkla ting hängt samman med ett komplex av handlande och tänkande hos de människor, som förfärdigat och använt dem och han upptäcker variationer och släktdrag, — till slut öppnar kulturhistorien som *vetenskap* sina portar för honom och han fördjupar sig i en värld, som måhända öppnar blicken för de stora sammanhangen, men också hopar problemen i hans väg. För honom framstår det nu som ett krav att kunna allt om sin samling, och det är hans stora nöje att försöka meddela andra sin kunskap. Därför ordnar han sina samlingar och förser dem med textade uppgifter, som lätt kunna orientera en besökare. Katalogen med anteckningar blir en nödvändighet för honom. Som han lärt sig att älska föremålen, vilka med de ökade kunskaperna fått en större betydelse och rikare innebörd, finner han, att de kräva en särskild omvårdnad. Samlaren har blivit museiman.

Denna bild av samlaren, som gripits av sin uppgift och besjälats av den betydelse hans gärning innebär, är icke gripen ur luften — vi hava

många sådana hängivna samlare i vårt land. För oss har denna bild sitt stora värde, ty den avspeglar den utveckling arbetet inom det stora flertalet av våra äldre museer genomgått och som de allra flesta av våra nya hembygds museer måste genomgå. Ty det är icke nog att fylla blott en av de uppgifter, som höra till museiprogrammet — man måste anamma dem alla.

Den tid, varuti vi leva, håller på att utplåna de äldre spåren av vår gamla traditionsbundna kultur. Under det starka intrycket härav är det naturligt, att den mäktiga hembygdsrörelse, som överallt griper människor i stad och på land, tagit som sitt fältrop: rädda, rädda. Det är också naturligt, att detta räddningsarbete i iveren fått något av samma natur som bärgandet vid eldsvådor, där man kastar ut porslin och glas genom fönstret. Vi ha icke räddat ett föremål blott och bart genom dess införlivande med ett museum — vi måste även bevara kunskapen om det föremålet och vi måste vårda det.

Man kan icke blunda för att många av våra museer och särskilt de små hembygds museerna ännu blott stå på samlandets stadium. Men är icke detta nog? frågar man sig. Ha de någon möjlighet att komma längre?

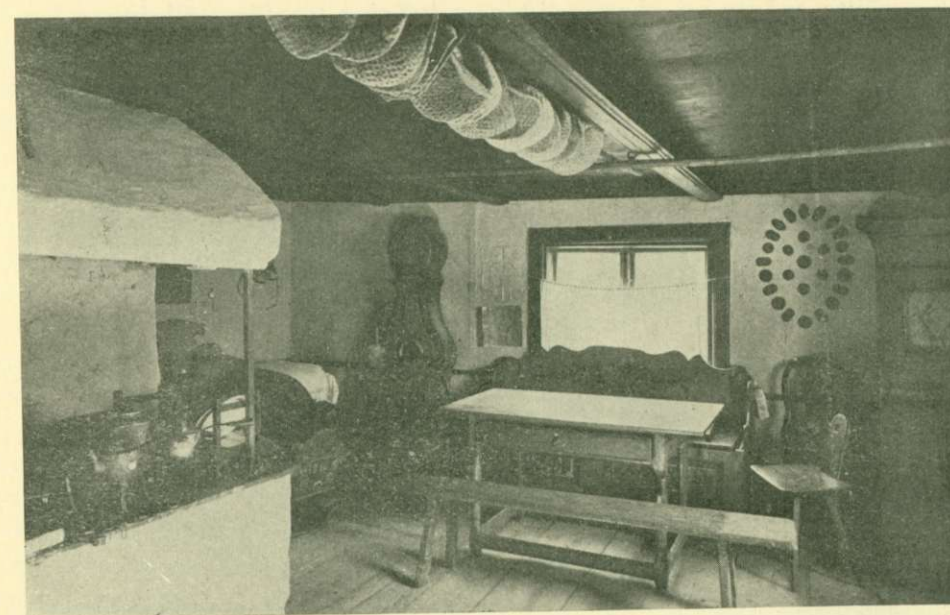
Svaret på dessa frågor är av betydelse för hela vårt museiväsende. För lösandet av de därmed förbundna problemen är det av vikt att först söka klarhet i frågan om hembygds museernas uppgift. Inom landet äga vi i huvudsak tre olika slag av museer — jag bortser från specialmuseer. För att börja med de största är det först riksmuseerna i huvudstaden, vilka tagit till sin uppgift att omfatta hela landet, därnäst landskaps- eller läns museerna oftast framsprungna ur de gamla fornminnesföreningarna, vilka begränsat sitt verksamhetsfält till landskapet eller länet, och så till sist de yngsta i raden hembygds museerna, som omfatta ett härad eller en socken. De två förra grupperna ha alla sina museer förlagda till städer, den senare till landsbygden. Redan häruti ställas museerna i två klasser. Det är utan vidare klart, att stads museerna äro de mest gynnade. Vanligen ha de fördelen av ett säkert ekonomiskt stöd, av möjlighet till kvalificerad arbetshjälp, av offentlig uppmärksamhet. Kravet på dessa museers skötsel har under de senaste åren stegrats alltmer. Den statliga museipolitiken har på sista tiden gått ut på ekonomisk hjälp åt läns museerna och kontroll. Snart har man också på de flesta håll till ledare skaffat sig fackutbildade museimän. Läns museerna ha sålunda fått en kraftig uppräckning, som fört dem ut i en målmedveten och väl organiserad verksamhet.

Betydligt ogynnsammare ha hembygds museerna det ställt. Deras verk-

Norbergs gammelgård.

Exteriör av mangården. Gammal bergsmansgård på sin gamla plats.

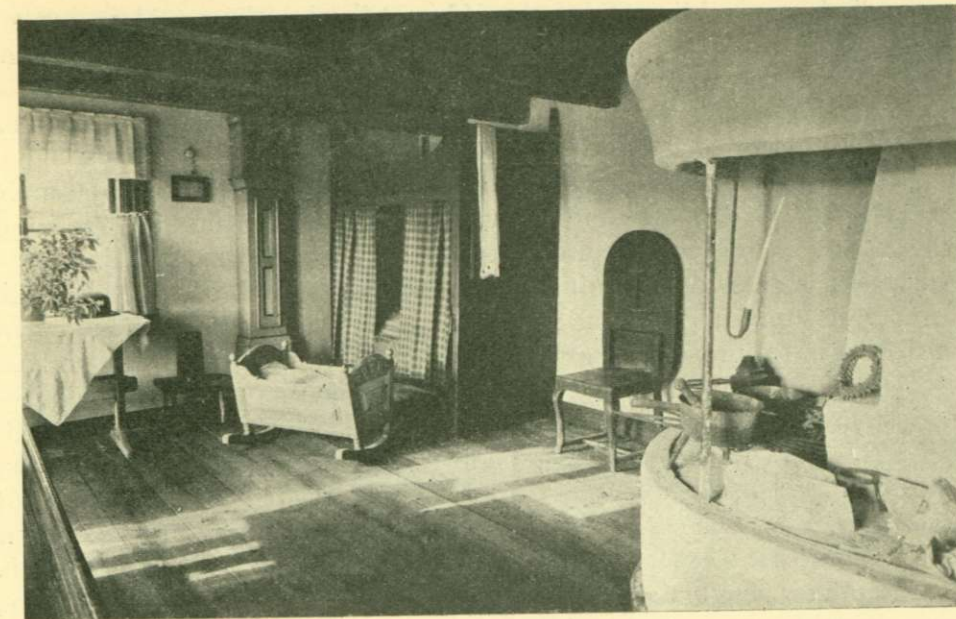

Norbergs gammelgård.

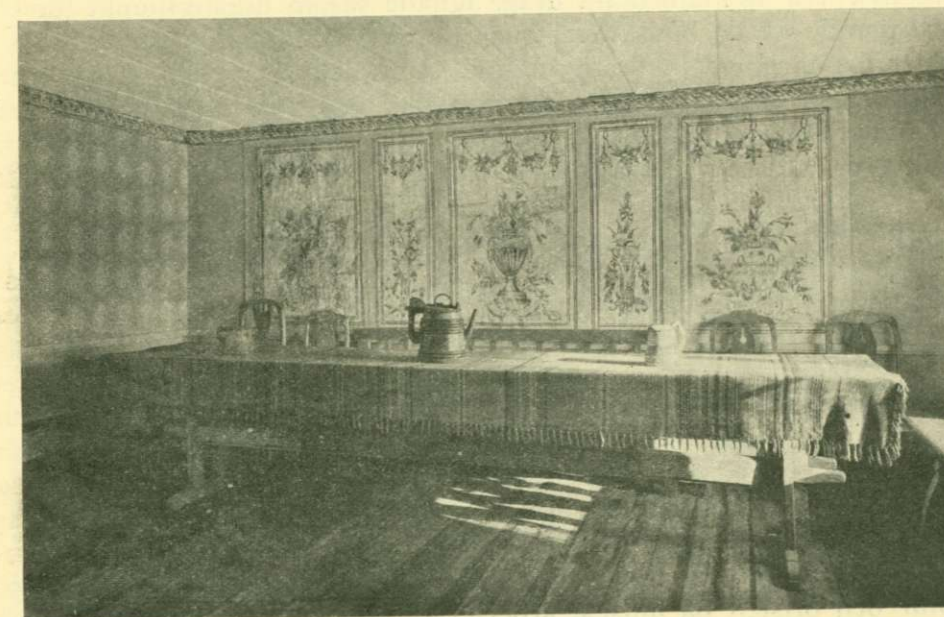
Interiör av stugan.

samhetskrets är trängre, de bäras upp av en entusiasm vars kraft i längden är oprövad, de ha inga förhoppningar att erhålla stöd av staten och kommunen kan oftast blott giva dem en ringa ekonomisk hjälp. De få trygga sig till sommarmöten, vars avkastning ofta är problematisk, till medlemsavgifter o. dyl. De kunniga och uppoffrande män, som nu nedlägga ett osjälviskt arbete på museerna ute i bygderna, falla en gång ifrån, finnes det då någon, som kan taga vid där de slutat? — Förvisso behöva de allt stöd, som vi kunna giva dem.

Detta är i korthet de yttre betingelserna för de båda museigrupperna. För att klarlägga de inre betingelserna måste vi till en början söka den tanke, som varit grundläggande vid museernas uppkomst och det syfte, som dessa i våra dagar kunna sägas verka för. Fornminnesföreningarna och deras museer, som i de flesta fall leda sitt ursprung från 1850—60-talen, kunna ses såsom utlöpare av den nu snart tre sekel gamla forskning beträffande vårt lands ålderdomsminnen, vilken fick sitt första officiella stöd genom Gustav Adolfs förordning av år 1630. Före dessa föreningars tillkomst hade ett betydande forskningsarbete utförts dels av tjänstemän i det redan kort efter 1600-talets mitt upprättade Antikvitetskollegium, dels av fristående forskare och fosterlandsvänner. Den statliga forskningen blev tidigt inriktad på de från äldre tider bevarade monumenten, medan den friare forskningen framförallt hos det levande folket sökte spåren av gångna tiders sedvänjor, trosföreställningar, konst och kunnande, sålunda i huvudsak spåren av kulturens andliga sidor. Båda dessa riktningar buros upp av en varm åstundan att genom sin forskning ur glömskan framdraga och från glömskan bevara minnen av betydelse för ett ärat och älskat fädernesland, — denna forskning var till sitt syfte helt fosterländsk. De nybildade landskapsföreningarna togo upp på sitt arbetsprogram båda de här nämnda riktningarna och besjälades desslikes också av önskan att genom sin verksamhet i bredare lager sprida kännedomen om gammal svensk kultur och historia. Det är först senare som deras studie- och samlingsuppgift går utöver den tidigare givna ramen och även kommer att omfatta allmogekulturens materiella sidor. I det stora hela måste detta nya intresseområde sägas ha tillkommit efter Artur Hazelius skapande av Nordiska museet och Skansen, även om här och där redan tidigare ansatser blivit gjorda till sammanförande av kulturhistoriska samlingar. Det är till en början folkdräkterna och de gammaldags interiörerna, som man söker tillvarataga, men snart nog föremål av allehanda slag. På så sätt har uppgiften efterhand för landsortens fornminnesmuseer vuxit ut till ett stort och allsidigt program, genom vilket man söker belysa land-

Kila gammelgård.
Interiör av stugan.

Kila gammelgård.
Interiör av helgdagsstugan.

skapets kulturutveckling från stenåldern till våra dagar. Vart och ett av dessa museer är i mån av sin förmåga ett verkligt centralmuseum för sin bygd och uppbär, kan man säga, i sin ort den börda som för landet i dess helhet är uppdelat på de två riksmuseerna — Statens historiska museum och Nordiska museet-Skanssen.

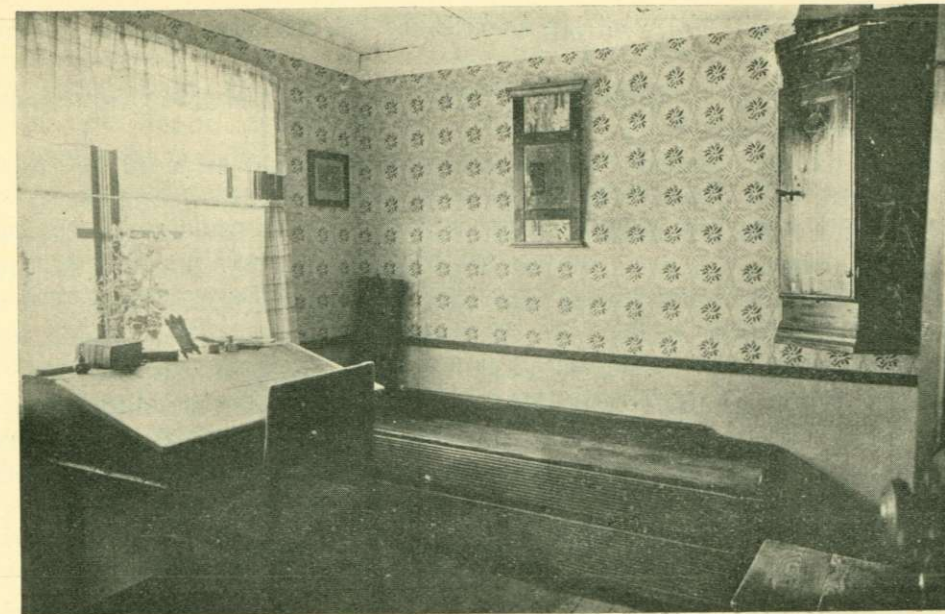
Den bärande tanken i hembygds museerna, som alla tillhöra en senare utvecklingsfas i den flerhundraåriga rörelsen för bevarandet och uppsökandet av vårt lands kulturminnen, är såsom jag fattat den, att i hembygden samla dessa minnen för att därigenom till bygdens folk bevara vad som en gång varit dess faders och därigenom skänka sentida ättlingar förnimmelsen av samband med gångna släktled och kärlek till faders bygd. Hembygds museet vill härigenom bliva ett minnesrum i sin mån ägnat att giva en bild av vad som varit, men framförallt uppbyggt såsom en helgedom åt hembygden, ett tempel där hembygds-kärleken talar. Om denna uppfattning av hembygds museernas syftemål är riktig, vilket den synes mig vara, framstår häruti grundskillnaden mot de andra museerna — hembygds museets starka faktor är *känslan*, läns museernas är *forskningen*. Det nu sagda innebär naturligtvis icke, såsom framgår av vad jag tidigare sagt, att forskningen bör vara en för hembygds museet främmande uppgift eller att läns museet icke bör verka för väckande och ökande av hembygds kärlek — det vill blott framhäva två fundamentala drag, ägnade såsom utgångspunkt för ett klarläggande av de båda museernas till sitt väsen skilda typer.

Efter denna långa utveckling återgå vi till de tidigare ställda frågorna. Jag framhöll då, att de flesta av våra hembygds museer ännu blott stå på samlandets stadium och frågade: är icke detta nog? Kan man resa det kravet, att även dessa museer skola fylla den större arbetsuppgift, som kräves av de andra museerna?

Härpå vill jag svara *nej*, men med förbehåll.

Hembygds museet bör icke vara ett museum — dess art och dess ändamål återgivas bäst av de svenska benämningar, som mångenstädes vunnit hävd, *gammalgård* eller *fornstuga*.

Om vi taga fasta på den grundläggande idé, som vi ansågo vara det väsentliga för hembygds museet, att i bygden bevara och stärka känslan för sambandet med faren tid eller vad vi med ett annat ord kalla hembygds kärleken, är gammalgården med dess avspeglning av åldrig hemkultur och arbetsliv den form som kräves — ej museet med dess mångfald av maktpåliggande arbetsuppgifter. De osäkra yttre förhållanden, under vilka hembygds museerna leva, framförallt den osäkra ekonomin och bristen på museal arbetskraft, tala även för att hembygds-

Kila gammalgård.
Interiör av kammaren.

Väster Färnebo gammalgård.
Manbyggnad och portlider flyttade från olika gårdar.

museernas uppgift från början inskränkes till ett mått, som de kunna fylla.

För mig framstår sålunda gammelgården eller fornstugan såsom hembygds-museets ideala typ.

Såsom namnet angiver är gammelgården avsedd att vara en såväl till det yttre som det inre trogen bild av en gård sådan denna mångestades ännu under våra farföräldrars tid tog sig ut. Där så kan ske att en gård bevaras för detta ändamål på den plats, där den från början rest sig, och med det utseende som den efterhand erhållit, är detta den riktigaste och mest tilltalande form en gammelgård kan uppnå. Så lyckligt har man det likväl ytterst sällan ställt, vanligen kommer museet att bestå av till en plats från skilda håll inom bygden sammanflyttade hus. I och med denna förflyttning börja de museala svårigheterna, ty en sådan omplantering av en gammal byggnad måste ske med yttersta pietet. Man får icke därvid dagtinga med sitt samvete utan ständigt känna ansvaret inför historien — den flyttade byggnaden skall för eftervärlden på ett sanningsenligt sätt vittna om sin tids byggnadsskick. Och samma krav reses vid alla andra åtgärder för gammelgårdens ordnande.

Det är sålunda till en början av mycket stor betydelse vid igångsättandet av arbetet på gammelgården, att man äger en plan till dess utbyggnad, så inrättad, att den upptager alla de byggnader, som brukades där på trakten, lagda i det förhållande till varandra och till väderstrecken som övligt var. Den, som skall utarbeta denna plan, måste genom studier i hembygden göra sig förtrogen med dess byggnadskultur. Detta studium blir ju f. ö. nödvändigt då det gäller anskaffa byggnader och föremål. För ledningen av gammelgården erfordras därför en viss utbildning, utan vilken ej någon museal hembygdsverksamhet borde få ske. Många dyrköpta erfarenheter kunna därigenom besparas och många fel och underlåtenheter, som i framtiden bli svåra eller omöjliga att få ändring uti, undvikas. Kurser i hembygdsvård äro därför nödvändiga och gärna någon kortare tids studier och deltagande i arbetet vid ett större museum.

På många håll är redan gammelgården i dess fullt utbildade form ett för stort företag — man måste nöja sig med en enda byggnad, fornstugan. I de flesta fall är det ett boningshus, som man disponerar. Liksom i gammelgården söker man här åstadkomma en interiör av en stuga med möblering, återgående på den gamla formen av hem, sådant man känner det från trakten. Vid inredandet av boningshuset liksom vid allt övrigt arbete upprätthålles kravet på sanning i helhet och de-

taljer. Det kan hända, att man nu icke längre kan uppbringa en inredningsdetalj, t. ex. de fasta sängarna, men att denna finnes bevarad på annat håll. Då är man naturligtvis berättigad att göra en trogen kopia av denna och ställa upp i interiören för att åskådaren skall få en hel bild av det gamla hemmet. Däremot har man icke rätt att på fri hand konstruera en sådan detalj och utställa den under sken av, att det i verkligheten sett ut på detta sätt. Detta är ett slags förfalskning, som vi måste hålla oss för goda till.

Sedan gammelgården och fornstugan blivit iordningställda inträffar det förhållandet att föremålsbeståndet ökas. Då är man framme vid den skiljeväg, där det gäller att välja — gammelgård eller museum. Antag att jag till fornstugan, som är fullt möblerad, får ytterligare tre skåp, ett bord och en soffa. Huru skall jag då förfara? I de flesta fall tager man emot allt som kommer och placerar in det. Efter någon tid är interiören överlastad och felaktig — den ger icke längre den bild, som jag velat åstadkomma, den är heller icke ett museum, oftast är den ett skräprum. I gammelgården ställer sig förhållandet något annorlunda, ty det behöver icke strida mot sanningen, att jag har litet skåp och kistor i bodarna. Men även här når jag snart gränsen, då det gäller att moget överväga vad situationen kräver av mig.

I själva verket är det beslut hembygdsvårdaren bör fatta redan givet — han har blott svårt att klargöra för sig situationen och hans ställning utåt har aldrig blivit klart avgränsad. Han bör icke samla mera än vad fornstugan eller gammelgården kräver för att giva den åsyftade, verklighetstrogna bilden — det som blir däröver bör han på ena eller andra sättet avböja. Gör han icke detta kommer samlingen att betraktas som ett museum och de stränga fordringar, som ställas på ett sådant, att tillämpas på denna. Det är självbehärskningens konst som kräves av honom.

Men detta krav kan icke upprätthållas utan genomgripande organisation av våra kulturhistoriska museer. Det första steget på denna väg har i dessa trakter nu tagits genom bildandet av ett hembygdsförbund. Dess första uppgift borde vara att klarlägga förhållandet mellan hembygds-muséer och andra muséer, att fastställa deras program och skapa trygghet för genomförandet av dessa. Jag vill icke närmare gå in på denna fråga, som så vidlyftigt redan tidigare berörts här i dag. Jag nöjer mig med att framhålla att ett förtroendefullt samarbete mellan de olika museerna är nödvändigt. För att icke synas för hård i mina åsikter om begränsningen av hembygds-museernas uppgifter vill jag framhålla, att även de andra museerna ha sina förpliktelser. Bland dem

synes mig en av de viktigare för vårt museiväsende vara *storebrorsförhållandet till hembygdsmuseerna*. Ty de större museerna, som ha tillgång till kvalificerad arbetskraft böra taga sig an de mindre och hjälpa dem, i första hand vid planläggandet av deras gammalgårdar och fornstugor samt därefter vid skötseln av dessa. Det ideala förhållandet synes mig vara, såsom också utvecklingen gått på en del håll, att en krets av hembygdsmuseer äro slutna till ett större museum, vars tjänstemän bispringa dem i råd och dåd. Därigenom kan uppnås en växelverkan, som är det stora gemensamma arbetet till gagn. Detta innebär, att en större bygd, ett landskap eller län eller del av dessa, betrakta sig såsom en *museal enhet*. Vilka fördelar detta medför äro lätt fattbara. Om jag bortser från det självklara förhållandet att forskningsarbetet och insamlandet befordras därav, så vinner jag därutöver den viktiga fördelen av kontroll över vården av föremålen i detta större museikomplex.

Beträffande föremålsvården äro många önskemål att framhålla. Mina erfarenheter av hembygdsmuseernas och även andra museers åtgärder till skydd för de samlade föremålen äro i det stora hela av nedslående art. Man synes icke nog ofta kunna upprepa att museernas viktigaste uppgift är att *skydda* sina samlingar. Vad göres i hembygdsmuseerna för att bekämpa trämasken? Har man reda på, att trämasken smittar, så att ett maskstunget föremål kan sprida masken till andra, tidigare därav oberörda ting? Vad göres för att fukt och mal icke skola angripa de gamla bonader och andra textilier, som samlingarna innehålla?

Det ligger i sakens natur, att gammalgården och fornstugan icke själva kunna på ett betryggande sätt ordna denna fråga. Men läns-museet kan och bör hjälpa dem i detta avseende. Likaledes kan läns-museet i andra museala frågor giva anvisningar, såsom vid märkning och katalogisering o. dyl.

Sammanfattar jag det sagda så framgår därav

att hembygdsmuseernas uppgift är att verka för hembygdskärle-kens stärkande och att medlet härför är gammalgården eller fornstugan — ej museet;

att en stark organisation i grupper med ett huvudmuseum och till detta anslutna gammalgårdar och fornstugor kan vara en lös-ning för åvägabringande av en sund hembygdsforskning och hembygdsvård.

L I T T E R A T U R

Gustaf Näsström: Det gamla Medevi. Kulturhistoriska anteckningar. Sthlm 1928.

Sommaren 1928 uppnår Medevi den respektabla åldern av 250 år och till detta jubileum föreligger en kulturhistorisk monografi över den frejdade hälsobrunnen. Verket har tillkommit på initiativ och bekostnad av apotekare Nils I. Bruzelius och har till författare fil. kand. Gustaf Näsström. Både uppdragsgivare och författare förtjäna en uppriktig eloge, som i denna tidskrifts spalter är mera på sin plats än kanske annorstädes. Ty »Det gamla Medevi» kan utan tvekan nämnas som i hög grad förebildlig för skildringar av denna art och är i denna sin egenskap en synnerligen prisvärd gärning i hembygdsforskningens och hembygdsvårdens tjänst. De avsnitt av skildringen, på vilka man äger att ställa ett dylikt krav, äro av oklanderligt vetenskaplig halt, men jämsides med detta skyndar man att framhålla bokens genomgående rent litterära förtjänster. Medeviboken bygger i stor utsträckning på förstahandsundersökningar och levererar en myckenhet intressväckande och vederhäftigt genomarbetat material, men förf. förfaller fördenskull ingenstädes till pedantens anhopning av torra notiser. Kanske än mera berömvärd är hans mestadels framgångsrika strävan att undvika den lösaktigt romantiserande och journalistiskt publikfriande art av bygdeskildring, som alltför ofta gör sig bred i epistolär och bokform.

Det omfattande källmaterial, som förf. uppsökt och skickligt utnyttjat, har satt honom i stånd att av den gamla brunnen och de öden, som knutits till densamma, teckna en vida fylligare och mera fängslande bild än vad de förefintliga tidigare Medeviskildringarna förmå ge. Man finner en lagom omständlig historisk utredning rörande hälsobrunnens förhistoria, tillkomst och utveckling, en beskrivning av dess äldre och nuvarande omfattning, beledsagad av karta och talrika illustrationer, samt som andra del en följd av underhållande situationsbilder ur brunnslivet i skilda tider. En av Nordiska museet förlidet år anordnad bygelseundersökning har sammanbragt det förstklassiga illustrationsmaterialet och i vackra koppardjuptryck passerar det forna och nuvarande Medevi revy inför läsaren: brunnskyrka och högbrunn, societetssalong och apotek, Nobis och Vobis, kungabesök och grötlunk — allt är en enda genuin svensk sommaridyll, fast som sig bör genomkultiverad, traditionsmättad och ståndsmässig. För alla medeviska lokalpatrioter måste denna bok bli en skattkammare, för brunnsgästerna säkerligen ett lika angenämt som verkningsfullt komplement till brunnskuren samt för alla kulturhistoriskt intresserade en välkommen representant för verkligt mönstergill, vederhäftig och välskriven hembygdslitteratur.

BERTIL WALDÉN.

MEDELANDEN

Kurs i kyrklig konst och konstvård i Örebro.

I Örebro hölls den 23–26 juli en kurs i kyrklig konst och konstvård, som anordnats av konstutskottet inom svenska kyrkans diakonistyrelse. Den anslöts till en utställning av äldre kyrklig konst, vilken ordnats av amanuensen vid Östergötlands museum Bengt Cnattingius, och som med ekonomisk hjälp från Örebro läns utställning förlagts dit.

Föremålen på denna utställning – den första i sitt slag i vårt land – hade samlats för att visa olika metoder för konservering och restaureringar. För att göra samlingen populär och åskådlig hade vissa inventarier konserverats endast partiellt, varigenom en tydlig bild gavs av den verkan behandlingen ger. Vissa föremål utställdes okonserverade för att belysa andra av samma slag, vilka färdigbehandlats. Huvudparten var ägnad träskulpturen, som illustrerade olika metoder från de enklaste museala konserveringarna, vilka blott avse att fästa lossnande färgrester och förstärka träet, till kompletteringar och mera komplicerade framtagningar av äldre färg samt olika former för deras bevarande med större eller mindre hänsynstagande till olika tiders övernåmningar. Samtidigt gävo en del föremål intressanta exempel på äldre tiders restaureringsmetoder från 1600-talet till 1890-talet, alla dessa utmärkta av bristen på hänsyn till det ursprungliga utseendet. Utställningens konserveringsarbete har utförts av vårt

lands mest betrodda fackmän på detta område, nämligen konservatorerna A. Källström och O. Svensson, Alfr. Nilsson i Stockholm och Sven Sundbaum i Linköping. Några mässhakar, ett antependium och smärre textilier visade dessutom föreningen Pietas' verksamhet. Denna konserveringsateljé, vars föreståndarinna är fröken Agnes Branting, fyller nu tjugo år, under vilken tid 1180 textilier behandlats.

Kursen, som sedan hölls och som samlat ett stort antal deltagare både präster och lekmän, öppnades i det nyrestaurerade slottets kyrksal av landshövding H. Elmqvist. Utställningen demonstrerades av amanuensen B. Cnattingius, Nikolaikyrkan av domprost C. Lönroth samt Örebro läns museums kyrksal av fil. lic. B. Waldén. Riksantikvariens Sigurd Curman höll en serie föreläsningar, behandlande de kyrkliga byggnadernas och inventariernas vård samt grundprinciperna för restaureringar. Professor Andreas Lindblom föreläste över den svenska kyrkokonstens historia med särskild hänsyn till Närke. Fröken Agnes Branting behandlade i ett föredrag de kyrkliga textiliernas konservering och vård samt arkitekten Harald Wadsjö kyrkogårdarnas historia och uppgifterna för den moderna kyrkogårdskonsten.

Av stort intresse var kyrkoherde S. Gabrielssons i Söderbärke föredrag om »prästerliga synpunkter på kyrkovården», som förtjänar särskild uppmärksamhet såsom ett värdefullt uttryck för en lekman's åsikt i de frågor, som f. n. äro mest aktuella

och tyvärr ofta givit anledning till fejd. Inledningsvis påpekades, att ett livligt intresse för kyrkobyggnaderna och deras restaurering just nu är tillfinnandes, ett intresse, som av kyrkans män bör tillvartagas och utnyttjas för församlingens restaurering. Talaren behandlade därefter kyrkans omgivning och själva byggnaden och påpekade t. ex. behovet av en okonstlad kyrkogårdskonst. Han förordade gräsmattor kring kyrkorna och gångar med kalkstensplattor istället för de stora sandplanerna. Vapenhuset bör hållas i värdigt skick och får inte bli redskapsbod. Läktaren bör inte se skräpig och ovårdad ut; helst borde endast organisten ha tillträde dit. Själva kyrkorummet behandlade han under tre synpunkter, nämligen renheten, skönheten och helgden. Beträffande skönheten betonade han betydelsen av att de liturgiska färgerna ägnas större uppmärksamhet. Helgden, slutade talaren, skulle vinna i djup, om man åter införde bönepallar, så att menigheten kunde falla på knä under bönen från altaret såsom handboken föreskriver.

På mötets sista dag anordnades utflykt per bil till Glanshammars och Ödeby kyrkor, vilka demonstrerades av Riksantikvariens Curman. Vid sistnämnda kyrka höll antikvariens G. Hallström ett föredrag om församlingarnas ansvar inför de arkeologiska minnena. Ett gripande ögonblick var det i Glanshammars kyrka, då det gamla Triumfkrucifixet, som förvarats tämligen dolt på västra muren, nedtogs och i högtidlig procession under avsjungande av psalmen 94 frambars och uppsattes på sin ursprungliga plats på korpelaren. Den omedelbara verkan detta gjorde på deltagare och åskådare vittnar tydligt om det fördjupade intresse för en sakkunnig vård av de kyrkliga konstföremålen, som i våra dagar börjar bära frukt i ett ökat och kordialt samarbete mellan representanterna för konsten och för kyrkan.

Exportförbud för äldre kultur- föremål.

Handelsministern har bemyndigats att tillkalla tre personer att såsom sakkunniga i handelsdepartementet verkställa den av riksdagen begärda utredningen huru skydd mot utförsel av äldre kulturföremål skall kunna beredas. Detta beslut grundas på ett uttalande till statsrådsprotokollet av handelsministern efter gemensam beredning med ecklesiastikministern. Efter att ha erinrat om det gällande exportförbudet och relaterat riksdagens framställning i ämnet framhåller handelsministern att den av riksdagen framförda tanken på en inventering och registrering av vissa i enskild ägo inom landet befintliga värdefullare kulturföremål äger samband med ett av den s. k. fornminnesvårdskommittén tidigare framlagt förslag till lag angående kulturminnesvård, vilket förslag jämväl innefattade bestämmelser om en dylik registrering av lösa föremål av visst större kulturhistoriskt värde. För ett genomförande av förslaget förutsattes emellertid en tämligen genomgripande nyorganisation av landets kulturminnesvård.

Oberoende av dessa organisationsplaners förverkligande anser handelsministern skäl tala för att en undersökning kommer till stånd rörande ett utsträckt skydd för de lösa konst- och kulturföremål av olika slag, som kunna finnas inom landet. I vilken omfattning dylikt ökat skydd för här avsedda konst- och kulturskatter bör beredas och på vilka vägar detsamma bäst kan ernås torde ankomma på den blivande undersökningen att utröna. Jämsides med den sålunda framförda tanken på ett registreringsförfarande böra, såsom riksdagen även antytt, övervägas möjligheterna till en utsträckning av det nu provisoriskt gällande exportförbudet, självklart under iakttagande av att den allmänna samfärdselns och den lojala handelns krav därvid icke åsidosättas.

Till viss ledning för utredningen torde kunna tjäna de förebilder som stå att hämta från åtskilliga europeiska länder, där mer eller mindre omfattande åtgärder på detta område redan vidtagits. Fasthållas måste att de anordningar, som kunna komma att föreslås, icke kräva en alltför vidlyftig organisatorisk apparat, liksom över huvud att kostnaderna för desamma i möjligaste mån kunna begränsas.

* * *

Blekinge.

BLEKINGE HEMBYGDSFÖRBUND höll den 28. juli sitt ordinarie årsmöte i Karlskrona under ordförandeskap av greve Axel Wachtmeister å Vambåsa. Av berättelsen för förbundets verksamhet under 1927 och 1928 framgår att den av förbundet påbörjade inventeringen av de fasta fornminnena fortgått inom Medelsta härad. Härvid har bland annat kartläggning av de större gravfälten vid Hjortahammar och Vambåsa utförts av kandidat A. Lönnberg, vilken jämväl på uppdrag av Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien påbörjat inventering i Listers härad. Anslag har tilldelats amanuens S. Svensson för fortsatt excerpering av äldre handlingar för belysande av det äldre dräktskicket inom landskapet och till amanuens G. Gustavsson för undersökning av äldre gårdstyper inom Medelsta härad. På initiativ av kommandör Björn Holmgren har förbundet, såsom förut omnämnts i denna tidskrift, igångsatt en inventering av landskapets flora i och för grundläggandet av ett herbarium blekingense.

Sedan något år tillbaka har inom förbundets styrelse diskuterats möjligheten att få till stånd en gemensam organisation för länets kultur- och naturminnesvård. I detta syfte borde ett samarbete åstadkommas mellan länets alla kulturella föreningar. Detta förutsätter emellertid någon form av gemensam organisation, vilken för samtliga dessa föreningar icke torde i ett slag

kunna genomföras. Det närmaste steget till dessa planers förverkligande syntes ligga i en sammanslagning av Blekinge museiförening och Blekinge hembygdsförbund. Dessa båda föreningars styrelser utsågo därför delegerade, för hembygdsförbundet greve A. Wachtmeister och folkskollärare Emil Pettersson, för museiföreningen tandläkare G. Södöö och adjunkt G. Wirde, vilka fingo i uppdrag att undersöka möjligheterna för en dylik sammanslagning och eventuellt upprätta ett förslag till stadgar. Delegerade ha fullgjort detta uppdrag och vid årsmötet förelåg ett förslag till preliminärt antagande. Förslaget till stadgar för en sammanslagning av organisationerna, vilket granskats av riksantikvarien, godkändes med några smärre ändringar preliminärt och förklarades vilande till nästa årsmöte, då beslutet skall konfirmeras under förut-sättning att museiföreningen fattar enahanda beslut. Av stadgeförslaget framgår bl. a. att Blekinge hembygds- och museiförbund, som det nya namnet på organisationen lyder, skall arbeta på tvenne sektioner, en för musei- och en för hembygdsvård samt att medlemmarna antingen kunna tillhöra båda sektionerna eller också endast en av dem.

Dalarna.

DALARNAS HEMBYGDSFÖRBUND höll sin årsstämma den 1. juli i Orsa under ordförandeskap av konstnären Gustaf Ankarcrona. Samtidigt invigdes Orsa-Skattunge hembygdsgård. Av berättelsen över förbundets verksamhet under 1927, som upplästes vid årsstämman, framgår bland annat att förbundets expedition och arkiv överflyttats till Dala fornsals nya fastighet vid Vasagatan i Falun. Ett förslag till sammanslagning av hembygdsförbundet och fornminnesföreningen har, sedan förbundets nämnd och föreningens styrelse blivit hörda, antagits av Dalarnas kulturminnesråd och har förslag till stadgar för Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbund överlämnats till resp. organisationer för att av dem var

för sig behandlas. En undersökning av och redogörelse för den textila slöjden och sockendräkten i Svärdsjö och Envikens socknar har av nämnden uppdragits åt fru Greta Hedlund, Storvik. Förbundets kommitté för fornminnesforskning har genom länets tidningar åter utlyst en pristävlan om uppteckning av folkminnen, ägnad jakt och djurfångst i Dalarna. Vidare har förbundet påbörjat en systematisk fotografering av folktyper i Dalarna, vilken utföres av herr Karl Lärka, Mora. Tillsammans med Nordiska Museet har förbundet biträtt Ore hembygdsförening vid besiktning av ett komplex av Norrboda by därstädes, som föreningen avser att rädda, samt uppgörande av förslag till detsammans konservering. På framställning av förbundet har länsstyrelsen fridlyst följande naturminnen: en trädformig en i Knutsbo, Grytnäs, två granar i Kårbo, Grytnäs, en knöltall i Grossbo, en pelargran i Hisvåla, en jättefura nära sjön Tåkern och en bordformig krypgran på Ramisberget, båda sistnämnda i Säfsnäs.

Gästrikland—Hälsingland.

GÄSTRIKE-HÄLSINGE HEMBYGDSFÖRBUND höll den 20. juni årsmöte i rådhus-salen i Hudiksvall under ordförandeskap av landshövding Sven Lübeck. Av styrelseberättelsen framgick bl. a. att den s. k. Karls-gården i Järvsö, vars kulturhistoriska värde är så stort för länet i dess helhet att det motiverar gårdens bevarande, inköpts för 8,000 kronor. Södra och västra hälsinglands-kretsen av förbundet har övertagit gården och skall svara för dess framtida underhåll. Den 7—17 juni 1927 var å Vesterbergs folkhögskola anordnad en instruktionskurs för fornminnesvård. De lotterimedel, som beviljats förbundet, uppgå till ett belopp av 137,000 kronor vilka fördelades på så sätt att 87,000 kronor tilldelades Hudiksvalls-kretsen för ordnandet av museibygnads-frågan i Hudiksvall. Av de återstående 50,000 kronorna erhöll Gästriklands kulturhistoriska förening 25,000 kronor samt södra

och västra Hälsinglandskretsen samma be-lopp.

Norrbotten.

NORRBOTTENS LÄNS HEMBYGDS-FÖRENING höll den 8. juni sitt årsmöte i Luleå, varvid lavdshövding Malm för sista gången presiderade. Av styrelseberättelsen framgick bland annat följande. Efter inten-dent Waldén, vilken lämnat sin anställning i föreningens tjänst, hade till hans efter-trädare utsetts teckningsläraren, amanuensen vid Konsthistoriska institutet vid Stock-holms högskola Gunnar Palm. Det före-ningen för budgetåret 1927—1928 beviljade statsanslaget till undersökningar rörande lapskt folkliv och lapskt språk har dispo-nerats i enlighet med av professor K. B. Wiklund och föreningen gemensamt upp-gjord plan, vilken även blivit av Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien godkänd. Fil. lic. B. Collinder har företagit språk-liga uppteckningar bland Kaalasvuoma-Talma och Rautasvuomalapparna. Kommi-nister H. Grundström har kompletterat det av lappmannen Anta Pivak dikterade mate-rialet för den planerade boken »Berättelser ur mitt och renarnas liv» samt därutöver fortsatt sina uppteckningar av lapska sägner m. m.

Skåne.

SKÅNES HEMBYGDSFÖRBUNDBILDAT. Som på annan plats omnämnts konstitueras vid samfundets årsmöte i Hälsingborg Skånes hembygdsförbund, vilket är avsett att utgöra en sammanslutning av på hembygdsvårdens område arbetande föreningar och institutioner i Skåne. Till interimstyrelse utsågos följande personer: konsul E. A. Borg, Ystad, bibliotekarie Gunnar Carlqvist, Lund, folkhögskolläraren, fil. lic. F. Hazelius, Åkarp, skriftställare Pehr Johnsson, Broby, rektor Ernst Larsson, Munka-Ljungby, domän-intendent Sven Linders, Staffanstorp, musei-intendet T. Mårtensson, Hälsingborg, samt redaktör J. Osterman, Simrishamn.

FÖRENINGEN FÖR FORNMINNES- OCH HEMBYGDSVÅRD I SYDÖSTRA SKÅNE höll den 22. juli sitt årsmöte under ordförandeskap av doktor J. Bring, Simrishamn. Av styrelseberättelsen framgår bland annat att föreningen gått i författning om utvidgandet av naturparken vid Stenshuvud. Anledningen härtill var att en del sällsynta växter funnos söder om det nu inhägnade området. Vidare har föreningen upptagit ett förslag från överstelöjtnant Holger Rosencrantz, Gärsnäs, om utgrävning av Gärsnäs gamla kyrka. På uppdrag av föreningen har amanuensen vid Nordiska Museet fil. kand. Sigfrid Svensson gjort undersökningar angående allmogedräkter i sydöstra Skåne.

ESLÖVS STADS- OCH HEMBYGDSMUSEUM, som på sin tid grundades av rektor O. Bobeck, har, sedan han avflyttat från orten, legat nere och utan vård. I samband med ombyggnaden i fjor av stadens rådhus, i vars källarvåning museet är inrymt, ha samlingarna undergått rengöring och renovering. Föremålen ha omordnats och katalogiserats, montrer ha anskaffats och lokaler utvidgats och förbättrats. Samlingarna omfatta cirka 950 nummer. Museet äges av staden, som utom lokalen anslår ett mindre årligt belopp till detsamma. Förestandare är civilingenjör Axel Cronquist.

Södermanland.

ÅKERS OCH LÄNNA HEMBYGDSFÖRENING BILDAD. Åkers och Länna hembygdsförening konstituerades vid sammanträde under juli månad. Följande personer valdes till styrelsemedlemmar: pastor Zetterquist, Länna, ordförande, folkskollärare Mann, Åker, sekreterare, ingenjör Engel, Åker, kassaförvaltare, kantor Broström, Länna, och fru von Stockenström, Berga.

Värmland.

DALBY HEMBYGDSFÖRENING BILDAD. Vid sammanträde i Branäs konstituerades den 5. augusti Dalby hembygdsförening. En interimstyrelse utsågs ock fick den följande sammansättning: kyrkoherde Alf Norbäck, nämndeman Olof Jansson, folkskollärare Ingvar Larsson, hemmansägare Markus Jakobsson, landstingsman E. Bäckström, hemmansägare Lars Nilsson, provinsialläkare Axel Johansson, folkskollärarna N. P. Häggström, Johannes Pettersson och Harry Gillstedt, kamrerare Erland Myrin, forstmästare Hj. Lundgren, kommunalnämndsordförande Anders Jönsson, kyrkovärd Jöns Dahlström och landstingsman Anders Pihlström.

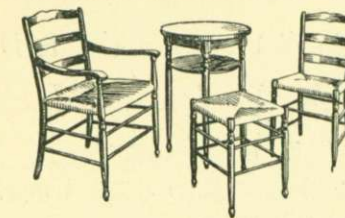
Västerbotten.

SKELLEFTEÅ FORNMINNESFÖRENING har i dagarna avslutat köpet av Per Lundmarks gamla gård i Kåge, uppförd 1726.

Västergötland.

EN HEMBYGDSFÖRENING I ASKIM har konstituerats under den gångna sommaren.

DEN SJÄTTE VÄSTSVENSKA HEMBYGDSKONFERENSEN ägde rum den 7. och 8. juli å Fristads folkhögskola. Museiintendent Albert Andersson, Varberg, inledde en överläggning om ämnet: »Vad bör göras för att åstadkomma bättre samarbete mellan västsvenska museer?». Vidare hölls föredrag av herr Klas Olofsson i Björksäter om »Linkulturen i forna dagar i Ås, Vedens och Gäsene härader» och av fil. lic. Åke Campbell, Fristad, om »Kulturlandskapet».

Gemlas

MÖBLER MED SJÖGRÄSSITSAR äro idealmöblerna för sommarvillor, verandor, hallar m. m.

BILLIGA / BEKVÄMA
HÅLLBARA

Begär katalog och prislista!
Alla slags möbler levereras

GEMLA FABRIKERS
AKTIEBOLAG
DIÖ

GAMLA ÅRGÅNGAR

av
TIDSKRIFT
FÖR

HEMBYGDSVÅRD

pris Kr. 8: — per årgång
för medlemmar Kr. 5: —

Första årgången utsåld.

Lösa häften för komplettering
i mån av tillgång Kr. 1:50.

Rekvisioner ställas till

SAMFUNDET FÖR
HEMBYGDSVÅRD

Grönegatan 14
LUND

För hembygdsvårdsfrämjande ändamål utdelar Samfundet för hembygdsvård

under 1928 till korporativa och enskilda medlemmar i samfundet en sammanlagd summa om högst 3.000 kronor. Beloppen utgå till korporativa medlemmar med högst 500 och till enskilda medlemmar med högst 300 kronor. Ansökningar, ställda till Styrelsen för Samfundet för hembygdsvård, Grönegatan 14, Lund, skola vara insända senast den 1. december 1928. Närmare upplysningar erhållas genom sekretariatet, Grönegatan 14, Lund.

STYRELSEN

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
BYGGNADSBYRÅN

Kungsgatan 74, Stockholm. Tel. Norr 10518

(Föreståndaren, Arkitekt Rolf Bolins bostad: Äppelviken / Tel. Å 1094)

Lämnar råd och anvisningar angående byggnadsfrågor till privata, egnahemsbolag, byggnadsnämnder och andra myndigheter, särskilt i mindre samhällen.

Ombesörjer utförande av ritningar till
egna hem, lantgårdar, prästgårdar m.m.

Alla råd och anvisningar lämnas i möjligaste mån kostnadsfritt. Ritningar till egna-hemsbyggnader utföras i enlighet med nedanstående taxa:

1-2 eldstäder Kr. 25: - vävritning + blåkopia

3-4 " " 35: - d:o d:o

5-6 " " 40: - d:o d:o

För ritning till enfamiljshus om mer än 4 rum + kök, flerfamiljshus om mer än 6 eldstäder eller till byggnad ej hänförlig till bostadshus bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

Rekvirera beställningsformulär och medsänd svarsporto.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

(Fil. lic. F. Hazelius' bostad: Åkarp. Tel. 73)

Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar och råd i alla frågor, som berör hembygdsvården.

Medsänd svarsporto!

AKTIEBOLAGET

SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS

BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSÅNSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280
HARDELL

BOSTADSBYGGANDE OCH HEMBYGDSVÅRD

AV

Stadsarkitekt SIGURD WESTHOLM

INNEHÅLL:

- I. Allmogehuset och villan.
- II. Vad har gjorts och vad kan göras för det lantliga byggnadssättets förbättring?

Pris Kr. 2:25

A.-B. GLEERUPSKA UNIVERSITETSBOKHANDELN, LUND

Erhålles i Eder bokhandel eller direkt från samfundets exp.

Grönegatan 14, LUND

INNEHÅLL:

SIGURD WESTHOLM: Förslaget till stadsbyggnadslag ur hembygdsvårdens synpunkt	105
SVEN T. KJELLBERG: Hembygds museernas uppgift	115
SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD:	
Samfundets årsmöte i Hälsingborg 28. juni—1. juli 1928 ...	99
LITTERATUR:	
BERTIL WALDÉN: <i>Gustaf Näsström: Det gamla Medevi</i>	125
MEDDELANDE:	
Kurs i kyrklig konst och konstvård i Örebro. Exportförbud för äldre kulturföremål. Blekinge. Dalarna. Gästrikland—Hälsingland. Norrbotten. Skåne. Södermanland. Värmland. Västerbotten. Västmanland	130

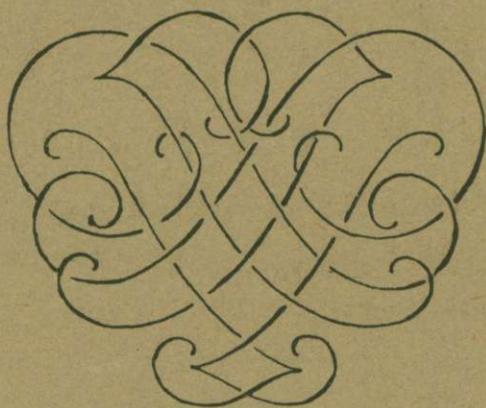
Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD utgives i 6 rikt illustrerade häften årligen, utgörande sammanlagt 25 till 30 ark i kvartformat (med 8 sidor i arket). Priset per årgång är 8 kronor. Prenumeration kan ske på posten, i bokhandeln eller hos expeditionen av *Tidskrift för hembygdsvård*, Grönegatan 14, Lund.

TIDSKRIFT

FÖR

HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av

Samsundet för Hembygdsvård

REDAKTÖR: FRITJOF HAZELIUS

ÄRGÅNG 9 FEMTE HÅFTET

1 9 2 8

K

Ther som tijn byssa
 bliffuit förwend/ så att hon intet råkar
 och dödar/ kan ihu henne til godo och
 bestond bringia/ om ihu utur en wassuslodh/
 rinnandes mot norr/ vidh solens uppgående
 låter wassnet löpa gienom byssepipan/
 lägiandes: Ikiut wester/ Ikiut öster/ Ikiut
 söder/ Ikiut norr/ så är hon botad.

Thet säkraste remedium är förwilt/ att
 ihu henne therefter medh skidne Patroner
 från Gyttopp laddar/ itth att tharmed
 faller till markene att thet wildebrådth/
 hwar på ihu siktar och skiuter.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGMÄSTARESKOLA PÅ HVILAN / ÅKARP

STATSUNDERSTÖDD LÄROANSTALT UNDER
 INSPEKTION AV K. SKOLÖVERSTYRELSEN

TREDJE LÄSÅRET 9 JANUARI—6 APRIL 1929

Byggnadslära med byggnadsritning.

Föreläsningar: Materiallära, konstruktionslära, statik, planlösning, yttre form-
 givning, inredningsarbeten, värme och ventilation, bostadshygien, kalkylation.

Praktiska övningar: Uppmätning, upprättande av förslag till byggnader,
 arbetsritningar, arbetsbeskrivningar, kostnadsberäkningar, avvägning
 och nivellering.

Svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård.

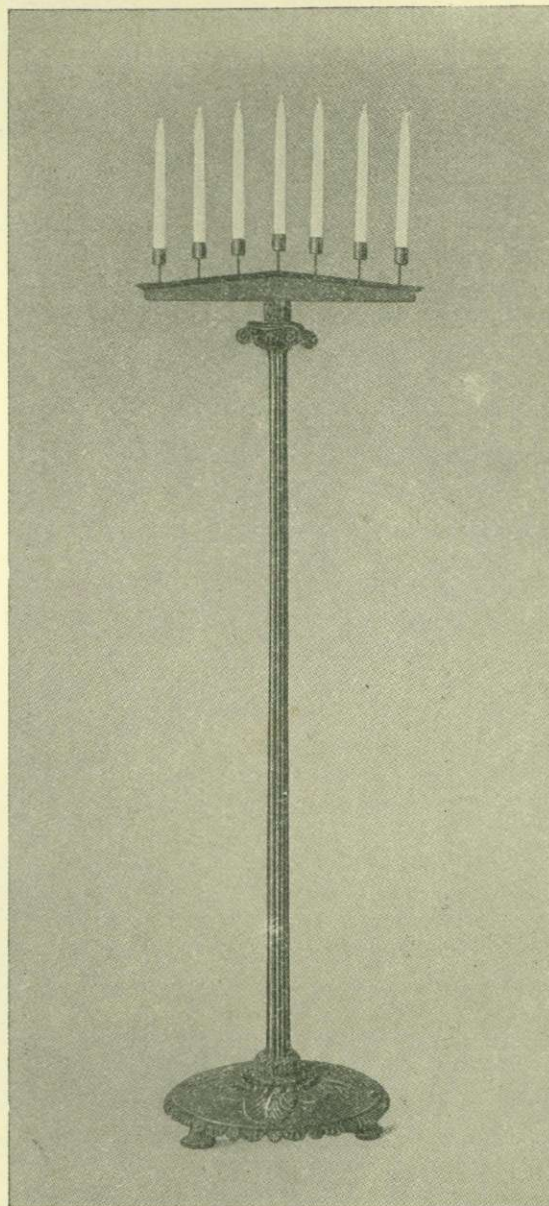
Matematik och fysik.

Svenska språket med affärsskrivning.

Bokföreläsning och yrkeslagstiftning.

Stipendier och studielån.

Närmare upplysningar genom skolans föreståndare FIL. LIC. FRITJOF HAZELIUS,
 Hasselagård, Åkarp.

KANDE- LABER

Komponerad
av
Arkitekt H. WADSJÖ

=
Höjd 1,8 m.
=

Levererad bl. a. till
KULLERSTADS KYRKA
och SKÖNS KAPELL

NÄFVEQVARN
BRUK

NÄFVEQVARN
GRUNDLAGT 1623

G U S T A F U P M A R K

FÖDD I STOCKHOLM D. 13 MARS 1875. DÖD I STOCKHOLM D. 3 OKT. 1928.

TILL GUSTAF UPMARKS MINNE

Av Amanuensen Gösta Berg, Stockholm

I NOM den svenska ämbetsmannakåren kan man måhända tydligare än annorstädes avläsa lagerföljden av de andliga strömningar, som i ständig skiftning avlösa varandra i ett lands kultur. Det kommer sig till icke ringa grad därav, att de män, som kallats till främsta ledare på olika arbetsfält, nära nog samtliga fostrats vid ett mycket begränsat antal läroanstalter, särskilt vid landets båda universitet. Oberoende av politiska inriktningar och vetenskapliga intressen ha de vid dessa blivit delaktiga av mera djupgående och praktiskt syftande livsåskådningar.

Vid åren kring sekelskiftet var det kraftigaste och mest karakteristiska intresset — framförallt vid det uppsvenska universitetet — »folkbildningsarbetet», djupt rotat i känslan av att kunskap och vetande ej finge bli självändamål utan krävde levandegörande för alla dem, som fått andra uppgifter i livet än att sitta över papperen och böckerna. På många olika vägar sökte redan studenten ta del i detta arbete och den mognade mannen bevarade merendels sin ungdoms intresse levande.

Utan tvekan var det av största vikt för Nordiska Museet, «svenska folkets egendom» och redan av Artur Hazelius tänkt som landets mest demokratiska institution, att till styresman få en man ur denna generation och med dessa intressen. Gustaf Upmarks fader — borttryckt liksom sin son av döden redan i sina mannaår — hade ägnat kraft och möda också åt menige mans bildning, och ingen kan neka till att sonen i sin mån bidragit att göra ungdomens bildningsentusiasm till verklighet.

Gustaf Upmark övertog som styresman ett museum, som för den stora allmänheten måste ha tett sig som ett »färdigt» museum — själv hade han som underordnad tjänsteman ägnat mycket arbete åt samlingarnas uppordnande. Ett museum blir emellertid aldrig »färdigt», ens som skådesamling betraktat, och det gällde därför för honom att se till, att sedan överskådlighet av vad som fanns var uppnådd, bot råddes för luckorna och bristerna. Själv inlade han därvid stor förtjänst

och gjorde det bl. a. genom initiativtagandet och ledandet av Samfundet Nordiska Museets Vänner möjligt för museet att kunna fylla uppgiften också av svenskt konstslöjdmuseum.

Men än viktigare har det varit att fullfölja tillvaratagandet av det arkivaliska material, utan vilket alla dessa föremål äro och förbliva tämligen värdelöst gods. Redan för museets skapare stod det klart att allt det, som ej kunde flyttas inom museets murar eller upp på Skansens höjder, måste beredas skydd genom bild och beskrivning. Men först under Upmarks cheftid kan man säga, att tid och krafter i större utsträckning kunnat disponeras för detta jättelika arbete. Under otaliga forskningsresor ute i landet har det blivit tjänstemännen — och bland dem ej minst Gustaf Upmark själv — möjligt att rädda minnet åt eftervärlden av bondgårdar och prästgårdar, slott och herrgårdar, av köpmanshus i städerna och gamla industriella verk, av möbler och dräkter, av arbetsmetoder och redskap, av forntro och folkliga sedvänjor. Särskilt i detta arbete var det som den bortgångne kom i nära beröring med Samfundets för hembygdsvård strävanden. Ända från samfundets stiftande var han också medlem av dess styrelse.

Jämsides härmed har Nordiska Museet blivit en forskningsinstitution av rang, och detta är icke minst Upmarks stora förtjänst som chef att ha kunnat hålla samman sitt museums organisation utan att förtrycka de skilda forskarindividualiteter, som knutits till denna.

Viktigast bland alla uppgifter, som syfta till Nordiska Museets ytterligare popularisering, har dock varit den livliga publikationsverksamhet, som utmärker särskilt det senaste decenniet. Redan samma år Gustaf Upmark blev styresman utgav han sitt nu klassiskt vordna arbete Möbler i avdelningen för de högre stånden (1913). Det var ett utförligt och välordnat bildverk, som anses i hög grad ha påverkat den allmänna smakriktningen och bidragit att göra svensk möbelarkitektur sundare. Själv minnes jag från en resa i somras, med vilken öm omsorg en möbelsnickare i en svensk småstad ur en gammal kista framtog ett noggrant inslaget exemplar av denna bok, för att så bättre kunna åskådliggöra vilken stilart och möbeltyp han åsyftade. Det tragiska är, att författaren ännu för ett år sedan gladde sig åt att snart få tid att planera en ny och rikare upplaga av den längesedan utgångna boken. Han skulle här ha medtagit också sådana föremål, som ej ingå i museets samlingar, men blivit uppmärksammade vid herrgårdsundersökningarna ute i landet. Detta blev honom emellertid lika litet förunnat som att få fullfölja ett annat arbete, han sedan decennier berett sig på: en översikt över svenskt silversmide, som skulle fullständiga hans för-

nämsta och tillika digraste verk, det om Guld- och silversmeder i Sverige 1520—1850, (1925).

I detta sammanhang bör också nämnas om det stora antal »gårdsbeskrivningar», som Upmark författade för verket Svenska slott och herresäten. De ha i viss mån kommit att utgöra stommen till vad vi över huvud veta om svenska herregårdsboningar.

Att vara Nordiska Museets chef är emellertid också att vara Skansens chef och som sådan blir han måhända mest känd av den stora allmänheten. Som sådan får han uppbära det mesta klandret, men kanske också någon gång njuta den största tillfredsställelsen. Under Gustaf Upmarks tid ha flera stora byggnadsföretag lyckligt genomförts i detta museum, som strävar att vara det svenska folkets nationella helgedom. Särskilt ett par av dem ha legat den nu bortgångne om hjärtat. Seglora kyrkas förflyttande från Västergötland och begynnandet av ett specifikt stockholmskt friluftsmuseum i och med återuppförandet där av Artur Hazelius' födelsehus. I sistnämnda fall framstod hans intresse som infödd stockholmare, eljest också kraftigt manifesterat i det hängivna arbete, han under mer än två decennier nedlagt som Samfundet S:t Eriks sekreterare och redaktör för dess värdefulla årsbok.

Men Upmark följde också med stort intresse allt, som gjordes för att till Skansen rädda byggnadsminnen från våra svenska bondebygder: Älvrosgårdens uppförande och nu sist sammanförandet av dalabyggnaderna till en sluten, dalsk gammelgård.

På Skansen var det Gustaf Upmark fick sluta sina dagar, uppe i den nyuppförda styresmannabostaden på höjden ovanom stora huvudingången. Det vilar en djup tragik över deras öde, som tvingas att avbryta sin gärning, när ännu tanken är levande och fruktsam, men Gustaf Upmark hade likväl hunnit mycket. Alla, som lärt känna honom, skola också minnas hans vänliga och goda hjälpsamhet, och många kunna säkert med mig instämma i en rad ur en av dödsrunorna: »Sorgen sträcker sig utöver hans egenskap av museiman och museichef. Den gäller också en flärdfri och sympatisk människa, en mistad vän».

VÅR SVENSKA DJURVÄRLD OCH DESS SKYDDANDE

Av Skriftställaren *Thor Högdahl*, Stockholm

VÅRT vidsträckta land med dess mångskiftande natur och väldiga obygdar har eller hade åtminstone för ej längesedan alla förutsättningar att äga ett rikt och ursprungligt djurliv. Ett sådant var också för handen ännu vid mitten av förra århundradet.

I norra och mellersta Sveriges skogstrakter fördes fortfarande en förbittrad kamp mot de stora rovdjuren, björn, varg och lodjur. De väldiga barrskogarna, vilka i stort sett kvarstodo på urskogsstadiet, hyste en rikedom av skogsfågel och annat villebråd, som lämnade gott byte icke blott åt jägaren utan även åt hans konkurrenter, rovdjuren och rovfåglarna. De talrika insjöarna och sankmarkerna samt de vidsträckta, obebodda skärgårdarna överflödade av alla slags simfåglar och vadare, och de naturliga lövskogarna och lundarna med deras gamla ihåliga träd och täta busksnår erbjödo idealiska boplatser för småfåglar av skilda arter.

Tilltagande odling och bebyggelse samt framför allt skogsbrukets kraftiga uppblomstring gjorde emellertid hastigt slut på detta naturtillstånd. — Att jaktvapnens utveckling även haft mycket att betyda härvidlag behöver knappast framhållas. — Vargarna försvunno, såsom man må hoppas, för alltid från bebyggda trakter och drogo sig upp emot fjällryggen. Björn och lodjur trängdes så småningom tillbaka till öde- markerna i norr. Två andra av den svenska däggdjursfaunans präktigaste och intressantaste representanter, bävern och vildrenen, blevo under 1860-talet fullständigt utrotade inom våra landamären. En hel del mera ömtåliga fågelarter, som för sin trevnad krävde oberörda naturförhållanden, började starkt avtaga i antal. Skogarnas viltrikedom hörde snart till det förgångna, sjösänkningar och myrutdikningar fördrevo vattenfåglarna från deras häckplatser, fågelsången tystnade i de för beteskultur uthuggna och upprädda lövängarna och lundarna.

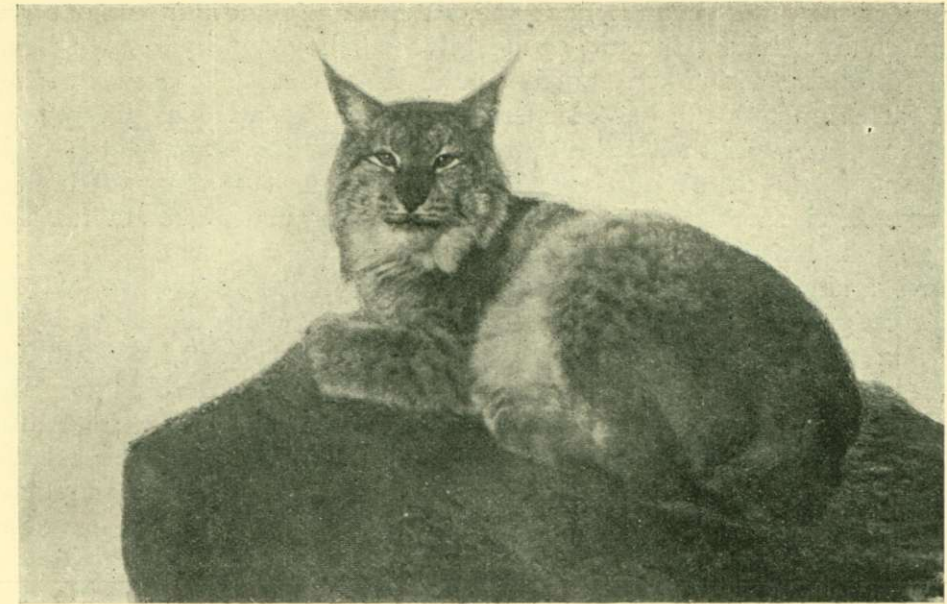
Visserligen ha vi i Sverige sedan långt tillbaka ägt lagar och författningar till reglerande av jakt och djurfångst, men jaktstadgan har i det

längsta endast befattat sig med det matnyttiga villebrådet, under det att hela den övriga delen av vår högre djurvärld lämnats utan varje skydd. Det var först i början av innevarande sekel, som man i samband med den moderna naturskyddsrelsens framträdande började få ögonen öppna för att ett lands vilda djurvärld är en dyrbar nationell egendom, som, i den mån det låter sig göra, bör bevaras i sin yppighet och formriktighet, och att det finns en hel del däggdjur och fåglar, som, utan att precis vara tjänliga till människoföda, förtjäna att skyddas, antingen på grund av den nytta de i annat avseende göra människan i hennes hushållning, eller för sin sällsynthets skull eller sitt värde i vetenskapligt eller estetiskt hänseende.

Då det blev fråga om vilka djurarter som kunde anses särskilt värda att tagas om hand av naturskyddet, tvekade man icke att i främsta rummet nämna björnen, lodjuret och kronhjorten. Med rätta framhölls det såsom en hederssak för vårt folk att söka förhindra, att dessa den svenska faunans stoltaste klenoder komma att dela bäverns och vildrenens öde.

Björnen träffades ännu vid mitten av 1800-talet jämförelsevis allmänt i de flesta större skogstrakter i mellersta och norra Sverige, från Värmland och södra Dalarna och norr ut, kustlanden dock undantagna. Genom skogarnas uthuggning och ökad förföljelse har han efter hand trängts tillbaka från sina egentliga hemvist till de mera oberörda fjälltrakterna. Strövande exemplar förekomma ännu någon gång inom de nordligaste dalasocknarna. Fasta ståndorter för björn finnas dock numera först så långt norr ut som i Hede socken i Härjedalen, i och omkring Sonfjällets nationalpark, samt vidare inom Frostvikens socken i nordvästra Jämtland och angränsande trakter av Tåsjö socken i Ångermanland och Dorotea socken i Västerbotten. Sammanlagt torde stammen inom dessa våra sydligaste björntrakter dock icke uppgå till mera än några få tiotal djur. Bortsett från Dorotea-förekomsten, finnes inom hela Västerbottens län endast ett fast tillhåll för björn, nämligen omkring Ammarnäs kapell i Sorsele socken, där en liten stam håller sig kvar. I det inre av Norrbottens län — från kustlandet har han där liksom i Västerbotten längesedan försvunnit — träffas björnen i fast stånd inom några avsides belägna lappmarkstrakter, såsom i och omkring Stora Sjöfallets nationalpark samt på några andra ställen inom Arjeplogs, Gellivare, Jokkmokks och Jukkasjärvi socknar. Hela björnstammen i Norrbotten torde emellertid knappast vara större än den sydligare inom Västerbotten—Jämtland—Härjedalen—Ångermanland.

Lodjurets avtagande inom landet har fortgått i ännu hastigare tempo

Lodjur på Skansen i Stockholm.

A. Behm foto.

än björnens. Medan det vid 1800-talets mitt förekom tämligen allmänt i de flesta skogiga trakter, talrikast inom Svealand och de nordligaste landskapen av Götaland, är det nu liksom björnen undanträngt till nordgränsen för sitt naturliga utbredningsområde och träffas mera regelbundet endast inom de fyra nordligaste länen, företrädesvis Jämtlands och Västerbottens. Även där blir det emellertid år ifrån år allt sällsyntare.

Sista återstoden av vår svenska kronhjortstam för en ganska osäker tillvaro i skogarna på några skånska gods, där den ej är gärna sedd på grund av den skadegörelse högdjuren göra på ungsbogen och där den hittills beskattats under två månader av året. Hela stammen beräknades 1914 till endast omkring 100 djur och torde sedan dess ytterligare ha nedgått i antal.

Två av våra värdefullaste pälsbärande djur, skogsmården och fjällräven, ha genom överdriven jakt blivit så starkt decimerade, att man på sistone sett sig föranlåten att fridlysa dem tills vidare, mårderna dock endast inom vissa län.

För övrigt får man i våra dagar vara beredd på nästan vilka överraskningar som helst vad beträffar hotade djurarter. Ingen hade väl

ännu för några år sedan kunnat ana, att ett så allmänt djur som ekorren inom en överskådlig framtid skulle bliva i behov av skydd. Den hejd-lösa förföljelse, för vilken ekorren under de senaste 4—5 åren varit utsatt för skinnets skull, har emellertid fört med sig, att den lilla trevliga gnagaren, som förr med sitt muntra väsen skänkte liv snart sagt åt varje skogsbacke, nu är så gott som försvunnen från stora delar av landet.

Övergå vi så till fåglarna, riktas uppmärksamheten i första rummet på aristokraterna bland dessa, rovfåglarna.

Den ända in i vår tid gängse föreställningen om rovfåglarna såsom blodtörstiga skadedjur, vilka borde förföljas och utrotas med användande av alla medel, har dess bättre fått vika för en riktigare uppfattning. Dels har man fått ögonen öppna för den nytta, en del rovfåglar, särskilt ugglorna, vråkarna och tornfalken göra genom att hålla efter råttor och sorkar, dels har man kommit till insikt om att rovfåglarna i allmänhet spela en ingalunda oviktig roll såsom djurvärldens sundhetspolis och tränare, i det de i första hand bemäktiga sig sjuka, skadade eller svagt utvecklade individer bland de andra djuren samt hos dessa väcka och vidmakthålla den vaksamhet och självbevarelsedrift, utan vilka de skulle gå under i kampen för tillvaron.

Ingen torde heller vilja förneka, att rovfåglarna, oavsett den nytta eller skada de kunna göra, förtjäna skyddas för sin egen skull. De äro onekligen de vackraste och mest fulländade av alla fåglar, och deras ståtliga uppträdande och höga, sirliga flykt göra, att de framför andra befordrade varelser bliva till prydnad för det landskap de tillhöra.

Härtill kommer, att flera rovfågelarter under senare tider starkt avtagit i antal.

Våra båda örnarter, kungsörnen och havsörnen, hava genom kulturrens landvinningar och hänsynslös förföljelse blivit så undanträngda och decimerade, att stammen av vardera numera kan räknas endast i några få tiotal häckande par. Den förstnämnda träffas så gott som uteslutande i skogarna närmast fjällen, den sistnämnda i de östra skärgårdarna samt vid några av våra stora insjöar. Jaktfalken är en alltför sällsynt och vacker fågel för att oantastad få bygga i de fjälltrakter, där han ännu lever kvar, och även pilgrimsfalken fördrives från den ena gamla häckplatsen efter den andra. Gladan, som ännu för en mansålder sedan var en ganska vanlig förekomst i södra och mellersta Sverige, har på senare tider så starkt avtagit i antal, att hon numera måste betecknas såsom en av våra allra sällsyntaste rovfåglar. Bruna kärrhöken har lidit stort avbräck genom sjösänkningarna och är i våra dagar bofast endast på några få lämpliga lokaler i de sydligare delarna

Kronhjortar i bokskog.

av landet. Fiskgjusen har åtminstone i vissa trakter avtagit i betänklighetsgrad, sedan man börjat tillgodogöra sig de gamla torrfuror, i vilka han med förkärlek bygger sitt näste. Den sällsyntaste bland våra ugglearter, tornugglan, har blivit så fåtalig inom sitt utbredningsområde, södra Skåne, att hennes roll som svensk häckfågel när som helst kan vara utspelad o. s. v.

Även inom andra ordningar än rovfåglarnas finnas emellertid sällsynta eller ömtåliga arter, som kräva skydd för sitt fortbestånd. Bland skärrfåglarna ha vi sålunda den praktfullt färgade blåkråkan, som ännu för en mansålder sedan icke var särskilt ovanlig inom landets sydligare delar, men som nu träffas endast på några få lokaler, företrädesvis i Skåne, den vackra, hjälmprydda härfågeln, som förr häckade litet varstades inom ekskogsregionen, men som i våra dagar blivit om möjligt ännu sällsyntare än blåkråkan, samt den lilla, färgskimrande kungsfiskaren, som bygger i strandbräddarna vid några sydsvenska vattendrag och kanske skulle kunna utbreda sig, om blott människorna ville lämna honom i fred.

En av våra kråkfåglar, den gamle fabel- och sagohjälten korpen, får icke heller glömmas i detta sammanhang. Förr jämförelsevis allmän i

de flesta trakter, har han under de senare decennierna blivit mycket sällsynt i hela landet, med undantag av vissa lappmarkstrakter samt några ställen i Bohuslän och Småland samt på Gotland.

Vad småfåglarna beträffar äro de ju i allmänhet icke utsatta för någon förföljelse i vårt land, men detta bör icke utgöra anledning till att lämna dem utan skydd.

Det moderna jordbruket med ty åtföljande mossodlingar och torrläggningar av sankmarker har verkat förödande särskilt på vadarefaunan.

Så är det bl. a. ett sorgligt faktum att vita storken håller på att försvinna från de trakter av Skåne och södra Halland, där han hittills till människans glädje och ögonfägnad byggt vid gårdarna. Svarta storken, som i motsats till den nyssnämnda är en skygg vildmarksfågel, var fordom icke alltför sällsynt i våra sydligare skogstrakter. Under de senaste mansåldrarna har han emellertid hastigt avtagit och kan nu anses i det närmaste utrotad som svensk häckfågel.

Vidare ha vi rördrommen, de täta vasskogarnas enslige bebyggare, vars bölande läte förr i tiden ljöd från många vassrika sjöar och vikar i våra sydligare provinser men som numera högst sällan låter tala om sig, rödspoven eller långnäbban, som i våra dagar, så vitt man vet, förekommer häckande endast vid ett par öländska träsk och på ett ställe i Skåne, samt tranan, som, i samma mån odlingen skrider framåt, blivit allt sällsyntare som häckfågel i södra och mellersta Sverige. Vad den vackra och intressanta skärfläckan beträffar, fingo vi bevittna huru hon omkring sekelskiftet försvann från sin sista häckplats i Sverige, Ölands södra udde, för att icke vidare återkomma.

Bland svenska simfåglar, som äro särskilt värda att tagas om hand av naturskyddet, må i främsta rummet nämnas svanarna, i all synnerhet sångsvanen, som på några få årtionden försvunnit från större delen av sitt häckningsområde, de stora lappländska myrarna, samt grågåsen, som förr haft ganska stor utbredning inom landet men i våra dagar träffas i ringa antal endast inom några mycket begränsade skärgårdsområden vid ostkusten samt på ett ställe i Skåne. Vidare ha vi lunnefågeln, som är att betrakta närmast som en relik från postglacial tid, där han ännu häckar i ett par små kolonier bland Bohusläns Väderöar, samt sillgrisslan, som har sin enda svenska häckplats på Stora Karlsö vid Gotland. Sällsynta och på grund därav i behov av skydd äro även en del måsfåglar, såsom dvärgmåsen, under senare år anträffad mera regelbundet endast på ett ställe på Öland, småtärnan, som häckar fåtaligt i sydligaste Skåne samt på Gotland och Öland, svarta tärnan, som numera är känd endast från nyssnämnda öar, skrântärnan, som

Ung havsörn nyss utflugen ur boet.

Thor Högdahl foto.

häckar i några få kolonier utmed en del av vår ostkust, kentska tärnan, en nykomling inom vår fauna, som för icke längesedan invandrat till holmen Måkläppen utanför Falsterbo, samt vanliga lubben, vilken alls ej är så allmän som namnet antyder.

Efter denna översikt över de mest hotade djurgrupperna och arterna vilja vi se till vad som under senare tider på lagstiftningens väg åtgjorts för skyddande av vårt ursprungliga djurliv.

Den första åtgärden i nämnda riktning betecknas av den 1905 utfärdade, sedermera vid ett par tillfällen reviderade kungörelsen angående skydd åt för lantbruket nyttiga fåglar. Genom denna förordning, som ursprungligen grundar sig på en internationell överenskommelse, blevo några av våra nyttigaste uggelarter, alla hackspettar, kungsfiskare, blåkråka, härfågel, nattskärra och tornsvala, de flesta insektätande småfåglar samt dessutom storkarna och en hel del smärre vadarefåglar fridlysta under tiden 1 mars—15 sept.

De år 1907 tillkallade sakkunniga för utredning av naturskyddsfrågan föreslogo i sitt utlåtande åtgärder till skyddande av björn och lodjur

samt en del av utrotning hotade fågelarter. Dessa förslag kommo också delvis till genomförande i och med de på särskilt sakkunnigbetänkande grundade jaktförfattningarna av 1912. Sålunda avskaffades den dittills gällande rätten att jaga björn även på annans jaktområde, varjämte företogs sådan ändring i bestämmelserna om kronans jakträtt, att björnen blev praktiskt taget fridlyst på kronomark. Samtidigt borttogos skottpremierna av statsmedel för dödande av lodjur. — Skottpenningarna för björn hade redan avskaffats genom riksdagsbeslut av 1893. — De ovan omnämnda s. k. smärre vadarna, som blivit skyddade genom kungörelsen om för lantbruket nyttiga fåglar, överflyttades till jaktstadgan, där de erhöll samma fridlysning som änderna. Grågåsen, gravanden, lunnefågeln m. fl. dittills icke skyddade fågelarter blevo fridlysta genom jaktstadgan o. s. v.

Emellertid uppstodo alltjämt nya skyddsfrågor. Då det visade sig, att det skydd, som beretts björnen och lodjuret, icke var till fyllest, ingåvos dels av Svenska Naturskyddsföreningen, dels av Svenska Jägareförbundet framställningar om ytterligare åtgärder till bevarande av dessa djurarter. Ett annat spørsmål, som mer och mer trädde i förgrunden, var det om skydd åt rovfåglarna, varom förslag väcktes i motion vid 1916 års riksdag. Denna motion, som särskilt vände sig mot den förödande och blint verkande rovfågelfångsten med sax samt mot den okontrollerade utbetalningen av skottpremier för dödade rovfåglar, gav i sin tur anledning till en grundlig och långvarig sakkunnigutredning, som så småningom kom att omfatta en mängd olika jakt- och fågelskyddsfrågor.

I avvaktan på utredningen av rovfågelfrågan blevo fem av de mest hotade arterna, kungsörn och havsörn, glada, brun kärrhök och blå kärrhök, fridlysta under vissa år.

1919 avgåvo sakkunniga ett första utlåtande, som bl. a. föranledde inskränkning av rovfågelfångsten med sax samt av en del andra förödande och mindre humana jakt- och fångstmetoder. Det stora huvudbetänkandet, som av flera anledningar lät vänta på sig ända till 1922, innehöll en hel del betydelsefulla förslag till djurlivets skyddande. Bl. a. föreslogs sammanslagning av jaktstadgan och kungörelsen om för lantbruket nyttiga fåglar till en gemensam stadga, varigenom enligt de sakkunnigas mening borde vinnas större överskådlighet och bättre garanti för bestämmelsernas efterlevnad.

Under nära sex år var betänkandet föremål för bearbetning av olika myndigheter. Först vid riksdagen 1927 fattades beslut angående de föreslagna ändringarna i jaktlagen, och i november samma år utfärdades

Korper matar sina ungar.

Folke Persson foto.

författningar rörande sådana frågor, som falla inom k. maj:ts administrativa lagstiftning.

Här må i korthet redogöras för de ur naturskyddssynpunkt viktigaste av de nya bestämmelserna.

Genom den »stadga om jakt och fridlysning av vissa djurslag», som i överensstämmelse med jaktsakkunnigas förslag trätt i stället för den gamla jaktstadgan och fågelskyddskungörelsen, har all jakt och fångst av björn och lodjur blivit förbjuden på kronomark, varjämte lodjuret genom särskild kungörelse tills vidare fridlysts även på enskild mark. För att förekomma att förbudet kringgås stadgas vidare i en särskild paragraf av jaktlagen, att björn och lodjur, som dödas eller fångas, icke får behållas av skytten eller fångstmannen utan skall tillfalla kronan. Till skydd mot skadegörelse av björn eller lo är det emellertid tillåtet att, även annorledes än i nödvärn, efter tillåtelse av länsstyrelsen döda sådana djur, då de anfallit människor eller husdjur. Slutligen har tillkommit en bestämmelse därom att ersättning av statsmedel skall utgå för tamdjur, som bevisligen blivit rivet av björn eller lo på kronans mark.

Jakttiden för kronhjort, som förut varit satt till 1 okt.—30 nov., har

Pilgrimsfalk vid boet.
Folke Persson foto.

inskränkts till november månad. Det av jaktsakkunniga väckta förslaget om inrättande av en reservation för kronhjort inom någon därför lämplig kronopark i södra Sverige har däremot icke föranlett någon åtgärd.

Såsom redan i förbigående omtalats, har fjällräven tills vidare blivit fridlyst året om i hela riket och skogsmården inom Värmlands, Väster- norrlands, Västerbottens och Norrbottens län.

För ekorre stadgas fridlysning inom hela riket tillsvidare fr. o. m. den 1 mars t. o. m. den 30 november, dock att förbudet icke må utgöra hinder för dödande av ekorre i gård, trädgård, fruktträdsplantering och parkanläggning.

Att svan blivit fridlyst året om inom hela landet bör hälsas med odelad tillfredsställelse, då en sådan fridlysning torde vara medlet dels till att förhindra sångsvanens tillbakagång som svensk häckfågel, dels till att möjliggöra knölsvanens vidare spridning inom landet.

Bland jaktbara fåglar har bl. a. även upptagits ringduva och skogsduva, för vilka fridlysning stadgats fr. o. m. den 1 januari t. o. m. den 31 juli. Särskilt vad beträffar den sistnämnda, som på senare tider avtagit, i samma mån som de gamla lövskogarna med deras ihåliga träd försvunnit, synes fridlysningen väl befogad.

Svanflock på sjön Tåkern.
Sten Bergman foto.

Skyddsbestämmelserna för icke jaktbara fåglar ha fått sin plats i stadgans § 3. I moment 1 av denna paragraf stadgas fridlysning under hela året för tolv stycken av vår faunas sällsyntaste fåglar, nämligen sommargylling, blåkråka, härfågel, kungsfiskare, glada, brun kärrhök och blå kärrhök, skärfläcka, lunnefågel, vit stork, svart stork och rördrom.

Beträffande örn och berguv gäller, att de icke under någon tid av året få jagas, fångas eller dödas på kronans mark utan k. mjts tillstånd.

I paragrafens 2:a moment heter det:

»Fåglar, som ej äro fridlysta enligt 1 §» (d. v. s. jaktbara fåglar) »eller 1 mom. av denna paragraf, må under tiden fr. o. m. den 1 mars t. o. m. den 31 augusti icke jagas, fångas eller dödas, dock att detta förbud icke gäller följande fåglar, nämligen kråka, korp, kaja, råka, skata, gråsparv, pilfink, berguv i annat fall än varom i 1 mom. förmäles, stenfalk, duvhök, sparvhök, sothöna, skarv (ålkråka), gråtrut, havstrut, lom och skäggdopping.»

Härmed har på sätt och vis uppfyllts det av naturvänner länge närda önskemålet om fred under häckningstiden för hela vår fågelvärd, eller åtminstone för alla fågelarter, som icke anses avgjort skadliga för människans hushållning.

Skyddade 1 mars—31 augusti äro sålunda alla ugglor, med undantag av berguven (på enskild mark), örnarna (som till yttermera visso blivit totalskyddade intill utgången av 1930), alla vråkar, fiskgjuse och samtliga falkarter utom stenfalken, vidare alla hackspettar samt gök, nattskärra och tornsvala, alla tättingar, med undantag endast av de ovan uppräknade kråkfåglarna samt gråsparven och pilfinken, en del bland jaktbart villebråd icke upptagna vadare, såsom tranan, hägern, de sällsynta långnäbbarna m. fl. samt bland simfåglarna alla måsartade fåglar utom de ovannämnda båda trutarterna samt en del doppingarter.

Vad beträffar listan över fortfarande fredlösa fågelarter kan den helt visst bli föremål för något olika meningar. Framför allt måste man beklaga, att den i utdöende stadda korpen blivit uppförd på densamma. Att stenfalken är en svår fiende till småfåglarna kan visserligen ej bestridas. Men han livnär sig även av sorkar och lemlar, och för undvikande av misstag hade det utan tvivel varit lämpligast om han blivit inbegripen i det skydd som kommit övriga falkarter till del.

Fridlysningarna kompletteras givetvis av förbud mot att taga eller förstöra de fridlysta fågelarternas bon och ägg.

Till skydd mot skadegörelse särskilt av fröätande fåglar stadgas, att fridlysta fåglar dödas, »då sådant erfordras för att förekomma avsevärd skada i trädgårdar eller å planterade eller sådda fält,» samt att fågelbon, »som blivit byggda i eller på byggnad eller i gård och därigenom förorsaka olägenhet eller skada,» ävenledes saklöst må förstöras. Dessutom kan genom länsstyrelsen eller, då det gäller kronomark, genom domänstyrelsen tillstånd erhållas att även under förbjuden tid döda fridlysta fåglar, om det visat sig att sådana inom någon trakt förorsaka mera avsevärd skadegörelse eller äro till hinder för andra fågelarters utveckling.

Slutligen stadgas undantag från fridlysningsbestämmelserna även för idkande av vetenskapliga studier eller samlareverksamhet.

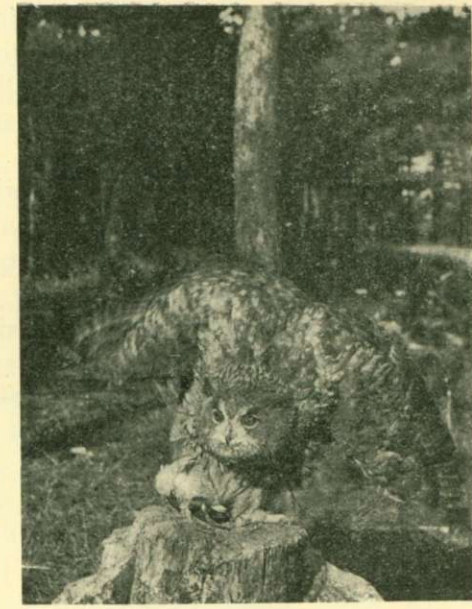
Av stor betydelse äro de nya bestämmelserna angående skottpremier för dödande av rovdjur och rovfåglar.

Det har förut stått fritt för såväl korporationer som enskilda att utfärda skottpenningar för snart sagt vilka icke fridlysta djur och fåglar som helst, och särskilt rovfågelpremieringen har bedrivits på ett sätt, som lämnat mycket övrigt att önska. De personer ute i bygderna, som haft förtroendet att utbetala skottpenningar, ha nämligen sällan ägt tillräckliga kunskaper och omdömesförmåga för att kunna skilja de premiegilla rovfåglarna från andra mer eller mindre närstående arter, och följden härav har blivit, att icke obetydliga summor årligen utbetalts

Blå kärrhök nyss utflugen ur boet.

Erik Rosenberg foto.

Berguv i försvarsställning.

Axel Lundin foto.

för jaktvården skadliga utan även av bevisligen oskadliga eller nyttiga fåglar.

Enligt den nya stadgan få skottpremier utan vidare utfästas endast för dödande av varg, järv, säl, vanlig räva, grävling, vildkanin, duvhök, sparvhök, havstrut, kråka, kaja, råka och gråsparv. Vill någon genom skottpremier uppmuntra till förföljelse av andra djurarter, måste saken först underställas länsstyrelsens och vetenskapsakademiens prövning. Dessutom föreskrives att utbetalning av skottpenningar icke får äga rum, så vida icke dödat djur eller del därav granskats av därtill av länsstyrelsen särskilt utsedd sakkunnig person.

Av det föregående torde framgå, att de nya författningarna uppfylla åtskilliga av de önskemål, som uppställts från naturskyddshåll. Läger man härtill, att en del sällsynta fåglar under senare tider med stöd av av naturskyddslagen blivit generellt fridlysta inom vissa län, måste man säga, att det numera är ganska väl sörjt för vårt lands högre djurvärld vad beträffar skyddandet av arterna såsom sådana.

Det verksamaste sättet att skydda högre djur från utrotning är

emellertid i de flesta fall icke fridlysning av arten utan skyddande av hela områden, inom vilka naturen så vitt möjligt, lämnas orörd, och där respektive djurarter sålunda finna nödiga betingelser för sin trevnad och förökning. — Det vill med andra ord säga bildandet av nationalparker och fågelskyddsområden.

Vid avskiljandet av nationalparker har man emellertid hittills endast undantagsvis tagit särskild hänsyn till skyddande, och de fågelreservat, som hittills kommit till stånd, äro varken tillräckligt många eller stora för att motsvara behovet.

Att fågelskyddsområdena ha sin största betydelse, då det gäller bevarandet av kolonivis häckande sjöfåglar, behöver knappast framhållas.

Som exempel på mera kända sådana områden må här nämnas Stora Karlsö väster om Gotland, vårt enda svenska fågelberg, där, såsom förut nämnts, sillgrisslan har sin enda häckplats inom landet och som sedan snart femtio år tillbaka står under Karlsöklubbens hägn, Måkläppen, den lilla fågelholmen utanför Falsterbo, sedan 1899 skyddad genom en för ändamålet bildad förening, den staten tillhöriga Ölands södra udde, känd såsom norra Europas mest besökta anhaltsstation för flyttfåglar, Källskären utanför Oxelösund, där det bl. a. finns en större koloni skräntärnor och där den s. k. Källskärsklubben under en lång följd av år utövat ett särdeles berömvärdt fågelskydd, Yxstads strand vid Tåkern, fåglarnas sjö framför andra, samt den berömda Hjälsstaviken vid Ekolsund i Mälaren, där bl. a. knölsvanen häckar i stort antal.

Inalles finnes för närvarande ett tjugotal smärre fågelreservat, av vilka de flesta äro belägna vid ostkusten och skyddas genom särskilda kungörelser om förbud mot all jakt på fågel med undantag av rovfåglar, korp, kråka och havstrut.

Bland ännu ouppfyllda önskemål i avseende på skyddsområden bör särskilt framhållas bildandet av ett större sådant för sjöfåglar inom Stockholms yttre skärgård, avskiljandet av en nationalpark enkom för skyddande av de lappländska ödemarkernas, speciellt myrarnas fågelliv, exempelvis den s. k. Sjallujamyren, väster om järnvägslinjerna Porjus—Gällivare och Gällivare—Riksgränsen samt åstadkommande av ett reservat till skydd åt de öländska mossarnas säregna fågelliv.

Nu är det emellertid så att det stora flertalet av de fågelarter, vi söka skydda genom fridlysning eller bildande av reservationer, utgöres av flyttfåglar, som om vintern uppehålla sig i andra länder, där de ofta utsättas för ivrig förföljelse. Så har särskilt visat sig vara fallet med våra simfåglar, svanar, dykänder och andra, vilka vintertid skjutas och fångas i tusental vid de södra kusterna av Östersjön och Nordsjön. För att råda bot

mot detta nedslående förhållande har emellertid på svenskt initiativ öppnats internationella underhandlingar i syfte att om möjligt åstadkomma bättre överensstämmelse mellan fridlysningstiderna i de länder, som beröras av frågan.

Om fågelskyddet — liksom naturskyddet över huvud taget — gäller för övrigt, att fridlysningar och andra skyddsbestämmelser bliva till verklig nytta, först då de stödjas av en utbredd opinion och av intresse och förståelse från allmänhetens sida. Därför kräves framför allt upplysning, och att meddela sådan bör bli en uppgift först och främst för skolan men även för föreningar, som arbeta i naturskyddets och hembygdsvårdens tjänst.

Hos de unga måste inplantas respekt för och kärlek till hembygdens djurliv, och ingen bör få vara okunnig om vad lagar och författningar ha att säga beträffande dess skyddande.

Vidare böra kommunala myndigheter och enskilda jordägare intresseras för utövande av aktivt fågelskydd genom att på sådana ställen, där naturliga förutsättningar för ett rikare fågelliv saknas, låta uppsetta häckholkar och anlägga s. k. fågelskyddsplanteringar.

De förvånande resultat i fråga om fågelskydd, som uppnåtts i omgivningarna kring en del skånska städer, särskilt Malmö, Hälsingborg och Kristianstad, utgöra ett levande bevis för att kulturen icke alltid måste vara fiende till det vilda djurlivet. Får utvecklingen fortgå i samma riktning som hittills, synes det tvärt om ganska sannolikt att städerna komma att bliva ett slags plantskolor, från vilka intresset för djurlivets skyddande skall sprida sig till kringliggande landsbygd.

L I T T E R A T U R

Nya häften i Sveriges kyrkor.

STORKYRKANS i Stockholm beskrivning föreligger i och med ett tredje i år utkommet häfte avslutad. Bandet omfattar 609 sidor text med omkr. 350 ill. jämte förteckningar på källor och äldre avbildningar. Dessutom 17 planscher; Orts-, person- och sakregister samt sammanfattningar på tyska och engelska. De stads- och byggnadshistoriska häftena äro i denna tidskrift omnämnda 1927, hfta 2 och 3. Även om byggnadshäftet ur baltisk nordisk synpunkt är mest givande, med en mängd framburna och lösta problem så talar det senaste häftet om att ingen kyrka i hela området kan uppvisa en sådan rikedom på konstminnen från medeltidens slut och nyare tid. Höjdpunkterna för dessa skeden äro vårt nationalmonument och Silveraltaret. Det förras placering bereder svårighet och hade ej Storkyrkans sköna östfasad så ingått i Stockholms utsikter ända ut mot Djurgårdsbron, borde det vara en nationell gård att återuppföra gamla S:t Eriks kor — altarets omgång — det välvda rummet för Sten Stures S:t Görans, vårt verkliga nationalmonument. Förutom denna S:t Görans altars prydnad känner kyrkans huvudbeskrivare, Prof. Johnny Roosval, trenne altarskåp beställda för Storkyrkan och sedermera överlämnade till landskyrkor. Högaltarets forna bildskåp från 1468 har, förutom i målningarna av tidens mest uppskattade mästare i området, sitt stora värde i återgivandet av de större altartisternas femton Patroner. Vårfrukorets sköna altarskåp,

även det daterat, (1514), tillhör ett annat konstområde, som då kom på modet, det nederländska, och tillhör det finaste i skulpturväg man där kunde få: Jan Borman i Bryssel. Axel Oxenstierna förvärfvade det sedermera till sin kyrka i Jäder. Det tredje skåpet, som kom till Boglösa, var beställt för Helga lekamens altare i Storkyrkan och är — enligt arkivalier — av Bertil Målare i Stockholm omkr. 1475. Allas dateringar och mästare äro sällsynt klara. Dessutom finnas två medeltida större krucifix bevarade undan bildstormarna och giva, jämte altarskåpen, den stora »sjustaken» samt trenne figurbroderier, en bild av ett konstbestånd, som väl måste anses som det främsta i riket i den utgående medeltiden.

S:t Görans står som ett tack för vår skönaste seger och Silveraltaret för vår ärofullaste fred, skänkt som det blev (1652—1654) testamentariskt av den begåvade underhandlaren i Osnabrück och Münster J. Adler-Salvius. Det ombesörjdes av de två silverexperterna, hans änka, maka i ett föregående gifte till den framstående guldsmeden Lorentz Hartman, samt Eustachius Erdmüller i Hamburg. Figurernas mästare var »en konstrik bildhuggare, vars make icke finns i Europa»; namnet är tyvärr ännu okänt. Svenskarna ha infattat klenoden i ett kosteligt silverbeslaget skåp med flyglar och rika sniderier. Just i dessa dagar återställes det till fullt i sin gyllene yttre prakt, och på den kallt avputsade tvärväggen, där ögat fordom fick skåda in i koromgången, avprovas en draperimålning i karolinsk stil med förbluffande färgverkan. 1600-talet går

även i övrigt i de storartade donationernas tecken; silvret med tolv föremål, beskrivet av Upmark, och textilen från denna tid, är rikare här än i någon svensk kyrka, enligt dess beskre: Agnes Branting.

I samband med donationerna tillkommo ofta praktfulla epitafier. Även ett 50-tal vapensköldar bland dem den Tessinska funnos upphängda i kyrkan, men överlämnades omkr. 1825 såsom vedbrand åt kyrkobetjäningen. Epitafierna däremot bilda en ståtlig serie i omvänd proportion till gravarnas uppbyggnad, från broskornamentik 1631, barock i skilda faser, tysk och fransk; rokokon, empire, ja in i nutidens sobra stil. Jämte kända namn i vår konsthistoria såsom Heinrich Wilhelm, B. Fouquet, Millich, Rehn, Byström, möta flera snidare och målare bland dem Meylandt och H. Buck (jämför en liknande krucifixtavla ända ner i Ö. Herrestad) för att ej nämna den skickligaste: Burchardt Precht, som efter Tessins handledning satt innerprägel i kyrkan, trots den senaste restaureringens avskalningspatenter. Sten Stures »sajareverk» med två gumsar, som rände tillhopa vid timplagen jämte ansiktet med de rullande ögonen och den rörliga tungan äro försvunna, men ännu ljuder den medeltida timklockan från storkyrkotornet.

Med utgivandet av JAKOBS KYRKA I. Församlingshistoria av fil. mag. Alice Quensel har en lucka fyllts i den »Norra Förstadens» församlingstopografiska beskrivning med de förut utgivna Klara och Amiralitets-Hedvig Eleonora församlingarna å ömse sidor. Föreliggande häfte är det fullständigaste av församlingsbeskrivningarna (Storkyrkan ej undantagen) och bör bereda kyrkorådet och prästerskapet mycken glädje med sin ingående arkivaliska skildring av administration, sed och personer i den lilla traditionsrika »city»församlingen, till vilken vi snart torde återkomma i samband med dess säregna kyrkobyggnad.

HENRIK ALM.

J. L. Saxon: *Närkes kyrkor i ord och bild.* Bröd. Lindströms förlag. Sthlm 1928.

Förf. anger i företalet syftet med sin bok vara »att förstärka de band, som knyta Närkes folk vid hemprovinsen», och ingen drager i tvivelsmål den nitiske hembygdsentusiastens goda uppsåt eller nekar honom det erkännandet, att han förrättat sitt värv med all den besjälade energi, som är välkänd hos denne produktive och sällsamt vitale pennans man. Vad åter resultatet av de många osparda mödorna beträffar, nödgas man dock beteckna detta som ett icke alltigenom lyckat försök att popularisera det jämförelsevis rikhaltiga, delvis mycket värdefulla konst- och kulturhistoriska material rörande kyrkorna i Närke, som bragts samman av flitiga, om än rätt olika kvalificerade forskare. Med en imponerande fermitet, vittnande om ej endast att förf. disponerat över moderna kommunikationsmedel utan ock att han sina år till trots besitter åtskilliga av en modern journals meriter, har Saxon snabbinventerat sin hemprovins kyrkor och deras minnen. Om hans vetgirighet och forskarnit, vilka äro höjda över allt beröm, något oftare förenats med en kritiskt sovrande blick, skulle avgjort en i flera hänseenden betydelsefull gärning ha förelegat. Nu äro bokens kvantitativa egenskaper de mest i ögonen fallande. De hundra och åter hundra notiser, som sammanförts utan att utformas till något enhetligt, låta boken mest av allt verka illa sammanarbetad excerptsamling. Väl förtrogen med den föreliggande facklitteraturen i ämnet ävensom med den levande traditionen ute i bygderna har förf. ett utomordentligt rikt och omväxlande material att röra sig med och av detta material hade — utan att man nödvändigt behövt pretendera på någon strängt vetenskaplig standard — kunnat åstadkommas en synnerligen givande och vederhäftig populär framställning. Trots massan av levererade notiser kan icke Saxons bok kallas givande och vad är än mera beklagligt är att den alls icke förtjänar epitetet

vederhäftig. Den innehåller sidor av mycket värdefulla och oftast korrekta referat av kvalificerade forskares skrifter och uttalanden och sidor av likaledes intressanta traditionsuppteckningar — men också, utan åtskillnad sammanblandat med detta, mängder av kvasivetenskapligt gods, fantasifulla kannstöperier och ej minst talrika rent felaktiga uppgifter. Boken är en föga lyckosam blandning av fullgott material och alls icke gott och man är långt ifrån benägen att obetingat rekommendera den. Hade den framträtt i mindre anspråksfull form, vilket betyder att förf. i bättre medvetande om sin

begränsning hållit sig exempelvis till en journalistiskt lagd resebeskrivning utan dessa utflykter på alla möjliga vetenskapliga områden, hade man varit mera hågad att se genom fingrarna med hans verk. Men sådant det nu blivit måste det dömas efter en annan art och man kan knappast undgå den reflexionen, att Saxon här i betänklig grad tagit sig vatten över huvudet och att av hans många förtjänstfulla bidrag till den närkingska hembygds litteraturen detta sista måste räknas som ett föga meriterande.

B. WALDÉN.

M E D D E L A N D E N

Stockholm.

STOCKHOLMS GAMLA RÅDHUS HOTAT. Stockholms stads borgmästare har föreslagit stadsfullmäktige att låta riva det gamla rådhuset, som anses ligga i vägen för storstadstrafiken och skymma Riddarhusets vackra arkitektur. Han vill av Riddarhuset skapa en »grande place» liksom i Bryssel.

Hans motion om saken har emellertid stött på starkt motstånd från arkitekterna och Dagens Nyheter har föranstaltat en enquête bland dem. Professor Lallerstedt förklarar, att han ej förstår talet om en »grande place». Bryssel har sin karaktär och Stockholm sin. Trafikens krav äro lättare att begripa, men rådhuset är för värdefullt för att offras ens för dessa. Arkitekt Cyrilus Johansson finner det värdefullaste i i borgmästarens förslag ligga i Vasabrons mera effektiva utnyttjande, varigenom den vanprydande Hörnellska dubbelbron kan undvikas. Men han förstår ej, att rådhuset behöver offras därför. Arkitekt Markelius säger rent ut, att rådhuset är en av de äldre

byggnader i Stockholm, som han minst vill mista. Herr Lindhagens motion blottar hela trafikfrågan, som dock ej löses endast med att klara trafiken på en enda punkt. Även herr Markelius är betänksam inför förslaget att skapa en »grande place», förskönad av offentliga byggnader, »uppförda i en vacker stilart, som är värdig den unika situationen». Det är, tillägger han, felaktigt, att en stadsbild kompletteras efter historiskt tidsschema. I andan »moderna möbler i antika stilar» bör en stad ej byggas upp.

Arkitekt Dahl frågar, varför man envisas med stortrafik genom en gammal stadsdel och betecknar förslaget som fullkomligt onödigt. Det behövs endast en centralbro, och rådhuset är lika värdefullt som riddarhuset. Arkitekt Sundahl tror ej, att någon nämnvärd trafiklättning skall vinnas ens om förslaget, som han kallar lösa estetiska spekulationer, går igenom. Arkitekt Åhrén är något försiktigare och finner det svårt att yttra sig, innan han får kännedom om det större förslag, som eventuellt ligger bakom. Han vill emellertid ha den stora trafiken i nord-sydlig riktning med tillhjälp

av en centralbro, vilket är bättre än att draga trafiken genom en breddad nygata till Slussen. Han har personligen ej någon livligare känsla av rådhusets skönhetsvärde men anser däremot, att om tomten skall läggas fri, förstör man en av de vackraste, slutna stadsbilder i världen.

Arkitekt Ryberg är skarpare. Han säger, att om man ej envisas att draga in trafiken, där den ej har att göra, skulle aldrig en så absurd tanke som herr Lindhagens kunna uppstå. Han frågar också, hur borgmästaren vet, att kanslihuset skall göra sig bättre, om rådhuset kommer bort. Det förslag till kanslihus, som arkitekterna Gahn och Clason nu utarbета, motsäger öppet detta. För arkitekt William-Olsson åter är det mycket överraskande, att förslaget kommer just från herr Lindhagen. Arkitekt Olsson finner rådhuset vara en fast punkt icke blott historiskt och estetiskt utan också som ett bålverk, som skyddar den gamla staden mot trafikens anlopp. Genomgående trafik bör ledas förbi och ej genom äldre stadsdelar. Om denna sats någonsin äger sin tillämpning är det just här. Borgmästare Lindhagens tanke på en »grande place» faller eljest just på den våldsamma genomgångstrafik, som här vore att vänta.

SKÖNHETS RÅDET anholder hos stadskollegiet om ett anslag på 8,000 kr. för att åstadkomma en allsidig utredning av Stor-Stockholms natur och naturminnen. Initiativtagare är prof. R. Sernander, som uppgjort en arbetsplan. Utredningen skall enligt denna omfatta en karta över naturminnen och en förteckning och beskrivning på desamma.

DJURGÅRDSSTADENS GAMLA BORGARHUS FÖRESLÅS TILL SKANSEN-ANNEX. Doktor Tor Hedberg har uttalat sig om holländarnas föredömliga ansträngningar att rädda gammal byggnadskultur (jfr A. A. Kok: Hembygdsvård i Holland. Tidskr. f. hembygdsvård 1927, s. 148 ff.) och i sammanhang härmed har föreslagits att

bevara de gamla byggnaderna i Djurgårdsstaden. Skönhetsrådet och representativa museimän anse förslaget ytterst behjärtansvärt, och det ifrågasättes att av den gamla Djurgårdsstaden skapa ett annex till Skansen.

Blekinge.

BLEKINGE HEMBYGDSFÖRBUND har erhållit ett anslag på 500 kronor av Blekinge läns landsting.

Dalarna.

FORNMINNESINVENTERING. I år har försöksvis pågått inventering bl. a. i Tor-sångs socken i Dalarna i samarbete mellan riksantikvarien och Bergslaget. Enligt gällande lagstiftning utgöra fornminnena ett slags servitut på jorden. Någon förteckning över fornminnena finnes emellertid ej annat än inom begränsade områden i vårt land. Detta har stundom lett till konflikt mellan jordägaren och riksantikvariens ombud, som ibland allt för sent underrättats om nya fynd. Inventeringen har sålunda i första hand en rent praktisk uppgift. För Bergslagets vidkommande avses bl. a. att erhålla den bebyggelsehistoriska bakgrunden för Stora Kopparbergets första bearbetande.

NORRBODA BY I ORE RÄDDAS. På östra sidan av Oresjön vid Furudals station, Gävle-Dala järnväg, ligger Norrboda, vars äldsta hus av några forskare anses uppförda redan på 1300-talet och de yngsta senast i början av 1800-talet. Den visar en enhetsverkan, som är sällsynt. Den intressantaste delen består av tvenne gårdar — Nissnissgården och Finngården — till vilka höra ej mindre än 35 byggnader. Ore hembygdsförening bildades för att rädda Norrboda, som ägdes av ett flertal bönder i Ore. Dessa visade berömvärd förståelse för konserveringstanken och skänkte sina delar. Dalarnas hembygdsförbund har också med rådman Trotzig i Hedemora och Karl-

Erik Forsslund i spetsen startat en insamling till förmån för det behjärtansvärda ändamålet. Flera bolag ha skänkt betydande bidrag, och Nordiska museet har utlovat sitt stöd.

TÖFSINGEDALEN vilja sockenmännen i Idre fridlysa. De ha gått in till Svenska naturskyddsföreningen med anhållan om hjälp och funnit stöd. Dalen ligger nära Härjedalsgränsen och är svårtillgänglig för turisttrafik men har en ovanligt egenartad flora och fauna. Området är cirka 39 kvkm. stort. Björn, älg och kungsörn trivas utmärkt här, och granar med omkrets av 3 m. i brösthöjd äro ej sällsynta. Töfsingedalen är kort sagt ett biologiskt paradys. Professor E. Lönnberg tillstyrker. Naturskyddskommittén, som haft frågan under ingående behandling, skall nästkommande sommar fixera gränserna för denna nya nationalpark.

Dalsland.

DALSLANDS HEMBYGDSFÖRBUND har i oktober under ordförandeskap av landshövding Axel von Schneidern hållit årsmöte i Dals-Ed. Man beslöt bl. a. att ingå till k. maj:t med anhållan om 200.000 kronor av lotterimedel. Av dessa skola bildas tre fonder, av vilka den största, 100.000 kronor, beräknas åtgå till museibyggnad.

Gästrikland.

JÄRBO PLANERAR EGEN HEMBYGDSGÅRD. Hembygdsrörelsen i Gästriksocknarna är glädjande livaktig. Ett flertal hembygdsgrådar med samlingar, som ge en god bild av bygdens kultur, finnas redan. Järbo hembygdsförening söker nu följa exemplet och anskaffa medel till inköp av Erk Ersgården i Djupdal. Denna har anor ända från 1600-talet, är en ståtlig tvåvåningsbyggnad av liggande timmer och ovanligt väl

bevarad. Meningen är, att byggnaden skall flyttas till Finnäs, där tomt erhållits med vacker utsikt över bygden.

VALBO HEMBYGDSGÅRD. Söndagen den 12 augusti invigdes under anslående högtidligheter Vretasgården vid Ludvigsberg. Omkring 5,000 personer hade infunnit sig. Landshövding Sven Lübeck hämtades i Gevle i ett uråldrigt ekipage och eskorterades av riddare, spelmän och folkdansare. Vid ankomsten hälsades han av komminister Algot Törnqvist och besteg därefter själv talarstolen. I sitt anförande berörde han hembygdsrörelsens mål, medel och förutsättningar. Vidare tackade han donatorerna, myndigheter och enskilda, varefter Vretasgården förklarades invigd.

Hälsingland.

BOLLNÄS HEMBYGDSFÖRENING och Bollnäs församling ämna bygga eget museum för såväl biologiska som fornminnessamlingar. En kommitté har tillsatts och planerar uppförandet av museilokaler, som beräknas kosta 50,000 kr. Man begär därför av k. maj:t 30,000 kr. av lotterimedel. Kommittén erinrar om, att Bollnäs redan som donation av godsägare A. Liljedahl, Arbrå, erhållit värdefulla biologiska samlingar.

DONATION TILL HUDIKSVALLS MUSEUM. Framlidne slottsarkitekt Agi Lindgren, född i Hudiksvall, har förordnat, att betydande delar av hans samlingar skola tillfalla Hudiksvalls museum, som med anledning därav inrett ett särskilt Agi Lindgrensrum, där en förberedande visning av donationsföremålen redan ägt rum. Katalogiseringen torde emellertid ej vara färdig förrän nästkommande vår. Samlingarna omfatta dalamålningar, oljemålningar, etsningar, teckningar, möbler, vapen, gyllenläder, uniformer, glas, mynt, belysningsföremål, såsom ljusstakar och lampor, porslin m.m. Donationen omfattar även ett bibliotek.

Medelpad.

HEMBYGDSGÅRD I BORGSJÖ. I Borgsjö har man för avsikt att för 8,000 kronor inköpa Gullgården från 1600-talet och skapa ett hembygdsmuseum.

HEMBYGDSGÅRD I STÖDE. Stöde kommun erhöill för något mer än fem år sedan den nyss avlidne grosshandlande Olof Åströms samlingar av fornsaker. Stöde hembygdsförening har nu inköpt tomt och den s. k. Berggården, som skall flyttas dit och inrymma de Åströmska samlingarna.

Norrbottn.

NY MUSEIBYGGNAD I LULEÅ. Norrbottens läns hembygdsförening har ingått till k. maj:t med begäran om ett anslag på 275.000 kronor, varav en del skulle fonderas för avlöning åt intendent och resten för uppförandet av en museibyggnad av sten. Föreningen anser sig nämligen ej kunna stå till svars för att inhysa sina delvis oersättliga samlingar i ett trähus, som dessutom är allt för litet. Emellertid har föreningen endast erhållit 40.000 kronor av lotterimedel. Planen på den nya museibyggnaden har därför måst uppskjutas.

Närke.

ÖREBRO LÄNS MUSEUM. Inom museiföreningens styrelse ävensom i fråga om museets ledning ha de senaste åren medfört en del förändringar. Som ordförande har f. landshövdingen K. J. Bergström 1926 efterträtt av landshövding H. Elmquist. Föreningens sekreterare, verkställande ledamot och kassaförvaltare, lantbruksingenjören A. Palm avled 1927 och har till efterträdare fått länsassessor H. Bergelin. Museets mångårige intendent, banktjänstemannen H. Hedberg, avgick 1928 med döden. Någon innehavare av intendentsbefattningen är ännu

icke utsedd, sysslan uppehålles provisoriskt av herr S. A. Nordenmark.

I och med de omfattande mindre restaureringsarbetena å Örebro slott har länsmuseumet nödgats avstå från en del hittills tillgängliga utrymmen, nämligen den s. k. Rikssalen med tvänne angränsande rum. En fullt tillfredsställande kompensation har emellertid erhållits, i det att rymliga lokaler ställts till museets förfogande i de nyrestaurerade salarna i slottets tredje våning. I samband med dessa omändringar har igångsatts ett nyordnande av museets samlingar av synnerligen genomgripande art. I de nya lokalerna inredas bl. a. avdelning för borgerlig kultur, systematiska, kulturhistoriska samlingar, tavelgalleri samt rum för arkiv, bibliotek och tjänstemansexpedition. I det s. k. museitornet nyordnas de förhistoriska, stadshistoriska och kyrkliga samlingarna i var sin sal. Det museala arbetet står sedan våren 1928 under ledning av fil. lic. B. Waldén.

Under sommaren har föreningen ingått med ansökan om andel av vinsten i statens penninglotteri, nämligen ett anslag å 250,000 kronor, vilket är avsett att fonderas. Ränteavkastningen skulle utgå till avlöning av en fackutbildad museiföreståndare, vilken även såsom länsantikvarie skulle handhava ledningen av kulturminnesvården inom länet.

Under de senaste åren ha med anslag av föreningen påbegynts konserveringsarbeten vid Riseberga klosterruin. Eventuellt komma dessa arbeten att fr. o. m. nästa år taga en större omfattning. I samråd med riksantikvarien kommer föreningen inom den närmaste framtiden att låta utarbeta en plan för den fortsatta konserveringen samt undersöka möjligheterna för ett ekonomiskt säkerställande av denna.

Planer ha vidare framkommit på att iordningställa den under föreningens vård stående bergsmansgården Siggebohyttan såsom en central hembygdsgrå för Örebro länsdelen av Bergslagen, bl. a. inrymmande museisamlingar rörande bergsmanskulturen.

Skåne.

GÖINGEBOKEN, som växer vid vägkan-
ten i Asks socken, har hotats av såväl jord-
ägaren, därför att den med sin skugga för-
stör grödan, som ock av pågående vägar-
bete. Vägstyrelsen, under ordförandeskap
av överhovjägmästaren frih. Nils Trolle,
har beslutat inköpa marken kring boken
för 200 kronor samt ingå till vitterhetsaka-
demien med framställning att boken frid-
lyses. Den mäter vid brösthöjd 5,4 m., och
kronans omkrets är 16 m.

MELLERSTA NORDSKÅNES HEM-
BYGDSFÖRENING hade den 18 aug. års-
möte i Ignaberga under ordförandeskap av
hedersordföranden, landshövding Johan Nils-
son. Föreningen, som bildats i slutet av
förra året, har antagit namnet »Mellersta
Nordskånes hembygdsförening». Man har
beslutat inköpa en hembygdsparc. Riksan-
tikvarien Curman behandlade ämnet »Hem-
bygdsföreningarnas uppgifter».

Småland.

IGNATORPS FORNMINNES- OCH HEM-
BYGDSFÖRENING har i dagarna bildats.
Till styrelse utsågos följande personer: köp-
man G. Lindgren, ordförande, kyrkoherde
A. Nordfeldt, kantor C. Claesson, dispo-
nent Chr. Karlsson, hemmansägarna A.
Bråhn och Aldor Karlsson, ingenjör E. Fa-
gerholm, folkskollärare C. Weidler, förval-
tare G. Rosén, fru Anna Källberg och frö-
ken Agnes Lindgren som styrelse. En forn-
minnesstuga har inköpts och en skogskran-
sad kulle i utkanten av kyrkbyn föreslås
som plats för forngård.

HEMBYGDSFÖRENING I LJUDER. I Lju-
der har bildats en ny hembygdsförening.
Styrelsens ordförande är herr C. Th. Pet-
tersson, Tjugosjö, v. ordf. kamrer J. Åhrin,
Ålebäckås, sekr. folkskollärare D. H. Ryd-
holm och skattmästare herr Arnold Karls-
son, Backa. Man beslöt an hålla, att sock-

nens f. d. sädesmagasin, som av styrelsen
anses lämpligt till hembygdsmuseum, skall
överlåtas till föreningen.

Södermanland.

SÖDERMANLANDS LÄNS MUSEUM
beräknar att av redan erhållna och påräk-
nade anslag kunna använda 29,000 kronor
till restaurering av Kungstornet på Nykö-
pingshus enligt plan av arkitekt Erik Lund-
berg. Tornet torde förskriva sig från hertig
Karls tid och har på sistone använts som
sädesmagasin. Meningen är att efter restau-
reringen inrymma vissa delar av museets
konst- och konstslöjdsamlingar i tornets
två översta våningar. De nedre åter skola
användas till samlingar från utgrävningar
i stadens gator och slottet.

Uppland.

DISAGÅRDEN VID GAMLA UPPSALA.
Häradsdomaren E. E. Eriksson i Fullerö
överlämnade på sin 60-årsdag tillsammans
med friherrinnan Wera v. Essen på Salsta
en donation på 30,000 kr. till Disastiftelsen.
Av dessa hade hr Eriksson skänkt 20,000
och friherrinnan v. Essen 10,000 kr. Disa-
stiftelsen, som är en sammanslutning av
ett flertal kulturella Upplandsföreningar,
har till sin första uppgift att bevara Här-
keberga komministerboställe som friluftsmu-
seum men dessutom att tillvarata alla
mogebebyggelsen på Uppsalaslätten. Man
tänker sig ett friluftsmuseum på prästgårds-
markerna i Gamla Uppsala. Efter en folk-
insamling i Uppland och den omnämnda,
frikostiga donationen är stiftelsens ekonomi
säkerställd. Hr Eriksson, som är dess skatt-
mästare, har f. ö. redan förut skänkt den-
samma en manbyggnad. Arbetet med Disa-
gårdens uppförande igångsättes omedelbart.

UPPSALA HÖGAR anser Vitterhetsakade-
mien hotade av alltmer närgången villabe-
byggelse. Den vill därför bevara omgiv-
ningarna så vitt möjligt oförändrade och

anhåller hos k. maj:t om ett anslag på
155,000 kr. av lotterimedel för inköp av
kringliggande mark och andra skyddsät-
gärder.

Värmland.

KARLSTADSUTSTÄLLNINGEN 1929 lo-
var att bli intressant även ur hembygds-
vårdssynpunkt. Nordiska museet har näm-
ligen i år genom intendenterna vid Nordi-
ska museet, Sigurd Erixon och A. Bäckström
samt arkitekt S. Westholm och arkitekt
Ahlsén gjort en snabbinventering av Värm-
lands kulturskatter framförallt på de gamla
herregårdarna. Resultatet av expeditionens
arbete, som bekostats av ett flertal värm-
ländska bolag och enskilda, torde komma
till synes bl. a. i en representativ samling
fotografier.

KRISTINEHAMNSORTENS HEMBYGDS-
FÖRENING hemställer hos stadens full-
mäktige, att den staden tillhöriga gamla
gården Mellankvarn på 30 år skall över-
låtas åt föreningen med underhållsskyldighet.

Västerbotten.

VÄSTERBOTTENS LÄNS HEMBYGDS-
FÖRENINGAR hade torsdagen den 8 nov.
årsmöte i Skellefteå under ordförandeskap
av landshövding N. G. Ringstrand. Styrelse-
och revisionsberättelse upplästes och god-
kändes. Därefter redogjordes för den eko-
nomiska driften av Sävargården samt diverse
reparationsarbeten, som utförts därstädes.
Det anmälades också, att folkparken ordnats
genom skogsgallring, anläggandet av gång-
banor, uppförandet av stengärdesgård m. fl.
smärre arbeten. Flera nyförvärv ha gjorts
bl. a. en kornhässa och en skvaltkvarn.

Intendent Palmgren har företagit ett fler-
tal ämbetsresor och insamlat åtskilligt av
värde till såväl Umeå som Skellefteå mu-
seisamlingar. Hembygdsföreningens arkiv
har också riktats med diverse fotografier
och uppteckningar. Länsherbariet, som vår-

das av major L. Wahlberg och jägmästare
S. Nordenstam och nu omfattar 1,200 re-
gistrerade växter, har som gåva av jägmä-
stare Fridner mottagit 200 inom Degerfors
tagna växter. Insamling av folklåtar har
verkställts av musikdirektör Eek och re-
daktör Berg.

Den 14-24 mars avhölls i Umeå den
första byggmästarkursen i länet. Hushåll-
ningssällskapet hade härför beviljat ett an-
slag på 1,200 kr. och Samfundet för Hem-
bygdsvård 900 kr. Lärare voro arkitekt
Bohlin, Stockholm, arkitekt Laurell, Umeå
och ingenjör Mossberg, Stockholm. Som
inspektör tjänstgjorde på skolöverstyrelsens
förrordnande rektor T. Hellström, Umeå.
Kursen besöktes av 12 deltagare från olika
delar av länet.

Hembygdsföreningen har av lotterimedel
av staten uppburit 50,000 kr. Förnyad an-
sökan om erhållande av liknande andel av
lotterimedel under år 1928 har beviljats.
Föreningen har dessutom ingått till k. maj:t
med en anhöllan att av 1929 års lotteri-
medel erhålla 150,000 kr. Ansökan om stats-
anslag på 4,000 kr. för vissa forsknings-
ändamål har avslagits.

Ordföranden redogjorde slutligen för ett
förslag att sammanslå länets båda hem-
bygdsföreningar till en, förslagsvis kallad
»Västerbottens läns hembygds- och forn-
minnesförening». Denna vill i Umeå och
Skellefteå anordna västerbottniska forn-
vallar samt understödja och uppmuntra
hembygdsforskningen. Arbetet skall fördelas
på två sektioner med verksamhetsområden,
som sammanfalla med museernas insam-
lingsområden. Förslaget godkändes enhäl-
ligt och går nu vidare till norra länsför-
bundet. Om detta godkänner planen, är
sammanslagningen definitiv.

Västergötland.

FALBYGDENS MUSEUM invigdes den 19
augusti, varvid fornminnesföreningens ord-
förande, herr A. Hallenius, i sitt välkomst-
tal genomgick föreningens historia och av-

tackade donatorerna. Kyrkoherde F. Wetterholm talade sedan om hembygden, var-
 efter doktor K. E. Sahlström höll föredrag
 om gånggriftskulturen i Falbygden. I sam-
 band med förevisningen av muséet visades
 också för första gången den nyrestaurerade
 gånggriften.

Västmanland.

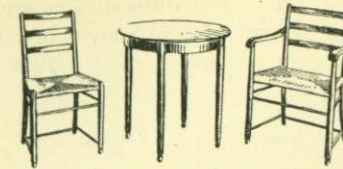
NÄSBY HEMBYGDSFÖRENING har bil-
 dats med följande styrelse: länsjägästare
 Eckerbom, ordförande, organist R. Petters-
 son, vice ordförande, stationskarl E. Sand-
 berg, kassör och stationsskrivare E. Linde-
 löw, sekreterare.

Östergötland.

ÖSTERGÖTLANDS FORNMINNESFÖR-
 ENING hade den 9 sept. årsmöte i Vad-

stena under ordförandeskap av landshöv-
 ding Trolle. Efter förhandlingarna redogjorde
 amanuens Berthelson från Statens hist. mu-
 seum för utgrävningarna i det gamla klo-
 sterområdet.

SKENINGE HEMBYGDSMUSEUM invig-
 des den 14 oktober i närvaro av bl. a. lands-
 hövding Trolle. Borgmästare Aschan häl-
 sade de närvarande välkomna, och apote-
 kare Lundqvist redogjorde för hembygds-
 föreningens verksamhet. Staden har upplåtit
 ej blott mark till föreningens ryggåstuga
 utan även dispositionsrätt till det hus, där
 kompositören A. F. Lindblad föddes. Detta
 är nu inrett till museum. Sedan borgmästa-
 ren uppläst ett föredrag av landshövding-
 skan, grevinnan Trolle, som dess värre var
 förhindrad närvara, talade landshövding
 Trolle om hembygdsvården, varefter han
 förklarade muséet invigt.

Gemlas

MÖBLER MED SJÖGRÄSSITSAR
 äro idealmöblerna för sommar-
 villor, verandor, hallar m. m.

BILLIGA / BEKVÄMA
 HÅLLBARA

Begär katalog och prislista!

Alla slags möbler levereras

GEMLA FABRIKERS

AKTIEBOLAG

DIÖ

GAMLA ÅRGÅNGAR

av

TIDSKRIFT

FÖR

HEMBYGDSVÅRD

pris Kr. 8:— per årgång

för medlemmar Kr. 5:—

Första årgången utsåld.

Lösa häften för komplettering
 i mån av tillgång Kr. 1:50.

Rekvisioner ställas till

SAMFUNDET FÖR

HEMBYGDSVÅRD

Grönegatan 14

LUND

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD

SCIOPTIKONBILDSERIE:

ALLMOGEHUSET OCH VILLAN

(47 bilder)

med text av stadsarkitekt SIGURD WESTHOLM

föreligger nu färdig till utlåning.

För lån av samfundets scioptikonbilder erlägger medlem av samfundet en hyra
 av 5 öre per bild och förevisning. Transportkostnaden betalas av låntagaren,
 som även är skyldig ersätta den skada, som under lånetiden uppstår å bilderna.
 Samtidigt med portoersättningen uttages även mot postförskott hyresavgiften
 för en förevisning, såvida icke vid beställningen meddelats, att bilderna skola
 visas flera gånger, då likvid för alla förevisningarna uttages i postförskott.

Rekvision göres hos

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Grönegatan 14 / Lund

eller

SVENSKA TURISTFÖRENINGEN

Norrlandsgatan 16 / Stockholm

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD BYGGNADSBYRÅN

Regeringsgatan 19-21, Stockholm. Tel. 9604

(Föreståndaren, Arkitekt Rolf Bolins bostad: Äppelviken / Tel. Å 1094)

Lämnar råd och anvisningar angående byggnadsfrågor till privata, egnahemsbolag, byggnadsnämnder och andra myndigheter, särskilt i mindre samhällen.

Ombesörjer utförande av ritningar till egna hem, lantgårdar, prästgårdar m.m.

Alla råd och anvisningar lämnas i möjligaste mån kostnadsfritt. Ritningar till egna-hemsbyggnader utföras i enlighet med nedanstående taxa:

1-2 eldstäder Kr. 25: - vävritning + blåkopia

3-4 " " 35: - d:o d:o

5-6 " " 40: - d:o d:o

För ritning till enfamiljshus om mer än 4 rum + kök, flerfamiljshus om mer än 6 eldstäder eller till byggnad ej hänförlig till bostadshus bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

Rekvirera beställningsformulär och medsänd svarsporto.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

(Fil. lic. F. Hazelius' bostad: Åkarp. Tel. 73)

Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar och råd i alla frågor, som berör hembygdsvården.

Medsänd svarsporto!

AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET LUND

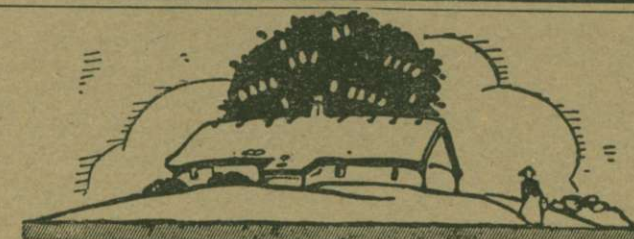
UTFÖR ALLA SLAGS

BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSÅNSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

Tre författarinnor och tre svenska bygder!

ELISABETH BERGSTRAND POULSEN

LIVETS OCH ÅRETS FESTDAGAR

Häft. 4: 50; inb. 5: 50.

Inom den närmaste tiden föreligger förf:s tre arbeten, *Värendskvinnor*, *Värendsmän* och ovanstående bok, inbundna i en volym i halvfransk bindning. Kr. 20: —.

BERIT SPONG

KUNGSBUKETTEN

Noveller.

Häft. 5: 75; inb. 7: —; halvfranskt band 12: —.

ASTRID VÄRING

M A R J A

Berättelse från fjället.

Häft. 5: —; inb. 6: 75; halvfranskt band 11: 50.

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL:

GÖSTA BERG: Till Gustaf Upmarks minne	132
THOR HÖGDAHL: Vår svenska djurvärld och dess skyddande	135

LITTERATUR:

HENRIK ALM: Nya häften i Sveriges kyrkor	150
B. WALDÉN: J. L. Saxon: Närkes kyrkor i ord och bild	151

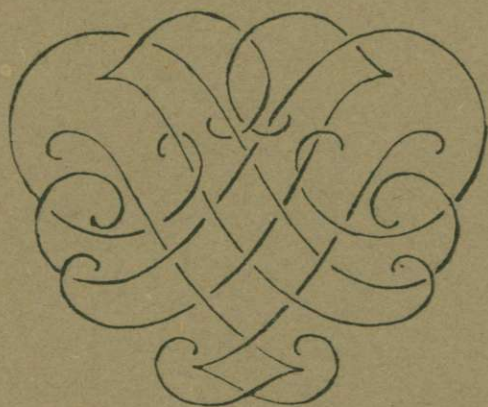
MEDDELANDEN:

Stockholm. Blekinge. Dalarna. Dalsland. Gästrikland. Hälsingland. Medelpad. Norrbotten. Närke. Skåne. Småland. Södermanland. Uppland. Värmland. Västerbotten. Västergötland. Västmanland. Östergötland	152
---	-----

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD utgives i 6 rikt illustrerade häften årligen, utgörande sammanlagt 25 till 30 ark i kvartformat (med 8 sidor i arket). Priset per årgång är 8 kronor. Prenumeration kan ske på posten, i bokhandeln eller hos expeditionen av *Tidskrift för hembygdsvård*, Grönegatan 14, Lund.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGD SVÅRD

Utgiven av

Samfundet för Hembygdsvärd

REDAKTÖR: FRITJOF HAZELIUS

ÅRGÅNG 9 SJÄTTE HÄFTET

1 9 2 8

K

Med detta nr medföljer 1 avl och 1 postgiroblankett

SKÅNEGÅRDEN

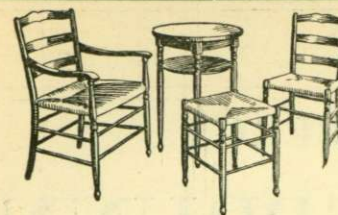
landets förnämaste hotell med storartade, vackra blomsteranläggningar och all nutida komfort. Engelska, franska och tyska talas. / Bad inom hotellet. / Rum från 6 å 7 kr. till högre pris. / Vivre i mitt emot belägna

STRANDHOTELLET

under samma regim, fröken A. Tersmedens. Vivre å Kr. 6: — pr dag. / Rum 4—7 kr. Musik dagligen av dir. Hylboms kapell.

Post- och telegraphadress: SKÅNEGÅRDEN, BÅSTAD.

Säsong: 1 juni — 1 sept.

Gemlas

MÖBLER MED SJÖGRÄSSITSAR
äro idealmöblerna för sommar-
villor, verandor, hallar m. m.

BILLIGA / BEKVÄMA
HÅLLBARA

Begär katalog och prislista!
Alla slags möbler levereras
GEMLA FABRIKERS
AKTIEBOLAG
DIÖ

GAMLA ÅRGÅNGAR

av
TIDSKRIFT
FÖR
HEMBYGD SVÅRD

pris Kr. 8: — per årgång
för medlemmar Kr. 5: —

Första årgången utsåld.

Lösa häften för komplettering
i mån av tillgång Kr. 1:50.

Rekvisioner ställas till
SAMFUNDET FÖR
HEMBYGD SVÅRD
Grönegatan 14
LUND

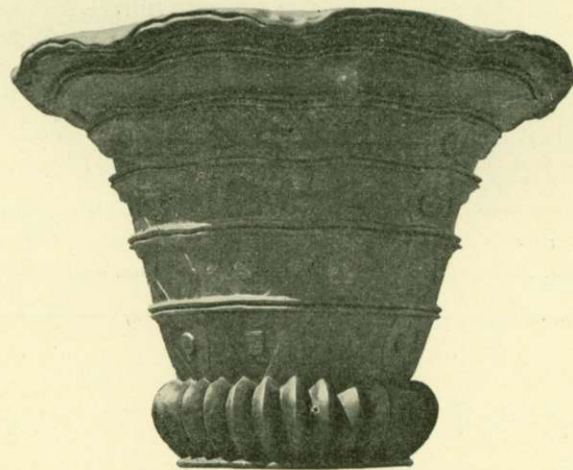
MALMÖHUS LÄNS HEMSLÖJDSFÖRENING UTSTÄLLNING & FÖRSÄLJNING

MALMÖ	HÄLSINGBORG	LUND
Gust. Ad. Torg 45.	Stortorget.	Clemenstorget.
Tel. 2616. 5388.	Tel. 72.	Tel. 3072.

KONSTVÄVNADER, MÖBELTYGER, GARDINER, MATTOR,
KOSTYM- & KLÄDNINGSTYGER, HÅLSÖM & SPETSAR,
MÖBLER, SMIDE I JÄRN, MÄSSING & KOPPAR,
LERGODS, KORGAR, TRÄSAKER M. M.

TORE STRINDBERGS
JÄRNTORGSBRUNN

I GÖTEBORG

MITTPARTIETS
HÖJD 2,8 M, DIAMETER 3 M
VIKT 8,000 KG

UTFÖRT VID
NÄFVEQVARN'S BRUK

GRUNDLAGT 1623

NÄFVEQVARN

GRUNDLAGT 1623

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

*Samfundets för hembygdsvård
byggmästareskola i Åkarp.*

Tredje årskursen vid byggmästareskolan i Åkarp tager sin början den 9. januari 1929 och fortgår under tolv veckor enligt samma plan som föregående år.

Byggmästarekurser.

Byggmästarekurs har avhållits i Örebro den 26. november – 5. december under ledning av arkitekt Rolf Bolin. Som lärare ha dessutom tjänstgjort ingenjör Stig Ödén och arkitekt Olov Stylin.

Den 27. februari – 9. mars avhålls byggmästarekurs i Karlskrona och den 11. – 21. mars i Nässjö.

Under läsåret 1929 – 1930 är samfundet i tillfälle att liksom föregående år anordna trenne byggmästarekurser. Kurserna pågå under 10 dagar med i regel 70 timmars undervisning, fördelade på 25 timmar föreläsningar och 45 timmar ritning, exkursioner m. m. Föreläsningarna behandla följande ämnen: Byggnadsstommen och dess anordnande, allmän materiallära, planläggning, formbildning, inredning, lantmannabyggnader, byggnaden och trädgården, författningar och stadsplaneanläggningar, värmeinstallation, kalkylation och kostnads-

beräkning samt byggnadsskick i Sverige förr och nu. Eleverna få under rittimmarna tillfälle att under lärarens ledning utarbeta självständiga förslag till mindre byggnader.

Kostnaderna för undervisning, innefattande lärarearvoden, dagtraktamenten och reseersättningar samt material, uppgå för varje kurs till cirka 1.500 å 1.600 kronor, varav samfundet betalar hälften. Övriga kostnader bestridas genom lokala anslag. Sådana anslag ha till föregående kurser lämnats av hushållningssällskap, egnahems-, hembygds- och hantverksföreningar, enskilda personer samt industriföretag. Kostnader för lokal samt eventuell annonsering bestridas ävenledes av lokala anslag.

Ansökan om avhållande av byggmästarekurs, som lämpligen anordnas av hembygds- eller annan förening i samarbete med Samfundet för hembygdsvård, bör insändas snarast möjligt till samfundets styrelse.

Nya korporativa medlemmar.

Under innevarande år ha följande nya korporativa medlemmar tillkommit: Falu stads hembygdsnämnd, Mariestads byggnadsnämnd, Ängelholms stad, Norrbottens läns hembygdsförening, Nässjö hembygdsförening samt Värmlands hembygdsförbund.

RICHARD DYBECK SÅSOM FORNFORSKARE

FÖREDRAG VID DEN AV SVENSKA UNGDOMSRINGEN FÖR BYGDEKULTUR AN-
ORDNADE MINNESHÖGTIDLIGHETEN ÖVER RICHARD DYBECK DEN 30 SEPT. 1928

Av Riksantikvarien Sigurd Curman, Stockholm

FORNFORSKAREN framstår väl kanske för vår samtids ögon närmast såsom en man med spade, kniv, måttstock och fotografikamera i handen, en man, som liksom en anatom försiktigt och kallblodigt dissekerar upp fornminnena för att se efter huru de se ut inuti, och som sedan stoppar de framgrävda benen och fornsakerna i väletiketterade cigarrlådor, för att därefter i ett museum ordna upp dem i typologiska serier i montrar och skåp, medan den gamla gravhögen får ligga där tom och övergiven, sedan den nödtorftigt igenskottats. Den bilden är väl visserligen närmast att betrakta som en karikatyr, men karikatyrens väsen är ju att överdriva de karakteristiska dragen.

Om det sålunda icke kan förnekas, att bilden nog passar in på en del av senare tiders naturvetenskapligt skolade och arbetande fornforskare, så passar den i varje fall icke in på Richard Dybeck.

Dybeck är romantikern och hans verksamhet i fornforskningens tjänst bör ses mot bakgrunden av strömningar, som inom litteratur och historieuppfattning behärskade 1800-talets förra hälft d. v. s. nyromantiken och göticismen. I sin forskning vill Dybeck i likhet med t. ex. Geijer främst fånga folksjälén, vare sig denna uppenbarar sig i folkvisan, folklivet eller fornminnesmärket. Han är en senfödd samtida till Arvidsson, Sjöborg m. fl., vilka till stor del verkat på samma områden som han. För Dybeck äro naturen och fornminnesmärket oupplösligen förenade till ett helt — hans vackra teckningar av fornlämningar framhäva också särskilt landskapets romantiska prägel. I viss mån är han vid sidan av Rääf och Djurclou en av de sista inom en betydelsefull epok i vår fornforskningshistoria, den tid då fornforskningen och folklivsskildringen voro intimt förenade med varandra. Gent emot den nya skolan, som med stöd av naturvetenskapliga utvecklingsläror sökte klassificera forn-

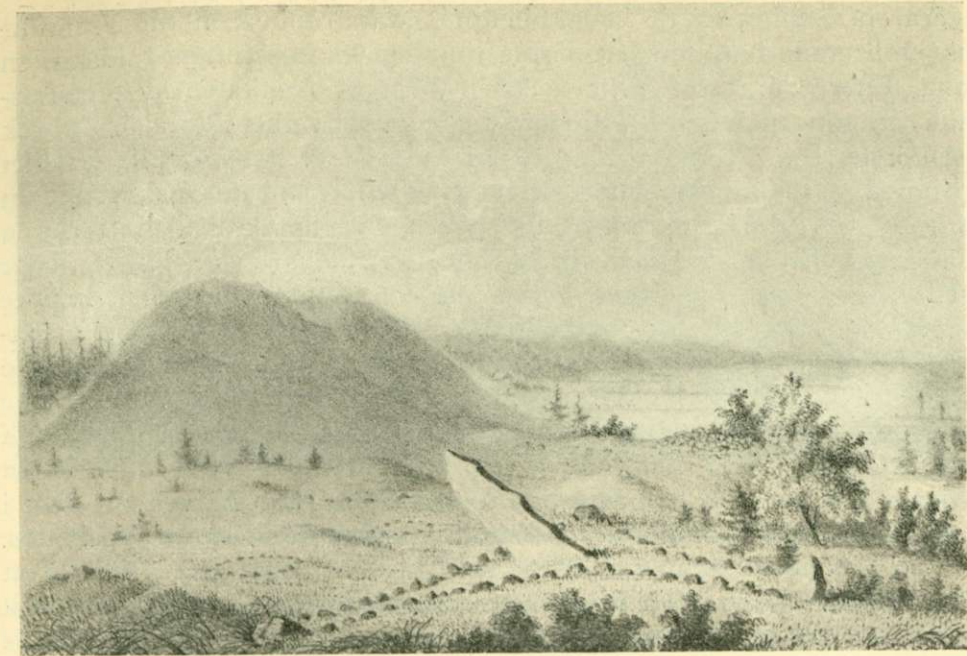
Richard Dybeck.
Ritat av L. W. Herrlin.
Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien.

sakerna i mera torra grupper och serier, en skola, vars främsta representanter voro Hans Hildebrand och Oscar Montelius stod han säkerligen ganska kall. Och även om han själv företog arkeologiska gravundersökningar, gjorde han det ofta tydligen utan någon större entusiasm. Hans livsintresse var att skydda det som var gammalt och fromt och skydda det i dess naturliga miljö. Och kanske hans avoghet mot den nya tiden och dess forskningsmetoder hade ett visst berättigande i så måtto, att denna icke så mycket bekymrade sig om den enhet, som fornminnet och naturen dock utgöra, utan ägnade sitt främsta intresse åt de fornsaker, som kunde anträffas under jorden. I detta hänseende har den moderna fornvården i våra dagar upptagit Dybecks strävanden, i det att den söker i möjligaste mån skydda icke blott de fasta fornlämningarna som sådana, utan även den natur som omger och inhägnar dem. Man ser i fornminnena ej blott de oskattbara källorna till en förut oanad kunskap om vårt folks öden i längst förflutna årtusenden. Dessa åldriga minnesmärken kunna också giva oss något omedelbarare, som griper åskådaren med eller mot hans vilja, och de kunna ofta lämna oss skönhetsintryck av bestående värde.

Kan man gå bland gravhögarna på Hemlanden vid Birka, där de ligga i hundraden under de smärta, vitstammiga björkarna, som vid denna årstid strö sitt guld över de gamla vikingagravarna utan att gripas av en stark känsla av högtid och sagostämning. Lämnar ej anblicken av Upsala högar, dessa Sveriges pyramider ett intryck av mäktighet och stolt kraft, som är outplånligt?

För denna osynliga växelverkan mellan det förgångnas minnen och de levandes sinnen hade Dybeck en mycket stark känsla, och det är väl också denna, som är det starkaste bandet mellan Dybeck och den nutida hembygdsrörelsen i dess bästa och sundaste former.

Dybeck var främst den *topografiska forskaren* — hans tidskrift *Runas första häfte* inledes med hans »Antikvariska fotvandringar i Västmanland» och begynna med en romantiskt färgad skildring av fornlämningarna i hans egen födelsesocken Odensvi. Hans skildringar äro ingalunda den ensidige arkeologens — hans sinne är öppet för alla säregna drag i naturen och folklivet. — Härutinnan är han en sen efterföljare till Linné av vars mästerviga reseskildringar han otvivelaktigt tagit ett starkt intryck. Då han bestigit en högt belägen fornborg i sin hembygd och skådat ut över bygden skildrar han sina intryck i följande entusiastiska ordalag: »Ett nordiskt landskap! Odensvidalen med lummiga flockar av alar, en mörk tallskog som här och där giver sig utför de gräsgröna branterna, den sorlande ån, bergen i söder och vågorna i

Gravplats vid Husby (Vansö).
Litografi efter teckning av R. Dybeck.
(Ur »Mälarens öar».)

fjärran!» Och då han kort därpå skildrar Gertrudsbäcken, där han »fägnar sig åt skogsblomstren och de spräckliga alger, av vilka dess bräddar rikt bepryd» meddelar han genast en sägen om huru detta vattendrag fått sitt namn.

Vetenskapligt utbildad för sitt kall var Dybeck icke — någon arkeologisk universitetsundervisning fanns ju då ej, och de vetenskapliga arkeologiska metoderna stodo ännu i sitt allra första utbildningsstadium. Han var därför den självlärde, den entusiastiska »fornälskaren». Någon skarp vetenskaplig kritik var han därför icke utrustad med, det insåg han själv och i företalet till den av honom utgivna tidskriften *Runa* anmärker han blygsamt, att »arbetets brister tydligt röja lärlingen». Men han nöjde sig ej uteslutande med folktraditionens ofta grumliga källa, utan forskade även i gamla pärmebrev, kartor och handskrifter. I ett avseende når Dybeck dock högre, nämligen som runolog. På detta område är hans främsta arbete det stora, aldrig fullbordade verket »Sveriges runurkunder» (1855) innehållande nyfunna runinskrifter i Uppland, Södermanland och »Svenska runurkunder» (1860 och 1865), som avsåg att

utgöra en samling av de bevarade uppländska runinskrifterna. Framförallt publicerade han emellertid sina runologiska forskningar i tidskriften *Runa*. Efter Göransson, vilken år 1750 utgav resultaten av 1600-talsantikvariernas runstensforskningar i det stora runverket Bautil, är Dybeck den förste, som framkommit med ett runverk av vetenskaplig kvalitet och med avbildningar, vilka otvivelaktigt höra till de vackraste, som ha gjorts av dessa märkliga, för Sverige så karakteristiska forntida monument. De anses med fördel böra användas såsom illustrationer även i moderna läroböcker. Även på detta område var han kanske främst den hängivne fornvårdaren, som med sällspord energi efterspanade förlorade runstenar och upptäckte nya och återställde skadade dylika, vilka pietetslöst vräcks åt sidan eller sönderslagits. Han ville icke vara runstenarnes *uttolkare*, därtill ansåg han sig sakna tillräckliga förutsättningar. Men han kände sig som den där ville *rädda* dessa dyrbara urkunder åt den framtida forskningen. Han skriver om dem i företalet till sina runurkunder: »Den tid kommer då de skola uppskattas. — Men äro de då ännu till? Vem vet? Jag har blivit satt i tillfälle att för framtida forskare och fornvänner visa något litet av vad, som varit haver, när kanske ej mera en enda Runsten reser sig å våra grönskande eller snöiga fält». Som vi se en reflex av den pessimism, som ofta nog än i dag griper fornvårdaren, men som — det må vi innerligen hoppas — allt fortfarande måste anses överdriven!

Även åt medeltida minnesmärken, åt kyrkorna och deras skulpturer och målningar kunde han ägna ett varmt intresse, varom tidskriften *Runa* och hans reseberättelser vittna. Hans verksamhet på det topografiska forntidsstudiets område har varit av stor betydelse för en efterföljande tids fornvård, som nu åter kommit att fortsätta i samma spår. Härom vittna hans talrika berättelser över de vanligen med Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens anslag företagna resorna i skilda landskap: i Västmanland, i Skåne, i Dalsland, i Uppland, i Södermanland, ävensom hans omfattande brevväxling med riksantikvarien Bror Emil Hildebrand, som mycket verksamt understödde hans forskningar och författarskap. Särskilt var Mälarbygden föremål för Dybecks kärleksfulla intresse och 1861 utgav han en vackert illustrerad skildring av Mälarens öar.

Han var även verksam för väckande av fornminnesintresset i landsorten. Sålunda grundade han 1861 Västmanlands fornminnesförening och genom sina resor i bygderna fyllde han i viss mån folkupplysarens roll. Det är så mycket i Dybecks gärning, som förebådat just vår tids strävanden på fornminnesvårdens område, icke minst strävandena att föra

Hednagravar på Selaön.
Litografi efter teckning av R. Dybeck.
(Ur »Mälarens öar».)

detta intresse ur museernas och de lärdes trånga krets ut till bygdernas folk. Med ett ord: att göra intresset för vården av landets minnesmärken från att ha varit ett fåtal lärdes möda till en verklig folkrörelse. Så t. ex. inbjöd han i tidningarna huvudstadens yngre fornvänner att kostnadsfritt deltaga i utfärder med honom i avsikt att uppdaga minnesmärken och inhämta kännedom i konsten att undersöka dem. Det är ju ingenting annat än just det, som vi under dessa sista tider se återupprepat genom museernas utflykter för allmänheten till våra fornminnesrikare trakter, ett uppslag som visat sig numera vinna en oerhörd anslutning, som säkert skulle kommit Richard Dybecks hjärta att svälla av tillfredsställelse och hopp, om han kunnat se och ana det. — Självt hade han nog oftast känslan av att vara en ropandes röst i öknen.

En i förtid bruten hälsa, ett inneboende svårmod och ekonomiska bekymmer lade ock band på hans verksamhetsiver. Man bör dock icke tro, att Dybeck saknade tillräcklig uppmuntran från de vetenskapliga kretsarna i vårt land. Tvärtom! I Vitterhetsakademien, där han invaldes som korresponderande ledamot, hade han en varm gynnare, och efter dåvarande förhållanden icke obetydliga penningbelopp ställdes till hans förfogande för utgivande av olika publikationer, främst *Runa*, ävensom till hans resor inom skilda landskap. Även riksdagen beviljade honom särskilda anslag, och bland universitetslärarna hade han flera uppriktiga beundrare.

Den tidskrift *Runa*, en skrift för fäderneslandets fornvänner, som han

under en lång följd av år utgav, kan sägas vara en av de första tidskrifter vi i vårt land hade, som väckte intresse för den forntida kulturen utanför de fackintresserades krets. — Den var f. ö. i viss mån även en av våra första arkeologiska facktidskrifter och efterträddes som sådan av »Antikvarisk tidskrift». Även i andra mindre arbeten såsom »Svenska fornsaker» och »Svenska minnesmärken» avsåg Dybeck att för en bredare publik sprida kännedom om våra fasta forn lämningar och om de i gravarna anträffade föremålen. Förvisso saknade Dybeck djupare intresse för de centrala frågorna inom den internationella arkeologiska vetenskapen, men för detta må vi ej glömma hans stora förtjänster som banbrytare för det allmännare arkeologiska intresset i vårt land. Han representerar även den inom forntidsstudiet rådande strömning, som rådde under den tid, då Hans Hildebrand och Oscar Montelius växte upp.

De stora landvinningar inom den arkeologiska *vetenskapen*, som dessa sistnämnda forskare gjorde under en tidpunkt, då Dybecks krafter voro i avtagande ha förvisso undanskymt de insatser, som denne osjälviske forskare har gjort i den svenska fornvårdens tjänst. Någon jämförande värdesättning av dessa olika riktningar inom fornforskningen behöver ej här göras; förvisso ha de bägge haft sitt djupa berättigande.

För Dybeck stodo fornforskning och fornminnesvård i det allra intimaste förhållande till fosterlandskänslan. I känslan för och förståelsen av de synliga vittnesbörden om landets och förfädernas framfarna öden såg Dybeck kriteriet på den levande generationens förmåga att uppfatta de ideella, i penningar eller i mått och vikt outtryckbara värden, som ändå till slut bilda de starkaste banden till den jord, som oss fostrat har.

Karaktéristiska för denna Dybecks starkt känslöbetonade ställning till fornforskningen och för den centrala betydelse han åt denna ville giva i det nationella medvetandet äro de ord, varmed han avslutar sitt andra häfte av Svenska Fornsaker, ord, som helt visst ännu äro tänkvärda nog!

Han skriver sålunda:

»Ett ord slutligen i allmänhet! 'Den i och för sig berömvärda odlingsifvern, som de sednare åren först fått full fart, hotar nu de flesta minnesmärken med en snar förstörelse; men att fornforskningen af detta förhållande både kunde och borde draga nytta, derpå gifver ingen akt.' Under de tolf år, hvilka förflutit sedan detta af en Skånsk forskare yttrades, huru många hundra forntida högar och stensättningar hafva icke brutits samt förstörts, utan att ringaste underrättelse om dem eller

deras innehåll erhållits, utan att de någonsin kunna återställas åt forskningen! Och hvilken skulle nu, sedan 'vårt fädernesland' blifvit (af Aftonbladet t. ex.) introducerat 'på den materiella civilisationens bana', väl falla i dårskap, att behjerta en tanke, sådan, som den anförda: att låta beveka, 'poetiskt hänföra' sig, att skona ett tusenårigt Domaresäte, då han å platsen i odladt skick kan skörda ända till ett stop säd, och det hvartannat år — missväxtår dock undantagna: då oaktadt kostnaden af åtta till tio dagsverken för monumentets förstörelse och bortförande, han likväl skattar sig lycklig att vidare slippa se det gagnlösa skräpet!

På likgiltigheten, på föraktet för det fosterländska följer fallet af en nations, af materien i evärdeliga tider oförnimbara, invärtes sjelfständighet; och efter med den yttre! Var man säker på det.»

DEN HEMBYGDSVÅRDANDE HEMSLÖJDEN

Av Fru Ellen Widén, Stockholm

HADE inte den inbrytande industrialismen förvillat sinnena och den gamla på seklers erfarenhet grundade smaken gått vilse, så att även slöjden kommit på avvägar, hade denna aldrig behövt bli föremål för hembygdsvård. Ur den gamla myllan hade alltför skjutit nya skott, och ingen hade fallit på den tanken att ej detta var det enda naturliga.

Dock där kom ju en tid av förfall, som varade så länge, att de flesta glömde, eller visste ej alls, huru ädel, rik och stolt den svenska hemslöjden en gång var. Men, nu veta vi det, och verkligt hembygdsvårdande är endast den slöjd, som ej blott är ett barn av stunden, än mindre av modet, utan står som länk mellan forntid och framtid byggnade på historisk grund. Det är den slöjd i vars djup den strömfåra rinner som vattnat och befruktat fädrens kulturella alstring.

Allt sen vårt lands första bebyggelse hade människor med ivrigt skapande händer format ting för hemmets behov, för dess förskönande. Ej under att mannens öga under århundradens träning blev skarpt för proportioner och för linjernas rytm. Byggnader och inredning fingo ett drag av enkel värdighet och skönhet, som än i dag väcka kännarens beundran, och giva en känsla av självmedveten trygghet och ro. Allmogehemmens prägel av gammal, god kultur försvann med industrialismens genombrott; dränktes i dess väldiga våg.

Den kvinnliga slöjden hade ock nått en mycket hög blomstring och utvisade en mångfald av fina tekniker och mönster. Till stor del berodde dock dess höga ståndpunkt därpå, att kvinnan med utomordentlig skicklighet förstod att skaffa sig utmärkta materialier till sin textila gärning. Med yttersta omsorg sköttes ull och lin och det var ett glänsande, härligt garn som stod till förfogande, då färgningen skulle företagas, och denna skedde med mästarehänder.

Ur växternas vidsträcka rike hade erfarenheten lärt kvinnan att hämta sina färgämnen.

Genom vetenskaplig undersökning av färgerna i en vävnad från tidig medeltid vet man, att den blå färgen troligen åstadkommits med vejde, *Isatis tinctoria*, som ännu växer vild på Gottland och i södra Sverige. Den vackra röda färgen har sannolikt framställts medelst krapproten, *Rubia tinctorum*, som enligt Hartmans flora fordom odlades som färgväxt i södra delen av vårt land. Den gula är gjord med blad av mjölon, *Arctostaphylos uva ursi*. Den gröna färgen är en blandning av blått och gult. Dessutom funnos ju naturfärgerna svart, vitt och grått vilket gjorde, att stor omväxling redan då kunde åstadkommas i vävnader, broderier och band.

Men tiden gick. Färgernas antal växte och även främmande färgämnen kommo till användning, men kunnigheten blev ock mångsidigare. Under en ständig själens och kroppens samfälliga strävan mot utveckling och förädling av den mänskliga tillvaron, utformades av svenska män och kvinnor en allmogekultur som, vuxen ur en motsvarande hjärtats bildning, blev ett fullödigt uttryck för det folks psyke, som skapat den.

Med den överhandtagande industrialiseringen började emellertid slöjden att tyna. Täljkniven lades bort, spinnrockarna tystnade och bränsorna slocknade i de öppna spisarne. De lediga stunder, som fordom tillbragts under slöjdande vid den flammande härden, gled långsamt bort; blevo till personlighetens stillastående i stället för, som fordom, till dess växt.

Många voro de, som med oro iakttog detta förhållande och den 6 okt. 1845 bildades *Svenska Slöjdföreningen*, vars omfattande program även omslöt husslöjdens stödjande och uppmuntrande.

Genom denna förenings många olika företag blev även skolslöjden en aktuell fråga och den 11 sept. 1877 utkom en kungl. kungörelse, däri det stadgades, »att varje skoldistrikt, som på ett ändamålsenligt sätt anordnade slöjd för gossar, skulle erhålla ett årligt understöd av 75 kr.».

Detta var en ringa början, men vi veta alla, huru detta statens understöd till slöjdundervisningen vuxit ut till att nu betinga mycket stora summor. Att så skett beror helt visst därpå, att den tanken alltmer trängt igenom att »en i verklig mening allsidig utveckling av de mänskliga förmögenheterna nödvändigt betingar det kroppsliga arbetets medverkan».

Först på 70-talet hade man emellertid fått blicken öppen för de stora skatter, som kulturarvet från den förindustriella tiden gömde. Arthur Hazelius blev den store nationale väckaren och ledaren på detta om-

råde och kom därigenom ock att klarlägga den grund på vilken den nya folkkonsten självfallet måste byggas.

Hjärtan tändes, skaparhågen väcktes och snart nog bildades den första stora textilföreningen på nationell grund, *Handarbetets vänner i Stockholm*.

Föreningen började sitt arbete med att förvärva sig en särdeles vacker kollektion av gamla svenska textilier och snart nog öppnades en skola för utbildande av lärarinnor.

Dock, denna förening leddes av konstnärliga till den moderna konstutövningen allt närmre anslutna krafter. När sedan allt flera lokala hemslöjdsföreningar togo den egentliga folkslöjden om hand, må ingen undra på att tiden och dess växlande krav allt mera satt sin prägel på denna konstnärliga saluslöjd.

Föreningens styrelse följer emellertid alltfört med varmaste intresse och sympati allt vad av äkta, ädel folkslöjd, som åter kommer till synes.

Behovet av en organisation, som tog till sin uppgift att arbeta just för denna folkslöjd gjorde sig småningom allt mera gällande. Slöjdandet för det egna hemmet hade på många håll fått nytt liv. Men, det fanns ock, i de fattigare hemmen en allt starkare önskan att genom betalt hemarbete öka familjens tillgångar. En mera materialistisk tid än den flydda hade kommit och människorna ville ej blott förtjäna, utan ock få någorlunda bra betalt för sitt arbete.

Dock, om hemslöjden, som saluslöjd, skulle kunna bestå i konkurrensen, måste den upparbetas till den högsta fulländning. Denna sanning insågs av många redan då, och den gäller än i dag.

Med klar insikt om allt detta, bildades på hösten 1899 »Föreningen för svensk hemslöjd» med uppgift att främja svensk hemslöjd, företrädesvis den konstnärliga.

Denna uppgift har föreningen ock med stor kraft och hängivenhet fullföljt, ledd som den är av framstående konstnärliga personligheter. Arbetet har bedrivits på många sätt; genom upplysningsverksamhet, skolor, kurser, tillhandahållande av mönster och modeller och framför allt genom föreningens permanenta utställning och försäljning i dess vackra lokal i huvudstaden.

Ett storartat hembygdsvårdande arbete nedlägger föreningen å »inventariseringen» av den gamla svenska hemslöjdens textila alster. Detta arbete påbörjades redan 1914 och lämnades då till Fröken Lilly Zickerman som fotograferar och, där så befinnes lämpligt, färglägger allt av värde, som finnes tillgängligt för forskningen inom vårt vidsträckta land.

Ur föreningens styrelseberättelse av år 1915 må här anföras följande rörande denna sak:

»Under det arbete som sålunda bedrivits har konstaterats, vilken hög ståndpunkt den gamla textilslöjden intog, såväl i avseende å färgernas skönhet, hållbarhet och sammansättning som i avseende å mönster och textilt teknik. Även har iakttagits, hurusom mer eller mindre utpräglade skiljaktigheter förefinnas i slöjdens karaktär inom närliggande härad eller till och med socknar. De rön som gjorts hava befunnits så värdefulla, att någon tvekan ej kan råda om vikten av deras tillgodogörande på bestående och betryggande sätt för framtiden.»

Det sista resultatet av Fröken Zickermans arbete står att läsa i Svensk Hemslöjds årsberättelse av år 1927, där det heter, att »till Föreningen för svensk hemslöjds samlingsverk, som förvaras i Nordiska Museet, inlevererats 1,700 negativ, 11,697 planscher i svart och 4,847 planscher i färg», där de ock äro tillgängliga för studier. De föreningar, som så önska, kunna för eget bruk få inköpa dublettexemplar för en billig penning. Det ligger i öppen dag av vilken betydelse detta verk är. En gång kommer dock den dag, då de textilier, som äro i enskild ägo, försvunnit.

Svensk Hemslöjds intensiva arbete för slöjden stimulerade starkt intresset ute i bygderna, och den ena lokala föreningen efter den andra bildades, delvis på Svensk Hemslöjds tillskyndan. Sålunda bildades hemslöjdsförening i Leksand 1904, i Malmö och Mora 1905, i Göteborg 1906, i Karlstad 1907, i Kalmar, Rättvik och Östersund 1908, i Jönköping, Skövde, Bollnäs, Sundsvall, Sollefteå och Umeå 1909, i Linköping, Västervik och Orsa 1910, i Halmstad, Arbrå, Söderhamn och Hudiksvall 1911 samt i Gävle 1912.

De många små föreningarna leddes av varma lokalpatrioter, som lärt sig älska sin hembygds gamla slöjd, och som voro väl förtrogna med det folk, vars förfäder skapat den. Med entusiasm sammanfördes de gamla slöjdföremålen till större eller mindre samlingar, som med tacksam glädje studerades och beundrades. Vem kan räkna alla de timmar av oavlönat, hängivet arbete, som under de första årens hänförelse offrades för denna sak! —

Men, den sak, för vilken man ger ut sig i osjälvisk strävan blir kär, och allt mer blev det klart, att detta arbete ville föreningarna få sköta fullt självständigt. Ty de levde i den övertygelsen, att de lokala särdragen, vilkas stora betydelse understrukits av Svensk Hemslöjd i dess ovan citerade uttalande, i den nya slöjden bäst skulle bevaras på så sätt.

Emellertid var det många gemensamma intressen, som förenade dessa

föreningar, vilka kände sig ekonomiskt svaga och i behov av stöd utåt. Av denna anledning bildades år 1912 »Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund». Den första paragrafen i dess stadgar har följande lydelse: »Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund har till ändamål att utgöra ett centralt organ för och ett föreningsband mellan landets hemslöjdsföreningar.

I sådant syfte skall Riksförbundet söka vidmakthålla och utveckla hemslöjden på folkkonstens gamla grund,

sammanföra landets hemslöjdsidkare och hemslöjdsvänner till överläggningar om frågor, som beröra hemslöjden, och till gemensamt uppträdande utåt,

verka för höjande av undervisningen i hemslöjd samt underlätta utbytet mellan föreningarna av vunna erfarenheter rörande vidtagna åtgärder för hemslöjdens främjande».

Många nya föreningar hava under åren tillkommit och 1927 utgjorde de till förbundet anslutna föreningarna ej mindre än 29 nämligen:

Bollnäs hemslöjdsförening, Bollnäs
Föreningen Hälsingelöjd, Söderhamn
» Heimbygda, Östersund
» Konstfliten, Göteborg
» Wärmlands hemslöjd, Karlstad
Gotlands hemslöjdsförening, Visby
Gästriklands hembygdsförening, Gävle
Göteborgs och Bohusläns hemslöjdsförening, Askim
Halländska hemslöjdsföreningen Bindslöjden, Halmstad och Laholm
Jönköpings läns hemslöjdsförening, Jönköping
Kronobergs läns hemslöjdsförening, Växjö
Leksands hemslöjdsförening, Leksand
Malmöhus läns hemslöjdsförening, Malmö och Hälsingborg
Medelpads hemslöjdsförening, Sundsvall
Mora hemslöjdsförening, Mora
Norbergs bergslags hemslöjdsförening, Norberg
Norra Kalmar läns hemslöjdsförening, Västervik
Norrbottens läns hemslöjd, Luleå
Skaraborgs läns hemslöjdsförening, Skövde
Södermanlands läns hemslöjdsförening, Nyköping
Södra Dalarnas hemslöjdsförening, Hedemora
Södra Kalmar läns hemslöjdsförening, Kalmar
Uppsala läns hemslöjdsförening, Uppsala
Västerbottens läns hemslöjdsförening, Umeå

Västmanlands läns hemslöjdsförening, Västerås
Ångermanlands hemslöjdsförening, Sollefteå
Örebro läns slöjdförening, Örebro
Östergötlands läns hemslöjdsförening, Linköping samt
Övre Hälsinglands hemslöjdsförening, Hudiksvall.

Med varmaste hängivenhet hava dessa föreningar under de gångna åren, var och en i sin hemtrakt, arbetat för »slöjdens återupplivande på folkkonstens gamla grund» i den mån den var känd. Skolor hava växt upp på denna grund och oändligt många kurser hava hållits ute i bygderna, liksom förbundet för att hävda sin ställning och skaffa avsättning för föreningarnas slöjdalster flitigt deltagit i större och mindre utställningar.

Av stor hembygdsvårdande betydelse är naturligtvis den nyss nämnda strävan förbundet alldeles särskilt gjort till sin, den att pietetsfullt bevara de skilda ortskaraktärerna även i den nya slöjden. Många äro de i våra dagar, som ej förstå meningen därmed.

Är då den enkla skogsblomman av mindre intresse därför, att konst och kultur ständigt framlocka nya praktblommor, nya modeblommor? Vågar ej forskaren mången gång livet för att nå kanske blott en varieret av någon art i naturens stora rike? Och består ej »naturens outtömliga rikedom» just i mångfalden av former?

Vad skulle väl vår nutida folkslöjd en gång hava att bjuda forskaren, om den vore internationellt betonad? Det är sannerligen inte mera saker människorna behöva. Sådana produceras förvisso vida flera än de ens kunna bruka.

Endast de föremål, som bjuda något av egenart och göra det på ett vackert sätt, rikta kulturen och ha någon betydelse för densamma.

Vår gamla hemslöjd med dess ortskaraktärer gömmer sådana skatter. De äro resultat av århundradens strävan att finna de rätta uttrycken för den skönhetslängtan, som bodde hos vårt folk och tog sig olika uttryck i olika trakter. Förarmande vore det, om de fina, lokala särdragen försvunne, om det nya lärandet skedde så högröstat, att folkets egen röst ej längre bleve hörd. Men, det finnes ett problem och ett mycket viktigt sådant, som ännu ej funnit sin lösning, men som måste lösas. Jag menar den textila materialfrågan. Särskilt när det gäller ullgarvet är den otillfredställande.

Den utmärkta ull som stod forntidens kvinna till buds, finnes numera blott i ytterst ringa mängd i vårt land. Vår urgamla fårras, det s. k. »pälsfåret», vars långa, glansiga täckull lämnade ett så utomordentligt

material för konstvÄvnad är degenererad. Den tålde ej vid den korsning med främmande raser, som så livligt uppmuntrades av staten under 1700-talet, och som i början visade sig bra, men i längden blev ödesdiger. Den raka, smidiga täckull, som givit en sådan glans och prakt åt ryor och täcken, försvann och den nuvarande svensk-ullen anses av kännare mindervärdig.

Ingeniör Lennart Wählstedt har emellertid i många år målmedvetet, hängivet och med stor kunnighet arbetat på att åter renodla den gamla, svenska rasen med de få exemplar, som ännu funnos kvar. Hans exempel har följts av Friherrinnan Wera von Essen och Doktorinnan Maria Mannerheim. Men »för att saken skall få framgång fordras det dock, att hemslöjdsintresserade även uppmärksamma fåraveln och uppmuntra den var och en på sin ort» yttrar Ingeniör Wählstedt i en uppsats om ullen samt, längre ned i samma uppsats »genom urval bland fåren kan man få fram i vårt land fint och smidigt täckhår, som lämnar lika bra garn, som det bästa persiska».

Efter att hava uttalat sitt varma erkännande åt den höga ståndpunkt den textila konstskickligheten f. n. innehar, avslutar han dock med anledning av ovan berörda förhållanden sin uppsats med ungefär följande allvarliga ord.

Om vi vilja att vår tids textila arbeten för en eftervärld skola stå sig såsom värdefulla alster, få de nuvarande förhållandena ej fottsätta. Om materialet är ojämnt och dåligt, komma våra alster för kommande tider — om de hinna så långt — att stå som varnande exempel från en tid av dekadans, konstskickligheten må vara huru stor som helst.

Allt bör sålunda göras, som kan göras, av staten, kommuner och enskilda för att en rationell fåravel må komma till stånd till fromma för vårt lands hem- och konstslöjd.

Till dess det blir möjligt, att inom vårt eget land erhålla ett sådant kvalitetsgarn som här åsyftas, torde nog vara bäst att vid färgning för vävnader, som fordra ett sådant garn, använda sig av det persiska garnet, ty det går ej att få vackra färger på dåligt garn.

Vad färgningen vidkommer, är och blir växtfärgningen absolut den bästa, då det gäller folkkonsten. Dessa färger tyckas, liksom markens blomster, ha ett slags hemligt förstånd med varandra, äga en inre harmoni som gör, att de kunna blandas nästan huru som helst — fult eller banalt blir det aldrig. Här finnes en naturens egen anvisning, som man ej bör förbise. *Skickligt och omsorgsfullt gjorda* bliva de, som känt, utomordentligt vackra. De äga ett djup och en fyllighet, parad med mildhet, som de kemiska färgerna ej besitta.

Dessa kunna vara strålande vackra och äga många goda egenskaper, men just den *speciella* charme, som växtfärgerna besitta, lär vara omöjlig att genom dem få fram.

I England, där hemslöjden tagits upp i betydande omfattning, och där endast växtfärger användas, lär man lyckönska oss till vår rika tillgång på detta slags färgämnen.

Dock, i denna som i all annan färgning fordras fint färgsinne och stor skicklighet, om ett fullgott resultat skall kunna erhållas.

Föreningarna mäktade ej skaffa sig tillräckligt med garn, som kan tävla i kvalitet och färg med det, som finnes i de verkligt gamla vävnaderna. Därav kommer det, att den textila folkslöjden av i dag ej ännu vid utställningarna förmår ge det omedelbara intryck av kultur och skönhet som de gamla vävnaderna skänka.

Visserligen ha Borgs söner och i all synnerhet färgeriaktiebolaget i Klippan nedlagt ett ytterst intresserat arbete på att söka tillmötesgå hemslöjdföreningarnas önskan att erhålla färger liknande de gamla växtfärgerna, men utan att problemet därigenom blivit löst.

Skall en verkligt god kopia av t. ex. en gammal rya utföras, måste garnet antingen vara med yttersta omsorg växtfärgat eller hoptvinnat av många olika nyanser, om den önskade fylligheten skall kunna uppnås.

Alltså, om vår svenska, textila hemslöjd skall kunna bringas till produktion av endast kvalitetsvaror och nå fram till den blomstring den fordom hade och som nu torde kunna överträffas fordras:

utom ett kraftigt ingripande till fåravelns höjande,

att ett färgeri för växtfärgning med dithörande laboratorium inrättas, där, under konstnärlig och sakkunnig ledning allt garn skulle färgas, dels till de många statsunderstödda skolorna,

dels till fyllande av hemslöjdföreningarnas alltjämt stigande behov.

Även ett spinneri borde därmed förenas, där god ull — som att börja med torde få lov att köpas utifrån — spunnes dels för maskin, dels för hand allt efter ändamålet. En sådan anläggning torde dock icke kunna ske utan statens medverkan.

Men, man behöver blott se de siffror, som utvisa hemslöjdsföreningarnas årsavsättning för att förstå, att ett sådant företag med tiden skulle komma att löna sig.

Ett dylikt företag borde ej vara svårare att genomföra här än i Norge, »där den norske husflidsforeningen» med stortingets hjälp upprättade ett dylikt färgeri redan 1894, och där det än i dag anses, att detta färgeri i hög grad gagnat landets textila konstutövning. — Att det finnes marknad för dessa i växtfärger utförda bonader, täcken och kuddar har

erfarenheten där nogsamt visat liksom Malmöhus läns hemslöjdsförening på ett ekonomiskt lysande sätt ådagalagt, att den gedigna, bygdetrogna slöjden åtnjuter stor uppskattning och även är en betydande ekonomisk faktor att räkna med. —

Må ej den eftervärld, som kommer, en gång säga, att vår tids hembygdsvårdande och hängivna arbete för slöjdens återupplivande i all sin stora kärlek dock saknade grundlighet!

För den manliga slöjden är det bättre ställt, då rikligt av goda materialier står den till buds. Det fattas blott skaparhågens väckande på allvar. Ej så litet har redan gjorts därför. Svensk Hemslöjd har genom sina skolor och kurser gjort mycket, särskilt för snickeriet och Riksförbundet har även på alla sätt, som stått det till buds, sökt stimulera intresset för den manliga slöjden. Livgivande och hembygdsvårdande impulser hava givits på flera sätt. Särskilt vill jag i detta sammanhang minna om Carl Larssons soliga hem, Sundborn i Dalarna, med den hyllning åt gammal, svensk kultur, som detta hem innebar. — Men här gällde dock främst att reformera skolslöjden.

Allt sedan 1908 har slöjdläraren vid Växjö seminarium, Gunnar Ell, intensivt arbetat på att där omvandla den gamla schablonmässiga slöjden till att bli ett levande uttryck för kännande och tänkande människors strävan att ge yttre form åt sin tanke och vilja till självständigt skapande. På flera utställningar inom och utom Sverige har han hälsats som banbrytare.

En utomordentlig hjälp i detta nydaningsarbete har han fått i den födde pedagogen och människovännen arkitekten Carl Malmsten.

I stark personlig känsla av skapandets glädje drevs han att sätta in sin rika personlighet i arbetet på att lära barn och ungdom att känna »något av den glädje, som varje människa känner, när hon med kropp och själ av all kraft arbetar på ett fullgott verk».

Resultatet av denna önskan blev först tre av honom ledda kurser vid Nääs slöjdskola och sedermera tvenne vid skolan i Sigtuna. Han ville omdana slöjden så »att den skulle få av den gamla hemslöjdens hela människoföstrande förmåga». Om slöjdundervisningen säger han ock att den »bör, genom arten av de föremål den alstrar, anknyta barnen till den krets i lek och allvar vari de höra hemma, dels också visa utöver barnåren fram mot den en gång blivande självständiga gärningen som medborgare och hembildare».

Med klar blick för den skönhet, som den svunna allmogekulturen gömde, och som man nu kan se i museer och samlingar, blevo studier av dessa en självklar sak vid hans kurser,

Hans arbete för slöjdens pånyttfödande har på så sätt blivit av stor hembygdsvårdande betydelse. Han är en lärare av Guds nåde, och hans entusiastiska lärjungar föra nu hans tankar vida ut över allt Sveriges land.

En hembygdsvårdande slöjd är naturligtvis inte en det gamla ständigt kopierande slöjd. Illa skulle man i så fall förstå den gamla slöjden, vars största egenskap var den, att den aldrig upprepade sig. Såsom levande uttryck för levande människors personliga vilja och smak drevs den till ständigt nyskapande.

Men såsom det enda medlet att lära människorna känna och förstå sin egen bygds slöjd — att lära dem hitta hem till fädrens tanke och känslövärld — har kopierandet varit alldeles nödvändigt. Människorna ha så länge irrat kring på kulturens vildmarker, att det tar tid, innan ljuden därifrån tystnat, och de kunna lyssna till den röst som talar i deras inre med något av fädrens stämman. När så skett — och skaparehågen omsättes i handling, då danas äkta ting som ena nutid och framtid.

L I T T E R A T U R

Mårten Sjöbeck: *Skåne. Nordiska bok-handeln. Sthlm.*

Svensk hembygdslitteratur har fått ett nytt och mycket vackert tillskott i skriftställaren Mårten Sjöbecks vackra arbete »Skåne», som utarbetats på uppdrag av Kungl. järnvägsstyrelsen. Den lilla notisen härom anger liksom underrubriken »Färdvägar och vand-ringsstigar utgående från statsbanorna» i viss mån bokens både styrka och begränsning.

Till den förra hör obetingat, att de viktigaste huvudstråken i en klart och redigt disponerad översikt belysas, till den senare åter, att andra, som beröras av enskilda järnvägar, antingen förbigås eller omnämnas endast flyktigt. Naturligtvis kan emellertid författaren ej lastas för, att han följt den plan, som väl åtminstone i princip uppgjorts av hans uppdragsgivare.

Det är emellertid förvånande, i hur hög grad författaren verkligen lyckats ge en all-sidig och pålitlig bild av Skåne och skånsk natur. Även en kännare av landskapet stan-nar ofta glatt överraskad inför en illustra-tion eller en uppgift, som genom sin friska originalitet verkar fullkomligt ny. Boken är därför i bästa mening en lärobok, som för-tjänar att läsas icke blott av det stora an-tal svenskar, som tro, att vår sydligaste provins är flat som den bekanta pannkakan, utan också av den starkt lokalpatriotiska landsändans egna invånare, som med glädje och stolthet här kunna få en påtaglig be-kräftelse på Skånes verkligen mycket skif-tande karaktär.

Författaren förtjänar också en eloge för

sin förmåga att trots den ofrihet, han på grund av givna direktiv måst känna, göra framställningen plastisk och fullt personlig. I den utmärkta texten finner man ofta mel-lan rent sakliga och ur turistsynpunkt sett värdefulla uppgifter om avstånd etc. an-märkningar, som vidga perspektivet och höjer boken från de vanliga turistkalend-rarnas nyttiga men understundom litet trå-kiga nivå till en uppslagsbok av även histo-riskt och kulturhistoriskt värde. Det ligger mycken kunnighet, mycken pålitlig kärlek till ämnet bakom dessa små korta uppgifter, vilka ibland i nästan aforistisk stil lämnas försynt, utan varje försök att docera eller vara påträngande. Det kan också redan i detta sammanhang nämnas, att stilen är klart saklig med fullt adekvat anpassning efter materialets egenart.

Ett gott och jämförelsevis originellt grepp är, när författaren vid skildringen av en bygds karaktär utgår ifrån dess speciella kulturformer inklusive bebyggelsen. Icke minst här bli hans korta, historiska överblickar, som vanligen från äldsta tider föras fram till våra dagar, av värde. Han har här ibland ganska beska men ej orättvisa an-märkningar att göra. Framställningen både fördjupas och vidgas dessutom av geogra-fiskt-geologiska och biologiska notiser.

Om sålunda såväl disposition som text äro förtjänstfulla gäller detta i än högre grad om bildmaterialet, som i sin helhet består av reproduktion av nytagna fotogra-fier. Dessa ha utförts icke blott av en skick-lig tekniker utan också av en konstnär med kräsen uppfattning om ett landskaps este-

tiska värde och om vad som verkligen är karakteristiskt. Jag betvivlar, att något ar-bete av jämförligt slag försetts med en så förstklassig samling i strängaste mening be-lysan, väl sovrade och skickligt utförda bilder. Det ej minst förvånande i detta sam-manhang är f. ö., att boken med sin för-näma utstyrel och sitt ovanligt rikhaltiga illustrationsmaterial kan säljas till ett pris av kr. 2,50. Det bör även nämnas, att den försetts med en oklanderlig karta.

Kungliga järnvägsstyrelsen är att gratu-lera till valet av förf. till denna bok om Skåne, Mårten Sjöbeck till att på ett så förträffligt sätt ha skilt sig från sitt upp-drag och allmänheten till att ha fått en vacker och instruktiv vägvisare genom ett landskap, som trots allt ännu är alltför litet känt av främlingar.

E. AHLMAN.

INSÄND LITTERATUR

FORSSANDER, JOHN ELOF: *Utgrävningarna å domkapitelhusets tomt sommaren 1927*. Skrif-ter utg. av Föreningen Det Gamla Lund. X. Lund 1928.

HINZE, G.: *Anhaltisches Naturschutzbuch. Im Auftrag des Anhaltischen Staatsminis-teriums bearbeitet. Zerbst 1928.*

JOHANSSON, Elin: *Södrens skald*. Lund 1928.

LUNDBERG, ERIK: *Topografiska stadsunder-sökningar. 1. Söderköping*. (Kungl. Vitt.-Hist.- och Antikvitetsakademiens hand-lingar, del 39: 1). Stockholm 1928.

Om undersökningar av svenska dialekter och folkminnen. Utredningar hösten 1928 från Landsmålsarkivet i Uppsala, lands-målsföreningarna i Lund och Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göte-borgs högskola. (Svenska landsmål och svenskt folkliv. B. 26). Uppsala 1928.

ROMDAHL, AXEL L. och DAHLGREN, SVEN: *Skara domkyrkas byggnadshistoria*. Väster-götland. Bidrag till landskapets kultur-historia och naturbeskrivning. Band 5. Upp-sala 1928.

ROTHMAN, ANNA: *Östgöta-Geografi*. Ett bi-drag till kännedomen om hembygden. Lin-köping 1927.

M E D D E L A N D E N

Dalarna.

TÖFSINGDALEN, icke Töfsingedalen, heter det till nationalpark föreslagna området i Idre. Sockenborna gingo icke, såsom i förra häftet av Tidskr. för Hembygdsvård upp-ges, in till Svenska Naturskyddsföreningen med anhållan om hjälp, utan till Dalarnas Hembygds-Förbund, som då av Natur-skyddsföreningen utverkade ett anslag för undersökning av området, verkställd av fil. mag. Karl Herman Forsslund. Hem-

bygds-Förbundets naturskyddsombud upp-satte och insände sedan ansökan om av-sättande av området såsom nationalpark (undertecknad även av ombud för Idre socken och hembygdsförening samt av Sv. Naturskyddsföreningen). Hembygds-För-bundet har med tre undantag ombestyr-t och i regel bekostat alla lagliga fridlys-ningar hittills i Dalarna, f. n. jämt 60 reso-lutioner innefattande 89 naturminnen, därav 3 områden (Lindön i Renne, Tingsnäs udde i Mora, Vindförebärgsudden i Ore), 6 flytt-

block, 3 jättegrytor samt 77 träd, vartill komma ett tiotal inlämnade, men ännu ej slutgiltigt avgjorda ansökningar.

Skåne.

BJÄRE HÄRAD BILDAR HEMBYGDSFÖRENING. Den 23 november hölls i Båstad ett talrikt besökt hembygdsmöte. Sedan boktryckare B. Svensson hälsat de närvarande välkomna, höll kyrkoherde V. Ewald föredrag om traktens historia och berörde i anslutning härtill hembygdsvårdens principer. Ingeniör L. Nobel avtackade föredragshållaren och gav en kort översikt över några av de idéer, som legat till grund för hans egen insats vid Båstads utveckling. Mötet beslöt att bilda Bjäre härads hembygdsförening. Om den väntade anslutningen från häradets södra delar mot förmodan uteblir skall namnet ändras till Nordvästra Bjäre härads hembygdsförening. Till interimsstyrelse valdes: ingeniör L. Nobel, Båstad, ordförande, kamrer P. Hjort och folkskollärare E. Carlsson, Båstad, folkskollärare E. Söderman och lantbrukare P. Nilsson, Hov, herr. S. Holmberg och I. P. Sjölin, Torekow, fröken D. Bruce och hr. J. Zachrisson, V. Karup, herr. N. P. Nilsson och K. E. Nilsson, Grevie samt folkskollärare C. Brodén och kamrer Söderholm, Förslöv.

Småland.

KRONOBERGS LÄNS HEMBYGDSFÖRBUND höll den 15 november sitt första årsmöte under ordförandeskap av rektor S. Mårtenson, vilken meddelade, att Hyltén-Cavalliusföreningen ingått i förbundet, samt att ej mindre än 11 lokala hembygdsföreningar anslutit sig till förbundet och att 2 nya bildats i Ljuder och Lenhovda. Man beslöt att utgiva en årsbok, men frågan om

att förbundet skulle övertaga vården av S:t Sigfrids källa förklarades vilande. Slutligen diskuterades möjligheten att få till stånd fastställda hembygdsdagar för bygdeföreningarna, så att deras fester ej kollidera med varandra, och uttalades önskvärdheten av normalprogram för sådana fester.

Södermanland.

ÖSTRA SÖRMLANDS KULTURHISTORISKA FÖRENING har under knappast mer än ett decennium åstadkommit ett bygdemuseum med goda samlingar och planerar till nästkommande sommar ett friluftsmuseum. Södertälje stad har upplåtit ett parkområde med den ursprungliga skogskaraktären väl bevarad och fritt läge med utsikt över omnejden. Den gamla manbyggnaden vid Råby i Grödinge, som är väl bevarad och stammar från 1700-talet, skall flyttas dit. Man vill vidare söka åstadkomma en helt kringbyggd gård med flyglar, stall, loge etc. Museet har god tillgång på husgeråd, redskap, åkdon etc., varför gården utan svårighet kan förses med full och tidstrogen uppsättning. Föreningen har vidare i gåva erhållit den s. k. excellensgården vid Fituna i Sorunda, som kommer att överflyttas, så snart föreningens ekonomi tillåter detta. Slutligen gör föreningen ansträngningar att bevara några åldriga byggnader i Södertälje, bl. a. det gamla rådhuset.

Uppland.

»VAXHOLMS GILLE» vill man bilda för att tillvarataga och bevara, vad som under gångna tider satt sin prägel på staden. Det skall givas en helt kulturell inriktning med första mål att åstadkomma ett hembygds-museum men också att biträda stadens myndigheter i sådana ärenden, som tillhöra hembygdsvård.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGD SVÅRD

Utgiven av Samfundet för Hembygdsvård

Redigerad av

FRITJOF HAZELIUS

NIONDE ÅRGÅNGEN 1928

Aktiebolaget
Skånska Centraltryckeriet
Lund 1928

INNEHÅLL

UPPSATSER:	Sid.
EVA AHLMAN: Ludvig Nobel och Båstad	3
GOTTFRIED BEIJER: Samfundets för hembygdsvård Byggmästareskola på Hvilan	14
K. GIANNONI: Hembygdsvården i Österrike	36
ERIK LUNDBERG: Hälsingborgs stadsbild.....	53
TORSTEN MÅRTENSSON: Kulturhistoriska sevärdheter i Hälsingborg	62
TORSTEN MÅRTENSSON: Museianläggningen vid Fredriksdal	71
MÅRTEN SJÖBECK: Den äldre allmogebebyggelsen i Luggude härad i Skåne	82
SIGURD WESTHOLM: Förslaget till stadsbyggnadslag ur hembygdsvårdens synpunkt...	105
SVEN T. KJELLBERG: Hembygds museernas uppgift.....	115
GÖSTA BERG: Till Gustaf Upmarks minne	132
THOR HÖGDAHL: Vår svenska djurvärld och dess skyddande	135
SIGURD CURMAN: Richard Dybeck såsom fornforskare.....	160
ELLEN WIDÉN: Den hembygdsvårdande hemslöjden	168

LITTERATUR:

G. THOMÆUS: <i>Anders Hedwall</i> : Kjula sockens krönikebok	23
JOH. GÖTLIND: Noraskogs arkiv. Kulturhistoriska samlingar och anteckningar om Örebro läns bergslager	24
G. THOMÆUS: <i>Albin Elison</i> : En framtida hemkrönika	24
G. THOMÆUS: <i>Albin Elison</i> : Miljöskildring i svensk, dansk och norsk litteratur	24
JOHAN GÖTLIND: <i>Joh. Kalén</i> : Halländska folkminnen. Lokalsägnar och övertro från Fagered	94
JOHAN GÖTLIND: <i>J. A. Göth</i> : Mojökarna. Folklivsskildring	94
BERTIL WALDÉN: <i>Gustaf Näsström</i> : Det gamla Medevi	125
HENRIK ALM: Nya häften i Sveriges kyrkor	150
B. WALDÉN: <i>J. L. Saxon</i> : Närke kyrkor i ord och bild	151
E. AHLMAN: <i>Mårten Sjöbeck</i> : Skåne	178
Insänd litteratur	95, 179

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD:

Samfundets för hembygdsvård byggmästareskola på Hvilan, Åkarp.....	I, 51
Byggmästarekurser	I, 51
Samfundets byggnadsbyrå	I
Årsmötet 1928	2
Samfundets årsmöte i Hälsingborg	29, 49, 99
Berättelse över Samfundets verksamhet under år 1927.....	30

Byggnadspremieringen 1927.....	35
Samfundets gravvårdsutställning i Stockholm	52

MEDDELANDEN:

Exportförbud för äldre kulturföremål	127
Kurs i kyrklig konst och konstvård i Örebro.....	126
Stockholm	152
Blekinge	96, 128, 153
Dalarna	25, 97, 128, 153, 179
Dalsland	25, 97, 154
Gästrikland	26, 129, 154
Hälsingland	26, 129, 154
Medelpad	155
Norrbottn	129, 155
Närke	155
Skåne	26, 97, 129, 156, 180
Småland	27, 98, 156, 180
Södermanland	130, 156, 180
Uppland	28, 156, 180
Värmland	28, 130, 157
Västerbotten	130, 157
Västergötland	28, 98, 130, 157
Västmanland	28, 98, 158
Ängermanland	98
Östergötland	158

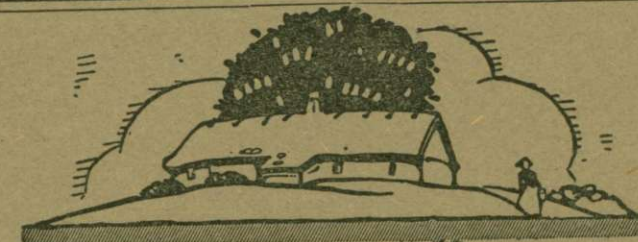
AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET LUND

UTFÖR ALLA SLAGS BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGD SVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

MARDELL

BOSTADSBYGGANDE OCH HEMBYGD SVÅRD

AV

Stadsarkitekt SIGURD WESTHOLM

INNEHÅLL:

- I. Allmogehuset och villan.
- II. Vad har gjorts och vad kan göras för det lantliga byggnadssättets förbättring?

Pris Kr. 2: 25

A.-B. GLEERUPSKA UNIVERSITETSBOKHANDELN, LUND

Erhålles i Eder bokhandel eller direkt från samfundets exp.

Grönegatan 14, LUND

INNEHÅLL:

SIGURD CURMAN: Richard Dybeck såsom fornforskare	160
ELLEN WIDÉN: Den hembygdsvårdande hemslöjden	168

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD:

Samfundets för hembygdsvård byggmästareskola i Åkarp. Byggmästarekurser. Nya korporativa medlemmar.....	159
---	-----

LITTERATUR:

E. AHLMAN: Märten Sjöbeck: Skåne	178
Insänd litteratur.....	179

MEDDELANDE:

Dalarna. Skåne. Småland. Södermanland. Uppland.....	179
---	-----

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD utgives i 6 rikt illustrerade häften årligen, utgörande sammanlagt 25 till 30 ark i kvartformat (med 8 sidor i arket). Priset per årgång är 8 kronor. Prenumeration kan ske på posten, i bokhandeln eller hos expeditionen av *Tidskrift för hembygdsvård*, Grönegatan 14, Lund.